
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
71
1 A
3

EX LIBRIS M · A · PRINCIPIS BVRGHESII

Rosa Gallica aggregatoris Lugdunēsis domini Symphoriani Chāperij omnibus sanitatē affectātibus vtilis & necessaria. Q uę in se cōtinet pręcepta, auctoritates, atq; sentētias memoratu dignas, ex Hippocratis, Galeni, Erasistrati, Asclepiadis, Diascoridis, Rasis, Haliabatis, Isaac, Auicēnæ, multorūq; aliorū clarorum virorum libris in vnum collectas: quæ ad medicam artem rectāq; viuendi formā plurimū conducūt. Vna cū sua pretiosa Margarita: De Medici atq; ęgri officio.

Vęnundatur ab Iodoco Badio.

DISTINCTIO OPERIS.

Sequentis operis Titulo Rosæ Gallicę insigniti, generalis distinctio: cum summaria ordinataq; annotatione librorum in eo comprehensorum.

Distinguitur hoc opus in duas partes principales.
In prima parte traduntur sex res nō naturales: quæ sunt: Aer: Motus: & quies: Cibus, & potus: Somnus, & vigilia. Inanitio, & repletio. Et accidentia animæ. & hæc est Rosa nostra gallica.
In secunda ponūtur quæ medico sunt necessaria ad ægritudinum curationē. & hæc est pretiosa nostra Margarita.

Prima pars in septem secatur libros.
Primus de aere. ventis. Motu, & quiete. Coitu, & lauacris.
Secūdus de saporibus. Pane. Carnibus. Ouis. Lacte. Caseo, & piscibus.
Tertius Liber, de holeribus: radicibus: seminibus: fructibus, ciborum condimentis.
Quartus Liber. de Vino, & aqua.
Quintus Liber. de Somno, vigilia, & insomnio.
Sextus Liber. de animę accidentibus.
Septimus Liber. de inanitione, & repletione, & vomitib⁹.

Secūda pars nostrę Margaritę ī duos diuiditur Libros.
Primus est de Medici, atq; ęgri officio ex traditionib⁹ grę corum, & latinorum.
Secundus est de officio medici ex traditionibus nouitiorum: quos Neotericos nostri appellant.

¶ Ad reuerendissimū in Christo patrē, dominū Stephanū Pōcheriū Parisiēsem Episcopū Symphoriani Chāperij illustrissimi Antonij ducis Calabrū & Lotharingorum &c. medici primarij in opus suum quod Rosam Gallicā inscripsit: Procemialis Epistola.

Vltiplex, ac varia est hoim rō. alia alios delectāt: & qđ insignis vates cecinit: Trahit sua quēq; voluptas. Quid vero mihi cordi sit: si qs roget: haud dubie respōderi: ex omi rerū numero: nihil amicitia videri maius, nihil pclari⁹, nec qcq̄ oino pstabili⁹. Quippe q̄ vna naturę hois accōmodatissima est, & hoiem maxie cōciliat homini ad vitę societatē. Sed ea inter eos potissimū existit: quorū de doctrina, & virtute opinio sit: vt magis prestare laudibus iudicentur. Quum igit semper homines ego illos beatos putarim: q intus, forisq; sunt splendidissimi: in qbus & interiora, & exteriora ornamēta collucēt: quorum virtuti fortuna cōiuncta est: eo in numero tu cum primis Maxime antistes pcensendus: in quo & animi, & fortunæ bona cōspiciunt. Siqdē fortunis es opulentus: maiestate episcopali venerabilis: virtute cultissim⁹. Et cū religio atq; doctrina nodo pulcherrimo inter se copulatę cōsocient tā q; bene cōueniāt, q̄ bn̄ gēma auro cludit: rosę lilijs cōtexūtur: i te connexio ista religionis, atq; doctrinę tā decora, tā lucida, adeo decēter splendicat: vt flos disertorū: gēma sacerdotū esse videaris. Nec imerito. Religio em̄ qua cōstat mortaliū vita, aīos nostros omni vitiorū labe detersa defęcat: emaculatq;. Doctrina exornat, & extollit. Sine qua nihil satis ornatū: nihil satis cultū esse pōt. Tu cū pbe scī-

res claritudinē nataliū parū clarā esse sine radiatiōe doctrinę,nitorē q̄ familię parū nitescere sine fulgore virtutis:nō tā prosapię tuę splēdore,q̄ tibi in Gallia honoratissima est q̄ radio literarum illustrari voluisti.quæ te clarū: fauorabilem:mōstrabilem apud Gallos tuos,& i primis apud christianissimū,ac inclytissimū Gallorum regem Ludouicum duodecimū effecerūt:q cū te ex virtutibus cerneret esse cōpactum:te ex omnib⁹ potissimū delegit quo iudice(quem prę sidentē galliarū primū vulgo nominitāt) & cōsiliatore peculiariter vteretur.Et ꝑfecto, vt inquit versiculus ille ꝓuerbialis:Principis est virtus maxīa nosse suos: Rex christianissimus princeps noster: vtpote prudētissimus,circūspectissimusq̄,tuam in rebus principalibus obeundis dexteritatē,prudētiā,eruditionē solerter, curiosēq̄ perspiciens: te ex oībus vnū existimauit esse dignissimum valde q̄ idoneum:quem legatum ad pontificē maximū Iuliū secūdum destinaret.Te quoq̄ post renūciatam legationem virtutis tuę pręcellētis haud immemor Rex tu⁹, te ex oībus potissimū delegit:quo cōsiliatore peculiariter vteret. Deniq̄ vt vno vocabulo mīta cōplectar, tu irreprehēsibilis es:qd̄ sane nomen est absolutissimę virtutis . Et cū ex ritu solēnitatis paschalis,Rosam:qd̄ est pōtificiū insigne spectatissimū,dare soleat legato exterarum gētium honoratissimo:cui honos quidam quasi cumulus accessit splēdori illius legationis:sic & Rosam nostrā gallicā:in qua sanitas tanq̄ gemma in auro recōditur,vti legato,& antistiti Gallorū honoratissimo dono tibi do:q cū sis doctrīa singulari pręditus:doctrinæ ꝓfessores amplecteris:ac foues. Est em̄ ita natura cōparatū:vt callēs artis miretur artificē: vt eruditus eruditionis amet antistitē. Et cū libellorum meorū studiosum cupidūq̄ te cognoscerē : cōposui euestigio Rosā hāc:ipsamq̄ nomini tuo nūcupati dedicaui. Quę vt esse posset monumētū meę in te obseruātię numerosū: atq̄ diuturnū:curiose elaboraui : vt ab impressore in mil-

le exemplaria vno quasi momēto descripta,& formis excusa ederetur vulgareturq;. Te quæso antistes maxime: q̄ tua est in rebus omnibus comitas,benignitasq;: vt munusculum hoc literarium hilari fronte, & obuijs(vt aiūt) manibus accipias. Q̄d te facturū habeo persuasissimū. Scio enim apud episcopum opulētum,ac literatum,auro argētoq; p̄tiosius esse id genus donationis:quæ ex promptuario literario depromitur : quæ sub incude Simphoriana p̄cuditur. Interea tu antistes maxime cape vultu serenato libellum hunc musteum sub tuo patrocinio editū,atq; sub tuo nomine inuulgatū.Q uē quæso feriat⁹ perlegas:cuius argumētū,& materiā ex titulo cognosces. Vale decus Antistitū,& Simphorianū Champeriū : qui tibi deditissimus est,mutuo amore cōplectere.Nec nō edulia hæc nostra gustato:quorum adipata condimenta hominē interiorē pinguedine quadam salutari poterunt saginare.

¶Habes cãdidissime Lector in hoc indice nõ oĩa quę in hac sanitatis Rosa cõtinent: sed quædam magis selecta: & q̃ medicis nostris rara sunt. Tu eo candore legas: quo ego ipsa vt tibi minus esset laboris collegi. Et vale.

Index ordine literario.

De litera. A.

¶De litera.B.

¶De litera.C.

Finis.

¶Index Librorum qui in hoc volumine cõtinent.

¶Libri Primi Capita.

¶In Lib.II.hæc continentur.

¶Partis secundę Lib.II.Capita.

¶Secundi tractatus Partis secũdę Lib.II.Capita.

Quæ in ſecundo Libro Margaritæ cōtineantur.

FINIS.

Humanissimo & vndecunq; doctissimo domino Alberto de Podio apollineę artis ꝓfessori meritissimo, Christianissimi regis Ludouici.xij.cōsiliario atq; physico expertissimo, Stephanus de Barro Tullēsis atq; physicus. S.P.D.

Versanti mihi cū Symphoriano Hippocrate illo rediuiuo (vt medicam artem a viro tā famato discerem) doctor egregie, ac nōnunq̄ percōtanti de his quos in suorū voluminū fronte videbam insertos, cum forte fortuna de te sermo orireť: tanta de tui nominis celebritate occurrebant: vt non modo suis pręconijs, verum laudibus apollineis, indicarēt extollendum. Quo factū ēst: vt Symphorianus ipse (q̄uis imperare posset) me deprecaretur: vt huic opusculo, ad te epistolium pręponerem: quo lectores tanti viri auctoritate illecti ad lectitādū incitarētur. Verū etsi diuti⁹ reluctat⁹ fuerim ob linguę meae balbutientis ineptiam: tamen eius precibus vict⁹ succubui: neq; acquiescere nō potui. Parce igitur mihi vir pręstātissime, qui crassa minerua imbutus, ad te perfricata fronte, ausim scribere. Parcātq; lectores optimi si inter has tricas legēdum quicq̄ impolitū inueniant: qđ aures eorū delicatas offendat. Vale. ex Nanceio tertiodecimo Calendas Maias. M.DXIIII.

Ascensius Lectori. S.

Quae fragrat haec digitis ROSA Gallica lecta disertis,
Longe est Pęstanis anteferenda iugis.
Vix paradisiacis talem decerpseris aruis:
Quae ferat in morbos quoslibet antidotum.
Hanc legat: ante cibum quisquis vult sanus haberi:
Postq; cibum qui sit iugiter incolumis.
At qui ferre cupit miseris releuamina lapsis:
MARGARIS est illi consocianda ROSAE.

Prologus in Rosam Gallicā domini Symphoriani Champerij Lugdunensis. Ad eloquētissimū antistitem Hugonem de Hazardis, episcopum ac comitem Tullensem Lotharingiæ præsidentem dignissimū, dominū suum longe obseruandum.

Eterruere me in hūc vsq; diem quo min⁹ ad te scriberem: qđ pridem efflagitaras: tum nōnulli studiorum: tum graues quidam aliarū rerum labores. Atqui nosti (vt ipse arbitror) quænam animū diutius exagitauerint curę: quęq; me negotia implicuerint nō ignoras. Q đ si immodestius factum sit: quęso te mihi ignosce: sin familiari⁹ actum existimas/ gaudeo mihi, ac tibi habeo gratiā. Sed tu si recte memini varias medicorū disciplinas: & eorum quandā veluti seriem postulas: quę res illustrata & cognita maximū non solum literarū rudibus: sed etiam doctis hominibus adiumētum pręstat. Pręsertim cum nonnullos sępe fallat harum rerum, ac disciplinarū ignoratio. Ego vero tuæ isti voluntati nō inuitus morem gesserim: quando tua tantū apud me ponderis auctoritas habet vt nihil mihi pene gratius sit: q̄ id efficere: qđ charū tibi atq; iucundū fore intellexerim. Ac mihi quidē cogitāti vnde potissimū exordiendū foret/ id nequaq̄ longioribus inuestigādū visum est/ a quib⁹ medicina id est sanatiua ars fluxerit ac pmanauerit hominum nationib⁹. Nā magna hac de re apud viros etiā eruditissimos dissensio est. Vn̄ apud

græcos dicũt excultã primo: apud quos vetustissim⁹ sane author Aesculapi⁹ celebrat: qui q adhuc rudem: & vulgarem hãc artem paulo subtilius excoluit: in deorũ illorum numerũ receptus est. Aristarchus porro arbitratur ab incantamẽtis incepisse medicinam. quidã a remedijs aduersum toxica. Alij eam quę vulneribus mederetur, fuisse primam. Alij vno contẽdunt tẽpore medicamina simplicia: & victu medicamen: & incantamẽtum extitisse. Aesculapio certe duo fuisse filij phibent ambo medici, Podalyri⁹ & Machaon Homerico carmine laudati: qui ducẽ ad troianum bellum Agamemnonẽ secuti: nõ mediocrem opem cõmilitonibus suis attulerũt: quos vulnerib⁹ duntaxat ferro & medicamẽtis mederi solitos eẽ tradidit Homer⁹. Ex quo apparet has fuisse medicinæ ptes vetustissimas. Hos secutus ex eadẽ stirpe est ex Co insula Hippocrates medicorum omniũ quot sunt: quotq fuere facile princeps. Is tẽplo Aesculapij cremato: vt Varro perhibet: medicinã eam instituit: quę clinice vocitata est. Hippocratis nimirũ cuius hodie quoq sexaginta de arte medicinę extãt volumina, doctissim⁹ interpres fuit Galenus: qd ipsemet de se profitetur: sicut Arabs Auicẽna se Galeni vicissim eẽ ait interpretem. Hippocratem igitur cum primũ ex omnib⁹ memoria dignum virũ: & arte & facundia insignem: Diocles Carysti⁹ secut⁹ est. Inde Praxagoras & Chrysippus: qui ingẽtis garrulitatis arguitur: cuius Erasistratus discipulus Aristotelis filia genit⁹. is Antiocho rege sanato centum talẽtis donat⁹ est a rege Ptolemęo eius filio. Hinc alia factio ab experimẽtis Empirice noiata cœpit in Sicilia a Creonte agrigẽtino: Empedoclis physici authoritate cõmẽdato. Ac de medicinæ quidẽ inuẽtiõe hacten⁹. ¶ Nũc quę sint necessaria medico inspiciamus. Quęritur a qbusdã inquit Isidorus etymologiarũ lib. iiij. quare iter cęteras liberales disciplinas medicinę ars nõ cõtineatur. Respõdet propterea: quia illę singulares cõtinet causas: ista vero om

singulorum: Amor ...

nium. Nã & grãmaticã medicus scire iubetur: vt itelligere vel exponere possit quę legit: quę in duas partes sciditur: Recte loquẽdi sciẽtiã: cũ qua scribẽdi ratio iũgit: & poetarũ enarrationẽ: quã pręcedit emendata lectio: quę & ppter metrorũ modulos: & rhythmorũ cõsonãtiã: musicã quoq; disciplinã annectit, ac multarũ artium asciscit peritiam. Similiter & rhetoricã medicus scire iubetur: vt veracibus argumẽtis valeat definire quę tractat, quę vel conciliat auribus voluptatẽ, vel ad quãdam virtutum speciem, mẽtem atq; animũ legẽtis hortatur: cuius id maxime propriũ est vt quæ vere gesta sunt in alias species obliquis figurationib⁹ cũ decore aliquo cõuersa traducat. Necnõ & dialecticã medicus scire tenet ppter infirmitatũ causas rõne adhibita pscrutãdas atq; curãdas: q̃ docet rẽ vniuersam distribuere in partes: latentẽ explicare definiẽdo: obscurã explanare iterprãdo: ambiguã primũ videre, deinde distiguere: postremo habere regulã: qua vera & falsa iudicãtur: & quę quib⁹ propositis: quęq; nõ sint cõsequẽtia. Ars oĩm artiũ pręcipua quasi lux quędã eorũ q̃ ab alijs cõfuse aut respõdẽtur: aut agũtur. Sic & Arithmeticã propter numerũ horarũ in accessionibus & periodis dierũ medicus notã habebit. Illa eñ quodãmodo reliquarũ mater numeros contẽplatur. Non aliter & Geometriã ppter qualitates regionũ & locorũ situs: ĩ quib⁹ doceat q d quisq; obseruare debeat. Ipsa eñ dimẽsiones, formas: ac figuras contẽplat. Porro musica incognita illi nõ erit. Nã multa sunt q̃ in ęgris hoĩbus p hãc facta legunt: sicut de Dauid legit. Qui a spũ ĩmũdo Saulẽ arte modulatiõis eripuit. Asclepiades quoq; medicus phreneticũ quẽdã per symphoniã pristinę sanitati restituit. Musica vero neruorũ vocũq; cãt⁹: q̃ primũ mũdi cõcẽtũ efficit: humanæ fabricę harmoniã cõponit: mox ad neruorũ: & vocũ trãslata modulos: magnũ cũ sapiẽtia, & diuinarũ rerũ cognitiõe videt habere cõmerciũ: quã cũ literis gymnastica figuratiõe plęriq; olim apud gręcos di-

scebãt iuuenes. Porro & physicam medicus scire iubet/q̃ peruestigat mobile corpus:quia mouetur & quiescit:naturalium cõpositorũ rimatur elemẽta:causarũ genera inquirit:transmutationis formã edocet: ortum rerũ atq; interitum ostendit:& eorũ varietatem quæ oriũtur/& occidunt. simplicia vero corpora & mixta:pfecta atq; impfecta/animata atq; inanimata:& ad nobilissimã vsq; itellectiuã hominis formã speculãdo progreditur. Postremo & Astronomiã notã habebit:per quã cõtẽpletur rationem astrorũ & mutationes tẽporum. Nam sicut ait quidam medicorũ cum ipsorum qualitatibus & nostra corpora cõmutãtur. Hic est q̃ medicina secũda philosophia dicit. Vtraq; em̃ disciplina (vt Isidoro placet) totũ hominẽ sibi vendicat. Nam sicut p illã anima:ita per hunc corpus curatur. Sed cum de humano corpore ars vna sit:duę tamẽ sunt pręcipuę & maximę eius partes. Vna quidem sanitatem:altera vero curas prętendẽs. At quoniam tum dignitate:tũ tempore prior est ęgritudine sanitas: nos quoq; in hac sanitatis Rosa quo pacto custodiẽda sanitas videatur, dicendũ arbitramur. Sed nec putes me vir sacratissime q̃ cõfugiã ad gẽtilis hoĩs auctoritatem, ideo redarguendũ. Ait enim Augustinus:philosophi si quę fidei nostræ cõsentanea dixerũt:non solum formidanda nõ sunt: verũ etiam ab eis tanq̃ ab iniustis possessoribus in vsum nostrũ conuertenda. Sed neq; vitio det q̃ in hãc gallicã Rosam aliena cõgesserimus. Nam appetitus contumaciam restinguere nostrum est istitutũ. id seu nostris cõsiliis fiat seu alienis: q̃d ad hominẽ sane viuere volentẽ. De Chrysippo cuius tantũ fuit in dialectica nomẽ, aiũt, q̃ testimoniorũ nube vsus fuerit: & quibusdã suis opusculis totã Euripidis Medeã inseruerit. & Apollodorus Atheniẽsis de eo dixit: si quis tollat de Chrysippi libris q̃ aliena sunt: charta vacua relinquet. Plinianæ sentẽtię caustica vis inest: quã quia potest luxuriantẽ voluptatem reprimere: tanq̃ pharmacũ oppor

tunum & fomētū salutare porrigimus. Ad id tamē qđ di- cit, hominē nasci nudum, Aristoteles de gñatiōe anima lium libro secūdo respondit dicēs. Homo nudo maxime omniū & intecto corpore nascit: quoniā minimū in eo ter reni recremēti: q̄ causa facit vt vngues q̄ minimos ꝑ por tione sortiat. Solam sanitatem natura nobis reliquit. Non enim sat est viuere: nisi & sane viuamus: quoniā ecclesia- stico teste, Non est cēsus sup cēsum salutis corporis. Quā ta igit vtilitas sit, hic patet: ꝗ artes q̄ ad bñ viuēdū dirigū tur, absq; hui⁹ auxilio parum ꝓdesse videtur. Non enim bene viuere possumus nisi viuam⁹. Neq; breuissimo hoc vitæ tēpore in quauis facultate multū ꝑficere, nisi valea- mus bene. Neq; facile multū apud homines deumve me- reri: nisi diu sobrijq; viuam⁹. Omnē vero huiusmodi fa- cultatē quā diligentia medicinæ suppeditat, Rosa ista in se continet. Sed habes vir sacratissime: quæ poscebas, sa- tis (vt arbitror) cumulate. Qz siqua forte desint: ne mole- stum sit vt me q̄primum certiorem facias. Nam & ijs quę scripta sunt simodo iusseris multa subnectam. Demū ve ro oro te: vt quæ ex multis nec satis vt ipse arbitror explo ratis locis deprompta sunt: optimo accipias animo: & in arcula ipsa tua thesauroq; reponas. Hæc est præsulū præ- stantissime farrago Rosæ nostræ: quæ tuo freta auspicio secura in publicum progredietur: atq; intrepida reliquorū subibit censuram: nec maledicorum aut inuidorum expa uescet vaniloquium. Vale literatorum amator. Ex Nācelo Anno. MDXIIII.

Domini Symphoriani Chāperij Serenissimi ducis Calabrum,& Lotharingorum,ac Barrensium &c.medici primarij, Rosa Gallica in septē libros diuisa foeliciter incipit.

De primo hominum ortu:& q deus subiecit omnia seruituti hominum. Caput.I.

Ominū prima generatio(vt testis est Diodor⁹) apud prę stātissimos viros q de natura reꝝ tradiderūt,duplex fertur.Quidam enim ingenitū mūdū & incorruptibilē & genus hoīm sine vllo ort⁹ principio ab ęterno fuisse opinati sunt.Cuius sententię teste Cēsorino fuerūt Archytas Tarētinus:Pythagoras Samius:Xenocrates: Aristoteles Stagirites:multiq; alij peripatetici idem senserunt:dicētes omniū q̄ in sempiterno isto mūdo fuerūt:& futura sunt:principium fuisse nullū. Sed orbē esse quendam generantium nascentiūq;:in quo vniuscuiusq; geniti initium simul & finis esse videat. Verū ne huiusmodi ineptias referēdo probare videamur: ea quæ sacris continent literis:ac longe veriora sunt: aperiamus.Primus igit hominū ortus apud Iudæos fuit.Deus enim diuū pater atq; hominū rex(vt poeta ait)pfecto mūdo auctore Iosepho in primo antiquitatū volumine, Adā primū omniū ex limo hominē fecit.Dicēte etiam Ouidio Natus homo est:siue hūc diuino semine fecit Ille opifex rerum &c. Vnde Lactantius in.vj. non indecenter hominem dei simulacrum appellat. Itē de opificio dei:vas est

inquit quodãmodo fictile: quo animus id est hõ ipse vetus cõtinet:& quidem non a Prometheo fictum (vt poetę loquunt) sed a summo illo rerũ cõditore & artifice deo. Et Cicero hoc idẽ tradidit quis expers cęlestium literarum in primo de legibus sic scribẽs: hoc animal puidum: sagax multiplex: acutum: memor: plenũ rationis & cõsilij: quem vocamus hominẽ: pręclara quadam conditione generatũ esse a summo deo. Solus enim est ex tot animãtiũ generibus atq; naturis particeps rationis & cogitatiõis: quũ cętera sint omnia expertia. Et vt diuus Augustin⁹ in libro Soliloquiorũ capite.xx.ait. Om̃ia sub pedibus hominis subiecisti: vt solus hõ totus tibi subijceret. Et vt tuus tot⁹ homo esset super omnia opera tua dominatus est homo. Exteriora nẽpe p corpore cuncta creasti: ipsum vero corpus p anima: animã vero p te: vt tibi soli vacaret,& te solum amaret: possidens te ad solatium: inferiora ad seruitium. Quicquid em̃ cęli ambitu cõtinetur inferius ab anima humana est: quę facta est vt summũ bonũ superi⁹ possideret cuius possessione beata fieret: cui si adhęserit, cũctorũ mutabilium inferiorũ necessitudines supergrediẽs illius summę maiestatis cuius æmulatur speciem, ęternę immortalitatis faciem cum securitate videbit. Tunc vero illis bonis optimis fruetur in domo domini, quorum comparatione cuncta hæc quæ hic cernimus velut nihilum computant. Illa sunt quæ oculus nõ vidit, nec auris audiuit: nec in cor hominis ascenderunt quę pręparauit deus diligẽtibus se. Et hæc quidem domine daturus es animæ: his etiam quotidie lætificas animas seruorum tuorũ, qui amas animas. Quid miror hęc domine deus meus: imaginẽ qppe tuam honorificas:& similitudinẽ tuã ad quã creatæ sunt. Nã & corpori nostro licet adhuc corruptibili & ignobili, vt videret dedisti cæli claritatem p manũ ministrorũ tuorũ indefessorum solis & lunę: q pręcepto tuo ingiter die ac nocte deseruiunt filijs tuis, vt spiraret, largitus es aeris puritatẽ:

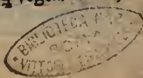
vt audiret sonorum varietates: vt odoraret odorũ suauitates: vt gustaret saporum qualitates: vt cõtrectaret, dedisti corpulẽtium omniũ grossitates. Adiuuamenta suis necessitatibus dedisti iumenta, volucres quoq; cœli, & pisces maris, & fructus terrę ad reficiẽdum impẽdisti. Medicinas de terra ꝓpter singulas quasq; suas corruptelas creasti: singula solatia singulis malis obuiantia pręparasti: quoniam es misericors, & miserator: & nouisti figmẽtũ nostrũ, figulus noster: & nos omẽs quasi lutũ in manu tua. hęc Augustinus. Hermes ille Trismegistus dixit hominẽ tãtæ sublimitatis: vt deos faciẽdi habeat facultatem. Statuis eñ fabrefactis dęmones ad inhabitandũ eas magicis artibus inducebant: & eas quasi animatas pro dijs habebant. Insup & promerendi paradisum habet arbitrium: & vt in secũdo physicorũ meminit Aristoteles: homo quodãmodo finis est omnium. & vt Plinius in pricipio septimi libri de historia naturali dicit: causa hominis videtur cũcta alia genuisse natura. Et idcirco prædictus Hermes, Homo, inqt, magnum est miraculũ o Asclepi. & in secũdo libro Astronomicon. M. Mãlius de homine loquens ita inquit. Eximiã natura dedit linguãq; capaxq; Ingenium volucremq; animum: quem deniq; in vnum Descẽdit deus atq; habitat: ipsumq; requirit. Et in tanto demens cõstitutus honore: dum appetitum magis q̃ rationem sequitur: cõparatur iumentis insipiẽtibus: quæ nullo rationis moderamine, sed solo impetu feruntur appetitus.

De corporis materia. Cap. II.

Vmanum siquidem corpus ex quatuor elementis compositum est: sed in carne & ossib⁹ (Augustino teste) terra maxime apparet propter terrenam soliditatem: Aqua in humoribus: Aer continetur in pulmone: idcirco semper in motu est, quia ventilabrũ cordis est: ne nimio calore cõsumatur cor & dissoluat̃. Sedes ignis est in corde: & ideo inferius est latum & superius acu

tum,quã formã ignis retinet.Quędam vis ignea aere tẽperata a corde ad cerebrum ascendit,tanq̃ in cęlum corporis nostri:ibiq; purificata & colata p oculos,aures,nares,cęteraq; instrumenta sensuum,foras ꝓgreditur: & contactu exteriorũ formata quinq; sensus corporis facit:visum videlicet,auditum,gustum,odoratum,& tactum.qui tangẽdi sensus ab anteriori parte cerebri ad posteriorẽ transiens & inde per ceruicem & medullam spinę descendens p totũ corpus diffunditur.Porro ipsa vis ignea quę exterius formata sensus dicitur,eadem formata per ip̃a sensuũ instrumẽta per quae egreditur & in quibus formatur:natura operante introrsum ad cellam phantasticã vsq; retrahitur & reducitur,atq; imaginatio efficitur.Postea eadẽ imaginatio ab anteriori parte capitis ad mediũ trãsiens,ipsam animae rationalis substãtiam cõtingit, & excitat discretionem : in tantum iam purificata & subtilis effecta,vt ipsi spiritui immediate coniungatur:veraciter tamen naturã corporis retinẽs & proprietatẽ. Quae quidẽ imaginatio in brutis animalibus phãtasticam cellam non trãscẽdit : in rationalib⁹ autem purior fit,& vsq; ad rationalem animae substãtiam contingẽdam defertur & progredit̃. Est itaq; imaginatio similitudo corporis,p sensus quidẽ corporeos,ex corporum contactu cõcepta extrinsecus,atq; p eosdẽ sensus introrsus ad partẽ puriorẽ corporei spiritus reducta eiq; impressa, in summo scilicet corporalis spirit⁹,& in imo rationalis:corporalem informans,& rationalem cõtingẽs. Spiritum corporeum voco aerem,vel poti⁹ ignẽ: qui prae sui subtilitate videri non potest,& corpora interius vegetãdo viuificat.Quaedam autem vegetat tãtum & nõ sensificat: sicut arbores,herbas,& vniuersa in terra germinãtia.Quędã sensificat & vegetat,sicut omnia bruta animalia. In q̃bus quędam tantum sensum habent, & imaginationẽ nõ habent.Quędã sensum & imaginationẽ habent.Cũ itaq; maius sit sensificari q̃ vegetari tantũ,cõstat profecto hãc

vim subtiliorē esse: & vbi magis subtilis est, magis spirit⁹ est. Magis siquidē incorporeę naturę appropinquat cum imaginationem format, q̄ cum sensum præstat. Nihil enī in corpore altius vel spiritali naturę vicini⁹ esse potest, q̄ id vbi post sensum vel supra sensum vis imaginandi cōcipitur: quod quidem intātum sublime est, vt quicquid supra illud est, aliud nō sit q̄ ratio. hæc Augustinus. Medici autē humanū corpus quatuor constare elemētis affirmant: sanguine inquā: flaua: & atra bile: & pituita seu phlegmate. Cū igitur sibi hęc elementa cōstiterint: cōquieuerintq;: tum sanus homo esse perhibetur. Cum vero inuicem sese protrudunt redundantia & subtractione: tū demū mortales morbo oblanguescunt, redundante aut subtracto humore: altero humore imperante: altero autem oppresso.

De sano corpore. Cap. III.

SAnum corpus est: quod ex genitura tēperatū simplicibus primisq; partibus est cōmēsurabile ex his sibi cohærentibus mēbris. Sanū autē vt nunc est corpus quod in pręsentia sanū: nēpe quoad bene valet temperatū: & cōmensurabile: non vtiq; optima tēperie: & cōmensurabili: sed sua. Ipsius autem simpliciter sani corporis vsquequaq; tale temperatū & cōmēsurabile est: vt fere ab optima non differat cōstitutione. Salubrium vero rerum: vt variorū hominū natura deposcit atq; etiā efflagitat victū necessarium & vtilem ad custodiendā quæ pręsto sit sanitatem abūde satis nūc dicturi sumus. Dicturi siquidē sumus quali & quonā modo victu vtēdum sit: vt q̄ maxime fieri possit quis sanus sit: vtq; alienę sanitatis curam habens eā tueri possit: & cauere ne dum ipsos ægros latet victū agāt negligētiorem: aut circūstātias actionum aliquas: aut ne circūfusi aeris vi offendant: eueniatq; vt capiantur morbosis incursionib⁹ acutorum: vel lōgorū languorū: propterea q; talis gubernatio est vitæ vniuscuiusq; necessaria: cū corpus nostrum

q̄uis saniſſimum facile irregulatum cadat in ægritudinē. Q đ tamē non eſſet niſi corpus mutabile foret. dicēte Galeno in libro de Cōſtitutione artis medicatiuę.cap.x. Non enim indiget corpus arte ꝓcurante cuſtodito in eo primo habitu:ſed hoc ipſum eſt cauſa indigendo ꝓcuratiua arte ſcilicet qm̄ diaphorat̄:& non ꝑmanet tale quale erat ante. qđ etiam voluit in tertio techni cum ait. Qꝫ ſi impaſſibile eſſet & immutabile corpus & ſemꝑ maneret in optima cōpoſitione,tunc nihil indigeret arte cōſtituente ipſum.quoniam vero immutatur & corrumpitur & conuertitur non ſeruans quā habebat a principio conſiſtentiā,procuratiōe ſecundum hoc indiget.Et poſt pauca ſubiunxit. Alterat̄ corpus a quibuſdam ex neceſſitate:a quibuſdam vero nō ex neceſſitate.Dico aūt ex neceſſitate quidem quibus impoſſibile eſt ipſum non approximare.nāqꝫ ſemper in cōtinenti immorari & comedere & bibere:& vigilare: neceſſarium eſt ei:gladijs vero & beſtijs nō neceſſarium eſt vti.vnde in priori quidē genere cauſarum circa corpus ars cōficitur:circa vero ſecundū nequaq̄ . Et poſtea enumerās has cauſas dicit eas ſex eſſe:q̄ ſunt Aer:Motus & quies:Cib⁹ & potus:Somn⁹ & vigilia:inanitio & repletio: & accidētia animę.quorum ſingulū ſi indigēti corpori adducatur & in competenti quātitate & qualitate: ſalubre fit:nihil vero indigenti oīno oblatū aut nō cōpetenti mēſura & quātitate ægrum conſtituitur.hæc Galenus ad literam.

De Aere & vnde tāta in hoīb⁹ diuerſitas.Cap.IIII.

SI aliquis curioſus inueſtigator quærat vñ tāta ſit in hominib⁹ naturarū varietas:vt ſpecie nō nulli differre videant̄.vt em̄ reperias q natura timidi ſint:tardi:ſomnolēti:inertes: ſegnes:pigri:ignaui: ita videas q naſcunt̄ animoſi: ſtrenui:vigiles: induſtrij:vegeti:cordati:excitati.Inuenies etiā quoſdā natura pios:ṙligioſos:iuſtos:cōtinētes:modeſtos: benignos Itē q̄ſdā ipios:irreligioſos:iniquos:auaros:ꝓcaces: iucre-

cũdos:immanes:bene diſpoſiti a natura(hęc aũt licet ocu lo ad oculũ intueri)minori diligẽtia ꝓficiũt. at qb⁹ nouercali odio natura difficilis fuerit:ſolẽt oĩa faciẽdo nihil ꝓficere:& operã ac ĩpẽſas vt plurimũ ꝑdere. Nec Theſil⁹ galenį ęmulus, nec Themiſõ & Glaucias min⁹ q̃ hippocrates Galenus & Auẽzoar ꝑdiſcẽdę medicinę ſtudiũ ĩpendiſſe putãdi ſunt:ſed minus habuiſſe fauoris a natura & aere. ꝓpterea illi ſunt ignobiles: iſti inter heroicos honorãť. Plotinus in primo de ꝓuidentia libro capite quarto: tria tãgit q̃ putat nobis inuitis ad bonitatẽ ac malitiã plurimũ cõferre Primũ eſt ĩclinatio illa qua etiã ante p̃ſentẽ vitã cœpit anima vergere in corpus:& carnis optare cõſortiũ. Aliud eſt corpus ſic affectum:vt animã ad talia prouocet: & ſtatim ab initio incautam:& deinceps gradatim aſſuefactã. Tertium eſt ſubitus ſenſibilium occurſus per ſenſus in aĩam ſic aut ſic afficiẽs eam. Horũ trium duo tanq̃ vera ſuſcipimus. Primũ autem reijcimus:quoniam cũ catholicis animas ante hãc vitã fuiſſe non putamus. Si quæras igitur: vnde tanta ſit in natura varietas: diſcrepantia in morib⁹: in vita diuerſitas:nolo me mõ coarctare ad inextricabiles huius ꝑplexę quæſtionis anguſtias. Dico tamen trãſeunter & ſummatim:affirmoq; referre multũ quo ſemine qs ꝓgenitus ſit:quo ventre ſit fotus embryo:quib⁹ horis natus infans:quibus cibis & exercitijs educat⁹: quibus cum alitus:quibus diſciplinis imbut⁹:ſub qua cæli parte nutritus. Nõ enim omnium æque nationũ corpora ſunt ad ſapientię ac intelligentię perceptionem idonea. Vnde Athenieſes ingenioſiores:Thebani robuſtiores habiti ſunt: ꝗ videlicet illi in puriore:iſti in craſſiore aere verſarenť. Hæc igitur quę ad bene beateq; viuẽdum tanti momenti ſunt, non noſtræ ſunt facultatis:ſed aliunde ſuppeditanť. Licet enim bene mori noſtri ſit arbitrij:tamẽ bene naſci & bene educari noſtrę nõ eſt poteſtatis. Propterea cũ de ſalute agitur nõ vitæ principium:ſed finis inſpiciť. Satis ergo fue-

plotinus

rit nobis prout capit epitome dixisse. Sed iam ad aerē redeamus. Aer autē optimus est omni tēpore ad medium purus. fuerit autē huiusmodi qui nō ex paludibus vel stagnis vaporib⁹ perturbatus: nec e barathro aliquo letalem aurā spirat: vt ex cloacis purgatis magna aliqua perturbatur ciuitas: īfestus is est. Caliginosus quoq; omnis neutiq̄ bonus: veluti qui in cauo loco editissimis vndiq; mōtib⁹ vallātibus perniciosus strangulosusq; est: qui autē in mōtibus sublimibusq; locis aurā non admittēs, salubrior cōmodus orthopnoicis & phthisicis cunctisq; circa thoraca & caput langorib⁹: qui vero in humilib⁹ locis purus ī syncopen delabentibus ac senibus. Apud mare autē hydropicis & pituitosis langorib⁹ frigidioribusq; maxime apt⁹: neruorū quoq; morbis & appetitu carētib⁹. In saxosis autem locis p hyemē molestus: q᷑ sit frigidus: vl̄ sit rigidus: per æstatem vero strangulosus. Malus quoq; vbi metalla eruuntur quia vapidus. Qui autē in argillosis locis, stomachum soluit: ex ardētib⁹ vero locis aridior: qui ex mollibus locis optim⁹: q᷑ iuxta anni tēpora sit aeris mutatio.

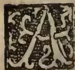
¶ Problemata.

¶ Cur ex quatuor facti elementis: hoc est igni/aere/aqua/terra tria habemus quę ea cōplectunt̄ humida solida? Spiritus: q᷑ vt quidā putant ignis essentia tenuibus constans partibus consistendo aeris naturam induit. Ignis enim resolutus in aerem decedit: & aer vi coactus atq; coadunat⁹ ignem gignit: vt in lapidū attritione collisioneq; aer transmutatur. Sunt etiam qui dicant ipsum actu simul adesse.

¶ Cur pestifero tēpore alij quidem pereunt: alij vero nō? Hoc inquā iuxta temperamēti accōmodationem. Si cui enim corpus fuerit malis refertū humoribus, nō dubium quin tabidus sufflatus aer ipsum corrūpat. præsertim q᷑ perexiguū est quo cōmode vita vti possit: & perinde omnis ipsorum humor corrupt⁹ irremediabiles ac plures parit morbos: itaq; etiam moriūtur. Q᷑ si a superfluitatibus

vacet corp⁹: bonisq; excellat humorib⁹: nihil aut parũ ad modum pestilens aer hos offendit. Q; autẽ accõmodatio causam aeris ad efficiẽdũ trahat: id externę indicãt syluę. quęrcus eñi difficulter patiunt: ac ad cõflagrandũ nõ satis accõmodatę sunt. At lõge magis calami ignis cõflagrationi obnoxij sunt. Sed stupa multo maxime. Cęterũ si quis stupã aqua irrorarit, pręparabit ipsam quo minus incẽdatur. Item si arũdines virides assumpserit: quęrcũ autẽ aridissimã vel etiam sulphure illeuerit: idoneã & maxime obnoxiam efficiet igni obijciens vt incendatur. Stupa vero ignem prorsus non admittet. Hoc sane exemplo vsus qđ quæsitum erat exolues.

¶ De aere ex traditionibus auctorum aphorismi.
·§·III·

Er qui nos circũdat non est purus: sed est corpus in sua substãtia cõmixtum ex aere certo & partibus aqueis vaporosis & partibus terreis in summo & nubib⁹ surgẽtibus & partib⁹ igneis etiam. & huius aeris dispositiones debet medicus considerare. Auicenna. ij. j. doctrina. ij. c. ix.

¶ Necessario inhęret medico aeris agnoscere habitudines singulis tẽporibus & singulis locis: causas etiam quib⁹ immutatur. Hali. v. theoricę cap. ij.

¶ Cum medicus tẽperantiam aeris temporũq; discordiã pręnotauerit, scientia sua semper erit vtilis ad sanitatis ingenium. Hippocrates in libro de aere & aqua.

¶ In morborum curatione inquirenda est aeris cõplexio eo q; afficit corp⁹ sicut medicina: immo etiam plus: cum nobis continue adhęreat: nec eius alterationẽ fugere possimus. Galenus tertio de ingenio cap. viij.

¶ Aliis qđẽ materias & eligere & fugere possumus. eã autẽ materiã quę ex cõtinẽte nos, nõ possibile est fugere: sed necessariũ vti ea quę est p̃sens. Idẽ. iij. therapeuticę cap. v.

¶ Aer qui vicinus est cuti dissoluit mẽbra sub cute existẽ

tia:ita q inaniuntur. Idē.iiij.de accidēte & morbo cap.vij.

¶ Aeris cōplexiōis immutatio ꝑpter vapores huiusmodi est. Si enim habitatio fit in loco i quo stagna & paludes sint, oleraq; & arbores putridę: fessioq; i. speluncis aut domibus pluriimę humiditatis & muscidis alijsq; talibus quę aerem alterāt & corrūpunt: cu⁹ loci populus multorū est morborum putridarūq; febrium: quę multæ i eis emergūt: colores eorū in croceum mutātur: nec cibos digerūt bene: & vires habent paucas & debiles: & mēbra eorum eneruata. Haliabas.v.theoricę cap.x.

¶ Bonus aer est qui certissime est purus: est autē talis qui neq; stagnorū neq; paludum euaporatione turbatur. Galenus primo de regimine sanitatis.

¶ Aer quidē dū est temperatus & clarus neq; substātia extranea cōplexioni spiritus contraria ei admiscet: est sanitatem efficiens & ipsam cōseruans: cum vero est econtrario contrarium operatur. Auicenna.ij.j.

¶ Aer bonæ substātię est ille cui nō admiscetur ex vaporib⁹ neq; ex fumis res extranea: & qui discoopert⁹ est cęlo: neq; cōstrictus i parietib⁹ siue muris: qui permanet clarus: lōginquus a loco in quo oriūtur caules & ęruca aut nuces aut ficus & ab olerib⁹ putridis: vētis bonis insufflantibus discoopertus. Idem in eodem.

¶ Malus aer est qui ex putrefactiōe aīmaliū vel olerum vel leguminum vel stercore inquinat & qui nebulosus est propter fumū vel stagnum vicinum. Galenus primo de regimine sanitatis.

¶ Dico q vbi regiōes altę & elatę & loci siliter, eorū aer est clarus & frigidę complexionis. Ventus enim borealis illas ab altis perflat locis. Et ideo populus inhabitans est decēs facie: & coloris fortis: sanus, paucorum morborū, corporaq; eorum hominū magna. aerem enim respirant clarum qui ab altis venit locis: vnde viri sunt amicitię & māsuetudinis. Ecōtra autem se habent qui in profundis inhabitāt

locis. Hali. v. theoricę cap. ix.

Moriturus ¶ Non euadit homo qui mari vicinus existit & lacunis vt prolōgetur in ætate nec a debilitate mēbrorū nec ab amissione luminis. Sit itaq; locus habitatiōis q̄ altissim⁹ eē possit. Rasis in libro suorum aphorismorum.

¶ Ciuitates meliores sunt & tēperatiores. quę cū ab oriente sint discoopertę: ab occidente coopertę inueniūtur. Rasis. iij. almansoris cap. xxvi.

¶ Vrbs quę in ortu solis posita, securior est q̄ quę in septētrione est vel in calidi venti flatu posita. In illa enim calor & frigus minores & ficciores. Morbus quoq; minor & leuior: nec non & aqua quæ secundum solis est ortum clara ac leuis existit: aer vero ibi nunq̄ grossus habetur: & nimirum præsentia solis ꝓhibetur. Et habitantes in loco facies habent ꝑpulchras & lenes: & colores perlucētes: & splendidos: voces claras & acutas.

¶ De ventis. vbi bonitatem & malitiam ventorum ostendit. Cap. V.

N vniuersum omnis vētus oblectat corporib⁹ auidū aerē: vi motus aerem īpellendo: q dū certis erūpūt locis eorū obtinēt naturā locoꝝ. Qui ergo a salubrib⁹ sunt locis salubres: q a pestiferis pestiferi. quare de aere id possum⁹ conijcere. Paucis ergo possum⁹ colligere oēs locales vētos vt ex Anglia a tabulis magis generalibus esse perniciosos. inęqualiter nāq; corpora afficiūtur: neq; totū aerē cōmouēdo: neq; totū diē flādo. Locorū nāq; certorū circa matutinū tēpus maxime flare cōsueuerūt, quos etesias nautę vocāt. Vniuersaliū aūt ventoꝝ a meridie auster calidus semp est: frequētissimeq; humid⁹. Iñ flātes varijs anni mutātur tēporibus, fiuntq; calidi & aridi. ob hoc varias adducūt ęgritudines. Septentrionales aūtē tēperamento frigidi sunt, & perinde omniū saluberrimi sunt vēti ꝑcipue calidiorib⁹ corpulētioribusq; corporibus. Orietales vēti validissimi, impetuosissimiq;

ſunt: aridiſſimoſq; adducunt morbos. Occidui humidi & leues: magis familiares corporibus noſtris.

Problema.

Cur in hyeme ceſſante pluuia aſtra ſplēdidiora nobis videntur? q̄ a ventis & pluuijs qui nos ambit aer: & q̄ in ſublimi omnis a motu tenuatus, & pinde vt purgatus dici poſſit: vi ſua purgatiorem aſtrorum exhibet corporū acceptionem, penetrationemq; facilē, ac plurimā. id vero vel ex eo liquet q̄ in defęcatas ac perſpicuas aquas deſcēdētes lōge ſplendidius: ac magis perſpicue iacētia vident corpora: quę in cœnoſis & materioſis nequaq̄ videri: aut admodū hebeti viſu ac vix cerni poſſunt.

De ventis ex traditionibus auctorū collectiones.

Ventus a polo veniens meridiano corpora diſſoluit, ſenſus turbat, atq; dolorē capitis, & oculorum dolorē facit: febres itidē parit ꝑpter ſuā putredinē: epilepſiā quoq; ante cōſueta tempora accelerare facit: & eſt plus oībus ventis ægritudinē paratus inferre. Raſis. iij. Almanſoris cap. xxv.

Ventus meridionalis laſſat fortitudinē: & aperit poros: & turbat humores, & ęgritudinem efficit & debilitat: & facit febres putridas. Auicenna. ij. j.

In ventis auſtrinis homines grauius ſe habent & impotentius. Et ob hanc cauſam venti tales domos meridiei expoſitas faciūt inſalubres. Ariſto. primo problematum problemate. xxiiij.

Ventus qui eſt ab occidente deterior & groſſus magis exiſtit. Et ꝑpter hoc facies occidētalis habitationis nō approbatur: quēadmodū ſeptētrionalis: ratione ventorū borealiū qui corroborant, indurāt, & quę manifeſte fluunt ꝓhibēt digeſtiuā fortē efficiūt, & aerē putridū ſanant. Ventus vero a polo veniens ſeptentrionali e parte videlicet minoris vrſæ frigidus eſt & ſiccus: corpora efficiēs dura & reddens robuſta, ſenſus quoq; atq; caput leuia facit & cæteris omnibꝰ ventis melior exiſtit: & plus putrefactionem prohibet licet

quãdoq; tussim faciat: & hoc quia frigidus est & siccus. Rasis.iij. Almansoris.cap.xxv.

Occidẽtales venti sunt humidi qm̃ super maria trãseunt: & quia sol eos suo diuersificat motu: ideoq; nõ tãtũ resoluit eos sol quãtũ oriẽtales. Auicenna.ij.j.cap.viij.

Boreas si flauerit corpora confortat & indurat: spiritus clarificat, & humores: cerebrũ sanat, & sensus mũdificat & subtiliat, motũ confortat, appetitũ auget, digestionẽ corroborat. Auster vero corpa lassat & neruos: humores conturbat & spũs ac sensus. vnde grauitatẽ parit auditus: defectũ visus: pigritiã nutrit: motũ eneruat. Hali.v.theo.capi.viij.

Orientales quidem venti inter caliditatem & frigiditatẽ sunt temperati, & occidentalibus sicciores: & corpora in eo temperata sunt. Auicenna.ij.j.

De quatuor anni temporibus. Cap.VI.

VErno igitur tpe calidus & humidus aer. In æstate aridus & calidus. In autumno frigidus & arid⁹ In hyeme humidus & frigid⁹. Rursus quolibet tẽpore tres sunt differẽtię. prima/& media/& vltima. Media itaq; integerrimũ tpis habet tẽperamẽtum. Prima vero & vltima ꝓpinquitate temporis alterius minuitur. Luna quoq; in quouis mẽse differẽtias in aere q̃tuor efficit. Prima nãq; hebdomas a coitu ad septẽ vsq; dies ĩ aere humida & calida videtur. Secunda vero hebdomas ad pleniluniũ vsq; similis æstati est. Tertia hebdomas iã deficiente luna frigida & arida. Quarta verò & vltiã frigida & humida. At quotidie differentiæ fiunt aeris. Matutinũ enim tempus humidũ & calidũ vt ver: ideo corpora exurgũt valẽtiũ & ægrotantiũ. & perinde febricitantibus hoc tempus maxime tolerabile. medię aũt diei partes æstati cõgruũt. Quę vero ante crepusculum autumno. Quæ vero ad vesperã hyemi. Noctis partes primæ veri, quæ vesperã cõsequũtur: mediæ æstati sunt similes: cæteræ consequenter habẽt: vt fert id ipsum de quo loquimur tempus.

Problemata.

¶Cur i ęstate frigida sunt holera: & poma: cuiusmodi sunt pepones, & cucurbitæ, & cucumeres: in hyeme vero calidæ brassicę, raphani, rapæ, staphylini? Quoniam solis reuolutio poli circulum voluēs situs alterat. siquidem in æstatē superiorem tenuit zonam: vt diei indicat longitudo. fouētur ergo quæ supra terram sunt & frigescunt stirpes: at in hyeme sub hemisphęrio discurrēs terræ profunda fouens, stirpes reddit calidiores.

¶Cur per ęstum potius gignitur bilis cum minores sint superfluitates? Nempe q̄ calidum idoneum ad putrescendū est. bilis autem ex putredine.

¶Cur autumnus tēperamēto inæqualis/eodem die & ęstū & algorem habens? Quidam aiunt ipsum talem habere naturam/infandam/prauam. nonnulli autem physici id propterea esse aiūt: q̄ sol per huiusmodi zonam signiferi motus terram ita conuertat. Alij vero: q̄ per id tempus venti huiusmodi sufflent diuersi, & varij. Alij autem q̄ terra supernę exusta ab immoderata æstatis caliditate in algorem se commutarit: & talem auram remittat cū aer adhuc sit calidior. Non desunt etiam qui dicant: q̄ inter ęstatem & hyemem medius sit: & contrariorū particeps. sed temperamēto falluntur: nam nihilo secius id facere oportuit etiam ver. Inspice autem vt diurnū nocturnūq; tempus quatuor temporum temperamētum imitatur. Antelucanū siquidē tempus veri simile est: meridies æstati: post meridiem vero vespera tenus autumno: nox porro hyemi: cū solis discessu frigida sit & humida.

Ex traditionibus auctorum collectiones.

¶In hyeme multum laborare debēt & copiosius comedere: nisi fuerit meridionalis scilicet calida: nā si sic fuerit, exercitium erit augmētandū & cibus minuendus. Oportet pręterea vt triticum panis hyemis sit fortius: & fortioris soliditatis q̄ panis æstatis. Et similiter illud qd̄ est de carnibus: &

quæ sunt sicut ipse. Et vt sint holera quibus vescũtur sicut caules, & scila, & apium: & nõ attriplices: neq; blitis & portulaca, neq; scariola, & similia. In autũno vero cauẽdũ a coitu & ab omnibus alijs exiccãtibus, & a fructibus illius temporis. In vere autem a calidis & humidis abstinẽdũ. Et sic qualitatibus temporum excessiuis cum contrarijs erit obuiandum. Auicenna tertia primi. doc. v. cap. j.

Impressio naturalis annuatim facta ab æstate quæ calida est & sicca humores resoluit: vt dicit Auicenna .in. ij. j. doc. ij. capit. iij. & Cous in libro de aere & aqua: & propterea in ipa extraneus calor dominatur. ꝑpter qđ putrefiunt magis omnia in ea q̃ in hyeme vt Aristoteles ait in. ij. problematum. problemate. xxxiij.

In hyeme quæ frigida est & humida flegma augmentatur teste Galeno in primo de febrib⁹ ad glauconem. cap. ij. & Hippocrate in libro de aere & aqua: in qua sanguis minuitur, & flegma augetur: vt etiam Auicenna testatur. ij. j.

Exercitationes ad sanitatem prodesse plurimum ostendit. Caput. VII.

Scito quotidianas exercitatiões ad sanitatẽ plus ꝓdesse q̃ medicos & medicinam. Exercitatiõe enim ait Fabi⁹ Quintilianus cũcta cõualescũt Sine qua (vt inquit Galen⁹) impossibile est hominẽ sanitate ꝓsperrima diu frui: & vt auctor est Auicẽna ad sanitatis cõseruationẽ plurimũ potest, polletq; exercitatio. cuius multæ sunt species. Galenus exercitationẽ paruę pilæ reliquis anteponit. Cõmode etiam exercent: vt docet Cęlsus: cursus/ambulatio/& clara lectio: qua nos prope peculiariter vtimur: quotidie publicis lectionibus contentissime boãtes: & rauim exerta voce repurgantes. Plato noster & Aristoteles gymnasticam cum primis probãt: qua vires augescũt: & sanitas inoffensa custoditur. Pręcipit Aristoteles in. viij. politicoꝝ. Adolescentes gymnasticę & pædotriticę esse tradendos, vbi pędotriuica: vt hoc quoq; in trans-

cursu declaremus:significatur exercitatio pertinens ad doctorem pędotriuē. Est autem pędotriues vt docet Plato in theage:exercitationis magister:cuius officiū est vt idem tradit i gorgia:Corpora hominū formosa robustaq; efficere. Idem Plato adeo gymnasticā probauit:vt libro de republica quinto fœminas exercendas esse censuerit: qui libro septimo de legibus gymnasticæ noīe exercitationes omnes bellicas contineri docet:eāq; diuidit in saltationem, & luctationē. Prisci pentathlon nominauerūt:genus exercitatiōis his quinq; artibus constans, iactu disci, cursu, saltu, iaculatione, & luctatione:id latini quinquertiū vocāt:vnde athletę ipsi quinquertiones dicti. Pancratiastē quoq; appellauerunt eū qui in omni gymnastica exercitatione pugnaret & vinceret:& Pancratiū dixerunt ipm multiforme certamen de quo ita Propertius. Et patitur duro vulnera Pancratio. Pancratij meminit iurisconsultus titulo ad legem Aquiliā his verbis. Si quis in colluctatione, vel pancratio, vel pugile:dū inter se exercentur alius aliū occiderit. quo in loco mera deliramenta vigilans somniauit Accursius. Ergo igitur ad bona corporis custodiēda vtemur exercitatione: quę vt ait Cęlsus prima corporis curatio est:debetq; semper antecedere cibum:in eo qui bene cōcoxit:amplior. In eo qui minus concoxit, remissior.

Problemata.

Cur labor somnū allicit:cum labor corpus exiccet:siccitas aūt expergefaciat? dicendū q; non ꝓprie labor somnū elicit:sed per mediū quoddā:frigiditatis inquā excitatæ: & humiditatis exiccatæ:labor siqdē proprie siccitatē gignit: humiditatis autē exiccatio frigidioris est argumentū. Proinde natura humidi nutrimēti absumptiōe, animalisq; spiritus conquiescit:quo amissam rursus reparet, istauretq; humiditatem.

Cur hyeme cum currimus magis rigemus q̄ cū stamus? An q; aer nostra ambiens corpora cū stamus vbi semel cō

calefactus est nullam præterea molestiam infert: cũ aũt curꝛ rimus alius atq; alius subĩde frigidus occurrit: itaq; facit vt magis rigeamus. Ad hæc aer cum mouetur frigidior reddiꝛ tur. quod quidem in currendo maxime incidit.

¶ De exercitio ex traditionibus auctorũ collectiones.

¶ Sanitas cõseruatur bonitate mẽsurationis motus & geꝛ stis atq; comestionis & potus. Rasis. iiij. Almãsoris. capit. j.

¶ Si volumus custodire optime sanitatẽ incipiam⁹ a labo ribus: deinde sequantur cibi & potus: deinde somni: deinde si vsi sint venereis venerea. & hęc omnia sint moderata. Galenus in secundo de regimine sanitatis. cap. j.

Modus ¶ Exercitium est motus vehemens intantũ vt alteret respi rationẽ in maius vel minus, velocius vel spissius. Galenus secundo de regimine. cap. j.

¶ Exercitium vniuersaliter est membrorum motus aliqua volũtate: & hoc fit ꝓprie in membris motum voluntarium habentibus. Auerrois. vj. colliget.

Vtilitas exercitij ¶ Exercitium est humanæ vitæ conseruatio: caloris natuꝛ ralis lima: & exercitatio dormitantis naturę: superfluitatum cõsumptio: virtutum roboratio: temporis lucrum: otio iniꝛ micum: iuuẽtutis debitum: senectutis gaudiũ. Ille ergo soꝛ lus se ab exercitio abstineat q sanitatis gaudio vult carere. Fulgentius.

¶ Exercitiorum enim quoddã non solũ corpus sed animã lętã reddere potest: tantę enim in ipso potens fit anima moꝛ tionis q; multi qdẽ liberati sunt ab ægritudinibus gauisi so lum. Laudo exercitiũ qd corporis sanitatẽ præbet & partiũ conformitatẽ & animæ virtutẽ. Ipsum enim exercitiũ aniꝛ mã potens est ad omnia iuuare: & corporis partes. Galenus in libro de parua sphera. cap. ij.

¶ Quæ exercitãtur particulę corporis fortiores simul & soꝛ lidiores fiũt: & secũdũ hoc possunt ferre ꝓprios motus alijs melius quęcũq; ꝓpter inexercitationẽ molliores sunt & imꝛ becilliores. Galenus in libro de Assuetudinibus.

¶Exercitiũ laboris tolerantiã pręstat. Quies autẽ & requies timorem & ignauiã: labor vero & agitatio animositatẽ ministrat. Hippocrates in lib. de aere & aqua.

¶Iuuamentum exercitij temperati vniuersale est: quia spiritum intrinsecum augmentat: & superfluitates membrorum nutrimenti expellit & resoluit. Auerrois. vj. colliget.

¶Vtilitates exercitij sunt duę: ad euacuationem superfluitatum, & ad bonam valitudinem solidorum corporũ. quia exercitium est vehemens motus: & ideo necesse est hęc tria fieri in exercitato corpore: duritiem organorũ inuicem contritorum, quare sequitur impassibilitas eorum & ad actiones robur: augmentationẽq; caloris naturalis: ad quam sequitur relictorum attractio fortis / & alteratio paratior & nutricatio melior / & effusio omniũ corporum: quæ solida quidem mollificantur: humida vero subtiliantur: & pori latiores efficiuntur: spiritusq; fortiorem motum: ad quem seqtur demum euacuatio superfluitatum. Et commune est omnium exercitiorum naturalẽ calorem animalibus ex ipsis proprijs animalium corporibus augere. Galenus secundo de regimine sanitatis. cap. j.

¶Calor naturalis cõfortat̃ & augmẽtatur ex motu: ad quã caloris inati cõfortationẽ cęteræ in corp⁹ pueniũt vtilitates & operationũ pfectiones: quarũ vtilitatũ prima est virtutũ corporis fortificatio. Ga. in. ij. de accidẽti & morbo. cap. iij.

¶Vtile est exercitiũ: nã cõmouet naturalẽ calorẽ & validas facit quæ in mẽbris sunt virtutes naturales aiales & vitales, fortificando. Gale. in. ij. Aphorismorum. cõmento. xlviij.

¶Motus & fricationes ventrẽ quidẽ subtiliant, aliud vero corpus ingrossant: sicut quies oppositũ facit, augẽdo autẽ virtutes aiales & vitales, exercitiũ mũdificat & expellit a corpore superfluitates, & a futuris liberat infirmitatibus longe melius q̃ si cum medicinis pharmacis corpus purgaretur. Ex Aristotele. v. problematũ. problemate. xiiij.

¶Sanitas conseruatur bonitate mẽsuratiõis motus & ge

tis. Sanitatem enim conseruare volenti ante comestionem moueri necesse est. Rasis. iiij. Almansoris. cap. j. & .ij.

Exercitia ad digerẽdum & ad sanitatem optima sunt vt vult Isaac in vniuersalibus diętis: & Auenzoar in suo teisir capite primo cũ ait. Conueniunt medici q̃ exercitiũ tempe ratum siue fiat pedibus, siue equo adiuuat in conseruatiõe sanitatis: dũmodo tempus non excedat.

Sic amicorum meorum quicunq; vacant circa exercitia & ordinatiuã diętationẽ omnes video semper sanos. Gale. in lib. de Euchimia & cacochimia. cap. j.

Maximum enim est malum ad sanitatis custodiam qes corporis: sicut maximum bonum est moderata motio: ne q; enim ægrotabit omnino debite diętatus & exercitatus. Gale. in eodem cap. iij.

Vniuersaliter tẽperatum exercitiũ conseruandæ sanitatis mirabilis causa existit, & malitia quæ propter priuationem exercitij accidit incarceratis manifestatur. quia eorum facies cacetic ę fiunt, & eorum color est impurus: & omnes ipsorum operationes sunt læsæ. Auerrois sexto colliget.

Non oportet densare carnem ad sanitatẽ, sed rarificare: queadmodum ciuitas sana & locus bene euẽtabilis: propter qđ & mare sanũ est. ita & corp⁹ bene exabile magis sanum est: oportet enim in eo aut nullã existere superfluitatem: aut ab hac quidẽ velocissime alteretur: & semper sic habere corpus q̃ accipiẽs confestim expurget superfluitatẽ: & esse in motiõe, & non quiescere. qđ enim manet putrefit: quemadmodũ aqua quæ nõ mouetur. putrefacta aũt ægritudinẽ facit: qđ autẽ expurgatur priusq̃ corrumpatur separatur. hec autem condensata carne nõ fit. Aristo. primo problematũ problemate. iiij.

Exercitium soluit & euacuat per poros superfluitates. Et melius est euacuare supfluitates corporis: quæ in cute: exercitio, attenuatiuis cibis, vł pharmacijs. Q̃m pharmacię calidæ sunt & siccę: ex q̃bus exsiccãtur carnes & attenuãtur so

lida. In exercitio vero nihil nocetur corpi, immo roborant organa calore naturali reuiuificato. Galenus in prio de regimine sanitatis.

Corpora repleta aliquo malo humore exercitari non debent anteq euacuentur: quemadmodum enim mordacissimi canes cu dormiut no sunt irritandi: sic & mali humores exercitio euacuari nõ sunt apti: ne moti & alterati putrescãt & aliquã ægritudinem faciant. Galenus. iij. Aphorismorũ commento. xxj.

Hora qua inceptio exercitij præparatur oportet vt corpus sit mundũ: & ne in partibus intrancorum & venarũ chimi syluestres & mali existant quos exercitiũ in corpore diffundat. Auicenna. iij. j. doc. ij. cap. iij.

Vbi indigentia nõ oportet laborare. secũdo aphorismorum & Auicẽna idem videtur sensisse in parte secũda Canticorum textu cõmenti. xlv. cum ait. Macer non debet exercitari: ne ipsius dissolutio augeatur. Et per macros intelligit etiã corpora cholerica vt iquit Auerrois ipsum exponẽdo. Nos autem sic putamus superaddẽdum esse forti scilicet exercitio quoniam moderatum non dissoluit nec debile.

Quicũq; propter ætatẽ non possunt exercitari ante cibũ ij abstineat a grossis cibarijs & qcunq; sunt oino otiosi neq; ipsi accedant ad tales cibos: quinimo appẽsionibus vel deambulationibus ꝑ fortioribus vtantur exercitijs. Galenus in lib. de euchimia & cacochimia.

Qui conuenienter exercitari non possunt fricationibus mollib' vel balneis calidis vti debẽt: hoc enim suauissimũ est: & qescere egẽtib' opportunissimũ: & imbecilli, & seni, & puero valde cõferens. Gale. in lib. paruæ sphæræ.

Fricationes augẽt carnẽ & faciũt caliditatẽ sicut quoddã exercitiũ. Aristoteles. xxxviij. ꝓblematũ. ꝓblemate. j.

Oportet q exercitatur prius fricatione præparetur quæ naturam viuificat & poros dilatat: quæ cum re aspera fiat. Auicenna. iij. j. doc. ij. cap. ij.

¶ Qui exercitandus est nõ cõfestim fortiter est mouendus nisi ante fricatione preparetur. Nec minus illud memoria te nendũ est: vt qui se exercet confestim fortiter nõ moueatur sed paulatim motum augendo continue procedat. Galen⁹ in. ij. de regimine sanitatis.

¶ Cum aliquis exercitans carnibus pullorum dietet se vel perdicum: cito dissolute inde generantur debilitates. In ma gnis exercitijs si dieta accipiatur subtilis: velociter deficiũt & consumuntur carnes: & ptisim incidũt. Volẽtes itaq; for titer laborare grossiori se reficiant dieta: subtili vero qui de biliter seu parum. Media vero qui mediocriter, Isaac in vni uersalibus dietis. cap. viij.

¶ Oportet vt qui exercitatur superfluitates pri⁹ ab interio ribus expellantur scilicet intestinis & vesica, deinde se exer citet. Auicenna. iij. j. doc. ij. cap. iij.

¶ Ad exercitia sunt agẽdi cũ minxerit & egesserint: neq; d horũ robore caloris/qui in exercitijs/ad ambitũ corporis re ducatur. Galenus secundo de regimine sanitatis. & per has dedit alias intelligere superfluitates, nasi scilicet & oris.

¶ Debet exercitandus anteq̃ ad motũ perueniat suffultas graues & suffocãtes siquas habuerit vestes deponere iuxta sententiã Aristotelis secũdo problematũ: problemate. xxx. Rationẽ autem dictorũ assignans Consiliator in cõmento dicit. Est autẽ corpus indutũ hic intelligere vestitum coope rimentis multis calidis. tale enim cũ exercitationibus quo dam estu inflãmabile statim: & plus superfluitatum eliqua tiõe mouebũtur q̃ possint dissolui & expelli: q̃ intus rema nentes mote declinabunt in articulorum vacuitates: & mo tum difficilem reddent.

¶ Exercitio vtens sibi cauere debet ne exercitij calefactio ad id qđ ex mẽbris suis est debile perueniat nisi secũdũ mo dũ cõsequẽdi. & est exẽplum de varicosis qui superiora ma gis q̃ inferiora debent exercere. Qđ & de alijs pariter est in telligendum. Auicenna. iij. j. doc. ij. cap. iij.

¶ Ad sanitatis custodiam maximũ bonum erit moderata motio. cum hoc tamẽ intelligatur q nemo vllo moueatur motu forti supra cibum: quia sicut est maximũ bonum ad sanitatem exercitium ante cibũ: ita est nociuissimus omnis motus supra cibum: distribuitur enim ex ventre cibus anteq̃ digeratur secundum venas: ex quibus assueuerũt ęgritudines omnimodę fieri. Galenus in lib. de euchimia & cacochimia.

¶ Quẽadmodũ oportet motũ qui est ante comestionẽ debilẽ nõ eẽ: ita necesse est ei ne motus q est post ipsam fit nisi molliter & suauiter. Auicenna. iij. j. doc. ij. cap. vij.

¶ Incessus mollis & suauis mihi placet, & ꝓprie post prandiũ: quoniã bonitatẽ operationis cœnæ ꝑparat. Ruffus.

¶ Quãdo forte exercitiũ necessariũ est: bonũ est ne sit stomachus vehemẽter inanitus: immo sit in eo paucũ nutriẽs. Amplius: qui exercitatur si plenus est: melius est q̃ si exercitetur quando est vacuus. Auicẽna. iij. j. Ex quibus patet q hora inanitionis est deterior & exercitio inconuenientior q̃ hora repletionis: licet vtraq; sit damnanda.

¶ Oportet vt in hora exercitij corpus sit mũdũ: & vt cibus exterius iam sit digestus in stomacho, & hepate, & venis, & vt alterius cibi hora iam aduenerit. Auicenna. iij. j.

¶ Si volumus custodire optime sanitatem incipiam⁹ a laboribus: deinde sequãtur cibi & potus: deinde somni. Tempus enim exercitij est optimum quãdo hic extremus cibus perfecte fuerit digestus duabus digestionibus & quæ in vẽtre, & quæ in hepate: & alterius instat cibus. Si vero ante exerceãtur, cibi nondum digesti attrahuntur ad omnia membra, & eis totũ replebitur corpus. Galenus secundo de regimine sanitatis.

¶ Quando motus sequitur cibũ: descẽdit cibus de stomacho ꝓpter digestionẽ suã, & intrat venas sine mutatiõe: & adducit i hepate oppilationẽ, & renib⁹ & reliquis mẽbris morbum. Galenus in lib. de dissolutione continua.

Exercitium in quo partes æqualiter exercitantur maxime quidem ad sanitatem confert:& cōmensuritatem habitus operatur,neq; immēsuratā carnositatem neq; superexcellentē qualitatē ferens:sed ad robur indigentes actus sufficiens:& omnibus qui velocitate indigent aptissimū. Galenus in lib. paruæ sphæræ.

Exercitio quidem oportet vt eligatur species in qua moueantur membra omnia corporis secundum proportionē: & nō laboret aliquod eorum plus & aliquod eorum minus. Idem tertio tegni textu commenti.xxxviij.

Sanitatem conseruare volenti ante comestionē moueri necesse est.motu autem quisq; vti debet sibi consueto: q vires ipsius nō excedat. Rasis.iiij. Almansoris.cap.ij.

Corporis debilis exercitiū oportet vt sit debile & corporis fortis vt sit forte.& ideo vnusquisq; homo secūdū se habet exercitiū sibi propriū & consuetū:quo cōsueto & sibi cōueniente se debet vnusquisq; exercere. Auicenna.iij.j.

Immoderatum exercitium proprie dicitur labor:qui quidem spiritum euacuat & educit,& emacerat pingues & carnosos violentia dolorum,& facit corpus senescere ante ętatem senectutis. & nō est exercitandum exercitio magno & forti. Auicenna in textu cōmenti.cxlv.canticorum.

Nihil reliquitur in corpore nisi siccitas ex imoderato motu. Galenus in tertio de regimine sanitatis.& in quito libro eiusdem inquit. Acuta exercitia quorum motus sunt veloces attenuant corpus. Multa enim exercitia siccant: moderata vero carnem faciunt.

Exercitio si qui temperatorū corporū: tēperato vtantur modo ante balneum,& ante ciborū horam: calor confortatur naturalis; superflua a corporibus dissoluūtur: membra roborantur, digestio procuratur, fitq; in naturaliū numero quæ corporis faciunt sanitatē. Si autem quis eo immoderatius vtatur: laboreq; plurimum calefit corpus eius, febres emergunt. Et si immoderate eius vsui diutius operam de

derit:calor dissoluitur naturalis, virtus debilitatur & deficit. Hali.v.theoricæ.cap.j.

Motu tādiu nemo pſumat vti donec fatigationē & multam sentiat grauedinē. Sed cū vtitur motu ex quo lassari se senserit:dimisso motu statim anteq̄ aliquā inde cōsequatur lęsionē quiescat. Rasis.iiij.almāsoris.cap.ij. Q d etiā voluit Cous dicēs. In omni motione corporis cum cœperit quis dolere:quiescere statim remedium est.

In quātitate exercitij tres res sunt consyderandę. vna est calor:quoniā dū in ipso bonitas augetur adhuc est hora scilicet exercendi. Secūda est motus:quoniā dum leues perseuerant:adhuc est hora. Et tertia est mēbrorū dispositio secūdū ipsorū inflammationē:quoniā dū ipsorū augetur inflāmatio adhuc est hora. Cū aūt istę dispositiões deficere cœperint,& sudor vaporalis & resudatio liq̄da facta fuerit,dimittēdū erit exercitiū & finiēdū.q̄ oīa in sanis & bene cōplexionatis corporib⁹ sunt intelligēda. Auicēna tertia primi.

Exercitatis nō debemus confestim cibū offerre:quia adhuc nō requieuit laborans:neq̧ segregatę sunt superfluitates. Aristoteles primo problematū.problemate.xxx.

Pisces & quæ eis assimilantur post laboriosum exercitiū comedendi non sunt:corrumpētur enim & corrumpēt humores. Auicenna.iij.j.doc.ij.cap.vij.

Quies & otium infrigidant corpus:quoniam ex omissione motus augeť & magnificatur fumosa supfluitas sup calorem naturalē:& ex ea sic extinguiť sicut ignis cū fumo premitur,& supra ipsum dominatur.est enim necessaria calori naturali inspiratio sicut igni euentatio. Auerrois in cōmento canticorum.clxxxiiij.

Maximū enim est malū ad sanitatis custodiā quies corporis:sicut maximū bonū moderata motio. Galenus in li. de euchimia & cacochimia.

Cernis vt ignauū corrūpit inertia corpus:& capiunt vitiū ni moueantur aquæ. Ouidius in primo de Ponto.& ille

metrificans cum ait. Otia nullus amat nisi sint cōiuncta labori. Nam nimia requie mortificatur homo.

¶ Si corpora contra consuetudinem suam magis torpuerint quiete: nō possunt statim cōfortari. qꝛ si quieuerint & requieuerint per longum tempus: postea vero ad laboris exercitia fuerint translata/malum. Hippocrates in secundo regiminis acutorum. textu commenti. xlvj.

¶ Omnimoda quies corporis non ingreditur viam sanitatis: ex quo satis liquet qꝛ viam ingreditur ęgritudinis: cum ad plures perducat infirmitates, & ad ethicam præcipue senectutis. Auerrois. vj. colliget.

De Coitu. Cap. VIII.

Rincipium rei cuiusqꝫ maximū est. Quippe qđ rei dimidiū sit. Semē aūt genitale principiū esse certū ē. Igit minutorū animaliū quorūcūqꝫ ortus nullo agi mutuo cōcubitu solet. Causa cur vt pricipio extiterūt creati nūc etiā possint, seminis exiguitas est Rei nāqꝫ minoris minus quoqꝫ principiū esse cōuenit. Natura aūt pudendis suā prębuit voluptatē coitus causa: neruosa enim pars est. atqꝫ plurima voluptas a multo gignitur sensu. Testiculi igitur cognatione & affinitate voluptaria affecti multi sensus ipi quoqꝫ participes sunt. Vbi sensus in quā multus: ibi ingens oritur voluptas: illic etiā ingens dolor. maximo siquidē bono, maximū vt plurimū opponit malum: & minori minus. Coit⁹ autem si paulum vires excesserit, subito exhaurit spiritus: labefactat stomachū atqꝫ pręcordia, cerebrūqꝫ debilitat. Quo malo nihil ingenio aduersius esse potest. Tātūqꝫ obest: vt Auicēna in libr. de animalibus dixerit. Siquid spermatis supra q̄ natura toleret coitu profluat: obesse magis: q̄ si quadragies tantundem sanguinis emanarit: vt nō iniuria prisci musas atqꝫ Mineruam virgines eē voluerint. Nihil igitur ingenio aduersius esse potest immoderato coitu. Democritus Venerem damnauit in qua homo exiliret ex homine.

Problemata.

Cur animãtium alia semel coeũt:alia sępe:& alia anni tẽpore certo:alia nullo statuto tẽpore:sed prout inciderit? homini semper concubitus opportunus est:feris non sępe. Et quidem sues agrestes semel concũbũt. Domestici sępe. An propter pabulum calorem atq laborem? quippe cũ venus comes satietatis sit. Nam eadẽ alibi sępius pariunt:vt oues in Magnesia & Aphrica pariunt bis. Causam vero temp⁹ pariendi prolixius obtinet. Vbi enim se impleuerunt non amplius concupiscunt:quo nec cibũ affectant quæ satiata sunt. Quę autem grauida iam esse incœperint minus auida veneris euadunt quoniam menstruæ purgationes nullæ præterea veniant. Venus.

Cur animantiũ alia partu sunt numeroso:vt sus/canis/lepus:alia non:vt homo:vt leo? An q alia vuluas siue vteros cõtinẽt multos totidẽq formandi loculamenta: quib⁹ impleri percupiũt:quibusq semen genitale diuidendũ inserendumq est:alia cõtra se habent?

Cur cæteris animantib⁹ partim nũq̃ perfusio seminis p somnũ incidere assolet,partim raro? Vtrum q nullũ homine excepto resupinũ cubare cõsueuit. Nullum autẽ nisi resupinũ semen profundere potest. An q cætera non pariter vt homines seminant. Seminis autem per quietem illa profusio non nisi cum imaginatione fieri potest.

Cur semẽ genitale ebriosorum magna ex parte infœcũdum? An q habitus corporis eorum p humidus est. Semẽ autem nõ qđ humidum:sed qđ constat crassumq est: hoc vim obtinet procreandi.

De coitu ex traditionibus auctorũ collectiones.

Coitus est maris & fœminę in membris generationis applicatio.qua superfluũ expellitur quanti ad finẽ speciei vel indiuidui ordinati. Cõsiliator differentia.cxxiiij.

Natura coitũ in aiali cõstituit generãdi causa.vt inde species permaneret animaliũ. Hali.v.theoricę.cap.xxxvj.

Deus in animalibus in coitu admirabilē ac inseparabilem delectationem exhibuit: ne forte coitus abominatione destrueretur generatio: per vim nāq; generatiuam species diuino & immortali esse participāt inquantū possunt. Isaac vj. viatici.

Solicitudo diuina cum non potuerit facere secundum indiuiduum animal permanere, miserta est dando ei virtutem qua posset permanere in specie. Auerrois secundo de anima. commento. xxxiiij.

Maiori parti hominū in appetēdo coitum delectatiōis causa ꝓponitur: paucorum vero finis & ꝓpositum est liberorum productio. Hali. v. theoricæ. cap. xxxvj.

Multiplicatur delectatio mulierū in coitu sup delectationē virorū propterea q̄ ipsæ delectātur ex motu spermatis viri in ore matricis earū descēdēdo: & ꝓpter motū qui accidit matrici, & ꝓpter fricationem. Auicenna. xxj. tertij. ca. ij. Dico tamen q̄ mulierum delectatio maior sit extensiue. intensiue vero ea quæ masculorum maior.

Si superfluitas aggregata in corpore ex spermate non egreditur per coitum: coarctatur in corpore: & generantur ex ea ęgritudines malę. qđ est quia ex coarctatione seminis generantur ex eo vapores mali qui ascendūt ad cor & cerebrum & stomachū, & corrūpūt sanitatē illorū membrorū & generant ægritudinē. Et fortassis ex eo est aliquid simile veneno viperino: sicut accidit ei qui cōsueuit coitum, & dimittit eum longo tempore ex debilitate appetitus cibi & pigritia a motibus a generatiōe humoris melācholici: & fortasse corrumpitur & exiccatur ex eo q̄ est simile virtuti veneni: sicut illud qđ accidit viduis ex suffocatiōe matricis, & multis virorum qui moriuntur ex eo subito. Hali Rodoan tertio tegni, commento. xxxj.

Plurimorū quorū cōplexio requirit coitū cū ipm dimittunt infrigidatur corpus & cadit appetitus cibi: ita vt ipm etiam nō recipiat. Et quandoq; accidit viro ex dimissione

coitus & abundãtia ſpermatis & frigore eius & cõuerſione ipſius ad vẽtoſitatem. Et forſitan vult dicere ad venenoſi tatẽ: vt mittat ſperma ad cor & cerebrum vaporem malũ ventoſum: vel qđ magis credo venenoſum: ſicut accidit mulieribus ex coarctatione matricis. Auicẽna.xxij.iij.

¶Si coitu vt oportet qs vtatur, cogitatiões cedũt: ira mi tigatur: melãcholiæ prodeſt paſſioni: ꝓdeſt etiã phlegma-ticis morbis: ſomniorũq; medeť multitudini: & appetitũ confortat. Hali.v.theoricę cap.xxxvj.

¶Coitus moderato vſu cõueniens exiſtit. Qđ non cõce-dimus niſi quia ſperma eſt vna ſupfluitas pręparata a na-tura vt expellatur ſicut & alię ſuperfluitates: excepto q̃ in ſe bona eſt. Auerrois.vj.colliget.

¶Virtus ſpermatis fortis eſt: in mulierib' autẽ frigidius & humidiꝰ.ideoq; neceſſe eſt a mulieribꝰ emitti multã ſper matis quãtitatẽ habentibus. Qđ etiã viris neceſſariũ eſt & ſanguineis maxime: qui niſi nubãt caput eorũ aggrauať: febricitať: appetitus & digeſtio debilitantur. Cognoui ego quoſdã: qui cũ abſtinerẽt propter venerabilitatẽ, infrigida ti ſunt. Diogenes in huiuſmodi abſtinẽtia fortiſſimꝰ fuit coitu tamẽ ſemp vſus eſt: cũ ſciret nocumẽtum a ſperma te ſibi nõ fore modicum ſi abſtinentiã pateretur. Galenus vj.interiorum cap.iiij.

¶Fidelibus in nuptijs nõ licet huiuſmodi ppetrare. nos autẽ: quibus propoſitũ eſt nunq̃ a catholica puritate diſce dere: coitum extra matrimonij leges. floccipẽdimus: eligẽ tes nos magis ſemp ęgrotare q̃ cũ ſaluatoris cõtumelia ſa nos eſſe. Quapropter de his: vti libitũ cuiq; fuerit: opineť Et propterea dicebat Apoſtolus ad Corinthios.vij. qui nõ ſe cõtinet: nubat. & ad Timotheum.v. Volo autẽ iuniores nubere & filios procreare.

¶Multiplicatio coitus eſt nocibilior res oculo: & ſimiliter multiplicatio ebrietatis. Auicenna.iij.tertij cap.v.

¶Dimiſſio coitꝰ eſt cõuenietior res ei: q habet ſtomachũ

debilem. & deuitet ipsum de mulieribus quæ abortum pa tiuntur. Auicenna. x. tertij cap. v.

¶ Et nõ factus est error multus ĩ coitu nociuus, nisi quia propter multitudinẽ eı⁹ accidat ĩ corpore senectus festina ante horã suã: præcipue illi cui⁹ cõplexio testiculorũ est fri gida, & sicca. Hali. tertio techni cõmento. xxxvij.

¶ Non solũ hoc dicimus q̃ multus coitus debilitat cor pus: quinimmo q̃ diminuat & abbreuiet valde vitam: fa citq; eam valde breuiter & celeriter terminari. Auerrois in canticis cõmento. clvj.

¶ Coeuntes exoluũtur, & infirmiores fiunt: vt frequẽter. Et propterea multus coitus debilitat corp⁹: facitq; ipsum hereditare varias species nocumentorũ & dolorũ. Aristo teles. iiij. problematum. problemate. xxj.

¶ Coitus euacuat de substantia cibi postremi: quare debi litatẽ affert: cuius simile aliæ non afferunt euacuationes. & euacuat de substãtia spiritus rem plurimã propter delecta tionem. Auicenna in canticis.

¶ Nõ est sperma quẽadmodũ aliæ supfluitates: quib⁹ om nino natura nõ indiget. qualia sunt emũctiones: sputa: su dor: vrina: & similia. sed ex meliori fit, q̃ in corpore est, sub stãtia: ac laudabiliori. Generatur etenim sperma ex claro pu roq; sanguine: quo principalia, & prima pascũtur mẽbra. Cũ igitur coitus mẽsurã excesserit: licet nõ tanta eo quãti tas vt phlebotomia, vel aliter euacuet: vehemẽtior tamen accidit inde virtutis dissolutio: qa spma ẽ res habilitata vt trãseat ĩ mẽbra. Ex sentẽtia Haliabba. v. theoricæ cap. 35.

¶ Coit⁹ est fortis causa in generãda podagra. simus itaq; hac in re tẽperati: nẽ podagras & alias supradictas incurra mus ĩfirmitates: aut mortẽ ipsam: sicut aliqui (quos noui mus) interiere. Galenus. vj. aphorismorũ cõmento. xxx.

¶ Coitu corpora habẽtes sicca, vt ab inimico ĩterficiente sibi cauere debẽt. quo etiã si qs sc; macer multũ vsus fue rit, ethicã incurret. Cõualescẽtes quoq; ac debiles atq; ma

cri:& quorum nerui sunt debiles:coitum om̄ino vitare de bent.Rasis.iiij.Almansoris.cap.xvij.

¶Nos addimus de auctorū intētione:q̄ debilē habentes stomachū:aut visum:aut auditū:aut aliquē alioꝝ sensum ad coitū frequētē nō accedāt.similiter q̄ debilitatē appeti tus patiunt̄:aut calculos & hm̄oi.qm̄ inde manifestissimū pcipiēt nocumētū.Grādiores cōtineant̄ etiā a coitu super fluo inquātū possunt. Seniores vero caueāt coitū om̄ino sili & insueti:& pcipue in autumno fugiendus est coitus.

¶Coit⁹ nocet plus cęteris cōplexionib⁹ frigidis:& siccis. & inter cōplexiones calida,& humida supfluū pōt leui⁹ tolerare:& q̄ peiores sunt frigidę & siccę.humidi vero.s.phle gmatici medio modo se habent. Auerrois.vj.colliget.

¶Innoxia venerea solis humidis,& calidis:& oībus q̄ na tura multi sunt spermatis.cōtrarijssimi siccis cōplexionib⁹ venerei actus.& ampli⁹ quāto fuerit siccitas frigiditati cō mixta : & pcipue cū crasis testiculorū fuerit hm̄oi.Galen⁹ vj.de Regimine sanitatis.Maxime aūt cōuenit coitus: vt vult Cōsiliator:iuxta adolescētię finē: cū corporis augmē tū incipiat desinere & antea parum ac in iuuentute.

¶Post labores sequi debent cibi:& potus. Deinde somni. postea vero venerea:debētibus q̄dē venereis vti. Alia nā q̄cunctacōmunia omnis sunt ætatis.Venerea vero ado lescentium solum.Gal.ij.de Regimine sanitatis.

¶Iuuamenta coit⁹ omnia adolescenti ascribunt & iuueni primo:nec cuilibet tali sed sanguineo rubeo forti ac sano. Hali.v.theoricę.cap.xxxvj.

¶Natura veris calida est:& humida.Et ppterea in eo ope rationes nutritiuæ sunt pfectiores:& hoc non accidit nisi ppter multiplicationē caloris naturalis in corpore:vt inq̄t Auerrois in secūdo colliget cap.vltimo.Et ppter hāc rō nē tuti⁹ i vere possum⁹ veneri idulgere. In hyeme q̄q; sa tis ēt secure idē facere nō dubitam⁹:licet frigida sit:& hūi da.In ęstate nocibilior & ꝓhibit⁹ magis existit.In autūno

in autum[...]

Conclu[...]

autem omnino detestatur.

❡Si cibo homo replet⁹,aut potu coitu vtaẽ, debilitas ci⁹ fit corpori:eneruatio neruis:dolor in genib⁹: aliarũq; continuationũ: viscerũ oppilatio:generanẽq; exinde humores grossi.cui⁹ vsum si hoc fiat mõ frequens & assidu⁹ hydropisis seqtur:asthma:& tremor. Si vero famẽ patiens qs ad coitũ accesserit:aut sitis molestia pressus: aut aliqua certe euacuationũ specie exinanit⁹ est:vt vomitu, solutione,phlebotomia:& his sĩlibus:aut statim post balneũ:vel laborẽ: vigiliasq;:aut etiã post graue tristitiam:corpus cõsumitur & desiccaẽ:calor dissoluitur naturalis : ciborũ immutaẽ appetit⁹:tenebraẽ visus:oculi fiũt cõcaui: & nõnũ q̃ defect⁹ accidit,& spasmus.Hali.v.theoricę.cap.xxxvj.

❡Ex adiuuãtib⁹ ad coitũ sunt, quęcũq; sumunẽ ex cibis calidis,acutis,aut inflatiuis:sicut sunt cicera & vua:& vitellus oui:& illa q̃ aggregãt vtrãq; rẽ:sicut eruca:& vinũ nouum:in quo est ꝓprietas generãdi sperma. & meliores ad sperma cibi sunt qui fiũt ex carne hœdi pĩguis masculi:& carne ouina cicere & cepe. Auicẽna.xx.tertij.cap.xxj. Ab his ergo abstineãt & a reliqs huiusmodi q suã castitatẽ illęsam voluerint altissimo conseruare.

❡De lauacris ex eis quę scripserunt græci & latini. Cap.IX.

Lauacrorũ quędam suã obtinent qualitatẽ:quædã qualitatis sunt expertia:quædã dulcia : eorũq; alterã quãdã habẽt qualitatẽ:quędam ex institutione nostra vim habẽt:quędam sua spõte vim possidẽt.Dulciũ aquarũ vis:quæ sint tẽperatę:humida,& calida:quę aũt sint tepidę,humida,& frigida.& calidarũ supra modũ:calida quidẽ:sed nõ ęque humida:exhorrescere corpora compellit:spiramentaq; ipsorum dẽfescere.& perinde neq; frui extrorsus humiditate potest:neq; redundãtias exhaurire interiores. At est a temperatis nobis inchoãdũ.Omnifariam igitur temperata humectant : ac per sese

Dulcis aque vis

calefaciunt. Cõferũt autẽ huiusmodi lauacra, dulcia inquã & temperata, febribus, aridis præsertim, immoderate sitiẽtibus sub sole mora plurima, ac scabiosis ex authematis. Expedit aũt aerẽ lauacri humidũ pparare: pauimentaq; ac parietes aqua aspergere. Calida vero iuxta nostrũ institutũ lauacra cõstituere: cũ volum⁹ turbantẽ frigiditatẽ dispgere: laboriosamve affectionẽ, aut spasmũ dolorẽve cõsolari. Calida aũt fiunt calidis quibusdã aquæ admixtis: velut glichone: vel origano: hyssopo: thymo: lauri folijs: chamepyti: panacis radice: & id gen⁹ alijs. Lauacris aũt ad distrahendũ idoneis vtimur: aut habitũ corporis cõfirmare volẽtes, vt in pinguibus: aut lãguore aliquo tumẽtib⁹: aut corpus vniuersum: aut corporis partẽ aliquã velut vẽtriculum, testiculos & pedes: sicut in hydropicis. vtimur sane in hulcerib⁹ fluitãtib⁹ ob multitudinẽ humorũ toto in corpore abũdãtiũ: aut feruoribus hulceri suppositis. Fiũt porro distrahẽtia lauacra: cum in aquã huiusmodi immittuntur sal: nitrũ: vel aqua marina calefacta: & mel aqua mixtũ: & similia. Mollificantibus autem & mitigãtibus lauacris vtimur in inflãmatione & duritie partis alicui⁹. Hęc autem fiunt malua aqua decocta: domestica, & agresti: & lini semine & tilis & melilotorũ. Inflãmationibus aũt fluitantibus: arnoglossum adhibemus: vel melicoriũ, hoc est, corticem mali granati. In spasmis vero cum inflãmatione vtimur (vbi sint inflãmatiões citra profluxus) iam memoratis: pręsertim vero hydreleum his confert habens maluã, & lini semẽ. Lauacrorũ sponte prouenientiũ alia sunt nitrosa. Alia salsosa. Alia aluminosa. Alia bitumiosa. Alia sulphurosa. Alia ferrosa. Alia chalcosa. q̃dã ex his sunt composita. Horum autem omnium potestas est arefaciendi: quędam non arefaciunt modo: verũetiam exacerbant, obstruũtq;: sicut aluminosa. Cuncta vero cõueniũt humidis & frigidis contra naturam corporibus: & eiusmodi vetustis morbis. De his oĩbus ample alibi a nobis dictũ est.

¶Problemata.

¶Cur ante balnei ingressum:calidũ mingimus.at in balneo diutiusculè cõmorati,frigidũ? Dicendũ q̃ tanq̃ ad alterius cõparationẽ hoc fit. Nã vrina tepidi profecto tẽperamẽtũ est:quę tũ primũ a nobis facta mediocriter etiã calida est. foris igitur quãdo quidẽ frigidũ est corp⁹ nostrũ ipsum lotiũ vtpote corpori cõparatũ calidum est:in lauacro qñ qdẽ corp⁹ plus lotio incaluit frigidũ videt̃ lotium: vtcunq; calidũ sit. Q2 autẽ id verũ sit hinc patet,q̃ ingredienti lauacrũ anteq̃ incaluerit cũ in calidã peluim descendent,calida aqua videbit̃ & admodũ feruere:sin autẽ anteq̃ in eam descẽdat,cõcaluerit: nõ æque feruida videbitur.

¶Cur eorum,q lauacra ingressi sunt loti exeũtes: alij quidẽ sitibũdi sunt:alij aũt minime? Quicũq; aridiores sitientes a balneo humectant̃:hi sine siti sunt. Nam sitis a siccitate vtcũq;.Qui humidiores:& sine siti sunt in aere præcipue vehemẽter calido immorati:& in arida cella p sudores humiditatem resoluunt:& sitibundi euadunt.

¶De lauacris seu balneis ex traditionibus auctorum collectiones.

¶Balneum est corpus subtile vel liquidũ corpori circũferẽtialiter occurrens:& ipsius immutatiuũ. Cuius duę sunt species:vnũ scilicet aereum qđ stuffa nũcupatur: aliud vero aqueum qđ ex aqua dulci fieri solet. & hoc iterum duplex.scilicet calidum:vel tepidum. Aliud vero frigidum. Ex Consiliatore in differentia.cxxviij.

¶Iuuamenta balnei sunt somnũ facere & aperire & abradere,& resoluere,& digerere,& nutrimentũ ad cutis supficiem attrahere. Auicenna.iij.j.doc.ij.cap.v.

¶Vtendũ est balneo ad tollendũ sordes: & immũditiam: neq; sis in hoc piger:si vis educere superfluitates a corporis superficie: & cutem ab accidẽtibus immũditię mũdam facere. Auicenna in canticis textu cõmenti.clij.

¶Sunt de iuuamẽtis balnei:corpus humectare:& renoua

re:porosq; apire:ac sordes cōgregatas detergere: repletionem quoq; minuere:& vētositatē dissoluere: & ad somnū ducere:ac humores subtiliare. Balneū ꝑterea dolores reprimut:ventrē strīgit atq; lassitudinē remouet:corpusq; cibis aptum efficit. Rasis.iiij.almāsoris cap.xviij.

¶Qui balneū amāt vel sani cōsueuerunt, eis maxie adhibendū est:hi nāq; ipsum desiderant:si ergo dimiserint leduntur. Hippocrates in tertio regiminis acutorum.

¶Balneum solet facere vt ebulliant humores & spargantur. Auicenna.iij.j.cap.xvij.

¶Inter reliq̄ a balneandis obseruāda oportet vt nulla pricipaliū particularū imbecillis existat: & ꝙ multitudo crudorum humoꝝ secūdū primas venas nō prohibuerit. Ex Galeno i primo ad Glauconē & in quinto Therapeuticę.

¶Si aliquid damni in balneis percipit̄ istud est in corporibus impuris:quia puris nullū dānū euenire potest:& propter cōditionē omnes fere sunt ad balneādū suspecti. Ex Rasi.iiij.almansoris cap.xviij.

¶Qui sanitatē vult cōseruare balneū igredi debet postq̄ digestū est qd est i stomacho & in hepate. nec tamē ꝓpter hoc credendū est ꝙ cū hora sumēdi cibū & famis aduenerit tunc balneandū sit:immo & hęc hora pariter ꝓhibetur. Auicenna.ij.j.& in.vij.iiij.tract.iiij.cap.ij.

¶Balneum exiccat eos qui diu i ipso morātur ꝓpter resolutionē & sudorē. Auicēna.ij.j. Et ifra subiūxit. Si qs multam i balneo facit morā timetur ne ei supueniat syncopis propterea quia calefit cor & cōmouetur inde syncopis.

¶Qui balneantur debēt se custodire ne rem frigidā actu bibant in egressiōe balnei:aut in balneo:quoniā pori sunt aperti: quare frigiditas non tardatur: quin ad membrorum principaliū corpora procedat & ipsorum corrumpat virtutes. Ab oi quoq; re vehementis caliditatis se custodire debent: & pręcipue ab aqua. quoniam si eam sumpserint timēdum est ne cito ad membra penetret principalia:

Vtilitas balnij.
consuetud
Efficacia balnij.
nocumentum ex balneo
ex balneo
Nota: prohiber potum in balneo

& ide accidat phthisis & ethica. Auicēna.ij.j.& subdit. Caueant præterea ne cito balneū egrediātur:& caput post ipsum discooperiāt:& ne frigiditati se exponāt:sed bene cooperiantur pannis:pręcipue si in hyeme fuerit.

¶ Suauis aquę frigidæ balneū corpus refrigerat:& humectat:calefacit quoq;:sed per accidēs:spissat etenim poros: calorē interius in corpore recludit. vnde & suauis aquę frigidæ balneū:si post sumptū fiat cibū:digestionē adiuuat: si carnosum fuerit corpus,& ętas iuuētutis:& p̄sens ęstas. tūc enim augetur calor naturalis:& mēbrorū virt⁹:digestionisq; bonū. Hali.v.theoricę cap.xiij. Et post pauca subiūgit. Si sit autē corpus exile:& paucę carnis:frigus i pfundo immergitur corporis: ipsumq; refrigerat,donec etiā nobilibus cōtinuetur ipsa mēbris frigiditas. coagulatur itaq; naturalis calor: acciditq; illis quod serpentibus hyeme.

¶ Liber secundus De Cibo.

¶ Qui cibi aut valentis:aut mediæ:aut imbecillæ materiæ sint. Cap.I.

Vm de motu & quiete dictū sit:ad ea veniendū est: quæ nos alunt:id est cibum:& potionē. Hęc autē nō oim tātum morborū:sed etiā secūdę valitudinis cōmunia p̄sidia sunt. Vict⁹ pręcipua cura habenda est: quo familia ab omni ęgritudine custodiatur incolumis. nec eīn luxuriosum:sed q sanitatē prętēdat ex qrim⁹,sine qua reliqua frustra fuerit. Proinde licet i aggregatore nostro eiusmodi mlta tradita sint nō duximus tamen hic negligēda: q illic medendi causa: hic tuēdę sanitatis virt⁹ dūtaxat pronūtiabitur. pertinetq; ad rem:omniū proprietates nosse. primū vt sani sciāt quo modo his vtātur. deinde vt exequētibus nobis morborū curationē:liceat species rerum:quę assidue necessarię erūt: subijcere. Neq; necesse est subinde singulas eas nominare.

Succũ fere bonũ lac gignit cũ bibitur statim mulctũ. Sumẽdum vero ante cibũ potũq; omnẽ: nec quicq̃ aliud cũ eo,quoad cõcoctũ/digestũq; sit. Nã si qd admisceas, corrũpitur. Matutinus ergo sumito: & clemẽter obambulato: quia primũ citabit aluũ: post id alet plurimũ: nec amplius ciebit: sed sistet aluũ. Post lac,oua gallinarũ sorbilia. malę sunt anserũ carnes. Prę cũctis gallinarũ & phasianorũ gallorũq; testiculi. Volatiliũ reliq̃rũ: vt pdices: Anseres: anates: querquedulas: i primis cothurnices vitato: illę difficulter cõcoquũtur: hę neruos etiam nõ mediocriter offendũt. superflua gignũt mĩta anserũ & anatũ,& cignorũ: & ciconiarũ. harũ min⁹ malę iuuenes: pniciosę veteres oẽs: meliores exercitatę vt agrestes q̃ cortales: q̃ aridiores: q̃ piguiores: quę p purũ volitãt aera: q̃ q̃ i stagnis: quęq; mollẽ habeãt carnẽ: eis possis vel saturari: vel etiã expleri: alia pce comedẽda. Ex terrestrib⁹ hœdi agnis pferunt: elixa tostis: tosta frictis. Ex piscib⁹, marini, fluuiatiles ãtecedũt: & saxatiles cæteris meliores: inter quos mugilis: & lupus: pręterea duriores ingentes triglę. Inter pisces pręstãt qui glutinosi nõ sunt: quiq; gustũ nõ offendũt. Inter terrestria multi nutrimẽti sues pcipue agrestes: & exercitati pre ceteris porcelli: vel annicul: aut q bimatũ necdũ peregerit: pedes: rostrũ: panis pur⁹ frumẽtaceus bene parat⁹: halica: oriza: hordeũ egregie cõcinnatũ. Leguminũ, fabæ. fructuũ ex arborib⁹: ficus recentes: aut aridæ. vuę pensiles aliquãdiu: cito cõcoctæ bonũ succũ gignunt. At cum diutius in aluo cõtinentur: pniciosę. quare citanda, subducẽda ve aluus est. ita & ficus aridę: quę mansę psunt. Q ui post alia edulia ficus vel recentes: vel aridas comedũt: nõ mediocriter offendũtur. Castaneę mali succi nõ sunt. Pistacia, amygdala boni. Ex holerib⁹ lactucę: intyba: buglossa. Nã hæc citra atrã bilem nutricant. Inter vina quæ bene olent: ac potũ suauem habẽt. Oppilatiõe accedẽte cõmonemur ius sumere cũ vino tenui: & albo: & cępis: & alijs decoctis cõditis præcipue in

Condita hyeme:pipere:origano:sinapi:apio: petroselino :mentha:. beta:ruta:aneso:vt condita pro cibo habeantur.

¶Problemata.

¶Cur ciborũ mutatio min⁹ q̃ aquę grauis occurrat? An quia plurimũ aquę consumimus .Nam & in pane,& obsoniis,& in potu aquę vsus plurimus est.

¶Cur cibi & aquę mutatio grauis sit? An q̧ omnis mutatio etiã tẽporis,& ætatis motu facilis est. Extrema nãq; generis cuiusq; moueri facile possunt:quomodo & principia & fines.ergo & cibi:qui iter se distãt:corrũpere se inuicem queũt. Quippe cũ aut nup:aut nondũ adhęserit:qui præcesserat. Ad hæc vt vari⁹ cib⁹ grauis est:turbulẽta em̃. nec ęqualis cõcoctio eius agitur:sic in his accidit qui aquã mutarint scilicet:vt varię potionis vtãtur alimẽto.estq; id alimẽti genus q̃ siccũ valentius:quoniam plurimũ est. Ex quo in ipsis nõ nisi quãtũ dilutũ est,vim habet enutriẽdi.

¶Cur cibũ imminuere:laborẽ augere salubre est? An qa causam ægrotãdi excremẽtorũ habet nimietas: quæ tunc certe exultat:cum aut cibus superest aut labor deest.

¶Cur aliquãdo nauseantes magis famẽt? æquũ aũt fuit ecõtrario habere.expletio siquidẽ,nausea est. Nunqd quẽadmodum stercore facto accidit vt sint inanes loci quib⁹ fament:ante nauseam vero hos impleuerant.

¶De Cibo & potu ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶Sine alimẽto nõ possibile viuere:nec sanos:nec ægros. cur⁹ causam assignauit Galen⁹ in quito de simplici medicina distictione.ij.cap.v.dicẽs.Calor innatus est illud quod nominamus spiritũ:& est ille,qui fixus est: & plantatus in corpore cuiusq; animalis:qui q̃uis nõ sit de substãtia animæ:est tamẽ primũ instrumentorũ eius . necesse est igitur volẽti hũc calorem & vitam ipsam cõseruare:vt eũ nunq̃ sine pabulo & nutrimento relinquamus.Quoniam priuatum alimento non potest diu durare.

Calor naturalis conseruat nutrimento.

aer dissoluit nostra corpora

¶ Quia corpora nr̃a sunt cõtinuę dissolutiõis ex aere circũferẽti: & caliditate innata: q̃ est in nobis: indiguerũt nutrimẽto ad resistẽdũ ei qđ dissoluit. Rasis.25.cõtinẽtis.c.j.

¶ Et qa corpora nostra sũt i cõtinua dissolutiõe: & ꝑpter calorẽ aeris circũdãtis ea extrinsecꝰ & calorẽ iteriꝰ existẽtẽ fuit necessariũ restaurare i eis qđ dissolutũ ẽ de ipsis: iõq; fuerũt necessarij cibi. Galenꝰ in lib. de dissolutiõe cõtinua.

¶ Necessitas cibi est: vt suppleat locũ eius qđ resoluit̃. Cũ ergo nõ est resolutio: aut est resolutio parua: nõ est necessarius cibus extrinsecus. Auicẽna. xiij.iij.tract.ij.cap.vij.

¶ Si possemus tale aliqd introducere qđ sil'e esset effluenti: hoc sanissimũ & optimũ esset: sed hoc ipossibile est. qa id qđ defluit ab vnoquoq; mẽbrorũ: tale natura est: quale ipsum mẽbrũ a quo defluit. Nihil aũt eorũ quę comeduntur aut bibuntur tale est omnino quale id qđ defluxit. Galenus in primo de regimine sanitatis.

¶ Si possibile esset semp custodire humidam cõplexionẽ corporis: immortales essemus: sed quia naturale via eam quæ ad desiccãdũ corpus, fugere nõ est possibile: ꝑpterea senescere necessarium est nobis: & corrũpi. Et q̃uis a iã dictis ordinatissima & ꝑfectissima dięta nos minime possit liberare: de his tamẽ duabus rebus securitatẽ ꝑbet: putrefactionis penitꝰ ꝓhibitione: & defensione ne humiditas cito resoluatur. & in ipsius qdẽ fortitudine consistit: vt ipm corpus vsq; ad debitũ tẽpus secundũ suam primã cõplexionem permanere faciat. & hoc quidẽ erit ꝑpter regimẽ rectum restaurationis: quę fit loco eius qđ resoluitur secũdum quantitatem possibilem. Ex sententia Galeni. vj. de regimine.

Dieta qd operatur in corpore.

¶ Si hęc duo fecerit: scilicet q; putrefieri nõ ꝑmittat: & ꝓhibuerit ne cito humiditas resoluat̃: diu & sanos viuere faciat oẽs q tali vsi fuerint restauratiõe. Corpus.n. nõ ꝑmanet tpe quo ꝑdurat: nisi ꝑpterea q; ipsius innata humiditas prima resolutioni resistit caloris. Auicẽna.iij.j.cap.j.

¶ Sicut aial quãdo famescit: iducit illud famis necessitas ad comedẽdũ lutũ: limũ: & alia mala multa: ita est in quolibet mẽbro quãdo caret cibo sibi cõueniẽti. inducit eñ cibi necessitas naturalis ad attrahendũ humores malos quib⁹ nutritur. & istæ supfluitates quę aggregãtur in mẽbro putrefiunt secũdũ spatium tẽporis quousq; adacuãtur: & calefiãt: & habẽt generare ęgritudines calidas: & febres acutas: & alias multas ægritudines. Non est igit̃ de propria digestiua, vt nõnulli faciunt, cõfidendũ: cũ malę substantiæ cibaria comedũtur. Ex Galeni sẽtẽtia in decimo de iuuamentis membrorum. Cap. j.

¶ Ille in quo mala digerunt̃ nutriẽtia: ob hoc nõ decipiat̃: qm̃ post dies in ipso mali generabunt̃ humores ægritudines faciẽtes & pnecãtes. Auicẽna. iii. i. doc. ii. cap. vii.

¶ Cacochima cibaria oĩno fugienda sunt: siue grossos siue subtiles operent̃ in nobis humores. Gal. in lib. de euchimia & cacochimia. Et in libro de cura ictericiæ dixit: q̃ assumere quid nociuũ ppter delectationẽ, nefandum. Quę aũt sint huiusmodi mala cibaria: ipse expressit in lib. de dissolutione cõtinua dicens. Omnia cibaria: quæ nõ tẽperata sunt: nõ generant sanguinẽ purum: mundũ: clarum. Et cibariorum mali chimi tres sunt species. eorũ eñ sunt quæ addũt in phlegma: & eorũ quæ addũt in cholerã: & eorum quędã sunt, quę addũt in cholerã nigrã, & oportet oẽm hominẽ dimittere multitudinẽ eorũ & continuationẽ assumptionis ipsorũ: & si digerãt: etsi nõ inferant nocumentũ cito: tamẽ adunant̃ in corpore cõtinuantis acceptionẽ eorũ in longo tẽpore, chimi generãtes ęgritudines malas &c. Et post pauca subiũgit: q̃ huiusmodi sunt: panis fact⁹ ex farina multi furfuris: & frumẽti antiqui: aut farinę mali chimi: qui addit in cholerã nigram. Et caro pecudis oĩs quæ addit aliqd in phlegma. Et caro capræ: & multorũ agnorũ omis caro addit in melãcholiã: & similiter caro hirci: caro bouis, & huiusmodi: & de mẽbris aialiũ renes: & cerebrum

ratio modi famis. cibi cacochimi. panis Caro.

& omnes vẽtres:& oua cocta in teguamine: & caseus anti quus:& fungi:& cicera:& lẽtes:& miliũ:& panicũ:& pisces duri viscosi:& similiter saliti:& fic⁹ siccę: si multa sumantur:& pyra:& poma:& cucumeres:& citrulli: & cucurbita: bratera: cũ malũ chimũ i stomacho reperiũt.& holera omnia sunt mali chimi: ꝑpter multitudinẽ supfluitatũ in eis & paucitatem nutrimẽti:& cepe:& allia: & raphanus & rapę:& pastinacę:& caules:& his similia. a quibus omnibus abstinere se debent.

¶ Saluus existit a ciborũ horum malitia: q nõ eis vtitur. Qz si aliquẽ eis vti contingat: sibi subuenire debet catarticum humorem ex eis generatum expellens sumẽdo. Rasis.iiij. Almansoris.cap.xj.

¶ Si alicui necessariũ fuerit capere nutriẽtia mala: paucis vicib⁹ & non frequẽtib⁹ vtat:& cũ eis misceat, qđ sit ipsis cõtrarium: vtputa calida cum frigidis & sicca cum humidis. Auicenna.iij.j.

¶ Subtilis cibus est: cuius quãtitas magna, corpus pauco pascit nutrimẽto. Grossus aũt dicitur: cuius quãtitas pauca, corpus plurimo reficit nutrimẽto. Tẽperatus aũt inter grossum & subtilẽ est: cuius moderata quãtitas moderate nutrit. Si aũt multa sit eius quãtitas: multũ:& si pauca, parũ. Cibi aũt subtiles sunt: vt caro pullorũ: pisces parui: lactuca & huiusmodi: opportuni his qui parui sunt laboris & exercitij. Grossi aũt cibi sũt: caro vituli magni:& pisces grãdes: solidę carnes: caseus recẽs: & siles: cõueniẽtes his q magni sunt laboris & exercitij:& qui virtutis necessariũ habent augmentũ corporisq; corpulentiam. Haliabas.v. theoricę.cap.xiiij.

¶ Nutriẽtia subtilia sũt magis sanitatis cõseruatiua:& virtutẽ min⁹ iuuãt:& fortitudinẽ. Et grossa sunt istis cõtraria & nõ nisi exercitatis cõueniẽtia. Auicẽ.iij.j.doc.ij.cap.vij.

¶ Cibatia grossa nõ sunt laudabilia quietis:& non habentibus exercitia. In his enim calore quiete cõgelato talia nõ

Vitanda oua. caseus. Fungi. Cicera. Lentes. &c.

Cibus subtilis. Grossus. Temperatus

digeruntur:ideoq; cauēda sunt. Isaac in vniuersalibus dię tis.cap.viij.

¶Cibaria grossa cū iueniūt corpus calidū multū laborās & somnū multū post cibū:digerunt: & nutriūt corpus nu trimēto plurimo:adhęrēt:& cōfortant cōfortatione pluri= ma.& melius est q sumant hęc cibaria in hyeme ppter ag gregationē caloris in interiorib⁹ corporis & lōgitudinē so mni. Et quādo qs sentit ī corpore suo dissolutionē mani festā:hic ipse de conditionibus eorū q grossis nutrientib⁹ vti possunt. Sed q huiusmodi nō fuerint:illis minime as= suescere debēt. Galenus in lib.de dissolutione cōtinua.

¶Quęcūq; sunt lubrica:& viscosa: grossorū humorū ge neratiua:morbidiora sunt.oppilare enim, & obstruere cor pus sunt parata. Nō min⁹ aūt sicca cibaria a sapiētibus: q̄ aquosa & lubrica detestant:cū multorū sint generatiua no cumētorum. Galenus primo de differentijs febrium.

¶Superabundās suppressio nutrimentorū siccorū tollit virtutē:& colorē corporis mutat:desiccando ventrē. Ra= sis in.xv.Continentis.cap.j.auctoritate Tabri.

¶Cibaria calida cōueniūt ei: cui dominat frigiditas:& in tpib⁹,& partib⁹ frigidis,& in ciuitatib⁹ frigidis. Et vitare debet ipsa ille, q calidę fuerit cōplexionis, in tēporib⁹ cali= dis. Quēadmodū sunt frumētum coctū:panis frumenti: cicera:dactyli:sisamum:sinapis:vuę dulces:Apium:Ru= ta:Raphanus:rapę:canapis:pastinacæ:cæpę:pori:caseus antiquus:vinū dulce calidū:& vinū antiquū citrinū. Gale nus in lib.de dissolutione continuitatis.

¶Est abstinēdū a cibis calidissimis:quales sunt tūc cū ab igne remouent:qbus nullus vti debet. Propter hoc tamē nullus intelligat q tepida debeant esse:q̄ comedēda sunt: imo calidiora, q̄ tepida:licet nō calidissima esse oporteat q̄ accipiunt. Propterea q tepidū omne est mollificatiuum: & resoluens virtutem. Ex sentētia Rasis.iiij. Almansoris cap.iiij.& Auicennę in.j.iij.cap.xxvj.

¶Tepida omnia,soluunt robur ventris: ideo calida suffi cienter & non calidissima neq; tepida sint quae manducamus. Cibaria etiã actu, vel potẽtia valde frigida nullo pacto sunt comedẽda: quoniã sua frigiditas humanę naturę est valde contraria. Galenus.ij.therapeuticę cap.v.

¶Frigidũ est inimicũ neruis: ossibus: dẽtib⁹: cerebro: spinali medullę. Hippo.v.aphorismoꝝ. Et Gal.in.iij.regiminis acutorũ cõmento. xl. Nocumẽtum aduenit neruis ex omnibus rebus frigidis in naturis suis.hęc Galenus.

¶De saporum differentijs in vniuersum. Cap.ij.

TRadũtur sane a veterib⁹ medicis succis saporũ genera esse tredecim: dulce: suaue: pingue: amarũ: austeꝝ: acre: acutũ: acerbũ: aridũ: salsum. Nã pręter hęc: sunt tria gña mirabili maxĩe natura. Vnũ in quo plures pariter sentiunt sapores: vt vinis. nãq; in his & austerũ, & acutũ: & dulce, & suaue. Alterum est genus in quo sit & alienus quidem sapor: sed & suus quidã & peculiaris: vt lactis. siquidẽ inest ei, qđ tamẽ iure dici nõ potest, dulce: & pingue: & suaue: obtinente vim lenitate: q̃ ipsa succedit in saporis vicem. nullus hic aquis ne succus quidẽ: vt tamen ex eo ipso fiat aliquis: ac suum faciat genus. sentiri siquidem aquę per se saporẽ vllum: succũ vel vitium putatur. Magnum his omnib⁹ in odore momẽtũ & magna cognatio: qui & ĩpe aquis nullus: aut si sentit vitium sit. vt tria videant praecipua elementa sine sapore: sine odore: sine succo: aqua: aer: ignis. Ideo nõ iniuria sunt q̃ terra magis simplicia: min⁹ inquã re mixta. Quẽadmodum igit pyra agrestia: & pruna quae spini ferunt arbusto non arbore nascũtur: aon a graecis dicta: & corna: & id genus alia: quę omnia acria sunt: in quibus ĩtẽsa quædã est austeritas. Quę vero inter attingẽdum liguam ĩpam neu tiq̃ astringũt ac cõtrahũt: sicut acerba: aliũ saporẽ habẽt: q̃ vero abradẽtia, abstergẽtiaq;, cũctá salsa dicũtur. At quæ

his adhuc magis corrugāt amara nominanť. Verū lācināτia, abrodētiaq; cū caliditate vehemēti, acuta: sed quę citra caliditatē vllam vellicāt, acida: quę porro sublinūt: & quasi replēt: linguęq; partes abrosis mitigant cū euidēti attingēdo voluptate, dulcia nominanť. At quę nō euidentē ac perspicuam ingerunt voluptatem: pinguia nūcupātur. Q̃ si acuta velis manifeste deprehēdere: profecto allijs: porris: cępisq;: & id gen⁹ alijs noscε: & ea teneat memoria: vt acerbitatē ex vua p̄matura: eiusq; succo omphacio: ita ex prę maturis pomis: amaritudinē ex bile: dulcedinem ex melle vel zaccharo: vt qualitatis expers aqua putilatissima videtur. Pinguedines q̃ acumē habēt nullum, emplasticę sunt: meatusq; habēt: magis aridę sunt & terrestres. Huiusmodi autē sunt: vt subacta ablutaq; admodū cera: & pinde huiusmodi sunt emplastica medicamina. Quæ vero acerba terrestria crassarūq; partiū: qualitate frigida. Acida porro tenuium partiū. Frigida siľiter acerbescūt. quę succis inferūtur terrestres habētia partes colliquescētia. Hęc etiā astrīgētia, & arefacientia sunt: faciliora sensibilib⁹ linguę partibus: quæ cū sint asperiora, apparēt acria: & minus aspera, austera. Recte frigidum huiusmodi succorum dicimus tēperamētum. verum cum inęqualiter arefacit (id nāq; inducit asperitatem) prorsus id terrestre fuerit. Nam qđ ęquale aqueū corpora penetrat: & discissum denuo facile coit. Nā terrestre discinditur friaturq;: nec tamē facile coit. Corpus ergo acre, terrestre, & frigidum est. De alijs saporum generibus ampliora in sequentibus videbis.

¶ Problemata.

¶ Cur dulces, & salsi succi maxime vim separādi habent? Aut q2 minime ad cōcoquēdū sunt idonei: eadē vero sūt quę cōcoqui nō possunt: & grauia. propter id em̄ q2 a qualitate: quæ nobis aquata est: detineri nō queunt: inferna petūt eruptura. id enim eruptio est. Aut q2 alij qdē succi prę ter oleū facile labiles: & facile tabidi sint: oleū qdē difficile

concoctu est. Nam facile putrescit: sed propter leuitatē su pernę innatat: ob hoc segregatiuū non est: salsor autē grauis & densus. huiusmodi autē præcipue deorsum ferūtur & minime putrescunt.

¶ Cur nullius animalis ligua est pinguis? An quoniā pingue vnūquodq; dēsum est: lingua autē rara sua natura ꝓpterea est: vt percipere possit genera saporum.

¶ Cur dulcia minus dulcia cēsentur calida q̄ refrigerata? Vtrū ꝓpterea ꝙ simul sensus duo existūt: id est calidus & dulcis. itaq; calidus sensus reliquū depellit atq; offūscat. An ꝙ etiā succus dulcis calidus est: itaq; ignis igni adijcitur: ergo calor est qui impediat. An ꝙ ignis vires oīm minuit: qa vim obtinet cōmutādi: calida igit̄ propiora mutationi sunt: refrigerata resident: sibiq; iterum constant.

¶ Cur ab acerbis vinū aut aqua epota dulcior sentiatur? exēpli gratia: siquis glādes: aut myrta: aut tale qd ori mādauerit. An merito ita fiat: quēadmodū vel in cæteris agitur. oia nāq; pleni⁹ eadē apud sua cōtraria innotescūt. Cōtrariorū autē sapores oppositi ferme inter se sunt. Aut vt res in his est: quæ calore inficim⁹: ita etiā lingua acerbis cōficitur illis: meatusq; suos patefieri patitur: vt dulce subire amplius possit. Res enim quasq; inficiendas humoribus quibusdam acerbis ante immergimus: vt inde affectę infici colore plenius possint.

¶ Ex traditionibus auctorum, saporum collectiones.

¶ Sapor nihil aliud est q̄ quoddā sensuale sensui gustus deputatū: qđ abhorret natura vel ex ipso delectatur. Isaac de vniuersalibus dictis. cap. iiij.

¶ Causatur sapor per admixtionem substātiæ siccę cum humida: quādo coquūtur per calorem decoctiōe determinata. Auerrois. iij. colliget.

¶ Quęcūq; vero natura dulcia sunt: sunt propter moderationē existētis humidi: quemadmodum reliqui sapores

ex immoderata cõmixtione resultant humidi cum sicco. Aristo.xx.problematum:problemate.xx.

Species saporũ

¶Species saporũ sũt octo pter insipidũ.scilicet dulcedo, amaritudo,acuitas,salsedo,acetositas,ponticitas,siccitas, & vnctuositas. Auicenna secũdo canonis cap.iij.

¶Auerrois in.v.colliget.pnũciauit esse nouẽ,inter quas species isipidũ cõputauit: licet Auicẽna dixerit vbi supra q̃ qui insipidũ saporem tenent:eorũ insipida sunt verba.

Dulcedo.

¶Constat dulcedinẽ cæteris saporib⁹ delectabiliorẽ:& cõplexiõi nutriẽdę viciniorẽ esse pter naturalẽ humanę cõplexionis similitudinẽ. Cõstat eñ saporosissimã humanę cõplexioni vicinantẽ dulcedinẽ. Humores eñ dulcedinis viscosi sunt & grossi tẽperamẽto: vicini substãtiali humiditati:corporis humani assimilatiui. Palã ergo fit ratiõi:q̃ dulcedo mediocritatẽ & tẽperamẽtũ significat inter calorẽ & humiditatẽ. Vnde etiã antiqui aquę tepidę ipsam assimilauere.quæ cõplexioni humani corporis assimilatur. Isaac in vniuersalibus dietis.cap.iiij.

Nota.

¶Omnis res dulcis est calida,& humida:& propterea ipa est coueniens naturæ corporis humani:quoniã corpus humanũ est calidũ & humidũ cũ æqualitate. Galenus.iiij.de simplici medicina distinc.iiij.cap.ij.

¶Dulce nõ calefacit calefactione nociua:imo delectabili: sicut est delectatio aquę tẽperatæ:cũ effunditur supra corpus. Auicenna.ij.canonis.cap.iij.

¶Dulcis substãtia est æqualis:& virtus omniũ dulciũ est calida:nisi quia calor diuersificatur in eis secũdum paucũ & multum:ideoq; sunt diuersitates in dulcib⁹:quia q̃d est dulcius:est calidius.Et nõ aduenit ex dulcis caliditate nocumẽtum calori innato:sed est caliditas eius proxima corporibus:quibus apparet dulce. Serapio.

¶Oĩa nutriunt dulci simpliciter vel cõmixto.Et ex eo calidũ augmẽtat & struit nutrimẽtũ. Quia q̃d leue quidẽ est attrahit:amarũ aũt & salsum relinquit pter grauedinẽ:vt

In plantis in salsis & dulcib⁹ terris plantatis est videre. Aristoteles in libro de sensu & sensato.

¶ Operationis dulcis sunt digestio, leuificatio, & multiplicatio nutrimēti. Dulcia cōueniūt hepati: quare impinguatꝰ eis: & magnificatꝰ: & confortatꝰ. Auicēna.xiiij.iij.

¶ Dulce secundum nutrimentū nutrit multum: secundū vero medicinam grossos humores dissoluit: & mūdificat: diuersas res tēperat. Dura em̄ mollificat humiditate sua. Mollia indurat cum caloris sui subtilitate. Isaac in vniuersalibus dietis.

¶ Rei, in qua multitudo dulcedinis est: non est possibile vt addatꝰ dulcedo in ipsa: ergo proculdubio recedit a dulcedine apud cōuersionē, & ꝑmutationē: id est digestionē: et ad saporē tendit: q̄ est supra dulcedinē. s. ad amaritudinē. rei aūt diminutę dulcedinis expedit necessario, q̄n digeritur, vt perueniat ad cōplemētū dulcedinis. Galenus.iiij. de simplici medicina. distinctione.iij.

¶ Vsus rerum dulcium videtꝰ esse conueniens: dūmodo duas cōditiones habuerint. Quarum prima est: vt eorum dulcedo non sit intēsa, immo remissa: vt postq̄ digestę fuerint a naturali calore: vere dulces efficiantꝰ: & non in cholerã cōuertantꝰ. Et propterea mel & huiusmodi valde dulcia magis senibus videntꝰ cōuenire: vt Rasis & Galenus dicunt vbiq̄ de eo loquentes. Secunda aūt conditio requisita ad hoc vt dulcia nullū inferant corpori nocumētū, est, vt subtilis sint substãtię: & nō viscosę aut grossæ. dicente Isaac in vniuersalib⁹ dietis. ca.iiij. Dulcedo viscosa hepati & spleni maxime est nociua duplici de causa. vna, q̄ oppilatio est durior, & grossior. altera, q̄a citius putredini est vicina. vnde augmētatiua inflationis, & rugitus: & est causa iterpolationis: febris cōmotiua facile: & naturaliter in sinuositatem cholericam & in cholerica genera conuersiua: & accidentaliter in putredinem, & oppilationem.

¶ Et licet dulcia confortēt hepar: verūtamē velocia sunt

Dulcia grossa mala. Colerici.

ad hoc vt faciant euenire oppilationē: propterea q̄ hepar attrahit ea laboriose: associans ea humoribus aliis. Et nobiliora dulcia sunt: quę sunt ex eis grossa: ꝑpterea qa faciūt accidere oppilationē: ex quo ex eis sunt calida ꝑpter cōuersionē suā ad cholerā. Ideo nr̄o cōsilio iuuenes raro & ꝑcipue cholerici, dulcibus rebus vti debēt. Auicēna. xiiii. iii. Et infra subdit. Scire debes: q̄ dulce nutriēs rapit natura anteq̄ maturescat, & digerat̄: & corrūpit sanguinem.

Amara calida

¶ Virtus prima amari est calida: & sua caliditas habet multas diuersitates: quia illud, qđ est amarum multa amaritudine, est calidiꝰ: & illud qđ habet paucā amaritudinem: habet paucum calorem. Serapio.

¶ Nō est possibile: vt sapores dulcis, & amarus, & acutus sint nisi in substātia calida. Amaritudo eñi in substātia calida: spissa: & terrea fundat̄. Auicēna in. ii. canone. ca. iii.

Nota

¶ Oia amara calida sunt: & sicca in tertio gradu: & terrestria. Amaritudo enim calorē suū in tertio gradu eē denūciat: & siccitatem in secundo. Vnde in suis humoribus terrestreitas & grossities dominatur. Isaac in. iiii. cap. vniuersalium dietarum.

¶ Amaritudo est in vltimitate contrarietatis nutrimenti aīalium: & est cōtrariū dulci ꝑpter siccitatem solum: & propterea interficit infantes: quādo eo multū vtunt̄: ꝑpterea quia sunt in vltimo humiditatis. Et vniuersaliter nō ingreditur natura amaritudinis in re cibali: ꝑpterea quia non est nisi medicinalis. Auerrois. v. colliget.

amaritudo [illegible] medicinalis

¶ De ꝓprietāte quoq; oīm rerū amararū est: q̄ ipę abstergunt: & lauant: & mundificant: & incidunt qđ est in venis de humoribus grossis. Auicenna. xiiii. tertii. cap. xx.

proprietas amaritudinis

¶ Amarū aperit: & mūdificat meatꝰ: & abstergit: & incidit humores grossos ꝑpter caliditatē eius manifestā. Gale. v. simplicium. cap. vltimo. distinct. viii.

Salsa

¶ Salsus sapor significat calorē & siccitatē sui eē i fine secūdi gradus: qa sui humores inter grossos & subtiles sunt

mediocres terrestrib⁹ vicinãtes. Vñ virtutẽ hñt pũgitiuã, lauãtẽ,& mũdificantẽ. Isaac in vniuersalib⁹ dietis.c.iiij.

¶ Sapor quidẽ salsus est proxim⁹ sapori amaro: quoniã ãbo sunt terrei calidi. Verũtamẽ differũt in hoc: ꝙ res ama ri saporis plus calida est: & sicca: & adusta. Gale.in.iiij.de simplici medicina.distinct.iiij.cap.ij.

¶ Sup cõplexionẽ salsi dominatꝰ pars sicca adusta i qua est mixta pauca humiditas. Auerro.v.colliget.

¶ Cũ salsum ꝓueniat ex resolutiõe amari i insipido aquo so: parũ ab amaro differre videtꝰ. Et ꝓpterea salsorũ nocu menta paulo minora ab eis: quę amarorũ dicuntꝰ esse: scili cet calefacere, desiccare, exasperare, resoluere, & subtiliare. Auicenna in secundo canone.

¶ Nõ videntꝰ animalia ex salsedine saturari: cum nullum viuat animal ex illa. vt vocatũ mortuũ mare cõiectura: in quo præ nimia salsedine & amaritudine, nec pisces, nec ali quod aliud aĩal viuere põt. & salsa magis via medicinæ q̃ via cibi humano corpori cõueniũt. Ex sentẽtia Galeni in lib. de cholera nigra.

¶ Oĩa acuta sunt calida, & sicca in.iiij.gradu. Et calidiora sunt, & sicciora cęteris saporibus. Et natura, & sensus mi nus fugit salsa q̃ amara: & minus amara q̃ acuta: ꝓpter ca liditatẽ eorũ. & sua intensio est ignea. vnde est corrodens: incidens: & subtiliatiuus magis cęteris saporibus. Isaac in lib. vniuersalium diætarum.cap.iiij.

¶ Acuta viscerib⁹ nocẽt: & os stomachi lędũt: & visũ. Et de sũma rerũ nocibiliũ oculo ẽ oẽ qđ habet acuitatẽ. sicut porrũ & audacocha: & oĩa q̃ exiccãt supflue. Et cibi salsi: & acres: & vaporosi q lędũt os stomachi, sunt: cepe, allia, & porri, & bedarugi comesta. Ex sentẽtia Auicẽnę. scđo ca nonis.cap.iii. & in.iii.tertii.tractatu primo.cap.v.

¶ Qui assuescunt allia porros & cepas & vinũ vetus acu tum, aut medicamina q̃ a veneno custodiũt: febres patien tur. Galenus.ii.de accidenti & morbo.

¶ Acutũ multo plus calefacit q̃ amarũ. vnde & calorẽ auget, & corpus velociter inflãmat, & sanguinẽ adurit: ipm ꝗ prius in cholerã mutat rubeã: postea aũt in nigrã. Ergo q ab allijs, & porris abstinuerit: nocumenta malorum humorum euadet. Rasis. iij. Almansoris. cap. j.

¶ Cibaria acuta non iuuant: nisi qbꝰ humores phlegmatici abundãt: viscosi, & grossi, & similes nitreis. Vnde sem p sunt cauenda: neq; frequẽtanda: ne sanguinem incẽdãt. Isaac in vniuersalibus dietis. cap. viij.

¶ Acutũ acre attrahit & resoluit, & subtiliat, & mũdificat & resoluit: aperit: & adurit. Et ob hanc causam grossis humoribus, & viscosis maxime cõueniũt: sicuti cholericis & macilentis iuuenibus nocent precipue. Ex sententia Galeni. v. simplicium.

¶ Sapor vnctuosus hoc habet: ꝙ in eo pars aerea dominaẽ cum pauca aquositate: & propterea calor ipsius est minor q̃ calor dulcis. Auerrois. v. colliget.

¶ Omne habẽs dominiũ pĩguedinis & vnctuositatis est calidum, & humidum: sua tamẽ caliditas est remissa. Auicẽna in canticis textu commenti. xxx.

¶ Cõstat, ꝙ vnctuositas, & dulcedo eiusdem sũt generis in caliditate: sed tamẽ differunt: quia humores dulcedinis viscosi sunt, & grossi tẽperamento vicini, humiditati substãtiali corporis assimilatiui. humores autem vnctuositatis subtiles sunt & aeris humiditati similes. Isaac ĩ vniuersalibus dietis. cap. iiij.

¶ Vnctuosum, stomachũ mollificat, & ventrem fluere facit: ac satietatẽ affert, anteq̃ homo cibi quãtitatem sibi necessariã assumat, & calefacit: & pmaxime febricitantes vel habẽtes hepar aut stomachũ calidũ: corpus pterea humectat, atq; lenit, phlegma auget, cogitationẽ reddit hebetẽ: & augmẽtat somnũ. Rasis tertio Almansoris. Ex quibus facile cõphẽdi põt: ꝙ vnctuosa nõ faciãt ad sanitatis conseruationẽ: & plus loco cõdimẽti q̃ cibi nutriẽtis vtẽdũ est.

¶Qđ pure insipidũ est:frigidũ & humidũ existit.q̃ videt̃ fuisse Galeni sentẽtia in quarto de simplici medicina cap. iij.distinctionis.ij.sic scribẽtis. Quãdo inuenimus rẽ quã sentimus de gustu: aquę:cui penitus nõ est sapor in aliquo succorũ:tũc res in illo succo manifesta est: quoniã ipsa est egrediẽs ab oĩ caliditate,& frigiditate manifesta:& qꝫ eius complexio aut est media,aut decliuis ad frigidum.

¶Et res aquę insipidę igrossant & aggregãt:& mortificãt & stupefaciũt.Et propterea nõ solum ad sanitatem cõseruandã,sed nec ad vitæ perduratione facere vident̃. Galenus lib.v.de simplici medicina.distinc.viij.

¶Acetosus sapor frigiditatẽ,& siccitatẽ in scđo esse gradu denũciat: qa humores sui substãtiales sunt subtiles,& penetrabiles:& ptim terrestres:ideoq; pforat,& icidit grossos humores:& appetitũ cõmouet.Isaac i diętis vni.ca.4.

¶Acetosorum corpus est subtile: & inuenies omnes res acetosas infrigidare:& parum nutriũt:& multas generant superfluitates. Galenus.iiij.de simplici medicina.distin.ij. cap.iiij.&.vj.

¶Acetosa qdẽ nutrimẽtũ quidẽ modicũ habent:supfluitatẽ autẽ multã.Et nocumẽta eorũ hæc sunt:quia cholerã nigrã adiuuãt multiplicari.neruis nocẽt. Ex sentẽtia Aristotelis.xxiij.problematum,problemate.iij.

¶Acetosum nocet oĩbꝰ mẽbris neruosis ppter subtilitatẽ substãtiæ suę: ppter quã habet penetrationẽ in pfundũ mẽbrorũ:& penetrat in totũ mẽbrũ: ita vt nõ remaneat in eo pars q̃uis sit parua valde:cui nõ noceat. Galenus tertio regiminis acutorum cõmento.xxx.

¶Ex acetoso cibo & nutriẽte fit seniũ:& similiter ex acuto & salso. Auicenna tertia primi doctri.ij.cap.vij.& in secũdo canone ca.iiij. Omne subtile acetosum est apertiuũ.

¶De pprietate acetosi est:vt icidat,& separet,& subtiliet,& aperiat,& mundificet:præter qꝫ calefaciat. Galenus.v. de simplici medicina. In hoc tamen Auerrois in.v. col:

liget.cum medicis non videtur concordare:cum dixit. Sapor acetosus fit cum frigiditate mixta cũ parte humiditatis:& nõ est remotus a calore:& propterea incidit: & subtiliat. Quę si debẽt a medicis saluari:sic puto exponẽdũ ei⁹ dictũ. Acetosus sapor nõ est remotus a calore:scilicet plurimũ:quia frigidus est ĩ primo:vt dixit Isaac: & Rãsis in tertio Almansoris cap.j.dicens. Acetosum frigidum est: licet vehemẽtis non sit frigiditatis:choleram rubeã,& sanguinẽ reprimit:& sanguinem atq; ventrem stringit:si stomachus & intestina mũda fuerint. Si autẽ in eis phlegmatis erit multitudo:ventris efficit fluxũ:& corp⁹ infrigidat: virtutem quoq; debilitat: & digestiuam propriẽ ĩ hepate. Neruis etiã & neruosis mẽbris nocumentũ affert: atq; corpus desiccat. & rarissime acetosis est vtẽdum: & id magis gratia medicinæ:q̃ cibi.

stipticus ¶ Sapor stipticus non est nisi sapor põticus debilis:& nõ differũt nisi multa,& pauca stipticitate. Galen⁹.iiij.de simplici medicina:distinc.ij.cap.vij.

ponticus ¶ Sapor põticus,& stipticus generantur ex substãtia frigida,terrea,& grossa:& propterea significãt supercomplexionem fortis siccitatis & frigiditatis.& põticus in hoc est fortior stiptico. Auerrois in.xxx.canticorũ cõmento.

¶ Quãdo stipticitas est fortis & vehemẽs: tũc ipsa strĩgit meatus:& coarctat eos:& aggregat substãtiam cui occurrit:& solidat eam:& prohibet res quæ humectãt. Galenus in.iij.de simplici medicina.

¶ Cibi põtici naturaliter sunt stiptici:humiditatis ingrossatiui,& desiccatiui:id scilicet faciẽtes vẽtri: qđ calx corijs prę parandis facit. Vnde subtiliter digerere,vel dietare volẽtibus nociui sunt. Isaac in vniuersalibus dietis.cap.iij.

¶ Experimento nouit Auenzoar:q, omnia habentia fortem stipticitatem: sicut sunt põtica: naturaliter sunt sicca, grossa,& dura,terrestria,dolorem stomacho generãtia: q̃uis in eis virtus aliqua confortãdi stomachum reperiatur:

quia nō conferūt ſtomacho habētia fortem ſtipticitatem: ſed tēperatam: ſicut roſę. Auenzoar primo Teiſir: auctoritate Zoar patris ſui.

¶Horribilia ſaporoſa humanę complexioni ſunt contraria: vt pontica, ſtiptica, acetoſa, amara, & ſalſa. Iſaac in vniuerſalibus diętis.

¶Queadmodum ſanos agere conueniat: & quantum faciant ad ſanitatis conſeruationē cibi & potus delectabiles: & quæ debeat eſſe refectionis quātitas. Cap. III.

Vm de his dictū ſit: quæ detrahendo aliquādo quidē nocēt: aliquādo vero iuuant: ad ea veniēdum quę ſanis cōueniāt. Sanus homo (vt Celſo placet) qui & bñ valet: & ſuę ſpōtis eſt: nullis obligare ſe legib⁹ debet: ac neq; medico: neq; alipta egere. hūc oportet variū habere vitæ genus: modo ruri eſſe: modo in vrbe: ſepiuſq; in agro: nauigare: venari: quieſcere interdū: ſed frequetius ſe exercere. Siquidē ignauia corpus hebetat: labor firmat. illa naturā ſeneſcente: hic longā adoleſcentiā reddit. prodeſt etiā interdū balneo, iterdū aq̄s frigidis vti: modo vngi: mō idipm negligere. Nullū cibi genus fugere quo popul⁹ vtat. Interdū i cōuiuio eē: interdū ab eo ſe retrahere: modo plus iuſto: modo nō ampli⁹ aſſumere. Bis die potius q̄ ſemel cibū capere: & ſemp q̄plurimū: dūmodo hūc cōcoquat. Sed vt hui⁹ generis exercitationes, cibiq; neceſſarij ſunt: ſi athletici: ſupuacui. Nā & intermiſſus ꝓpter ciuiles aliq̄s neceſſitates ordo exercitationis: corp⁹ affligit: & ea corpa q̄ more eoꝝ repleta ſūt: celerrime & ſeneſcūt & ęgrotāt. Cōcubit⁹ vero neq; nimis cōcupiſcēdus neq; nimis ptimeſcēdus eſt. Rarus corp⁹ excitat freques ſoluit. Cū aūt freques nō nūero ſit: ſed natura: rōne ętatis & corpis: ſcire licet eū nō inutilē eē quē corporis neq; lāguor neq; dolor ſequit. Idē iterdiu peior eſt: noctu tutior. ita tñ ſi neq; illū cibus: neq; hūc cū vigilia labor ſta

tim sequitur. Hęc firmis (inquit Celsus) seruãda sunt: cauẽdũ; ne in secũda valitudine aduersę pręsidia cõsumãtur.

¶ Problemata.

¶ Cur in cõuiuiorũ primordio iter assumẽdũ cibũ: anteq̃ expleamur: ꝓmimur discũbẽtes: post saturitatem vero & sub prandij finẽ rarescimus: nõ amplius nos inuicẽ vrgentes? Dicẽdum q͛ a primordio quidem prãdij cibum appetentes plurimũ ad ea, quę deprompta, ac comparata gratia cõuiuij sunt: omnes compositi discumbũt: & cõfertim simul: & perinde ita se inuicem vrgẽt. deinde vero cibo saturi: eorũ est qui deorsum se magis proclinet: & qui i obliquũ: & qui aliquatenꝰ resideat, alio extrorsus plusq̃ deceat se inflectẽte: atq; hoc pacto postq̃ saturi cibo fuerint rarescunt; alioqui quatenus a principio discubuisse omnes ad comedẽdum contigit: catenus & pectore, & corporis iactatione eos vrgeri oportuit.

¶ Cur per hyemem; cũ simus intus calidiores: vt i Aphorismis ostẽdit Hippocrates: pituita generat? Q͛ plurimis absumptis cibis ob stomachi robur eos vẽter nequeat cõcoquere. multitudine igit̃ tãq̃ extincta insita caliditate frigescit: ac pituitam gignit: deficiẽteq; ac mancã actionem constituendo a pituita sanguis occupatur.

¶ Quid faciant cibi & potus delectabiles ad sanitatis cõseruationẽ, ex traditionibus auctorũ collectiones.

¶ Tantã in cibis vim habet delectatio: q͛ facere possit vt minꝰ boni plærũq; magis bonis anteferant̃: vt colligit̃ ex sententia Hippocratis i secũdo Aphorismorũ, aphorismo xxxviij. dicẽtis. Parũ deterior cibus, & potꝰ delectabilior melioribus qdẽ & indelectabilibus est magis appetẽdus.

¶ Omnis eñ cibus sapidus: quo quis delectat̃ cũ accipit̃ a stomacho amplexus retinet̃: & cũ magna delectatiõe digerit̃: plusq̃ quilibet alius: q si fuerit abominabilis fugit & inde vomitus fastidiũ & inflatio generat̃. Galenus in cõmento supradicti aphorismi.

¶Scire debes: q res que erit penes maiorẽ partẽ hominũ mala modice: & penes vnũ ipsorum delectabilis: idẽ erit melior: qm̃ vbi fuerit delectatio: ibi seqt̃ bonitas digestionis. Diximus si fuerit mala modice: qm̃ res delectabilis si fuerit in vltimitate malitie: nõ debem⁹ ea vti tũc frequẽter ob delectationẽ ipsius: imo si fuerit malitia eius modica: & delectatio egri in ea sit abũdãtior magis: q̃ in illa quae nõ habuerit ipsam malitiam. & silis debet esse conditio in homine sano. Rasis in.xxv.continentis.cap.j.

¶Duorum ciborum ille q minoris est iuuamẽti: magis tamen delectabilis: melior est minus delectabili: etsi sit maioris iuuamẽti. Auerrois parte.ij.canticorũ.cõmẽto.xvij.

¶Oportet te scire: q nutriẽs melius est. qd meli⁹ sapit: propterea q stomach⁹ & virt⁹ nutritiua vehemẽter ipsi applicant: cũ bone fuerint substãtie: & fuerint oia prĩcipalia mẽbra in suis operationib⁹ sana. Auicenna.iij.j.doc.ij.

¶Si duo cibaria i natura sua vel in q̃litatib⁹ eq̃lia saporosiora: sunt stomacho vtiliora: & ad digerẽdũ velociora: nõ saporita vero ecõtrario. Isaac in vniuersalib⁹ dietis.cap.7.

¶Cibi sunt pmiscẽdi: scilicet humidi cũ siccis: dulces cũ acetosis: frigidi cum calidis. Auicenna in canticis parte.ij. textu commenti.xix.

¶Frigidũ nutriẽs: sicut cucumer, & cucurbita, tẽperet cũ eo qd ei existit cõtrariũ: sicut allia & porri. & si fuerit calidũ cũ eo qd est frigidũ tẽperet. & si oppilatiuum fuerit: cũ eo qd aperiat, & euacuet. Auicẽna.iij.j.doctrina.ij.cap.vij.

¶Caro que calida fuerit in sui complexione: cũ vua acerba: & aceto pomi citrini. f. arantij aut limonis vel mali granati, & ramis portulace aptetur. Si vero accipientis natura sicca fuerit, cũ aceto. & cucurbite succo, & succo cucumerum, & citrullorum, & lactucarum suum calorem temperantium. Isaac in vniuersalibus dietis.cap.xiiij.

¶Oportet quando dominãs est secũdũ corpus sanguis mũdus: q administrent cibi aequales in quãtitate tẽperati

I naturis suis. Et qñ est phlegma dominãs, oportet vt sint cibi calefaciẽtes: & exiccãtes: & nutriaẽ cũ his q̃ addunt in caliditate: & cõsumũt humiditatẽ: & quãdo ei fuerit dominãs cholera: oportet q nutriaẽ cũ his q̃ extinguũt ipsam: & addũt in humiditate. & qñ ei nigra cholera dominatur: oportet vt nutriatur cibis calidis, & humidis. & cũ corpus est spissum tarde dissolutiõis: oportet vt nutriaẽ cibis paucis & subtilibus humidis: quia paucũ est q̃d dissoluitur de corpore. & qñ corpus fuerit rarũ, oportet vt nutriatur multis grossis siccis: & viscosis: propter multitudinẽ ei⁹ quod dissoluitur de corpore. Et hoc regimen est conueniens de necessitate: nisi sit in aliquo corporis mẽbrorũ læsio. Galenus in lib. de Dissolutione continua.

¶ Vehemens repletio in qualibet dispositione est perniciabilis: siue ex comestione sit: siue ex potu. quot nãq; homines supflue se repleuerunt: & suffocati interiere. Auicẽna. iij. i. doc. ij. cap. vij.

¶ Sicut causa frigidi morbi plenitudo pot⁹: sic nimia abũdantia cibi. licet eñ corporis sit nutritiuus & ipsi conueniens: causa tamen est frigidorum morborum. Gal. ij. de accidenti & morbo. cap. iij.

¶ Vehemens saturitas, & crapula calorẽ suffocat: & extinguit: queãdmodum excedens olei quãtitas extinguit flãmã lampadis: donec ipsam omnino suffocet. Auicẽna in canticis textu cõmenti. clxxxiij.

¶ Propter crapulã multi obierunt. q aũt abstinẽs est adijciet vitam. Ecclesia. in ca. xxxvij. Et propterea dicẽdũ est cũ apostolo. Fratres sobrij estote. &c.

¶ Frigidus natura venter appetere quidẽ bonus: digerere vero non bonus: & maxime quicũq; difficile mutabiles, & frigidi ciborũ fuerint. acescunt eñ huiusmodi cito in ipo &c. Galenus. ij. Techni. textu cõmenti. cxiij.

¶ Noui medici sentiũt: q cõuenietia tẽpora comedẽdi tẽperatis cõplexionib⁹ sunt: vt tribus vicib⁹ refectio duob⁹

celebret̃ dieb⁹:& isti mihi videnẽ veritati magis appropinquare.& etiã admirabilis Auẽzoar huic assentire videtur. Auerrois.vi.colliget.cap.de regimine corporis tẽperati.

❡Ex viribus satiãtis comestiõis est:vt homo vna die semel & altera bis:mane scilicet & vespere comedat. Verum tamẽ in hoc vsus multũ est cõsiderãdus:qm̃ ille qui bis in die comedere cõsueuit: si semel comedat, debilitabitur & lassabitur ei⁹ virtus. Sed qui digerẽdi debilitatem habet: bis comedere debet:& raro semel comedat in die.& qui semel in die comedere cõsueuit:si ad bis comedendum redibit:accidet ei debilitas:& pigritia & lassitas. Auicenna tertia primi.

❡Antiqui p̄ferebãt cœnã prandio:p̄cipientes,ꝙ sumeretur plus in cœna ꝑpter aggregationẽ caloris in interiora corporis frigiditate noctis. Consuetudo tamẽ in eis addit partẽ magnã:quoniã q cõsueuit prandere:& remouet̃ ab eo:& est cõtẽtus cœna:magnificat nocumẽtũ cibi.& q cõsueuit sumere cibũ in aliqua hora determinata:& mutatur ad aliã p̄ter istã horã:declarabitur sibi hęc p̄mutatio nociua. Galenus in lib.de dissolutione continua.

❡Quibus semel aut bis:aut amplius,aut minus:aut secũdum partem dandum est aliquid:tempori & horę,& regioni, & consuetudini. Hippocrates in primo Aphorismorum. aphorismo.xvii.

❡Diuersitas rerũ q̃ comedunt̃:& ꝑprie qñ non sunt sĩles in virtutibus suis:facit stomacho inquietudinẽ. Galenus in.iii.regiminis acutoꝝ.cõmẽto.xxxvii. Et in.v.de Regimine sanitatis ait.Nõ debemus nociuis vtile miscere:cum possumus ipso vti solo.Et in lib.primo de iuuamẽtis mẽbrorũ.cap.iiii.inquit.Res cõpositę ex multis reb⁹ sunt velocioris corruptionis q̃ res compositę ex paucis.

❡Tempus comestionis nõ debet esse longum:& tardum valde,multiplicatis modis cibariorum in eo: cum primũ cibariũ sit diuersum alteri in digestione dato in fine & gra=

tue fiat super stomachum. Rasis. xxv. cõtinentis.

¶ Nihil deterius est q̃ diuersa nutrientia simul adiũgere: & post i comedẽdo tẽpus plõgare: qm̃ cũ postremũ nutriẽs aduenit, primũ iã incoepit digeri: & nutriẽtis partes in digerendo nõ assimilantur. Auicẽna. iij. j. doc. ij. cap. vij.

¶ Et oportet a cibis incipi leuioribus: & ad digerẽdũ facilioribus: postea crudioribus & tardioribus diętare: vt cũ descẽdit subtilis, digeratur: & nõ offendat: & nõ sit a quo retineatur. Isaac de vniuersalibus dięctis. cap. ij.

¶ Vtile est scire eorũ quæ ad secessum incitant eduliorum qm̃ posteriora quidem oportet sumere quæ sunt tardi secessus: omniũ aũt prima quæ permaneant quidem: celeriter corrumpenda autẽ si tardauerint in vẽtre. Rasis. ij. Almansoris. cap. x.

¶ Meminisse oportet huius: qđ est cõmune in oĩbꝰ quęcũ cũq; cacochima humida & lubrica & facile subire potẽtia q̃ comedere oportet ipsa priora alijs. sic enim ipsa celeriter subeunt, & illis viã faciũt. vltimo aũt sumpta simul corrumpunt. Idem in eodem lib. cap. xviij.

¶ Cibi quorum natura vicinior substãtię sanguinis: sunt sicut vinũ, ouorũ vitelli, & aqua carnis: & panis etiã & caro licet sint parũper lõgiora. Nutriẽtia vero medicinalia sunt ab hoc longinqua. Auicenna. ij. j. doc. ij. cap. xv.

¶ Inculpabilissima cibariorum sunt: quę sunt iter subtiliantia, & igrossantia: qualia sunt optimi panũ, & carnes gallinarũ, & phasianorũ, & perdicũ, & turturũ, & merulorum, & paruarum auiũ: adhuc aũt & petrinorum pisciũ, & marinorum: & cęterorũ nullũ foetorẽ habentiũ. Galenus in lib. de euchimia & cacochimia.

¶ Nullus cibus vtilior est in laudabili sanguine generãdo q̃ qui pfecte digeritur in stomacho. Si enĩ cibus in stomacho bene digeratur: & ĩ alijs mẽbris similiter. quo nihil melius. Isaac in vniuersalibus dięctis. cap. v.

¶ Et oportet vt offeras similia similibus: qm̃ seruare vis

corporis crasim qualem accepit. Galenus.iij. Techni.

¶ Naturale custodiẽdũ: & cõfirmandũ. vnde similia sunt semp ei necessaria. Galenus.iij. de ingenio cap.iij. Et cap. viij. eiusdẽ ait. Naturalia custodire, & regere cum similib⁹ debem⁹: sicut quæ extra naturam cum cõtrarijs expellere. Et.ij. Therapeuticę ca. vltimo idem ait. Si ergo horũ primũ aggredi voluerimus: temperata erunt danda temperatis, & intemperata discrasiatis.

¶ Temperatis complexionib⁹ cibaria temperata, & etiam omni mala qualitate carẽtia, necesse est vt dentur. Si vero distemperatum fuerit corpus: intantum contemperãtias minui oportet: inquãtum eucrasia corrupta fuerit. Calidiora enim danda calidioribus: frigidiora frigidiorib⁹: & siccıora siccioribus: humidiora humidiorib⁹. Isaac cap.j. vniuersalium diętarum. & Galenus in tertio Techni.

¶ Si velis permutare corpus siccum, & calidum: nõ sunt administrandæ calidæ, & siccæ diętæ: sed quæ tantum eucrata crasi sunt frigidiores & humidiores: quãtum natura eius erat calidior, & siccior. Galenus tertio Techni.

¶ Melancholicus nutriente indiget, vehemẽter humectãte: & parum calefaciẽte. Cholericus vero eo qđ humectat: & infrigidat. Et ille quidem: in quo sanguis calidus, & bonus: nutrientibus indiget frigidis, & pauci nutrimenti. Et ille in quo sanguis generatur phlegmaticus: nutrientibus pauci nutrimenti indiget: in quibus caliditas sit: & subtilitas. securior enim via hęc in corporibus distemperatis: vti scilicet contrarijs: q̃ sibi similibus. Auicenna.iij.j. doctri. ij. cap. vij.

¶ Propter hoc calida cibaria calidis natura & iuuenescentibus in choleram promptis trãsmutantur. calido enim calidum appropinquãs in immoderatiorẽ crasim desistit. Et facilius a similibus cibis in morbosam discrasiam deueniunt: q̃ scilicet a cõtrarijs. Galenus in.ij. de virtutibus naturalibus cap. viij. & in. vj. de regimine sanitatis.

¶ Vnaquęq; hominis cõplexio cibũ habet cõuenientẽ: & similẽ: ad quẽ mutandũ si volũtas ei affuerit: nocumentũ ei faciet: & impedimentum. Auicenna in.iij.j.

¶ Quidam carnem vaccinam & similia grossa ad digerẽdum tarda, bene digerunt: & citius q̃ perdicũ & gallinarũ carnes & pullorum: seu laudabilium piscium. Et eundẽ cibum quibusdã inuenimus contrarium: quibusdam vero non: quibusdam stipticum: quibusdam solutiuũ. Isaac in lib. dię tarum vniuersalium. cap. ij. & eadem dicit Aristoteles, & Galenus confirmat.

¶ Sũmopere est obseruãdũ: vt cibos sibi cõsuetos quisq; accipiat: & toties edat quoties consueuit: nisi consuetudo peruersa fuerit: a qua omnino gradatim permutari debet: et illã non repente, sed ordinate, & paulatim trãseũdo ad bonam, deferere. Rasis. iiij. Almansoris. cap. iiij.

¶ In hoib⁹ sunt aliqui singulares: qb⁹ cibaria aliqua sunt cõferẽtia: & tñ maiori parti hoĩm sunt nocentia: & nociua eis cõferũt. & nõ põt bñ cognosci nisi p experiẽtiã. Rasis xxv. cõtinẽtis, cap. j. auctoritate Galeni in. ij. de epidimia.

¶ Ex multo tẽpore cõsueta: etsi fuerint deteriora ĩsuetis: minus molestare cõsueuerũt. Si autẽ pessima foret cõsuetudo: paulatim corrigatur: si aũt nõ multũ mala fuerit: potius obseruet̃ q̃ subito permutet̃. dicẽte eodẽ Hippocrate in secũdo regiminis acutorũ textu cõmẽti. xx. Facile qdẽ est cõphẽdi: q̃ mala dięta cibi, & potus, quę scd̃m simile fit, securior est ĩ omni tẽpore tueri sanitatẽ: q̃ ea quæ melior si in ea mutatio subita fiat.

¶ Medici corrigi quidẽ debent ex multo studio paulatim trãsferẽtes in melius: quoniam nõ sustinet natura repentinas mutationes. Galenus. iij. microtechni.

¶ Omnes laboriosi euchimo indigẽt cibo. via tamen medicinæ: & propter refrigeriũ caliditatis in corpore remanẽtis post exercitium: æstatis tẽpore: pauca fructuum quantitas poterit cõuenire: atq; concedi. Galenus de regimine

sanitatis lib.j.Et in libro de Euchimia & cacochimia capi. vltimo ait. Abstinendum est a cacochimis:nisi aliquando laborãtes hora ęstatis egeãt sanare siccitatẽ,& caliditatẽ totius corporis. Idonea enim sunt illo tempore poma & pruna. De citrullo autem:& melone: & melopepone non multum offerendum est.

¶ Solis illis qui vehemẽter exercitãtur: & viscera non habent male a natura facta:possibile est vt in pachichimis & grossis cibarijs conuersantes non lędantur. Aliorum autẽ nullus. Propterea si qs voluerit fortiter laborare:nõ debet oua sorbilia aut carnes hœdi lactantis:aut pulli iuuenis:et similiũ manducare:sed res grossiores:& ad digerendũ duriores. Galenus in lib.de Euchimia & cacochimia.

¶ Eadem autem & de regionibus,temporibus,& cõsistentijs intelligere oportet:secundũ vnũquodq; eduliũ:parcẽtem quidẽ in autumno a melãcholicis cibarijs:& exiccantibus edulijs. In hyeme autẽ vtẽtem calefacientibus. sicut & secũdum æstatem humectantibus:& infrigidãtibus. In vere autem medię complexionis media virtutibus alimẽta offerẽda. Galenus in lib.de alimentis cap.xiij. Et in lib. de dissolutione cõtinua dixit. Et quando somnus post cibum multus fuerit:oportet q̃ donem⁹ cibos multos grossos:& hoc cõuenit fieri hyeme:propter longitudinem noctis:& multitudinẽ somni. Et quãdo somn⁹ est paucus & leuis:subtilibus nutriat̃:sicut in æstate: ꝓpter breuitatẽ noctis & somni paucitatem.

¶ Quia autumni temporis ęgritudines malę sunt & pessimę:ad vltimũ,tota intẽtio sit in corporis humectatiõe. In hoc enĩ tẽpore hoc plus existit necessarium q̃ etiã in æstate.hoc nãq; tempus pro suę cõplexiõis malignitate errorẽ nõ tolerat regiminis:vnde largis nõ pmittit vti cibis:neq; dietã despicere. Rasis.iiij. Almansoris cap.xxvj. Q đ sensisse videtur Hippocrates in primo aphorismorũ aphorismo.18.dicens. Aestate & autũno cibos grauissime ferũt.

Exercitati fortior laborantes.

De temporib. et Regionib.

somnus post cibum.

Autumnus

&c. Horum autem ratio est: quia autũnus est tẽpus naturæ & humanę vitę contrarium: quoniã calor in eo debilitatur: & siccitas fit fortior.

¶ Meliores quoq; horę ad sumẽdum cibum sunt horę frigidæ: ꝙ si horę frigidę esse nõ possunt: mansiones saltem frigidæ sint. Rasis. iiij. Almãsoris cap. iiij. Et in. xxv. cõtinẽtis cap. j. Melius tempus nutricationis erit frigidũ: quia calidum malum est. Et si nutrimentũ non potest sumi in tempore frigido: sumatur in loco aurorę: quia caliditas circũferens corpus nostrum, debilitat digestionem.

¶ Et melior horarũ in accipiẽdo cibum, est hora frigiditatis: propter aggregationẽ caloris naturalis ĩ interiorib⁹ corporis. Sed in hora caliditatis oportet ꝙ dimittat̃ acceptio cibi: quia caliditas aeris attrahit calorẽ naturalẽ ad exteriora corporis: & euacuatur ab interiorib⁹: & debilitatur calor in interiorib⁹ corporis ad digestionẽ. Et propter hoc antiqui pręferebãt cœnã prãdio: pręcipientes ꝙ plus sumerẽt in cœna ꝓpter aggregationem caloris in interiora corporis frigiditate noctis. Galenus ĩ lib. de dissolutiõe cõtinua. Vespere igitur & mane reficiẽdũ est & nõ ĩ meridie: vel circa: vt nonnulli faciunt: & prẽsertim Alemãni.

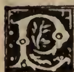
¶ Comedere oportet postq̃ cibi ꝑteriti fex inferius descẽderit: & pars vẽtris ĩferior leuis efficit̃: ĩ qua nulla remãsit tẽsio: & motus ꝓcessit cõueniens: appetitiua quoq; ꝓualet: & tunc melius iudicat̃. Rasis. iiij. Almãsoris in principio. Et propterea dixit idẽ in. xxv. cõtinẽtis. ꝙ inter prãdium & cœnam debẽt esse octo horę. A prãdio sexdecim horę.

¶ Hora cibãdi erit cum omnes digestiões fuerint celebratæ. Auerrois. vj. colliget. Et idẽ ĩ tertio colliget dixit. Quãdo recipitur cib⁹ post ieiunium ĩ stomacho & hepate: permutabitur ad calorẽ & siccitatem fortem: & inducet stomachum, & hepar ad eandem complexionem.

¶ Q̃d in corpore est deterius: est nutriens super nutriens qd̃ non est digestum, mittere. Auicẽna. iij. primi. Cum eo

itaq; concludēdū est. Omnes qui sanitatem custodire volunt: nihil comedant nisi desyderium fuerit certum: neq; in hoc tardetur: cū ipsum ebullierit: queadmodū ieiunātes faciunt: vt dictum est Auerrois auctoritate.

De pane: & ex quo panis faciens ad sanitatem fieri debet. Cap. IIII.

Anis nō vna species est tū a materia: tū ab ipsa factura eueniens: & postremo a coctura. At refert etiā nō parū quomō vescare. Optim⁹ certe ex frumēto dēso: & electi grani: vt dētibus non admodū reluctet: fractusq; rar⁹ vt sit: & laxus videat. nec solus color satis frumenti: at frāgēdū. Cibarius igit panis exigui nutrimēti est: citoq; euadit: ob abstergendi quā habet vim ex furfuribus intestinis eijciētib⁹. Qui purus & selectę farinę, mollis: meat⁹ tardi: quāto purior, tāto ꝓbatiorē gignit sanguinē: magisq; nutrit. Primus puritate ex siligine: dein q semidalites noiat. Tertio loco cibari⁹ cōcoq̄tur: maxime q admodum fermēto leuatus: ac pinsus sub actusq; vi multa: dein tostus igni tēpato in clibano. Qui subitaria ignis iniectiōe obsidetur, foris summo ten⁹ crustescit: vt improbatus panis euadat: tum q̄ introrsum cruditatē amplectat inutilē: tū q̄ foris aridum nō facile cōcoquat. at si infra mediocritatē ignis cōstiterit panis crudior efficitur: præsertim internus. Qui vero mediocri igne diutius in ea æqualitate retenti panes coquuntur: hi facile cōcoquuntur: in cæterisq; efficaciores euadunt. Optimi igitur clibanitæ, quo diximus modo torti & parati: deinde furnacei eodem modo concinnati: q̄ non æque ac clibanitę in totum coquantur. Calidi igitur panes tardos meatus habent: multumq; nutriunt: facilesq; concoctu: refrigerati difficiliores ꝯcoctu: nec vtiles ęque. Ad cōplures asseruati dies non probabiles. Non desunt medici: q a pane auertāt semidalitē: q̄ iecur statim obstruat: lienēq; : & articularib⁹ & calculosis aduersetur: ob vim glutinādi quam

habet similago.

¶Cur panes non saliti plus ponderēt: q̄ saliti: modo cęte-ra omnia pari habeanť mensura? Contrariū nāq; verisimilius dixeris: cū sal adijciať & grauior sit, q̄ aqua. An quia sal exiccare potest: ex quo incorrupta seruanť quæ cōfecta sale reponimus. Absumitur em̄ a sale resiccaturq; humor qui ex calore putrescit. & in pane igiť humor a sale cōsumitur extraq; efflať: quocirca panes pridie facti leuiores q̄ calidi sunt: vtpote frigidiores. cōtra his, q sale vacāt: humor largior insidens, efficit grauiores.

¶Cur panes frigidi albiores cernunť q̄ calidi? An eadem quodāmodo causa est cur inueteratum quoq; oleum cādidius sit q̄ recens? Causa nāq; nigroris humor est: hic autē in hisce vtrisq;, vt recētibus vberius continetur: sic tēpore prouectis parcius in superficie residet, ꝑpter euaporatio-nem. Euaporatur prorsus oleū vel tempore: vel sole. Panis autem calore inde egrediente per refrigerationem. Humor itaq; frigidis iam euanuit: calidis adhuc inest.

¶Cur pistorum ceterorumq; officio fungentium frumētario: qui hordeum attractāt: imbecilli efficianť: & destillationibus (vt Aristoteli placet) infestenť: qui autem triticū corpore sint bene habito? An q̄ facilius triticum cōcoqui q̄ hordeum potest: atq; ea re delibamenta inde manātia eē faciliora necesse est.

¶De panis electione. Ex traditionibus auctorum collectiones.

¶Cōcordati sunt antiq medici: q̄ melior ex cibis terrę nāscētibus hominib⁹ naturalib⁹: hoc est illis qui stant in quīto climate, aut quarto, sit triticum artificialiter præparatū. Auerrois. v. colliget.

Triticum ¶Granum tritici, pręcipuus est cib⁹ ad humani corporis nutrimētū: & eius naturaliter simile cōplexioni. Habet em̄ granū tritici proprietatem ab omnibus granis exceptam: q̄ nutribilius: & laudabilius est: propter similitudinē com-

plexionis nostri corporis. Isaac in particularib⁹ diętis.

¶Triticum tēperamento est vicinū: licet caliditati parū attineat. Est enī oībus granis magis cōueniens: & magis ꝓprium inuenitur. Et sanguis ex eo granis tēperatior existit. Rasis.iij.almansoris.cap.ij.

¶Triticum oībus granis laudabilius est: & magis tēperātię proximū: nisi ꝙ ad calorem declinat parū: ideoq; factū est cōuenientius oīb⁹ granis: & hominū corporib⁹ cōferentius: ac laudabilior cibus. Haliabbas.v.theoricę cap.xv.

¶Granum frumenti est magis iuuatiuū hominibus omni alio grano: & illud qđ ē ex eo, clarū est & firmū: & nō de facili frangitur. est valde nutritiuū & melius & nutribili⁹ alio & illud qđ est diaphanū & leue, ecōtrario. Ex sentētia Galeni in libro diętarum.

¶Tritici recentis & noui nutrimētum paruū existit, & crudum: phlegmaticū & inflatiuum: rugitū & dolorē laterib⁹ cōmouet: & in putredinē cito conuertitur. Manifestat autē hoc: ꝙ videmus lumbricorū & cucurbitinorum generationē. Suā quoq; sup̄fluā ostēdit humiditatē: scilicet ꝙ ipinguet velociter corpus panis factus ex eo. Isaac in particularibus diętis. Sit igitur medium in ætate: quoniā eius humiditas inter multam & paucam est media.

¶Melior cęteris est panis factus ex farina tritici in hunc modū: vt sit custoditū a malis accidētib⁹ eidē euenire potentibus. Auerrois.v.Colliget.

¶Oportet vt sanitatis cōseruator studeat eligere triticum ab extraneis rebus purgatū: qđ ex messe sana fuerit collectum: & cui nullum acciderit nocumentum. Auicenna.iij.i.doctri.ij.cap.vij.

¶Panis habens multū de furfure, non trahit morā in stomacho: & est pauci nutrimēti: & in quo est parū de furfure, est ecōtrario. Et panis quāto mundior tanto magis generat humorē meliorē: tamē est tardi descēsus. Ille vero: q nō est bn̄ mūdus: & multi furfuris: generat malū humorē:

& est velocis descẽsus. Et ꝑpterea farina debet esse sufficiẽter & nõ supflue molita: vt cortices grossi remaneãt: & nõ possint cum cribranẽ cum farina per setaceum transire: & inde mundior, & salubrior sit ipsa. Ex sentẽtia Rasis. xxi. continentis cap. xxxvij.

¶ Panis de simila nutribilior est q̃ alius: & eius nutrimẽtũ est melius: sed est tardioris penetrationis: egressionis: & descẽsus. Auicenna in secũdo canone cap. cccccl xxvij. Opinati sunt tamẽ posteriores medici: ꝙ panis ex simila cõpositus difficilis & tardę sit egestionis.

¶ Farina quæ vicina est mollitiei: & vicini tẽporis: calefacit corpus: ventrẽq; constipat. Igneã enim naturã ex molẽdini inuolutione adepta est: vnde stomachum calefacit: & egestionis humiditatẽ exiccat. Quæ vero longinqui est tẽporis, hepar calefacit: & a stomacho eijciẽ cito. Quę vero medij est tẽporis præfatarum est media potestatũ. Talis enim farina munda, & molita, est illa quæ comeditur: & in complexione est calida: & humida. Ex sententia Isaac in particularibus dię tis. & Serapionis in cap. de maturatiua medicina.

¶ Panis qui ex tritico fit: melior redditur quando multũ salis habet: & multũ fermenti. ex quibus bene fermentatꝰ citius digeritur; & magis tenuis & subtilior inuenitur. Rasis. iij. almansoris cap. iij.

¶ Quando panis cõficitur: ponitur de sale conuenienter: & conficiẽ cum multa aqua ad hoc vt sit spõgiosus: & sit etiam competenter fermentatus. Panis autem azimus est grossus: & viscosus. Eodẽ modo nõ est bonꝰ q est multũ fermentatus: quia transmutatur ad humores putridos ꝑpter calorem extraneum generatum in eo: scilicet fermento. Et debet esse quãtitas fermenti & salis moderata: quoniam panis qui fermenti superfluum salisq; habuit: parũ nutrit: & nõ confortat. Virtus enim salis humiditatem eiꝰ exiccat: fermẽtũ autem commixtionẽ eius rarificat. Auer

rois.v.colliget.cap.de complexione cibariorum.

❡ Panis cōueniens nō debet esse sine sale:immo multum salis & fermēti habeat:& coctus sit diligenter. Galenus.v. de regimine sanitatis.

❡ Propterea ponitur fermētum in pane ad hoc vt faciat ipsum spongiosum:& vt in eo dominetur acritas:& sit facilis ad digerēdum:propterea quia corpus aereum leuius est ad permutandū propter suam humiditatem:sicut substantia sicca est dura ad permutādum & digerendū. Auerrois.v.colliget.

❡ Quia desiccat sal:propter quod & saluant̄ imputridi,sa liti:cōsumitur autem & desiccatur humidū ab ipso quod putrefit calido;& in pane igitur cōsumitur humidum a sale:& exhalat extra.ꝑpter quod veteres panes leuiores sūt calidis frigidi existētes,In nō salitis autem hoc humidum plus existēs facit grauiores ipsos. Aristoteles.xxj.problematum problemate.v.Et in commēto Consiliator ita ait. Causa huius est quia sal in sua caliditate & siccitate habet de siccitate illa quibus admiscetur:& ideo panes saliti seruantur imputridi:nam per sal consumitur resolutione calidi & siccatur humidum aqueum;quod natum erat putrescere a calido.

❡ Panis paruus & subtilis interiora ignis perforat:& humiditatem medullæ exiccat. Vnde parum nutrit:& tarde egreditur:& ventrem constipat:& præcipue,si sit vno vel duobus diebus a coctione longinquus. Magnus etiam panis non laudatur:q̄ forma panis magna medullæ plus habet:& corticem subtiliorem. & quia medulla grossa est & viscosa & humida:vnde est inflatiua,phlegma viscosum generans:propterea parum nutrit:& ad digerendum est durus:humiditatem digestionis excitans:& ventrem soluit. Si autem digerat̄,plus est nutrimenti.Et ideo mediæ existat quantitatis:& mediæ erit potestatis. Isaac doctrina prima.

Paruus
Magnus
Paruus

¶Panis in furno coqui debet: nec etiã sic quomodocũq;: sed cũ igne cõmensurato. Superexcellens enim clibani calor vituperatur. Auicẽna. xiij. tertij cap. xxxix.

¶Ille panis qui nõ decoquitur bene: est plurimi nutrimẽti: & similiter parũ habẽs fermẽti: sed eius nutrimẽtũ oppilat: pterq̃ illos q plurimi sunt exercitij. & panis de patella est hu⁹ generis. Eius nãq; pars iterior raro decoquit. Auicenna secundo canonis cap. cccccclxxvij.

Azimus panis

¶Azimus panis nimiũ nutrit & diutissime digeritur: proprietatẽ habet oppilationẽ & vẽtositatem generãdi. Idcirco omnibus naturis incõueniẽs est: nisi raro eis qui maximis laboribus exercentes sunt: vt messores & huiusmodi. Isaac doctrina prima.

Panis vetus

¶Panis qui steterit post decoctionẽ suã vltra vnũ diem, suam tẽperatam cõplexionem perdit: inquãtũ est panis: & incipit recipere alterationẽ: & quãto magis indurat: eius indigestio multiplicatur: & ei⁹ siccitas augetur: quare humores sicci ex ipso procreantur: vnde ipsum comedere prohibeo. Auenzoar primo Theisir cap. j.

¶Panis siccus & vetus stringit vẽtrẽ, quãdo sumitur solus: & similiter facit panis bis coctus. Serapio. Cõsimiliter panem recẽtem & calidũ omnes antiqui prohibuere ad sanitatẽ. de quo dixit Isaac. Panis qui ea die comedit min⁹ est nutritiuus: velociter digerit: tarde descẽdit: quia extrinsecus ifrigidatur: & poris clausis & calore recluso interius manet fum⁹: & inde exire nõ potest pororũ oppilatione: & reuertens inuenit aliam fumositatẽ: quib⁹ grossities fumositatis & inflationis cõficitur. Et inde durus, & indigestus & inflatiuus stomacho redditur.

Panis calidus

¶Panis calidus facit sitim sua caliditate: & natat propter suã humiditatẽ vaporosam: & satiat velociter ppter illud: & est tardę descensionis. Auicẽna in secundo canone.

¶Panis calidus cũ ex camino extrahitur omnib⁹ reliquis peior est: quoniã immoratur ei⁹ a stomacho descẽsus. & si

tim prouocat. Hali. v. Theoricę. cap. xv.

¶ De pane facto ex aliis granis q̃ tritici, dicit Auerrois in quinto colliget: q̈ habet illam virtutē quā habent illa grana: quę cū omnia ferme illaudabilia sunt: & panis ex eis cōfectus similiter.

¶ Euchimorū cibariorū tritici quidē sunt panes puri elaborati bene & cocti secūdū certitudinē: habētes cōmixtionem & fermentationē moderatā: & de sale cōsimiliter. Galenus in lib. de euchimia & cacochimia.

¶ Panis ille est melior qui post primū diem vel secūdū accipitur: quoniā intus & exteri⁹ frigiditas dominat̃: & propterea laudabilis est nutrimēti: q̈a neq; grossus, neq; viscosus existit. Isaac in prima differentia.

Pars Secunda libri Secundi: quę est de Carnibus in vniuersum.

¶ De carnibus ex gręcorum maxime sententia Cap. vnicum & vniuersale.

Arnes animaliū nō oēs hominē nutriunt: sed aliquę etiā letales sunt: aliquæ autē non ad nutrimentū modo exhibent̃: verūetiam ad adiumentū. Nutrientiū quoq; nō eādem omnes habent vim. Omniū igitur eduliorū caro porcina maxime nutriēs est: boniq; succi: meliusq; omnib⁹ bene cōcoquitur. Bubulę autē carnes nutrimentū ipsæ quoq; prębēt nō exiguū: neq; facile aptum vt distrahatur. Sanguis crassior cōuenit geniturę: & si q̃s natura suapte fuerit paulo magis melācholicus tēperamēto, capietur aliquo melācholico affectu hac esca vsus plurimū. affectus autem huiusmodi sunt cancer: elephātiasis: ipetigines: scabies: quat

tana febris: vel quę suo nomine, gręce melancholia: latine atra bilis nominatur. Splen quoq; aliquib⁹ huiusmodi cō trahitur: quo mali habitus, & aquę intercutes sępenumero desęuiunt. Aridior nāq; & calidior prorsus temperamēto est bos: vituli autē iuuenes meliores sunt cōcoctu: carnes nāq; temperamēto humidiores habent. Humidissimū autem habēt temperamētum, vel vt nūc loquimur complexionem: pituitosamq; agni: pecudū autem caro redundātior est: & malū magis gignens succum. Mali quoq; succi est caprarū cum acumine. Hircorum cum acumine pessima: & ad bonum succum gignēdum: & ad cōcoctionem. inde arictum: inde taurorum. In his autem omnib⁹ castratis meliores: senes autē pessimæ cōcoctione: & ad bonum succum: & ad nutrimētum producēdum. Proinde suum tametsi sunt temperamēto humidi: senū tamē venosę carnes: & durę: & aridiores: perindeq; carnem habent difficulter concoquibilem. Leporis caro crassioris quidem est sanguinis generās, at nō malum gignit succum. Boum & pecudum mali succi. Ceruorū & dura: & difficulter cōcoquibilis. Agrestium asinorum: quoniam aliqui ea vescuntur: quemadmodum & cicurum: ac domesticorum: vt inquit Aetius: vescūtur Alexādrini: pessimi succi: difficillime cō coquibilis: & stomachum offendit: & insup insuauis: sicut etiam equorum: & camelorum, quibus qui vescūtur, tam mente q̄ corpore ferini sunt homines: inquit Aetius. Vrsorum etiam carne vescūtur: quā perhibent quidam a pestilētibus morbis purgare. His deteriores sunt carnes leonum & pardorū. Canibus iuuenibus & pinguib⁹ inquit Aetius vescuntur aliqui: verum carnes eorū prorsus omnes sunt aridissimę naturę: acutumq; nutrimentū corpori ingerunt & iuxta condiendi modum, vt alia: magis, minusq; nutriunt, magis, minusq; concoquūtur. Quæcūq; assæ, vel frictæ comedūtur aridius corpori præbent nutrimentū: quę vero lixatæ, & cōditæ inter has medię. Omnes prorsus eli

xæ salubriores sunt pulpæ:q̄ tostæ:& tostæ q̄ frictæ.Magna quoq; differētia in condimentis. Refert enim plurimū quo pacto aliquid condias. Q2 si arefacere corpus volueris:aridorum temperamento exhibebis pulpas animaliū. calefacere si volueris, calidorum.ita si refrigerare:si humectare volueris.

¶Problemata.

¶Cur in ossis corruptione adiacens caro inuenitur squalida:scaturiosa:liuida? quoniam corruptio oritur a membri distemperātia:distemperātia porro corrūpit:& vim distributiuam ostēdit. ipsa igitur nequit legitimam & solidam ac rubicundam carnem gignere:siquidem sanguis a natura non transmutatur.

¶Cur ossa cum sint aridiora:& validiora:inter prolabendum confringuntur:caro autem cum imbecilla & mollis sit:a terra nequaq̄ afficitur? Q2 quę validiora sunt obuiantia atq; resistentia oppugnanti ex conflictu & collisione sua inter ipsa inuicem subeunt afflictionem: obtemperantia vero submittentiaq; atq; cedentia propter essentię mollitiem oppugnanti:ac obnitenti se submittētia: ac obtemperantia:complosionem ac collisionem tegūt:& aduersantur.Idem etiam hominibus euenit & stirpibus ac inanimatis corporibus.

¶Cur alia elixa:alia assa melius edi possint? An q̄ humidiora non eatenus humectari:sicciora nō amplius exiccari oportet.Elixa autem humidiora molliora q; omnia redduntur:quæ vero minus humida sunt:hæc igne confecta sicciora prorsus euadunt.

De carnibus ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶Caro omnibus nutriētibus vehemētius nutrit corpus.

propterea impinguat:& corroborat. Rasis in tertio Almãsoris.cap.ix. Et in libro.xxiij.cõtinẽtis. cap. lxxiij. Caro: quoties bene digeritur:generat sanguinẽ, bonũ & cõferentem:& proprie si fuerit de carnibus animaliũ bonorũ humorum:ad modum carnis porcinę.

Ois caro calida et humida

¶ Caro ois calida est:& humida:multi nutrimẽti:& multũ generans sanguinẽ:& ideo sapientes fuerũt:qui vsum eius inuenerunt. Hali.v.theoricæ.cap.xxj.

¶ Quę carnium malũ habẽt odorẽ:sunt sanguinis generatiuę deterioris. Ideoq; nullo modo comedi debẽt. Rasis iij.almansoris cap.ix.

¶ Carnes ericij:vulpis:leporis:& similiũ naturæ humanæ non sunt similes.imo earum nutrimenta sunt pessima:qđ testatur grauitas odoris:& vicinitas fœtoris:& ideo ab humanis complexionibus sunt discedentes. Isaac in vniuersalibus diętis cap.xiij.

Grossa

¶ Caro grossa multum laborantibus conueniens est: subtilis autem his, qui prędictis sunt contrarij, conuenit. Rasis vbi supra.

Carnes subtiles quales · Grosse

¶ Carnes subtiles, & leuis digestionis sunt caro hœdi:& perdicum:& turturũ non superflue pinguium:& gallinæ. Carnes vero grossę sunt hepar:splẽ:cor:carnes hircorũ:& arietum:& similiũ. Auicẽna.xiiij.iij.cap.xxj.

Domestica

¶ Domestica aialia saporosiora & nutribiliora sunt syluaticis:exceptis capreolis:qa minoris sunt caloris: & maioris humiditatis syluaticis alijs:& ide laudabiliores. Antiq aũt dicunt domestica animalia accidentaliter pertinere ad pauca nutrimenta. Syluatica vero accidentaliter pertinere ad multa. Domestica enim, etsi multum nutriant naturaliter:quia inde a membris cito dissoluuntur, membra semp inaniunt:& alius cibus ad complementum quæritur:& sic paruum nutrimẽtum requiritur inde. Syluatica vero : etsi parum nutriant naturaliter:quia dure a membris dissoluũtur:& tarde:sufficiunt tamen membris:vt non pauperen-

tur in cibis quęrendis.& inde antiqui nutritiua multum ea dixere. Syluatica ergo animalia ad confortandum membra bona sunt:domestica vero ad sanitatem custodiēdā. Hęc Isaac.

¶ Syluestrium caro omnium mala est:sanguinem eñ generat grossum:melācholicūq;.Hali.v.theoricæ.

¶ Animalia domestica ad syluestriū cōparationē calorē & siccitatē habēt tēperatiorē: ꝑpter suę quietis & aeris tēperiem:proinde sunt nutribiliora,& laudabiliora.Isaac in dię̄tis particularibus.

¶ Quę dię̄tanť in mōtibus animalia omnia sicciora & calidiora sunt cōplexionib⁹.Galen⁹ in lib.de subtilitate dię̄t. cap.viij,Et in tertio de alimentis cap.xiij.Caro domesticorū animaliū humidior est ea:quę est syluestrium : & ꝑpter humiditatē aeris in quo versanť:& propter desidiosam vitā.quę aūt in montibus defatigātur:& laborant sępe: & in sicciori aere moranť:ꝑpter hoc caro ipsorum est durior:& minus putrescibilis. Alimētum eñ syluestrium sine superfluitate est magis domesticorum. Galenus.iij. de alimentis.cap.xiij.

¶ Quę in domib⁹ nutriunť:& incrassanť: carnes habēt viscosiores & grossiores ꝑpter multas comestiones: & sui cibi corruptiōes & grossities.vñ duriores sunt in stomacho & hepate:& ad digerēdū tardiores.Si tñ bñ digerāť nutriūnt multū & mēbra cōfortāt.raro tñ cōtingit vt bñ digerātur:qm̄ vniuersa aīalia,q̄ inexercitata sunt, superfluitates sunt habentia.Isaac cap.xiij.dię̄tarum vniuersalium.& in eodē dicit auctoritate Hippocratis . q; sine dubio animalia:q̄ in cāpis,& pratis degūt, carne sunt leuiora: & faciliora ad digerendū:plus q̄ ea quę in domibus pascunť. Igiť fugiendę sunt maxime carnes domesticę domi nutritę si humidę fuerint cōplexionis: vt sunt carnes porcorū, auiū & colūbarū. Possumus ergo cōcludere:q; animalia domestica pasta in mōtib⁹ & siccis locis sunt mediocria in omni

Siluatica
Siluestre carnes male
domestica
Animalia montana
animalia q in domo nutriuntur
q in prato campis
Nota

bus inter ſyluatica & domeſtica domi nutrita: ideo carnes eorum cęteris ſunt laudabiliores & conuenientiores & pfe ctiores in cuſtodienda ſanitate & confortatione & in mē bri aſſimilatione.

¶Maſculina oīa fœmininis ſunt calidiora:& minoris hu miditatis. Sūt etiā laudabiliora:& digeſtioni faciliora. Fœ minina vero:qa minorē habēt calorē:& hūiditatē maiorē: ad digerēdum ſunt tardiora. Iſaac in particularib⁹ dietis.

¶Caro nigri eſt leuior & ſuauior & ſimiliter caro maſculi. & hoc:qa calidior:& ſiccior. fœmina aūt frigida: & humi da. Auicenna in ſecundo canonis. cap. de carne.

¶Caſtrata aīalia inter cōplexionē maris & fœminæ ſunt mediocria in ſpecie ſua:ideo actiōes eorū,& paſſiones fœ minis ſunt vicinātes: qa etſi quilibet maſculus naſcatur: nobiliſſima tamē mēbra,q̄ naturalis caloris ſunt fundamē ta,amiſit. Inde calor deficit. Iſaac cap. xiiij. vniuerſalium dietarū. Sciendū tamē eſt:ꝙ hęc dicta,de caſtratis quadru pedū maxime ſunt intelligēda. dicēte Iſaac in particulari bus dietis. Volatilia caſtrata omnibus animalib⁹ ambulā tibus ſunt vtiliora. Necnon galli caſtrati volatilib⁹ oībus conuenientiores:cū laudabilius nutrimētū & pfectū gene rent ſanguinem. De ouib⁹:& capris:vel hircis caſtratis in ſequentibus dicetur. impręſentiarum nihil dicere volum⁹.

¶Lactētiū carnes ſunt humidiores: & a ſtomacho lubri ciores: vētris ſolubiliores:ſanguinē phlegmaticū & multā ſupfluitatē generātes:niſi ſiccę ſint naturaliter ſicut boui nę:caprinę. quarū nutrimēta ſūt cęteris laudabiliora:& ma xime bonū lac ſuggētia. Et ſi animalia lactentia naturali ter fuerint humida:ſūt peſſima:quia humiditas naturalis, & humiditas ętatis in eodē ſe colligūt:& inde fiūt groſſa: & viſcoſa:& ad digerendū dura:& corruptū nutrimētū fa cientia. Et cum humidę ſint cōplexiōis, phlegmaticos ge nerāt humores:& calidos fumos:& corruptos. Et iñ eſt ꝙ lactētia porcia,& agnina ſūt peſſima: ſed plus porcina ex

naturalis caloris paruitate: & viſcoſitatis & hũiditatis do=
minio:& ideo ſũt fugiẽda.Iſaac i vniuerſalibꝰ diẹ.ca.xiiij.
¶ Carnes iunioꝝ animaliũ digeſtibiles ſunt:ꝑterꝗ ſi poſt
ꝗ nata fuerint,mox comedãtur. Supfluitatibus eñ plenę
ſunt oẽs hæ. Et maxime eoꝝ:ꝗ humidiores habẽt natura
carnes:ſicut agnorũ:& porcorũ. Hœdorũ vero:& vitulo=
rũ:quę ſicciora ſunt aĩalia:multo ſunt meliores:& ad dige
ſtionẽ:& ad nutritionẽ. Galenꝰ in lib. de Euchimia & caco
chimia. & in tertio de alimẽtis cap. xiiij. ait. Caro quidẽ hu
midiſſima eſt poſt parturitionẽ. Et in lib. de diſſolutiõe cõ
tinua,ſic quoqꝫ dixit. Omne qđ ex animalibꝰ ſiccis paruũ
velocius digerit:ꝗ magnũ:& ideo caro vituli velocius di=
geritur:ꝗ caro bouis:& hœdi & aĩalis agni velocius dige=
rũtur carnes: ꝗ caro antiquorũ:& ꝗ caprina. Et omne qđ
eſt ex aĩalibus huiuſmodi:magis & velocius digerit:ꝗ an
teꝗ dureſcant. eorum vero quę humida ſunt:econuerſo.
Et ideo animalis ex pecude velocius digerit:ꝗ agnus. Et
caro omnis animalis,qđ eſt in augmẽto & cremẽto,velo=
cius digeritur:ꝗ eius qđ inueteratũ eſt:& antiquum. Et di
xit ſecũdo de complexionibus cap. ij. qꝫ caro animalis cũ
naſcitur ſit inſipida propter multitudinẽ humiditatum in
ea:& proprie quæ humida natura eſt.

¶ Nõ debet comedi caro morticina : neqꝫ macilẽta valde
nec etiam caro illius qđ natum eſt in minori tẽpore vnius
menſis. Raſis. xxiij. continentis cap. ccviij.

¶ Animalium decrepitorum : & impinguatorũ caro ma=
la eſt:nec eſt in comeſtione eius vtilitas. Quæ autem me=
dia reperitur:mediocris exiſtit. Raſis in Almanſore libro
tertio cap. ix.

¶ Omnium animaliũ fugienda ſunt vetera:& nouiter na
ta. Nã hæc quidẽ duriora ſunt:& indigeſtibiliora:illa vero
quia vltra ꝗ oportet humida: & ſupfluitatem generantia:
& maxime quæcũqꝫ animalium ſunt humida:ſicut oues.
Galenus. ij. Therapeuticę. cap. ij.

¶ Pinguissima cõpositio, est indigestibilis: cito de stoma-
cho descẽdens: ventrem humectat: velociter in corruptio-
nem cõuertit: phlegmatis viscosi est generatiua: & magis
si sit de humidis aĩalibus: vt sunt porci: & pecudes. Isaac
in particularibus dię tis.

¶ Carnes animaliũ macilẽtorum & prouectorũ sunt pes-
simæ. Galenus. iij. de alimẽtis. Ex quib⁹ manifestum est:
q caro macrorũ animaliũ non sit comedẽda: minusq etiã
caro pinguium ex arte & studiose impĩguatorũ. Quoniã
crassissima animalia similiter sunt pessima: cũ pĩguedinis
proprietas stomacho, & digestiõi sit nociua: vt inqt Isaac
in vniuersalibus dię tis. cap. xiiij.

¶ Caro pinguis lenit vẽtrem cum paucitate sui nutrimen-
ti: & velocitate suæ cõuersiõis ad fumositatem, & cholerã:
& egeritur velociter. Auicẽna in cano. ij.

¶ Via tutior & securior est: vt relictis extremis pĩguissima
scilicet & macerrima, carnẽ mediocrẽ comedam⁹: quia quę
animalium inter crassitiem, & maciem sunt media: in natu-
ra suę actionis & passiõis sunt mediocria. Isaac in lib. vni-
uersalium dię tarum. cap. xiiij.

¶ Caro quæ inter pĩguedinẽ, & maciem existit, sanguinẽ
generat tẽperatum. Et caro rubea sine pĩguedine maioris
est nutrimẽti: q quę est cum pĩguedine: & pauciores gene-
rat superfluitates: & stomachum plus corroborat. Rasis ter-
tio Almãsoris cap. xj. Sit itaq caro faciẽs ad sanitatẽ nõ
macra: neq pĩguis: sed de carnoso: iuuene: & satis pingui
naturaliter aĩali: & nõ in domo incrassati supabũdãter. Et
pręsertim: si illud animal humidę fuerit complexionis.

¶ Antiqui: & maxiẽ Ruffus pcepit: vt carnes macrę nul-
lã pinguedinẽ habẽtes nõ accipiant nisi elixę: vel in iuscu-
lo coctę: quaten⁹ ab ipsa aqua fiant humidę: vnde suę sic-
citates temperẽtur. Et si cum sale & aqua carnes elixantur
ex aqua humectãtur: & tenerãtur: & facile digerũtur. Isaac
auctoritate Ruffi.

¶ Caro pinguis nō debet comedi nisi assata cū multo sale:& sup carbones ignis:vt plurima sua humiditas queat exiccari. Si tamē multū pinguis nō esset,minori foco coquināda est.Idem Isaac vbi supra.

¶ Caro super prunas assata multū nutrit: corp⁹ nāq3 corroborat:atq3 velociter nutrit:tarde tamē atq3 vix vnq̄ tota oino digerit̄.Caro autem quę in patellis posita in furno coquitur mala est:parum eīn nutrit.Rasis.iij.Almansoris cap.xij.Cui tamē non videtur assentire Isaac in vniuersalibus dictis capi.xix.cū inquit. Focus panificij & assandi mollior & quietior:& sine flāma in calore tēperatus bonus erit:ne ad exteriora corpora p̄ualeat:& suā humiditatē cōsumat:dura,& sicca faciat anteq̄ interiora sint cocta:quēadmodū focus carbonū facit. Cuius magis videt̄ adhęrēdū opiniōi:cū Almāsor in loco preallegato sic dicat.Caro in veru assata,grossa est:& multū dat nutrimētum:quę nō digeritur nisi cū stomachū inuenit robustum:ac calidum. Q đ ex alia causa non videtur cōtingere:nisi quia interius nō sit cocta sufficienter:vt Isaac dixerat supra.

¶ Assatura carnis:quæ fit sup prunas: si digeritur,nutrit multū:& bene & plurimū restaurat.Auicē.iij.j.cap.xx.Et in.vij.iij.tractatu.iiij.cap.ij.ait. Assata de carnibus p̄pter illud qđ retinetur in eis de virtute carnis generāt carnē duram.Decoctū aūt ex carnib⁹,scilicet elixum,generat mollitiem:& teneritatē nō firmā. Ex iā dictis sic cōcludimus: q̄ sicca caro debet elixari:crassa vero assari: nulla autē frixari debet:quoniā caro ad pinguedinē frixa,fastidium facit:atq3 de stomacho tarde descendit.

¶ Assata caro calida est:in humido tēperata,& sicco:plurimi nutrimēti:digestionē tardat:naturam angustat,maximeq3 macros:eorū vero,qui pingues sunt,minus vētrem retinet.laborātibus,& exercitij viris vtilis est:& cui⁹ cōplexio humida.Hali.v.theoricę cap.xxiiij.

¶ Caro quęcūq3 caro sit,assata nō cooperiat̄ submergēdo

immo dimittatur diſcooperta donec euaporet:nã cũ ſub-
mergendo cooperitur:fit venenũ:qđ ad plurima perducit
accidentia vno aut duobus diebus : & quãdoq; interficit.
Auicenna.vi.iiij. tractatu.ij.cap.xj.& hoc idem ſentit Ra
ſis lib.viij.Almanſoris.cap.xxvij.

¶ Omnia ſalſa & pręcipue de carnibus animaliũ ſiue ſyl-
ueſtrium:ſiue aquoſorum: vel domeſticorũ ſanguinẽ me
lãcholicum generant.Galenus.iij.interiorum.cap.vij.

¶ Salita caro q̃uis in principio fuerit humida:tamẽ facta
eſt deſiccatiua:vehemẽtiorẽ habens exiccationẽ q̃ oĩs ca-
ro:& propterea eius nutrimẽtũ eſt paruũ.Et præter hoc q;
eſt paruum:eſt etiã prauum.Auicẽna.ij.canonis capi.cvj.
Dicẽte eodẽ in.ij.j.doctri.ij.capi.xv.Caro ſalſa eſt groſſi
nutrimenti:& pauci:& mali chimi.

¶ Caro ſalita modici nutrimenti eſt:quia ſal diſpergit hu
miditatem eius:cõſtipat ventrẽ:& proprie ſi infunditur in
aceto.Raſis.xxiij.continentis.cap.ccviij.

¶ Tractatus Secundus partis ſecundę:plura
continẽs capitula:de carnibus in particulari.

¶ De carne hœdina cum proprietatibus eius:
& iuuamentis. Cap.I.

Oedinę carnes cõcoctu faciles:& tẽ-
peratæ: gignũt ſanguinẽ tenuem,&
humidũ:calidas & aridas iuuãt com
plexiones.Meliores erũt:& ſucci me
lioris:qui nõ admodũ ſunt iuuenes:
neq; adeo maiores:q̃ par eſt.Nã qui
ſex excedũt menſes:iã nõ hœdi:ſed
caprę habẽdę ſunt:quiq; rufi,& cęſii
alijs meliores.At offendũt in cholicis affectionibus.Tra-
dũt quidam pulmonem mãſum auertere ebrietatem.

¶De hœdis collectiones.

¶Caro hœdina est frigida,& hũida:sed in ea odor existit. Et ideo comedi debẽt hœdi nõ magni:& apti sunt ad salutis custodiam. Rasis lib.iiij.suorũ aphorismorũ. Et in lib. xxiij.continentis cap.vcciij.sic quoq; dixit. Caro hœdina confert habẽti naturam calidam & siccam ex humiditate lactis:& generat sanguinem bonũ:& melior est mediocris in ætate cũ proprietatem cõfert habẽti calidam cõplexionẽ,& siccam:& est minoris caliditatis carne agni annotici: & maioris humiditatis dũ fuerit lactens:& valet ad calidas personas:& bonum nutrimentum prestat.

¶Caro hœdulina lactẽtium est temperata:nullã in se habẽs malitię admixtionẽ. Quę licet tẽperatum generet sanguinẽ:laborantibus tamen non congruit. Sanguis quoq; q̃ ex ea generatur,inter subtilem, & grossum: ac inter calidum,& frigidum existit.cũ sua tamẽ temperie videtur ad frigidum & humidum declinare. Isaac in vniuersalib9 dię tis cap.xiiij.

¶Oportet vt sanitatis cõseruator studeat,vt cibus ei9 sit talis quales sunt carnes hœdorũ:& vitulorũ lactẽtium paruorũ:& agnorũ animaliũ. Auicẽna.iij.j.doctri.ij.cap.vij.

¶Hœdulorum caro quæq; generat sanguinẽ bonũ: quoniam eius complexio minoris est caloris:& minoris humiditatis q̃ agnorum:scilicet quãdo nõ lactens fuerit:& i humido est temperata,& sicco:citæ digestionis: & temperatũ generat sanguinem in subtilitate & grossitie. Hali.v.theoricę cap.xxj.

¶Hœdulina lactentia sunt cõuenientia malas habẽtibus cõplexiones:propter temperiẽ quam habent:sunt etiã cõmoda ęgritudinem exeuntibus.vitulinę autem non similiter. Quem enim generant sanguinem grossiorem faciũt. qa boues grossiores & humidiores sunt naturaliter. Isaac in lib.vniuersalium diętarum cap.xiiij.

¶Et post carnis gallinę bonitatẽ iuuenis:melior ex ãbula

tiuis eſt caro hœdi. Sunt enim carnes hœdulinæ meliores vitulinis: quia generant meliores humores. Auerrois. v. colliget.

De Agnina carne. Cap. II.

Agnina caro mediocriter calida redundantē habet humiditatē: & ob hoc humidioris cōplexionis hoīes offendit: aridioribus congruit: quāto q; iunior, tanto facilius cōcoquitur: at tanto humidior. ac in cęteris idem comperias animantibus. Humidiora enim quo magis iuuenilia.

De Agnina carne Collectiones.

Caro agnorū humida eſt: & viſcoſa: & bleuoſa: & p cōſequēs nō videt̄ facere ad ſalutis cōſeruationē. Galenus in lib. de Euchimia & cacochimia. cap. iiij.

Agnorū caro maioris eſt humiditatis, & caloris: q̄ caro porci: ac phlegma generat. omninoq; fœminina caro ſanguinem generat malum. Hali. v. theoricę. cap. xxj.

Peſſimitas agnorū lactētium vel ouium vetularum fit pꝑter humiditatis & viſcoſitatis copiā: & ſupfluitatē phlegmatis. vñ comeſtę priuſq̄ digeſtę ſint e ſtomacho egrediuntur. Adoleſcētes vero pecudes licet malignitati pertineant: ętatis tamē ſiccitas humidam earum temperat complexionem: vnde ſunt laudabiles digeſtiōiq; faciles: & bonum chimum generantes. Iſaac in dictis particularibus.

Caro agni annotici calida eſt: conferēs calidis pſonis & ſiccę cōplexionis: & cū ſua proprietate confert in cholera nigra. Et generat ſanguinē laudabilem: non humidū neq; ſiccum: & pprie caſtratorum annoticoꝝ caro. Raſis. xxiij. continentis. cap. vcciij. & infra etiā dixit. Caro omniū animalium ambulantium non eſt in nutrimento & digeſtiōe melior carne agni ānotici: quia caro ipſius eſt minoris humiditatis carne agnorum paruorum.

Caro animalis agni eſt multi nutrimenti: & ſpiſſi: & boni chimi. Auicenna ſecunda primi doctrina. ij. cap. xv.

¶ Côueniens est dicere: q carnes agnorum sunt post bonitatē carnium hœdorum. Et sic sensit Rasis cum inquit. Q d mihi videt de agnis, est quia sunt multarum supfluitatum: excepto q in terris calidis recipiunt tēperiē pter calorem. & q sit verū: est quia videmus q pili agnorū stātium in terris meridionalibus sunt tortuosi: sicci: & curti.

¶ De Carnibus vitulinis. Cap. III.

Vitulinę carnes affinitatē cū hūano corpe habere perhibent. prosunt siccis natura: nō habent quā habēt agninę carnes supfluā humiditatē: nec frigiditatē & siccitatem quā habēt carnes bouinę veteres. vitulorū eni carnes sunt odoriferę: & i hoc meliores sūt carnib⁹ hœdinis, qa in hœdinis carnib⁹ manifestat quędā muscilago in earū decoctione.

¶ De Carnibus vitulinis collectiones.

¶ Vitulinę carnes: etsi sint laudabiles non tamē côueniūt exeuntibus egritudines: cum membra eorum in digerēdo grossum deficiant. Isaac in vniuersalibus dietis cap. xiiij. In particularibus etiā sic ait. Aegritudinē exeūtibus licet caro vituli non noceat ad digerendum: tamē est grauis ppter defectionem virtutis eorum.

¶ Caro vitulorum generat nutrimentū cōpetens: & pprie si digeritur. Rasis. xxiij. continentis. Et ideo caro vitulina ab auctorib⁹ nostris satis cōmendatur. In duplici tamē reperitur differētia: quędā scilicet est lactens: & qdam minime: & grandioris ętatis. vtraq; tamē ad sanitatē approbata: licet ex ęgritudine resurgētib⁹ vt hœdina nō côueniat.

¶ Bos lactens laudabile generat nutrimētū: facilis est digestioni: qa calor, & humiditas eius in quātitate multa est propter vuluę vicinitatē & lactis bibitionē. Idcirco bonū generat sanguinē: & cholerā etiā rubeā a stomacho expellit: maxime si comedentibus naturalis calor dominetur. Isaac in particularibus dietis.

¶ Vitulorū caro mediocriter nutrit: & ab ea generatus san

guis est laudabilis:hocq; ideo quoniã bouis cõplexio calida est:& animalis paruę ętatis cõplexio humida: caroq; vituli natura sicca cum ętatis humiditate cõplexionē temperat in humido & sicco:ideoq; cibus est laudabilis. Sic quoq; omnis cõplexionis siccę animalis caro paruorum ętate melior est q̃ magnorũ:propter eorum humiditatem complexionis. Caro itaq; vitulorum,& animalium agnorũ cõpetēs est his q moderate exercent. Caro aũt vituli non lactentis est etiã bona & laudata : licet durior sit ad digerēdũ cũ grossior & siccior existat. Hali. v. theoricę cap. xxj.

¶ Masculus bos lactens melior & laudabilior est nõ lactēte:quia humiditas lactis cõplexionē suam tēperat. Isaac in vniuersalibus diętis cap. xiiij.

¶ De carne porcina. Cap. IIII.

Orcina caro boni succi:& annicula cõcoctu facilis:humano corpori cõsimilis. Ferunt nãq; quidã necessitate vrgente quãdoq; humana carne pasti narrasse porcinę carni videri p̃similē. Est autem plus omnibus edulijs nutriens. Nam nisi admodũ temperata fuerit porcina caro, cibum improbum (pascit nãq; quibusuis foedissimis) in optimã nõ cõmutauerit carnem:quēadmodum humana corpora si fuerint temperata, ab improborũ humorum cibis nõ offenduntur:ac licet post oblanguescant:transmutãt tamen postea in boni humoris naturam homines. Confestim nãq; obstruũt: & redundãtem faciunt pituitã:gignuntq; humorem glutinosum:quę si affatim concoquãtur:optimũ probatissimũq; faciunt nutrimētũ. magis autem si ficubus aridis porcus nutriat. Nã ita plurimũ suauitatis,& boni habere succi perhibetur. Et⁹ pulmo impactus pedũ hulceribus, quę ex calceorum pressura obuenerunt, plurimũ conferre traditur. Iecur cum vino sumptũ aduersum virulētos morsus vtile est. Pedes probati boniq; succi perhibentur:cõcoctu faciles:& perinde vtiles meliuscule ex morbo habentibus:&

Galeni sentẽtia tertiana febri languentibus vtiles: q flauã extinguant bilem. Fel arefactũ sanguinis fluori medetur. Adeps cũ cumino & aq̃ ammixta podagricos iuuat. Recentes editi porculi humidi sunt & redundãtes: nec tã boni succi: ideo ne quidẽ eis vescẽdum: sicut ne quidẽ veteribus. Illud præstãs in hac carne ferina: q nihil redundans, nihil glutinosum gignat.

¶ De Porcina carne
Collectiones.

¶ Carnes porcellorum & agnorum sunt humidiores reliquis carnibus: propter quã causam caro ipsorũ nõ in omni ætate sed tantũ cum i sua potiori caliditate naturali, scilicet in iuuẽtute fuerit, comedenda est. Galenus in secũdo de complexionibus cap.ij.

¶ Pecudes sunt porcis min⁹ humidæ: quia caro porcina cæteris oĩbus animalibus est frigidior & humidior: & maxime domestica: quia syluestris porcina caro ad domesticæ comparationẽ calida est: & sicca: vnde minoris est nutrimenti. Isaac in particularibus diętis. Et in cap.xiiij. vniuersalium diętarum sic etiam ait. Caro iuuenis porci id est nouiter editi fugienda est: quia eius siccitati dominaẽ humiditas. Et infra dixit. Concordant antiqui in hoc q nulla animalia ambulantia, & corporis humani nutritiua porcinis sint frigidiora.

¶ Nutribilissimũ omniũ cibariorum est porcina caro: sed nõ facile digestibilis: & humoris grossi & viscosi generatiua. habet tamẽ plurimas laudes non paucioraq; iuuamenta. Galenus primo Therapeuticę cap.vj.

¶ Melior carnium caro est porcina: & est naturalior hominibus q̃ alia caro animaliũ ambulantiũ: & experientia hoc docet. Auerrois.v.Colliget.

¶ Et quadrupedũ quidẽ carnis laudabilior est porcina. In calore eñ & humiditate tẽperata est: eiusq; cibus plurim⁹: & sanguis ab ea generatus, multus: & melior est omnium

podes por. cimi. Fel Adeps. scilicet in iuuẽtute fuerit, NB. +domestica Caro porcina oĩbus carnib. est frigidior et humidior.

ſanguine carniū quē generāt. eſt nāq corpori magis cōueniens hominis & illi cōferētior. Hali. v. theoricę cap. xxj.

¶ Quoniam quidam humanā comederūt carnem tanq̄ porcinam: nec dubitauerūt in aliquo: nec īter eas diſcreuerunt: aut in odore: aut in ſapore: & hoc ſignū nobis eſt ipſam plurimū corpori conuenire humano. porcelli autem caro plurimę eſt humiditatis & phlegma generat. Ex Galeni ſententia.

¶ Caro eñ porci ſylueſtris & domeſtici ſecundū q̄ dicit̃, eſt velocis digeſtiōis: & fortis nutrimēti: viſcoſi: & groſſi. Auicena in ſecundo canonis cap. cxlvij. Ait enim ſecundum q̄ dicitur: quia ipſe nō comedebat ex eis cū in ſua lege eſſent prohibitæ.

¶ Quādo carnes animaliū bene digerunt̃: ſūt optimi ſanguinis generatiuę: & magis in animalib⁹ boni chimi: quale eſt genus porcorum. Galenus. iij. de alimentis cap. j.

¶ Genus omniū volatiliū auiū paucioris nutrimēti eſt: ſi cōparētur generi peditantiū: & maxīe porcorū: quorū carne nullū aīaliū amplioris nutrimēti ſumere habebis. Galenus in tertio de alimentis cap. xviii.

¶ Chriſtiani dicūt: & q̄ eos imitātur: q̄ melior caro ſylueſtris, eſt caro porci ſylueſtris: nā cū hoc q̄ ē leuior carnib⁹ domeſtici: eſt fortis nutrimēti: & plurimi: & velocis digeſtionis: & eſt melior q̄ eſſe poſſit: in hyeme ſcilicet: ꝑpterea quia ī ipſo digeſtiua eſt fortior. Auicēna in ſcđo canonis.

¶ Caro caſtratorū tam ouium q̄ caprinoꝝ laudabilis eſt: quia humectat: & eſt dulcis: & modicę caliditatis: ſed ſi ſeneſcat aīal: caro eius mala erit: generat eñ cholerā nigram & ſanguinē groſſum. Raſis lib. xxiiij. continentis.

¶ Poſt carnē hœdi & quaſdā laudabiles carnes quas enumerāt auctores: eſt caro Arietū. Auerrois. v. colliget. Galenus tamē abominiat̃ carnes Arietū: vt ipſi īponit Auerrois. In tertio de alimētis cap. j. Gal. ſic ſcribit. Caro caſtratorū eſt melior ouiū & caprarū carne: antiquior autē peſſi

ma.Castrati quoq; ex hircis factii si iuuenes sint consimiliter approbantur.

¶De Bobus. Cap.V.

Bobus eo vsq; man⁹ abstinuisse veteres cōperti sunt: vt capite sanxerit si quis occidisset: aut saltē i exiliū agereť: tāq̄ colono suo interēpto: qđ innūeri tā greci, q̄ latini meminerūt authores.inde Vergili⁹.Et āte Impia q̄ cęsis gēs est epulata iuuēcis.Inde actos i discrimina mlťa vlyssis socios videri poetę volūt q; boues arātes occiderit:quos solis dicūt.Tradūtur vero Atheniēses primi vesci cœpisse bob⁹: Timęū secuti.Caro ei⁹ in sui cōplexione frigida est:& arida:nec mirandū est:cū sit de numero magnorū aīaliū terrestrium.

¶De malitia bouinę carnis,ac vaccinę,Collectiones.

¶Bouina caro in cōparatione carnis pecudū, & porcorū siccissima est:& siccior ipsa carne caprina.Auerrois quinto colliget.

¶Caro bouina sanguinē generat grossum:turbidū:& melancholicū:multūq; nutrimētū inobediens digestioni:tardeq; de stomacho eijcitur: & a mēbris difficulter dissoluiť: & ventrē cōstipat.Et si ea vescētes sint melācholici,cōplexiones eorū corrūpētur:& hyposarcam incidēt: & nōnūq̄ nascetur i eis scabies:impetigo:elephātia: lepra:cancer : & serpigo:secundū complexionē quā pręparatā his morbis inuenit.Isaac in dictis particularibus.

¶Antiqui boues,& panis furfuraceus sūt generātes melācholiā. Si tamē boues antiq nō fuerint:sed iuuenes aut in pricipio senectutis existētes:eorū caro mlťū(licet nō bonū)pbet nutrimētū.Auicēna i textu cōmēti.c.iij.cāticorū.

¶Bouinę carnes alimentū quidem & ipę dant corpori nō paucū:neq; facile euaporabile:sāguinē tamē generāt grossiorē q̄ conueniat. & siquis natura fuerit melācholicus in cōplexione:capietur aliqua passiōe melācholica ex vsu earum.Galenus in primo de alimentis cap.j.

f.v.

Vaccina.

¶ Caro vaccina plurimi est nutrimenti: grossa: melãcholica: generans ęgritudines melãcholicas. & generat lepram: elephantiã: & varices. & ipsa sicut & reliquæ carnes grossæ & malę: facit euenire alienationẽ ꝓpter exiccationẽ earũ: & febres quartanas. Auicẽna in secũdo canonis cap. ccxlvj.

¶ De carnibus leporis, cuniculorum, & vulpis, Cap. VI.

arefacit corpus.

LEporis caro volẽtibus arefacere corpus admodum vtilis perhibetur. Aridiorib⁹ autem complexionibus inutilis. Sãguinem gignit crassiorem & melãcholicũ: vẽtrem cohibet: & vrinam aduertit. Cum bene cõcoquit nutrit. At cõtra obstructionem iecori & lieni adducit. offendit pulmonẽ: & vigilantiã facit. Coagulum porro leporis vtile stranguriis, & vomitibus: morsusq; virulẽtos curat sumptũ. post mẽstruorum purgationẽ partum impedit. Tradũt quidam fœminę pudenda contrita a muliere cũ vino pota ad partum adducere: si statim cum potationem eam sumpserit, viro copuletur. Cerebrum eiusdẽ assum aduersum tremores prodest. Carnes vulpis nutrimenta sunt mala: quod testatur grauitas odoris & fœtoris. Cuniculorũ vero carnes facilius videntur alere q̃ leporinæ.

coagulum leporis

cerebrum

cuniculi

¶ De carnibus leporis, cuniculorum, & vulpis Collectiones.

Lepus.

vulpes.

¶ Leporum caro ad siccatiuã dię̃tam est idonea: ad eã autẽ quę nũc pręiacet nõ valde vtilis: grossum eñ sufficiẽter sanguinẽ generat. Galen⁹ in li. de subtiliãte dięta cap. viij.

¶ Carnes vulpis: & leporis: & similiũ naturæ humanæ nõ sunt similes: immo earũ nutrimẽta sunt pessima: qđ testatur grauitas odoris & vicinitas fœtoris. Isaac dietarũ vniuersalium cap. xij.

¶ Rasis tertio Almãsoris cap. x. loquens de carnibus syluestrium dixit. Omnes istę carnes sanguinem generãt melancholicũ. Leporina vero caro hoc pręcipue operatr: ipsa

eñ plus aliis melãcholię generatiua existit. Et ideo est illaudabilis & minime mãducãda: ex eo q sanguinis melãcholici, & grossi sit generatiua.

¶ De cuniculis dicẽdum est q parui sint lepores: sub terra (vnde nomen acceperunt) magna ex parte degẽtes. melius tamen eorum caro ac facilius videtur alere q̃ leporina. quæ quidẽ, cũ frigidę, & siccę naturę sit: ob eam rem melãcholiã facit. de qbus apud antiquos nihil aliud hactenus reperi nisi qđ scripsit Galenus. iij. de Alimẽtis cap. j. cum ait. Non igitur adhuc indigebo sermonib⁹ prolixis ad pertractandum secundum vnãquãq; gentẽ quæ in locis illis omnia animalia. sicut in Iberia quidẽ q lepusculus simile animal quod vocant cuniculum &c. Et post pauca subiũxit. Quæcunq; enim bene cibata talium animalium sunt & manifeste pinguia; meliora sunt. hęc. n. experiẽtia discutiuntur. Hęc ipse.

¶ Canũ aũt & vulpiũ carnẽ ego qdẽ nunq̃ gustaui: eo q nũq̃ indigui esu earũ: neq; in Asia: neq; ĩ Alemãnia: neq; etiã secũdũ Italiã audio hæc comedi: sed cõiecturo similẽ eis virtutẽ esse et q̃ leporũ: sunt eñ sil'r sicca cõplexione & vulpis, & canis. Galenus in lib. de subtiliãte dięta.

¶ De Ceruina carne & Capreoli. Cap. VII.

Eruina caro mali succi: & concoctu difficilis: & atrã bilẽ gignit. Cauẽdũ cũ serpẽtes viperasq; comedũt: qm̃ tũ cerui natura docẽte sitim tolerant ingẽtẽ: & ab ea exęstuãt: tũ nãq; venenum fit ea caro: quare tutius hyberno tẽpore in cibũ venit & facilius concoquitur: quę tum etiam crassum humorem gignit: obstruitq; iecur: & lienẽ. Fertur iugiter & immoderate mãsa tremores corporis gignere. Cerui medulla, & adeps dura carcinomata lenit ĩposita. Cornu ipsius frigidũ, & aridũ: eo suffimine serpentes fugari phibẽtur: valetq; aduersum strãgurias & oppilatiões: & lũbricos. At pulmo lędit. Sãguis ceruin⁹ arefact⁹, & trit⁹ aduersum morsus letales

valet:& ex vino potus aduersum viperæ morsum ꝓdest.

Capreoli ¶ Capreoli seu dorcadis caro plus reliquis carnib⁹ agresti bus humoris boni habet:affinitatemq; cum humano corpo re habere perhibet.prodest humidis,ac redũdantibus cor poribꝰ:necnõ aduersum cholicas & comitiales affectiões. At ventrẽ astringunt:ariditatemq; inuehunt neruis.

De Ceruina carne & capreoli
Collectiones.

¶ Syluestriũ caro omnium mala est: sanguinem enim ge nerat grossum:melãcholicũq;:& q̃ minꝰ mala, est capreoli na:post quã est leporis caro.ceruorũ vero & asinorũ sylue strium arietũq; montanorũ oĩs mala est.Hali.v. theoricę.

¶ Prope asinos sunt cerui:vnde ab eorum esu abstinẽdũ est.Galenus in lib.de subtiliante dięta cap.viij.Et huius ra tionem assignat tertio de Alimẽtis cap.j.cum ait.Mali au tem chimi his nihil minus est:& quæ ceruorum: & dura:& indigestibilis.

¶ Ceruina caro melancholica est:& dura ad dirigẽdũ :sed tamẽ diuersa est secundũ ętates,& complexiones eiꝰ.sunt ẽm lactẽtes cęteris laudabiliores:& vtiliores: secũdo ado lescẽtes.Iuuenes vero sunt his duriores.decrepiti aũt om nium pessimi.iuuenes aũt si fuerint castrati meliores erũt: quoniam calor eorum & siccitas temperatur.Isaac in vni uersalibus dietis.

¶ Syluestria animalia nõ saporita sunt sicut domestica:p̃ ter capreolos:q cũ sint syluatici sũt saporosiores & lauda biliores,& nutribiliores.Ex nimio eñi suo motu & labore subtiliatur eorum sanguis:corpus rarificatur: pori aperiũ tur:& humores,qui sunt iam grauitatis odoris, dissoluun tur.Isaac in vniuersalibꝰdietis.cap.xiij.Et post aliqua sub iunxit.Domestica sunt saporosiora & nutribiliora syluati cis,exceptis capreolis.

¶ Caro gazel,id est capreoli inter syluestres carnes melior habetur:sanguis quoq; ex ea generatus paucas efficit su

perfluitates: qui cũ siccus sit, melancholię attinet. Rasis. iij. Almãsoris cap. ix. Ex cui⁹ dicti calce elicere possumus: q̃ etsi ip̃a inter syluestres laudabilior existat: nõ tñ absolute laudãda sit: & comedãda: cũ sãguinẽ satis melãcholicũ generet: queãdmodũ & reliquę syluaticę: licet non tantum.

¶ Caro syluestris melior est q̃ caro gazel cũ declinatione sua ad melãcholiã. Et p̃pterea elixabimus ipsam & cũ humidis condiemus. Auicenna in. ij. canonis.

¶ Caro dãmina generat sanguinẽ proximũ sanguini melãcholico: tñ laudabilior est carne vaccina, & ceruina. Rasis in. xxiij. cõtinẽtis cap. vccij. Dicemus cũ eo q̃ dãma cum capreolis fere in qualitatibus cõuenit. bonum nãq; alimentum eius caro vescentibus p̃stat: modici recremẽti est. sanguinem tamen ad atram bilem id est ad melancholiã quoquo modo tendentem efficit.

¶ De carnibus ericij terrestris: vrsi: cameli: & reliquorum talium animalium.

Cap. VIII.

VRsorum caro quoniã aliq ea vescuntur: queãdmodũ & ericij, pessimi succi est: difficillime concoquibilis. & stomachũ offendit: & isuper insuauis. Ipsam perhibẽt quidam a pestilẽtibus morbis purgate. Ericijs & Camelis iuuenibus & pinguibus vescunt aliqui. His deteriores sunt carnes leonũ & pardorũ. verum carnes eorũ prorsus omnes sunt malę naturæ: acutũq; nutrimentũ corpori ingerunt: & iuxta condiendi modum vt alia, magis, minusq; nutriunt.

¶ De carnibus cameli: vrsi: ericij terrestris Collectiones.

¶ Caro ericij cõfert phthisi: lepræ: & spasmo: & dolori renũ: p̃cipue si siccat: & bibitur. Et erici⁹ syluester mirabilis valde ad dissoluendũ scrophulas: nodulas: & neruos: & cinis ei⁹ valet infantibus valde ne mingãt in lecto: ita q̃ frequens comestio ipsius generat difficultatẽ mingendi. Ra

Caro Ericij.

ſis.xxiij.continentis.cap.vcxc.

❡Caro ericij cū humanę naturę nō ſit ſimilis, eiꝰ nutrimētum eſt peſſimū. Et propterea via nutriētis non accipiat: licet quãdoq; ipſum loco medicinæ comedamus. Iſaac in vniuerſalibus dię̃tis cap.xiij. Et in particularibus dię̃tis dixit. Caro ericij vim habet diſſoluentē: & deſiccantem: & ꝓprie ſtomachū confortat: vētrem ſoluit: vrinam prouocat vtilis quoq; ſit eis qui elephantico ſunt parati.

Ericius desiccat.

❡Caro camelina vehementer exiſtens calida melācholiā generat. Vrſina vero caro ē viſcoſiſſima: digeſtioni inobediens: peſſimumq; dat nutrimētū: vnde plus pertinet medicinę, q̃ cibo. Raſis.iij. Almanſoris cap.ix.

❡Tractatus Tertius Partis ſecundæ Libri Secundi.

❡De Carne volucrum. Cap.I.

Enus cunctarum volucrū minus nutrit ſi cōparetur generi pedeſtrium: ꝑcipue ſuillo. At facilius caro volucrū cōcoquitur: pręcipue perdicis, & phaſidis: attagenis, & columbę: gallinę, & capi. paulo durior paſſerū: magis ſturnorum: contra merularū, turdorūq;. ſunt q putēt turturis: & phaſidis. omnes putãt palumbis: gallinarum & phaſidum: ſeu phaſianos libet appellare, ſunt eiuſdem generis tam concoctiōe q̃ nutrimento. duriores his, difficilioreſq; concoctu: & pulpa denſiore pauones: ſeu pauos velis dicere. Cōmune aūt in cūctis volucribus: quēadmodum in cęteris quadrupedibus, noſſe ętatem: ꝙ pubeſcentium multo melior ſit caro inde eorum quæ ætate ſuccedūt: improbatiſſima certe vetuſtiſſimorū animalium: & ætate tenerrimorum. Nam in

ætas inspicienda.

prima ætate flaccefcẽs:& humida:& redundãs:facileq; vẽtrẽ fubit:maxime vero fenum:dura:& arida:& neruofa:& ob hoc ad concoquẽdum improbior. Hæc in vniuerfum de omnibus dicta fint animalibus.nõ exigua eft differẽtia eorum:quę in ftagnis:paludibufq;:ac prorfus aquis,cœnofifq; locis degũt:& quæ in montanis aridifq; locis.proportionem nãq; locorum carnes cuftodiunt animaliũ:vel aridę:vel redundantes:vel concoctu faciles:vel difficiles:vel humidę:vel fuperfluę.

De carnibus volucrum in vniuerfum Collectiones.

Caro auium eft modici nutrimẽti: velocis digeftionis: adhibita relatione ad alia animalia.Et eft vehemẽtioris ficcitatis q̃ caro omnium animaliũ:& leuior eft omni alia animalium.Rafis lib.xxiij.continentis cap.vcciij.

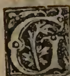
Volatilia vniuerfaliter ad ambulantia cõparata minora faciunt nutrimẽta:ad digerendũ tamẽ fubtiliora & faciliora.Ifaac in vniuerfalibus diętis cap.xvj.Quod in particularibus etiã replicauit cũ dixit.Volatilia vniuerfaliter fubtiliora & leuiora omnibus carnem habẽtibus exiftunt.funt etiam digeftibiliora:minus tamen funt nutribilia.

Auium caro omniũ velocioris eft digeftiõis q̃ quadrupedum:& fubtilior cibus.Hali.v.Theoricę.cap.xxiij.

Sylueftria volatilia minus domefticis funt humida:& tenuiorem habent carnem.funt etiam faciliora digeftioni causa raritatis carnium:& vicinitate & fubtilitate fui aeris & ficcitate. Domeftica plus nutriunt:& funt tẽperatiora, atq; laudabiliorem fanguinem generantia. Ifaac in diętis particularibus.

Volatilia poftq̃ funt occifa,per diem & noctẽ dimittantur vt carnes molliãtur:& pręfertim aquatica,& fimilia duras carnes habẽtia. Quæ autẽ tenera funt:vt pulli gallinacei,& huiufmodi,nõ tantum temporis requirunt. Ifaac in vniuerfalibus diętis.cap.xvj.

De Gallinis. Cap. II.

Allinarum caro facilis concoctu: & succi boni: presertim cũ oua parere incipiunt. pingues corpus humectant: iuuãt eos qui parum exercent: colorem probum suffundũt: & semen augent, ac cerebrum: surdisq; conferunt.

Gallinae

De Gallinis Collectiones.

¶ Omnium auium caro laudabilior excellẽtiorq; & velocioris digestionis gallinarũ est: & pullorum earum. Hali. v. theoricę cap. xxiij.

¶ Caro gallinæ & galli, scilicet iuuenis, est tẽperata: & propterea pulli gallinarũ leuioris sunt digestiõis cęteris domesticis volatilibus: & laudabilẽ generant sanguinem: appetitum confortãt: & omnib⁹ naturis sunt cõuenientes. Isaac in lib. vniuersaliũ dietarũ cap. xvj. Et infra subdit. Et laudabiliores sunt pulli masculi canere incipientes: & in tẽperata pinguedine existentes.

¶ Melior caro ex volatilib⁹ est caro gallinæ iuuenis sane, & pinguis: & habet mirabilem proprietatẽ in temperando cõplexionẽ: & propterea brodium eius est optima medicina leprosis: & dicit q cerebrũ gallinę augmẽtat substantiã nostri cerebri: & acuit ingenium. Auerrois. v. colliget.

Omnium volatilium caro Gallinae melior est.

¶ Gallus caponatus plus est laudãdus: quia cõplexio ei⁹ in quatuor qualitatib⁹ est tẽperata: & ide nutribilior: & coitus augmẽtatior. Isaac in lib. vniuersalium diętarum.

Capo.

¶ Volatilia castrata omnibus aĩalibus ambulantibus sunt vtiliora: necnõ galli castrati omnib⁹ volatilibus cõuenientiores. laudabilius eñ nutrimẽtum & perfectum generant sanguinem. Isaac in lib. particularium diętarum.

Volatilia castrata utilia.

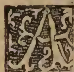
¶ Galli veteres digestioni non sunt cõuenientes: quia humiditate sunt priuati: & quia nitrositas, quę ĩ eis existit, putredinem generat: & melius est vt dimittant. Rasis lib. iiij. suorum aphorismorum.

Galli veteres inutiles.

¶ Galli iuuenes sunt duriores ad digerẽdũ, minorisq; hu

miditatis q̃ gallinæ: decrepiti aũt iuuenib⁹: licet molliores: & tenerioris sint carnis: tardi tamẽ sunt digestioni. Isaac in lib. particulariũ dietarũ. & in lib. vniuersaliũ cap. xvj. sic in quit. Gallus quia naturæ calidioris est gallina atq; pullis: quãdam salsitudinem incisiuam caro eius acquirit.

¶De Anserina carne: & Anatis. Cap. III.

Nserina caro redũdans est: ac difficulter conco quitur: oĩbusq; cortalibus carnibus partiũ crassarũ est magis: atq; humidior: vt in vetustarũ habeat ordie: ac struthio, cameli. Alę tamẽ melius concoquũtur: nec redũdantes sunt. Hęc adeps doloribus aurium instillata, succurrit: ac iuuat: labijsq; dilectis. Aiunt qdã anserũ testiculos facere ad fœtũ cõcipiẽdũ, & puerperia. lingua vero strãgurijs prodest. Anates etiã redũdantem habent humiditatẽ: & ob hoc hoĩes offendũt.

¶De Ansere & Anate Collectiones.

¶Caro magnarũ auiũ & anserũ & miluorũ est grossa: & ꝓpterea ẽ tardę & difficilis digestiõis: & ꝓpter humiditatẽ earũ supfluã sũt febris gñatiuę. Ex Auic. ij. cano. c. cxlvj.

¶Anatis caro plures efficit supfluitates. & plus facit fastidire: & maioris est caliditatis q̃ colũbi: nõ tamẽ plus nutrit q̃ caro gallinacea. Rasis lib. iij. Almansoris cap. ix.

¶Anatis & anseris carnes plurimę sunt humiditatis: & caloris. Et earũ nutrimentũ malũ est: multarũq; supfluitatũ: cito febres generãs. Et quę earũ iuuenes sunt: carnem habent laudabiliorem q̃ paruæ. Hali. v. theoricę capi. xxiij.

¶Optimę sunt gallinarũ & anserũ alę: sed alię partes anseris durę sunt: & indigestibiles: & superfluę. Galenus in lib. de Euchimia & cacochimia cap. iiij.

¶De Columbis. Cap. IIII.

Olumbinoꝝ pullorum caro calida: & humida: & redundans: pręsertim domesticorũ: cicurum inquã. sanguinẽ gignit aliquãdo crassiorẽ: atq; calidiorẽ: & hoc quandoq; inuehit febres: ideo

Columbi calidi & humidi

quidã medici tradiderũt,tũ prio vescendũ lactucis ex oleo: inde ea carne.pdest renibus ex frigiditate dolẽtib⁹:semẽ auget:& sanguine.ea offendit tũ caput,tũ oclos vt qdam tradũt:ac si qs frequẽti⁹ vescaẽ leprã gignit. Melior nascentiũ verno ac autũnali tpe caro existimaẽ:q̃ hyeme aut ęstate.

De Columbis Collectiones.

Pulli colũbini calidi sunt:& i cõplexiõe humidi:quãobrẽ grossũ dãt nutrimẽtũ:qđ testaẽ grauitas ad volãdũ.sed volare inchoãtes amittũt illã grauitatẽ:fitq; eorũ caro leuior:& ad digerẽdum acceptabilior.est etiã cõueniẽs phlegmaticã habẽtibus cõplexionẽ:incõueniens vero cholericis natura: & humidis:& calidis.Isaac in particularibus diętis.

In pullis colũbarũ qui volare nõ possunt:est caliditas,& humiditas supflua:sed illę q̃ volãt sunt leuiores:& in pullis est grossitudo ppter humiditatẽ superfluã.& ideo volantes sunt leuioris digestionis,& melioris humoris:q̃ pulli. Auicẽna in.ij.canonis cap.cxx.

Et colũbę,quæ in turrib⁹ habitãt,meliores sunt eis:q̃ secundũ domos.Et vniuersaliter oĩa quę exercitãtur, non exercitatis:& quę siccioribus cibis vtũtur:eis q̃ humidioribus & quę purum & subtilẽ aerẽ respirant:meliora sunt contrarijs.Gale.in lib.de subtiliante dięta.cap.viij.

Caro colũbarum est calidior alia carne auium cũ difficultate digestionis ipsius:& supabundantia generationis sanguinis,& humiditatis:& propterea ipsa inducit ad squinantiam cito.Et ob causam comestionis ipsius mortu⁹ fuit qdam Cassifa noĩe:qui i vno die comederat de ipsa assa ter. Rasis auctoritate Bimmasui.

Columbarũ pulli carnẽ habẽt malam:multęq; humiditatis:quicq; ex eis generatur sanguis plurimũ calidus est,& humidus:citæ putrefactionis:morbos generans sanguineos. Qui autem iam volare incipiunt:minorum sunt superfluitatum.Hali.v.Theoricæ cap.xxiij.

De Pauonibus. Cap.V.

Omnes volucres habentes colla longa …

Auonia caro fibrosa:& redūdās:& cōcoctu diffi cilis:& mali succi. Prodiderūt qdā ipi⁹ apozema sua quadā ꝓprietate ꝓdesse pleureticꝭ:ꝓsertim si succosum/& pigue sit. Adeps ipsius cū succo rutę & mellis ipensissime ꝓdesse fert aduersum lāguores cholicos ex humore frigido exortos. ossa eius exusta, & intrita aceto & illita aduersum lepras & vitiligines prosunt.

¶ De Pauonibus Collectiones.

¶ Pauo est malę cōplexionis:& tardæ digestionis. Rasis in lib.xxij.cōtinētis cap.cccclxxxvij. auctoritate Bimmasui.

¶ Oēs volucres magnę/habētes colla lōga: vt pauo:& milsuus:& palūbus:duræ sunt:& earū plurima gñatio est melācholica. Auicēna.ij.canonis cap.cxlvj.

¶ Oportet pauonū carnes dimittere duobus aut tribus diebus postq̄ iterfectę sunt:pedibusq̨ lapides alliges:& suspēdas:vt earū tenerescat caro. sic & omnib⁹ oportet, quorum est dura caro, facere auibus:& quadrupedibus: vt earū duritiei pellatur nocumentum. Hali. v. Theoricæ cap. xxiij.

¶ De Perdice. Cap.VI.

Erdicū caro facilis cōcoctu:ꝓsertim si post obitū statim nō māducet. abijcit nāq̨ quā habet i se duritiē. cohibet ventrē:& sanguinē gignit tenuē: ac si i crassum icurrit sanguinē, ipm attenuat:ꝓsertim alę:& sub alis. reliquū facile cōcoctu. Quietis ab exercitio cōfert:& potētia debilibus: & tenui victu vtētibus humidisq̨ stomachis. Perdicū medulla cū vino sumpta arq̄tos iuuat. iecur autem comitiales. fel a pricipio suffusionū oculis admodum prodest. hebeti confert visui: in naribus commoratum memorem facit.

¶ De Perdice Collectiones.

¶ Perdicis caro vētrē stringit:& multū nutrit. Rasis.iij. Almāsoris ca.x.& in lib.iiij. suorū aphorismorū ait. Perdices cibus bonus ad frigiditatē & siccitatē declinans. Ius earum boni odoris, & boni saporis naturaliter temperatum existit

Perdicis caro frigida et sicca

Carnes per diversum humiditatis stomachi extrahit.

& ad comedendũ sunt aptæ. Et earum virtus est mirabilis quã dixerunt philosophi: & est q humiditatẽ exiccãt stomachi: & putredinem extrahũt: & maxime, si cũ succo pomorum dulcium excoquantur.

¶ Caro melior volucrũ nõ est: q̃ alduragi, & gallinarum: & subtilior earũ: & nõ sunt cũ nutrimẽto carnium alcubugi: id est perdicis. Auicẽna in. ij. canonis cap. cxlvj.

¶ Perdicum vita ad. xvj. annũ videtur prolõgari: vt Platina refert. Aduertendũ igitur est: ne ex veteribus sint quę nobilibus anteponẽdæ sunt: sed ex iunioribus.

¶ In volatilibus storna est subtilior: pulliq; pdicis: & pulli gallinacei. post hæc vero perdix: Phasianus: & gallina. Isaac in lib. dię tarum particularium. Ex quo ordine perdicẽ gallina subtiliorem esse demonstrat.

¶ De Phasianis. Cap. VII.

Phasiani cõcoctu faciles: & boni succi sanguinẽ gignũt: ac cino vt gallinarũ caro existimanda: vt sisitudine quoq; nõ plurimũ ab illis absunt.

¶ De Phasianis & gallinaceis Collectiones.

¶ Phasianus cibus cõueniẽs: laudabilis: subtilis: pullis affinis quo ad esum: ethicos cõfortat: & eos qui ab ægritudinibus ethici fiũt: & habet ppriẽtatẽ vigorãdi virtutes q̃ digerũt: & humores corruptos in stomacho preparat. Rasis lib. iiij. suorum aphorismorũ. De ipsis phasianis dico q sunt cibi quibus nõ debẽt vti sani: vt supueniẽte ægritudine aliquid vltra consuetudinem comedant.

¶ Syluestriũ volatiliũ laudabiliores sunt phasiani ad sanitatem: & robur: & fortassis etiam domesticis: cũ sint gallinis ppinquissimi: & eiusdẽ speciei fere: sintq; illis siccioris aeris, & alimẽti, & exercitij amplioris. post quos sunt pdices: storne. Consiliator.

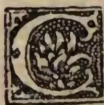
¶ Auctoris opinio de gallinaceis.

¶ Sunt quędã aĩalia: q̃ gallinę syluestres dicuntur: & ipsas Lotharingi (apud quos vidi plurimas) gallinaceas appel-

Galline
phasiani
perdices
capones. — sunt cibi [illegible] in morbis.

lant:& hę multũ appropiquãt naturæ perdicis:& cõplexioni eius.carnẽ tamẽ albiorem perdice habent.ad digerendũ sunt faciles: & facile venas penetrãtes: & cito ĩ sanginem mutabiles:& laudabilem sanguinem generantes: omi ætati & complexioni congruẽtes.vnde ad regendam sanitatem sunt cõueniẽtes:& earum pulli, vt puto,sunt subtiles in tertio gradu subtilitatis. A nullo auctore antiquo de ipsis reperio fuisse factam mẽtionem.& ideo de eis sufficiat: quod de perdice dictum est.

¶De Coturnicibus & turture. Cap.VIII.

Coturnicũ caro,seu miliariorũ(vtroq; enim nomine a latinis nominant̃)neruis ĩfesta ob helleborũ quo vescunt̃ anteq̃ in Galliã se recipiãt. ideo siquis freqũeter eis vtat̃ spasmũ gignunt.

¶De Coturnicibus Collectiones.

¶Coturnices cęteris sunt peiores:siqdẽ nec in nutrimento:neq; in digestione sunt laudabiles:& propterea nõ sunt accipiendę a sanis neq; ab infirmis. Isaac cap.v.vniuersalium diętarum.

¶Ortygo,siue qualea est carnium volatilium deterior fere. Consiliator.

¶Ex comestione carniũ coturnicis timet̃ tetanus, & spasmus: nõ quia comedãt helleborũ tãtũ:sed quia in substãtia earum est hæc virtus. Auicenna secundo canonis.

¶Ego vidi quosdã pati tetanũ & in musculis ipsorũ: ex comestione coturnicũ:eo q̃ coturnices comedũt helleborũ. Et ideo nõ debẽt comedi:nisi illę quę non inueniũt helleborum:& nõ debet fieri freqũẽs sumptio ipsarũ: quoniã plures passi sunt tetanũ ex freqũẽti sumptione ipsarũ. Rasis cap.ccccxx.lib.xx.continentis.

¶Præterea omnib⁹ auibus turtures sicciores sunt: quare nõ oportet eos comedere nisi cum vnius anni fuerint. & mãducentur post occisionẽ transacto die. Taliter eñ comestę laudabilem generãt sanguinẽ:mediocrẽ videlicet iter

grossum & subtilem. sic enim præparatæ carnes turturum non superflue pinguium subtiles sunt: & leuis digestionis. Isaac in particularibus diætis.

¶ Turtures sunt cibus conueniens: bonos efficiens humores: licet caliditati attineant. & cõferunt plus post pullos columbarũ: & habent virtutem mirabilem: & augmẽtant sanguinem in omnibus in quibus est paucus. & dicunt philosophi: q proprietate sua vigorant virtutem retẽtiuam. Rasis lib. iiij. suorum aphorismorum. Et præter hæc turtures licet declinent ad caliditatem plusq̃ gallinæ deserti: habẽt tamẽ mirabilem proprietatem in acuẽdo ingeniũ: vt dixit Auerrois. v. colliget.

¶ De Gruibus. Cap. IX.

GRuum caro tota aspera: & pulposa: densaq; tota carne durior alæ pulpa: calida: & arida: fibrosaq;. ob hoc biduo, aut triduo necari grues debent anteq̃ comedãtur. Ipsarum ius vocem clarã reddit: semẽq; auget. Fertur medulla cum felle ad abolendã facere memoriã. Ius quoq; ipsius in decoctiõe oleosum aurib9 instillatum prodesse plurimũ. necnõ eius pingue cũ aceto scylitico in balneo sumptũ duritiebus confert lienosis. Prodidere quidã memorię hanc volucrẽ vno in loco nõ consistere vnq̃: sed totũ orbẽ terrarũ peragrare. Philoxen9 summum bonũ collocãs in voluptate optabat sibi dari gruis collũ: vt videlicet diutius illa voluptate bibẽdi, edendiq; frueretur.

¶ De gruibus Collectiones.

¶ Caro gruis ẽ musculosa: & viscosa. ideo nõ debet comedi: nisi post dies plures suę mactationis. Rasis lib. xxiij. Cõtinentis ca. cccccccij.

¶ De carne aũt ciconiarũ: & cygnorũ: & similiũ: q̃ vt plurimũ in paludib9 & lacub9 habitãt: dicẽdũ est cũ Isaac in libr. particulariũ dię tarum: q nõ sunt ęque bonę sicut aues terrestria loca ĩcolẽtes: qa sũt neruosę grossę & ad digerẽdũ durę.

¶ Gruis autẽ caro frigida est: & sicca: dura ad digerendũ &

mali sanguinis generatiua. Rasis.iij. Almansoris capi.x.& fuit sententia eiusdem in lib.xxiij.continentis.

¶Caro struthionū cæteris ē peior:& plꝰ stomachū fatigās. Isaac in ca.xvj.diętarū vniuersaliū. Q̄d etiā sentit Rasis in iij. Almāsoris cap.x.dicēs. Struthiōis caro oībꝰ grossior iudicatur:& ꝓpterea caro eius nō assumat̃. Et caro etiā sisonis & aliarū auiū syluestriū quāto maiori participāt rubedine,& nigredine,tāto sanguini melācholico ꝓpinquior videtur.

¶De carne Turdorū:Merulorū:& Passerū. Cap.X.

PAsserū caro calida:& arida:& ad digerēdū grauis & mali succi. volentibus arefacere corpus admodum vtilis phibetur. Aridioribus & cholericis cōplexionibꝰ inutilis.sanguinē gignit cholericum.

¶De carne Passerū:& Turdorū Collectiones.

¶Passerū & colūbarū agrestiū caro dura est:& ad digerēdū grauis:maliq̄ʒ cibi.ex qbꝰ gn̄atur sanguis calidus:& siccus. Oportet eīm passeres in domo saginatos oīno cauere. Gn̄atus eteīm ex eis sāguis pessimꝰ est. Hali.v.Theoricę.c.xxiij.

¶Calidiores oibus auibus passeres sunt:& plusq̄ aliæ paruę aues stiptici:& plus etiā sanguinis incēsiui. Isaac in lib.particulariū diętarū. Et in lib.vniuersaliū diętarū cap.xvj. sic de eis inquit. Caro passerum calida est:& sicca:corrumpēs stomachum:& a temperamento longe est.

¶Passeres sunt oēs calidi,& sicci in fine caloris. Et Strunelli:q dicunt̃ azuri:sunt calidi & sicci & graues ad digerendū: & grossæ naturæ. Auerrois.v.Colliget.

¶Turdorū & merulorū carnes sunt calidę:& siccę i fine primi vsq; ad primū secūdi. Et eligant̃ pigues:& capti cū laqo vel retibꝰ.& (vt dixit Baldahac) qbusdā placuit: ꝙ meliores sint q cū aue capiunt̃.& sunt difficilis digestiōis: vt vult Iesꝰmedicꝰ. Et postea dixit ꝙ meruli sūt turdis meliores. Et auiū paruarū aliarū a passeribꝰ carnes declināt ad caliditatē & siccitatē:sed plꝰ ad siccitatē. Et iō eligant̃ pigues:qn̄ iuuenes sunt:& earū caro ē laudabilis mltū:& laudabile generās

nutrimentum: facile digeritur: & conualescentibus sana.

¶ Ex volatilibus, optimę quidē sunt perdices simul cum montanis omnib⁹ passeribus. Deinceps autē gallinę: phasiani. Galen⁹ octauo de igenio sanitatis cap. ij. Quē textū sic exponit Cōsiliator. Per passeres autē permissos audio aues minutas & nō passeres vere dictos: q calidissimi sūt: & luxuriam incitantes: qui calidi sunt vsq; ad tertium: & sicci fere in eodem.

¶ De membris animalium. Cap. XI.

HAec de pedestrium, ac volucriū quidē animaliū pulpa prętulisse satis sit: nūc de reliquorū mēbrorum potestate deinceps paucis dicēdum est. Carnis expertia cōsuetudine vocant oēs hęc mēbra pedes: spinā: & aures. nullū siquidē hæc habēt pingue: carnis minimū. vis aūt in ipsis neruosa dominat̃: & pellis. his nudatæ sunt magis huiusmodi partes ob frequētē motū: suntq; ob hoc glutinosiores. Nō iniuria igit̃ minus corpori exhibēt nutrimentū. facilius ob glutinū hęrēt vētri. Meliores sunt porcorū pedes q̃ spina: sicut spina auribus melior. laxiora & magis sanguinis expertia quę sunt. linguæ suauis caro: & ob hoc tenuior: & concoquitur haud difficulter sine aliorum adiectione.

¶ De animalium membris Collectiones.

¶ Partes animaliū quę exteri⁹ sunt ī medio corpore, meliores sunt interiorib⁹: quia ex vicinitate pororū corporis quib⁹ sudor, & fumus dissoluitur, inde alleuiātur: & soporant̃: & ad digerendū faciliores efficiuntur: interiores vero econtrario. cap. xv. dięt arum vniuersalium.

¶ Animaliū anteriora leuiora sunt: & calidiora: posteriora vero grauiora sunt, & frigidiora. Rasis. iij. Almansoris cap. xj. Et partes vicinæ spatulis & costis ex suo motu saporosiores & digestibiliores existūt: vt est sententia Isaac in vniuersalibus dięt is.

¶ Partes animaliū: quę in parte dextra vicinę sunt funda

mēto caloris naturalis, scilicet hepati & felli:ide leuiores & ad digerendū faciliores. De sinistra vero parte cōtrarię:qa spleni sunt vicinę. Isaac cap.xv. vniuersaliū dietarum.

¶Talis caro eligatur: quæ mobiliū sit mēbrorū in matie & pinguedine tēperato℞ anterioris & dextrę partis, a prīci palibus mēbris nō remota. Rasis lib.iij. Almāsoris cap.x.

¶Mēbra mediocritatē habētia, eligēda sunt ad sanitatem tuendā: sicut caro pinguedine nuda. quę sunt tēperatiora: & saporosiora: & digestiōi faciliora: & laudabilē sanguinē generātia: maxime si fuerīt de aīalibus tēperatas cōplexiones habētibus: sicut sūt hœduli: vituli lactētes: & iuuenes porci: & pecudes itidem iuuenes: scilicet annales agni & similium. Isaac in particularibus dietis.

¶Auium porro mēbrorū omniū alę facilius digeruntur: & minus nutriūt: & laudabiliores inter omnes alas auium sunt saginatarū paruarūq; ætate: eodemq; modo & colla. Hali. v. Theoricę cap.xxiij.

¶Cum cerebrū sit accidētaliter frigidū: proinde est humidum: & viscosum: abominabile: appetitum corrūpit ī stomacho: citoq; in putredinē cōuertitur: maxime si in fine cibi māducetur. Isaac in particularib⁹ dictis. vnde Galenus volētes (inquit) vomere, cerebrum in fine cibi cum multo oleo comedant.

¶Reperiť in ossibus medulla quæ vere est medulla. Alia in spinali: & est nucha: q̄ est durior, & siccior medullis alijs omnib⁹ quæ accipiuntur ex ossibus: & habet de mollificatione & vnctuositate plus. Nō igitur est comedenda: cum peior alijs medullis videať. Ex sentētia Serapionis. Si igitur oīs medulla alia est calefactiua: lenificatiua: & abstersiua licet multi nutrimēti si digerať teste principe in.ij.canonis cap.c. & cōturbet stomachum: & deleat appetitum: vt idem ait ibidem: Quāto magis nucha: cū sit frigidior cerebro: & grossior: & vnctuosior?

¶Oculi sunt ex diuersis substātijs cōpositi. Habēt enim

lacertos:pinguedinē:pelliculas:& humores. Quantū enim ex parte pinguosa;pertinent calori & humiditati:quātū vero ex parte pellicularum,attinent frigiditati:& siccitati. Idcirco de pinguibus animalib⁹ frigidi sunt:& humidi. Si vero de macilētis, frigidi sunt:& sicci. Et licet oculi facilius cęteris membris digerantur:tamen ob pinguedinem sibi admixtam habent grauedinis,viscositatis,& indigestiōis quidā.& propter hoc non accipiātur nisi cum aceto:sale:apio:pipere:calamento:zinzibere:& similibus condiant̄.Isaac in lib.particularium diætarum.

¶Nares frigidę sunt:& siccę.Sūt enī chartilaginosę:ideoq₃ digestioni difficiles.Parum nutriūt.membra enim quę naturaliter sicca sunt:dure digerūtur:tardeq₃ de stomacho eijciuntur:& minus cæteris nutriunt:maxime si fuerint de animalibus siccis:sicut bobus:capris,& generāt sanguinē pessimū.Isaac in particularibus diætis.

¶Aures animaliū sunt chartilaginosæ:nō digeruntur:nec mutātur. Et cutis quæ est super chartilaginem:est pauci nutrimenti:& difficilis digestiōis:quia est subtilis:& sicca. Galenus in lib.chimorū.Et lib.de euchimia & cacochimia voluit:q̄ īter partes animalium difficile digestibiles sint nares & aures.

¶Labra auribus sunt laudabiliora:quia auriculę de cute & chartilagine sunt compositæ.Chartilagines vero si de animalibus iuuenibus fuerint:& bene coquantur:erunt digestibiles:& pręsertim,si de lactentibus fuerint. Idem quoq₃ de cute sentiendum:quę pellis dicitur.Ex sentētia Isaac in particularibus diætis.

¶Cutis frigidum generat sanguinem:in quo multa existit viscositas:& oppilationē facit. Similiter guttur est frigidū:& siccum:chartilaginosum.Proinde parum dat nutrimēti/digestioni inobediens:& hac de causa cum calidis aromatibus debet comedi.Rasis cap.xj.iij.Almansoris.

¶Mortuum cor inter vilissimas corporis partes via nutri

menti computatur. Quoniam materialis cordis cõplexio: quam sumpsit ex mi[i]cibilium mixtione: frigida est & sicca: & ideo fortis extat texturæ: ac compactæ ita: vt igni viderim in combustis præ cæteris corporis partibus resistere. Ad quod etiam humidum coadiuuat conculcatum in idipsum. qđ oportuit vt obstaret motibus: & percussionibus: & caloribus. propter quod super id sita fuit pinguedo q̃dam: æquiuoca tamen. estq; ipsum durę digestionis: & delatiõis: id est penetrationis: & melancholici magis alimenti. Consiliator in differentia. xxiiij. & idem differentia. xlj. auctoritate Zoar. Rasis tamen. iij. Almansoris cap. xj. calidũ ponit cum inquit. Cor calidum est: & duræ substantiæ. Qđ & tarde digeritur & non multum nutrit.

¶ Pulmo tarde digeritur: parũq; nutrit: & est frigid⁹. Rasis iij. Almãsoris. Et in. xxij. cõtinentis cap. cccxliiij. sic etiã ait auctoritate Galeni. Pulmo leuioris digestiõis est hepate: & splene: iuxta modũ raritatis corporis ipsius. tamen minoris nutrimenti est: & nutrimentũ eius est phlegmaticum.

¶ Carnes stomachorũ duræ sunt ad digerẽdũ. Isaac in diætis vniuersalibus cap. xvj. & in particularibus inqt. Mẽbra sicca naturaliter: sicut neruus: cutis: intestina: venter: vulua: id est matrix & similia, dure digeruntur: tardeq; de stomacho eijciuntur: & minus cæteris sunt nutritiua: & maxime si fuerint de animalibus siccis naturaliter.

¶ Intestina: stomach⁹: & iecora: oĩa mẽbra neruosa sunt & solida: duraq;: digestiõi inobediẽtia. quẽ generãt sanguinẽ bon⁹ nõ est: sed malus: & ad frigidũ inclinus. nec aliqđ peruenit ex eis ad corpus nutrimentũ. Hali. v. Theoricę ca. xxij.

¶ Hepata omniũ animalium calida sunt & humida: tardę digestionis: & generant sanguinem grossum: ad modum illius quem generãt splen, & testiculi. sed hepata gallinarum laudabilia sunt: pręcipue si fuerint impinguatæ: & proprie si comedũt fic⁹ siccas. Rasis. xxv. cõtinẽtis cap. cccccclxiij. auctoritate Galeni in lib. nutrimenti.

Pulmo frig.

Stomachi

intestina Stomachi Epar

Epar galli[n]arum bon[a]

Epar cal. et humid.

Splen
¶ Splen mali existens nutrimẽti, tarde digerit: ac nigrum generat sanguinẽ. Rasis cap. xj. lib. iij. Almansoris. Splen aũt porci: vt scribit Isaac in particularib⁹ diętis: melior est cęteris: propter suę substãtiæ raritatẽ, & subtilitatẽ. Qđ etiam voluit Auicẽna in. ij. canonis ca. ccccccxxj. dicẽs. Melior splenum, est splen porci: cũ hoc tamẽ est mali chimi. in ipso est stipticitas quędã: & generat sanguinẽ melãcholicũ & est tardę digestionis ꝓpter suam stipticitatem.

Testiculi
¶ Animaliũ testiculi indigestibiles sunt, & cacochimi. Digesti aũt bene nutritiui. qđ autem magis & minus in ipsis proportionale est. dico secũdum carnes. inquantum enim porcorum caro ea q̃ aliorum est melior: intantum & testiculi testiculis. Soli autẽ, qui gallorum, optimi secundum omnia: & maxime saginatorum. Galenus iij. de alimentis cap. vj. Et cap. xx. eiusdem dicit. Testiculi sunt optimi: & maxime impinguatorum gallorũ. Et in. iij. cap. de euchimia, & cacochimia, sic etiam de eis ait. Hepar non est cacochimum. Renes autem & testiculi non euchimi: pręter eos qui gallorum.

Vber frigidum
¶ Vber est frigidum: grossum: qđ licet multũ nutriat tarde tamen digeritur. Rasis. iij. almãsoris cap. xj. Et in. xxij. continẽtis cap. ccccclxxx. sic inquit. Mamilla si comeditur: vt dicit Galenus in lib. nutrimẽti: plena lacte: nutrimẽtum eius, post digestionem bonam, erit proximum nutrimento carnis: tamen nisi condominabilis fiat digestio ipsius, de ea generat̃ humor crudus: aut phlegma. Et dicit Bimmasui. Mamilla frigida est & sicca ex neruositate quę in ea est: tamẽ si in ea fuerit lac, erit velocioris digestionis: & laudabilior: & comedẽda est cũ aromatibus vt velox fiat descensio eius de stomacho.

Renes
¶ Renes ad siccitatẽ sunt declinantes. ꝓpterea parui sunt nutrimẽti: & humor eorũ est malus: sunt difficilis digestionis: & horridi saporis: laudabiliores tamẽ ex eis sunt renes hœdi lactẽtis. Auicẽna in. ij. canonis. cap. ccccclxxx.

¶ Pedes, aures, & labia: omnia hec neruosa sunt: paululū carnis habētia, & adipis: parum nutriūt: celerius digerunt. Amplioris nēpe q̄ reliqua mēbra, sunt motus. quare a stomacho citius descendunt, sue viscositatis causa: & qui ab eis generat sanguis bonus est & laudabilis. Haliabbas de natura pedū. Et silr Rasis in. xxiij. cōtinētis cap. cccccclxj. dixit auctoritate Galeni. Pedes generāt chimū viscosum: tamen non grossum: & sunt cōuenientis digestionis: carentes supfluitatibus: boni chimi: & velocis digestionis: & generant humorem viscosum, non grossum.

¶ Omnis quidē sanguis difficulter digestibilis est: & maxime qui grossus, & melancholicus: qualis qui boum: qui autem leporum: tanq̄ delectabilissimus appretiat⁹ est. Rasis. iij. Almansoris. cap. xvij.

¶ Syluaticorū sanguis subtilior est: & acutior: quia min⁹ sunt comedentia: & sunt sicciora ex nimio motu & calore aeris. Vbi enim alunt: semper sole cooperiuntur: vnde pori rarificātur: & superfluitates humorum dissoluunt: & qa parum comedunt: atq₃ bibunt. Sanguis vero domesticorum datus est contrarius: quia durior: grossior: viscosior: atq₃ nutribilior: ex paruitate aeris: & defectione mouendi: & multitudine comedendi: atq₃ bibēdi. Vnde pori oppilantur: & nutrimenta ingrossantur. Isaac cap. xiiij. dictarū vniuersalium.

¶ Pinguedinis cōplexio calida est: & humida. Adeps vero minus calidus est & humidus q̄ pinguedo. sunt autem ambo phlegma: & supfluitas humida: stomachū eneruāt: & in calorem cito alterant: & eorum modicum est nutrimētum: & sanguis, quē generant, non est laudabilis. Hali. v. theorice cap. xxij. Vbi sciendū est: q̄ ipse Haliabbas, sicut & alij, de nominibus nō curantes, quādoq₃ sicut in p̄habitis adipis & pinguedinis nominibus abutitur. Res autem vnctuosa & pinguis est aquea, aerea: sicut voluit Galenus in lib. de simplici medicina.

Oua elixa meliora vide alijs.

Oua cum pistro condita acuunt ingenium.

De Ouis. Cap.XII.

Oua
Va inter se differunt: q̃ recētiora meliora: quia effectus ipsorū optimus: eaq̃ sorbilia. hæc facilī succedūt: & gutturis leniunt asperitatē. At min⁹ alūt. At dura difficilia cōcoctu: & sero trāsmeāt: asperūq̃ ingerūt corpi nutrimētum. Horū improbitate superiora in calido tosta cinere: fricta vero lōge deterrimū nutrimentū habēt. Probātur q̃ in calida aqua parata sunt. Anserina oua mali sunt succi. quę gallinarū cū butyro cōdita i iugem vsum veniētia, acuere ingeniū perhibētur. Tosta cū aceto oua vētrem arefaciūt: distillatiōes exiccādo: & extrudēdo pituitosum humorē quoquo mō. Oua meliora gallinarū sunt, & phasidū: deteriora struthiocamelorū: & anserū Optima aūt ad corpus nutriendū sunt recētia. q̃ absorbent min⁹ alunt: sed facilī⁹ succedūt. In dysentericis, & cœliacis affectionib⁹ datū ouum iā dicto modo potēs est medicamē languori. Albumē etiā tenue ouorū maxime sine vellicatione medicamē nō tantū oculis adhibitū: sed alijs prorsus oībus: q̃cunq̃ medicaminibus egent sine vellicatione: quēadmodum quę in ano & pudēdis vlcera: & vitiosa consuetudine omnia: miscēdo eis quę sine morsu apta sint ad arefaciēdū: cuiusmodi est pompholis: & similia. Est eiusdē potestatis etiā vitellus: ideo miscetur cerotis non vellicātibus Lixata, vel tosta oua quo sunt aridiora: eo magis perdunt vim eam. Testæ autem ouorum exustæ, validum arefaciēdo medicamen habent.

Oua — Oua — In cinere — Fricta — Tosta — Oua recentia — Albumen — vitellus — Testæ ouorum

De Ouis Collectiones.

Oua id sunt ex animalib⁹ volatilib⁹: q̃d sanguis, & sperma ex animalibus ambulātibus. Sicut ēm sanguis & sperma sunt ex materia & nutrimēto animalium ambulātium ita oua sunt ex materia & nutrimento volatiliū. Oua enim volatilium masculum habentium hęc duo in se retinere videntur: sperma videlicet & nutrimentū: proinde velociter et multū sunt nutrientia & cōfortantia. Velociter nutriūt pro-

Oua ex spermate et sanguine.

pter suę substãtię subtilitatem suiqȝ liquoris temperamentũ, corpus sunt cõfortãtia: & velociter nutriũt. & quãto plus calor in eo operatur: tãto magis induratur: sicut videm⁹ in exterioribus fieri. quãto enim calor ignis in eis operatur: tãto indurari incipiũt. Nutrimẽtum autẽ dant multũ: quia tota eorũ substãtia mutata mẽbris oĩno assimilatur ꝑ sui naturę humanę vicinitate. Et maxime eorũ vitella: q̃ in calore & humiditate sunt tẽperata: & magis videntur hũanę complexioni similia. Isaac in li. diętarũ vniuersalium cap. xvij.

¶ Gallinę, & ꝑdicis oua temperata sunt: & cõuenientia. Vitellus quoqȝ in caliditate temperatus existens / bene nutrit. Albumẽ vero frigidum est: & viscosum: durecȝ digeritur: sanguis etiam ex eo generatus / non est bon⁹. Rasis. iij. Almansoris cap. xiiij.

¶ Complexio quidem oui est frigidior patum q̃ corpus tẽperatum: ipsum nãqȝ infrigidat temperate. & intelligit Serapio totum commixtum & aggregatum ex albumine & vitello esse frigidum.

¶ Albumẽ oui est frigidũ: licet cõsiliator differẽtia. lxix. declaret ip̄m eẽ calidũ absolute: sed tamẽ respectu corporis tẽperati, est frigidũ. hæc Cõsiliator. cum dicat Isaac albumen ouorum aliquãtulum frigiditati & grossitati pertinere. vnde est durum ad digerendum, & tardum.

¶ Oua gallinacea: & perdicum temperatiora & laudabiliora sunt cęteris: maxime masculum habentium: bene nutriunt: & iuniorum oua sunt meliora q̃ veterum: & crassorũ, q̃ macrorum: proxime factorum: q̃ veterum. Isaac in quinta doctrina.

¶ Oua plus alijs hoibus conuenientiora gallinæ sunt & ꝑdicis: post quæ oua Anatis in bonitate existunt: q̃uis malũ efficiant nutrimentũ. Alia vero: sicut ea quæ paruarũ auiũ atqȝ magnarũ: comedenda non sunt: nisi medicinæ cã. Anserum aũt oua fastidiũ faciunt / grauẽ habentia odorẽ. Rasis. iij. Almansoris. cap. xiiij.

Oua paruarum atqȝ magnarum auium cõmedend

Oua quae magis mollia.

¶Ouorum quæcũq; vsq; ad perfectam coagulationem coquũtur, aut assantur: non bene euchima sunt. Quędam vero oua inter hęc extrema medium tenẽt: decocta quidẽ sufficiẽter: & non indurata: quæ sorbilia, vel coagulata dicuntur: & hęc sunt saniora: & omnib⁹ fere hominibus gratiora: & cæteris laudabiliora. Galen⁹ ĩ lib. de Euchimia ca. iij. Et in eodem lib. ait. Oua quę moderate sunt cocta: propter qđ tremulẽta vocantur: meliora sunt alijs: & ad digestionem: & ad euchimiam.

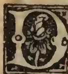
¶Oua frixa cæteris sunt peiora: quia paruissime ĩ stomacho sunt morantia: & quia in fumositatem & corruptionẽ sunt mutabilia: quicquid ibi ciborum inueniũt, corrumpẽtia sunt: grauitatem stomacho generãtia: & fastidia peiora q̃ alia quęlibet faciant oua: & pessimos generant chimos. Isaac in. v. doctrina cap. xvij.

¶Oua quę inter cineres ponũtur tota: sũt peiora eis quæ super carbones ponuntur: quoniam cum calor foci circũmeat ipsa: fumositatẽ suam exire prohibet: sup carbones vero posita fumositatẽ emittunt: & munda sunt. Isaac doctrina quinta.

¶Competentius autẽ ouum qđ sumitur, est elixatum in aqua: & non multũ decoctum vt durum fiat: sed media tãtum maturatiõe decoquaꝛ: qđ etiam sorbile vocatur. hoc nãq; citius digeritur, & melior est cibus. Nodatũ autem, & durum, & lapidosum, & patellatũ, malum est: & difficilis digestionis: humorẽ generat grossum: facitq; oppilationẽ: & lapidẽ in renibus: & putrefactionẽ in stomacho: & cholicam mouet passionem. Hali. v. theoricę cap. xxvj.

¶Oua elixa cũ corticib⁹ suis peiora sunt: q̃ fracta ĩ aqua: quia fumositati, & grossitiei cortices repugnant exterius. Quę oua, qui sępe comedunt, vẽtositatem inflatiuã & grauatiuam patiunꝛ stomachi: & totius ventris. & debent esse media: quia ex toto cocta mutanꝛ in assatorum naturam. Isaac in. v. doctrina.

¶ De lacte & natura eius. Cap.XIII.

Vplicem vsum lac habet: vnū quidē: vt nutrimētum. alterum aūt: vt medicamen. Saluberrimū itaq; lac purum est, & recens: nō particeps amaritudinis: nō acoris: nō saloris: nō acuminis: nō mali odoris: sed aut bene olēs: aut odoris expers: vt qdā putāt Exigui admodū boni odoris. Suaue aūt gustātibus esse liquet: breuē habēs dulcedinē. Primū igitur sunt nobis ipsi⁹ perspiciēdæ differētiæ. Quāta enim inter bouē, & equū animalia, differētia est: tantę inter se lactis sunt differentiæ. bouū nāq; crassissimū, atq; pinguissimū est si mediocriter boūū prę fuerit nutrimentum. humidissimū aūt, & tenuissimū: ac nequaq̄ pingue cameli. accedit minus/tametsi plurimū habet serum. ita nāq; cōpertū experientia est. Equinū aūt magis cedēs separabileq;: similiter asininū. hoc autem pingue nullū habet. Ideo etiam raro cogitur in caseum. Caprinum porro mediocris substātię: & purgat ībecillius bubulo. Cæterū vtile. Ouis/est crassi⁹ caprino: vitiligines cuti obducit: si quis bibere assueuerit continue: vel cuti illeuerit. Suillum vero crassissimū est: vt coagulo nō egeat: quo concrescat & cogatur: serū pauculum remittit: & celerrime coctū coit. igitur ad excernendum non bonū in aluoq; vstibundū est. Anni tempore humidissimū & tenuissimū est verno: nempe fœtura plenū. Crassescit aūt procedēte tēpore: vt in ęstate media aridius & crassius fiat. laudatur aūt æstiuū vtpote facile concoctu, & bene olens. Circa ętatem, pubescentium animaliū optimū, iuuenū humidius/senū aridius est. Concoctibilissimū & maxime nutriēs est omne lac: ac fere plus cunctis, quibus vescimur, rebus: cōstans ex cōtrarijs essentijs atq; potestatibus: subducendiq;, ac tenuādi. Ac cū vētris qualitas nihil habebit qđ ipsius naturæ aduersetur: ipsiusq; intestinorū transitus meatusq; facile concoquētes fuerint vasorū latitudine, diductioneq;: hi non exiguam ex lacte sentiūt vtilitatem: nihilq; mali sentiunt. Lactis cōmoda

a multis prodita sunt medicis: mediocris alui subductio, in bonū succū cōuersio, & nutrimentū: & carnē concoctā efficit meliorē. Vbicūq; humores morsiculantes, & vellicantes infuerit: expurgat. Quare vrinæ difficultatē subeūti & acutum diducēti non solum potu vtile: sed etiā inferne immissum. acutos nāq;, & vellicantes fluxus facit vtilissime: non solū abstergendo quæ perturbatæ sunt partes ob humiditatē abstergēdi: quā in sua habet seri parte: qua alluit: & citra laborē leuat corpora: verūetiā circūlitū corporibus crassitudine, & pingui nō permittit ipsis procidere in fluens acutū. Caput est omnibus: qui potare lac voluerint: ab alijs cibis & potibus abstinere quoad cōcoctū fuerit: & digestū: nam nisi pcoctio ipsius antecesserit: vbi aliud assumat nutrimentum, ipsum corrumpi necesse est: & qđ propositum fuerit. Prestat autē matutino ac antelucano tempore mulctū potare: amouere multos labores: & clementer ambulare: & vigilem conquiescere. id nāq; si feceris potū digeritur: colligitq; inutilia. Expedit autē: si quid aliud prius sumptū fuerit: digerere: illo digesto aliud potare.

¶ De lacte collectiones.

¶ Lac vicinū est sanguini: neq; aliud est, q̄ sanguis secundo coctus in huberibus. habet tamen de mamillis albedinē saporitatē & habilitatē. Et nō est separatū a sanguine: sicut cholera, vel melācholia p se: immo nō est aliud nisi sanguis secundo coctus in huberibus: qđ natura pparauit ad nutrimentū aialiū: sicut eundē sanguinē operata est ad fouenda corpora. Isaac doctrina. v. cap. xvij.

¶ Lac est boni chimi: & facit exhuberare sanguinē: augmētum faciens in cerebro: & est propinquę digestiōis: cum sit generatum ex sanguine qđ est in summo digestiōis: cui superuenit digestio quædam alia: q̄uis fiat ex membro quod ad frigus declinat. Et ppterea lactis complexio parumper ad frigus declinat. Auicenna in secundo canonis capitulo ccccxlix.

¶ Lac recenter mulctum temperamēto existit vicinum: licet frigiditati, & humiditati parumper approximet: qđ corpus humectat: & impiguat: ethicis insup, & phthisicis, nec non siccæ tussi ac ardori vrinæ cōfert. quas operationes minime faceret nisi frigidum, & humidum foret. Rasis. iij. Almansoris cap. xv.

¶ Lac q̃uis sit suaue: tñ non alteraẽ p seipsum ad amaritudinem prorsus. & istud est, quoniã frigiditas in ipso est vincens caliditatem: & non caliditas frigiditatem. Et propter illud fit: ꝙ quando moratur occurrēs ei aliqua hora: acescit: & istud est, quoniam compositū est ex tribus substantijs diuersis in qualitate: quarum vna est substãtia grossa ex qua est caseus: & secunda est pinguis: ex qua est butyrum recēs & coctum: & tertia est aquea: quæ dicitur aqua casei. & vnicuiq; harum trium substantiarum iest cōplexio sibi ppria. Substãtia pinguis est calida maioris æqualitatis cōplexione. & substantia grossa est frigida inæqualitate complexionis: & aquea est frigida, & humida. & cum res sit secundum ꝙ narraui: tunc caliditas totius lactis est sub caliditate totius corporis temperatæ complexiōis. Et propter illud est: ꝙ conuertitur, & permutatur per se ad acetositatem. Galenus in quarto de simplici medicina. distinctione. iij. cà. vltimo. Et in. v. lib. eiusdē distinctione. vj. cap. ij. inquit. Lac in caliditate sua est iter phlegma & sanguinē: sed nō est lōgitudo eius ab vtrisq; similis, & æqualis: immo a phlegmate est lōginquius, & propinquius sanguini.

¶ Si corpus est mundum: nihil est cōuenientius lacte ad restaurãdum quod dissolutum est ex membris radicalibus: & proprie lac mulierū: secundo lac asinarum: & post lac caprarum. & ideo est lac magis iuuatiuū omnibus alijs rebus ethicis: & hoc est propterea, quia est materia similis primæ materiæ: ex qua est humiditas radicalis: & ideo nutrimentū bonum corpori existit. Auerrois. v. colliget cap. de humiditate animalium.

¶ Electum lac quatuor qualitates habet. Colorē albiſſimū clarum: a citrinitate, & rubore, & a liuiditate liberum: odorē odoriferum: & ab horrore, & grauitate alienū: liquorem inter ſubtilem & groſſum mediū: vt ſi gutta ſuper vnguē aut aliud corpus ſolidum proijciatur remaneat continua: inferius lata: ſuperius acuta. Saporem acceptabilem, ab amaritudine, ſalſitate, & acetoſitate liberum. Iſaac cap. xvij. dięta rum vniuerſalium.

¶ Bibere vero lac volenti: oportet non ſtatim ſumere poſt partum ſed poſt ad minus. xl. diebus. Hali. v. Theoricę ca. xxvj.

¶ Lac animaliū pinguiū & iuuenū quae diſcurrēdo bonas paſcūt herbas & partui adhuc vicina exiſtūt, tēperatū & melius iudicatur. Nemo enim debet lacte vti animalis cui⁹ nutrimentū ignorauerit: quoniā plurimū paſtus facit ad ipſi⁹ bonitatem. Raſis. iij. Almanſoris cap. xv.

¶ Malum lac euchimos vtentes ipſo, cacochimos efficit. Galenus in alimentorū cap. xiiij. A quo Auicenna in ſecūdo canonis accepit cū dixit. Non eſt aliquid nocibilius corpori q̄ lac malū: quoniā vt dicit Hippocrates in libr. de aere & aqua & regionibus: lac ſi malum eſt lapidem in veſica latentē facit: maxime autē ſi calidiſſimū. choleris rubeis pertinens eſt. ventrem enim & veſicam calefacit, & vrinam incēdit, & lapides facit. Lac ſimiliter ſpiſſum omnino vitādum eſt: generat enim lapidem in renib⁹ eo vtentiū, vt vult Raſis in Almanſore.

¶ Lac aſininū poſt fœmineū & caprinū eſt tēperatius caeteris. Et lac aſininū minus exiſtēs butyroſum eſt ſubtile. caprarum vero lac eſt tēperatum. & lac ouiū eſt groſſum valde. Et lac vaccinū eſt pinguius & groſſius. Auicenna ſecūdo canonis.

¶ Lac recipit immutationē citius oibus alijs rebus ab aere & ſimiliter permutatur in diſtemperatis corporibus ex malis humoribus: & aceſcit & caſeatur i ſtomacho frigido: aut

lac in corpus mundum sumi d3;

in fumosum in stomacho calido:& replet cerebrum. Sed si corpus sit mundum: nihil est conuenientius eo ad restaurandum. Auerrois.v.colliget.

¶ Studēdū est vt lac mox vt ab huberibus animalium est emulctū sugatur:ne quomodolibet ab aere tangatur. Quoniā lac in sua substātia est velocis cōuersionis & corruptionis. Galenus.v.de ingenio sanitatis.cap.xij.

¶ Prout oportet accipiatur & quantū virtus tolerare valuerit. Si enim vltra q̄ opportunū fuerit sumatur, naturā grauat,& capiti stomachoq; infert nocumentum. Securissime igitur a pauca lactis quātitate incipiendum est,& paulatim ad maiorem transeūdū prout digestiua stomachi docebit. Isaac in prima doctrina.

¶ Illum autē qui bibit lac,post ipsum quiescere oportet vt non corrūpatur & non acescat: verū oportet vt nō sup ip̄m dormiat,neq; suscipiat super ipsum cibū aliū donec descēdat,nec etiā post ipsum bibatur vinū,quoniā alterat ipsum & coagulat,& penetrare facit indigestum. Auicēna.ij. canonis cap.cccclxix.

¶ Continuus vsus lactis lędit dentes simul cū adiacētibus carnibus quas nomināt gingiuas. Has igit̃ laxat: dētes aūt valde putrescibiles & corrosos efficit. Nocet similiter vsus lactis visceribus non modicū. Galenus.iij. alimentorum.

¶ Lac coagulatū grauitatē generat in stomacho: fumositatē mittit capiti. vnde suffocatio & āgustia sępe generatur. & grossitie sua est ad digerendū durū & peius omni alio lacte grossos humores generat:& cito fastidium facit:& causa fit lyenteriæ. Isaac.ca.xvij.dięetarū vniuersalium.

¶ Butyrū etiā coctū stomachū debilitat ac dura mollificat. Qui aūt eo in comestione vsus fuerit phlegmaticas patiet̃ ęgritudines.quāto igitur magis crudū est illaudabilet̃ Et ꝓpterea ipso nequaq̄ est vtendū nisi ꝑ condimēto,& ꝓsertim a pinguibus: quoniā impinguat multum, vt docet experiētia. Rasis.iij. Almansoris cap.xv.

¶ Quãdo excolatur lactis aquositas, remanet coagulatiua substãtia: quę vocatur in nostro vulgari recocta. huiusmodi qdē substãtia corp⁹ opportuno pascit cibo: calidisq; hominibus vtilis est: stomachi & cholericũ habentibus fluxũ: magis autē ex vaccarũ lacte si fuerit. nec nocet homini si sanus fuerit. Sed tñ si frigidus cõplexiõe sit, stomachus minime eam digerit. Hali. v. Theoricæ cap. xxvj.

¶ De caseo. Cap. XIIII.

Asei omnes mali: nullum nanq; video probari. oēs difficulter cõcoquũtur: inflant vētrem implēdo excremēto improbo & pituitoso: & aluũ exurunt. Assumunt enĩ in pręparatione ab iniecto coagulo acumen: humiditatē omnē deponendo: pręcipue veteres: quando etiam acutiores euadũt, & q̃ essent calidiores: ac magis exurentes: & sitim magis excitantes: & cõcoctu difficiliores: fiũtq; mali humoris. Id propterea igitur bonum illud assequitur: q reliqua edulia, q̃ crassi succi sunt eius vi attenuãtur mixta: neq; id sine detrimēto. Maius nãq; detrimentum ex malo humore ipsius: ac vitiõe humiditatis gignitur: q̃ ex attenuatione crassitudinis nascatur vtilitas. Fugite in primis eiusmodi caseũ in quo nulla p̃tendit vtilitas. Nouũ caseum omniũ optimũ esse putes: q oxygalactinũ nuncupatur: qui esu suauissimus: minus alijs oib⁹ caseis stomachum offendens: minusq; difficulter concoquitur: ac penetrabilis: nõ vsquequaq; mali humoris. Quæ cõmunis omnibus caseis infert reprehēsio Rufi. Inter oēs caseos vetusto nouus melior: & mollis duro: & rarus, laxus, atq; hians admodũ denso & coacto: & eximiã habēs dulcedinē salso: & qui mediocriter salsus eo qui plurimũ vel nullum habeat salē: & suauis insuaui: & tostus crudo. Coctus autem caseus multo solidior. deniq; omnes mali.

¶ De caseo collectiones.

¶Caſeus recens ſine ſale eſt frigidus & humidus in tertio: & eſt nutritiuus & impinguatiuus. Eſt tamen malus ſtomacho: licet Diaſcorides dixerit ꝙ recēs eſt bonus ſtomacho. Auicēna i.ij.canonis cap.cxxviij. Caſeus carēs ſale eſt nutribilior ſalito, & humectans corpus, & magis carnis eſt augmētatiu⁹, & nō tantū ſtomacho nocens. Saporitus tamen parum melior. Iſaac in.v.doctri.cap.xvij.

¶Caſeus recens non ſalitus valet ad ſtomachum calidum de leui accedit ad membra: auget carnem: lenit ventrem. Qui licet frigido ſtomacho non cōueniat: tamen calidum habentibus ſtomachum confert. Raſis libro. xxij. capitulo.ccvij.

¶Caſeus recēs humores non malos generat cū ſit mediocris inter lac & caſeū ſiccū. retinet enim partim dulcedinem & aquoſitatē lactis: & ideo ad digerendū facilior: & ad nutriendum laudabilior: maxime ſi ſale caruerit multo. Caſeus tamen recens parum ſalitus melior eſt nō ſalito. Iſaac cap. xvij. vniuerſalium dietarum.

¶Caſeus ſalitus non vetus eſt intra eos, & velocior in digeſtione q̄ non ſalitus: & velocius deſcendit: & propterea ſtomacho frigido non eſt ita nociuus ſicut recens penitus ſine ſale: & ideo tutius ipſo vtendum eſt q̄ altero. Auicenna i ſecundo canonis.

¶Caſeus vetus peior omnibus eſt: maximeq; ille in quo acumen eſt & punctio. In hoc eñ caſeo aquoſitatis nihil eſt & ex coagulo acumen adeptus eſt: ideo cephaleam mouet oppilationem in hepate generat, & in renibus calculos. Et propterea omnis quidem caſeus quāto propinquior recēti eſt minus malus: & quanto amplius vetus, & difficilioris digeſtionis erit & maiorē vrgens ſitim ac cephaleam capitis. Hali.v.Theoricæ cap.xxvj.

¶Caſeus vetus eſt vitandus: quoniam in renibus & veſica parit lapides, & nullum affert iuuamentum, neq; eſt nutritiuus, neq; cito digeſtiuus, neq; bonum ſanguinē generans,

neq̧ vētrem humectans, sed plurimū humiditatis desiccās stringens vrinā,& cito in intensionē se mutās. vnde est acutus siccissimus grossus & corruptibilis: ad exeundū de stomacho durus. Isaac in doc. v. cap. xvij.

¶ Ex caseo debet eligi qui nō sit multū vetust⁹ nec multū calidus/id est recens. & caseus qui fit ex lacte paucę acetositatis est minus nociuus stomacho omnib⁹ speciebus casei & eius acetositas cōfortat stomachū,& nō est difficilis digestionis. Et caseus mollis est melior duro,& spongiosus melior solido. Rasis lib. xxj. continētis cap. cciij.

¶ De oppilationib⁹ est caseus multus: qm̄ adducit oppilationē in hepate & lapidē in renib⁹ ei q multiplicat assumptionē eius,& cuius hepar & renes sunt parata recipere lęsionem. Gale. in lib. de dissolutione continua.

¶ Casei sumpti post cibū, quātumuis parū: os stomachi sigillat:& fastidiū piguiū eduliorꝫ tolerat:& cōcoctioni ac capiti ꝓdesse aiūt. Rasis. iij. Almāsoris. Quis aūt caseus melior sit vaccinus an pecorinus: dicēdū est ꝙ licet case⁹ ouin⁹ sit vaccino terrestrior: alijs tñ parib⁹ minus malus & sanior existit vaccino: cū sit boni odoris/& saporis/& gustui magis ꝓportionat⁹: cū sit fact⁹ ex lacte, cui⁹ cōplexio ē melior. silr̄ vaccin⁹ sanguinē grossiorē generat cū viscosior sit ouino:& lac ouinū factū in mēse maij est laudabilius quocūq̧ alio: cū lac vernale in vltimo veris,& i initio ęstatis sit omni alio cōueniētius:& p cōsequēs caseus factus in illo est quocūq̧ alio melior & laudabilior. Vaccinus aūt caseus iā dicto est nutribilior, q a vnctuosior. sicut lac vaccinū vnctuosius est ouino. Case⁹ vero caprin⁹ etsi fact⁹ sit ex tēpatiori lacte oībus tñ caseis est deterior: q a statim exiccatur & terrestrificatur/& efficitur valde frāgibilis vt experiētia docet. ꝓ prio tñ die laudādus esse videt. In caseis maxime cauēdū est ne caseus cum subtiliatiuis vel diureticis siue aperientib⁹ assumatur: quoniā ꝑducunt ipsum ad renes,& lapides faciunt: queādmodū sensit Auicenna in. ij. canonis.

De piſcibus:& de nutrimento qđ ab aquaticis eſt animalibus. Cap.XV.

IN aqua degentiũ variæ ſunt ſpecies aīaliũ: differẽtiæ quoq; multæ. Verũ dicent a nobis: q in vſum medicinæ veniũt:& ſanitatẽ ptendunt. In vniuerſum igitur ſciendum eſt / optimam eſſe piſcium carnem: qui in puro mari vitam agunt: pcipue cũ locus vẽtis commouetur: neq; terreſtria ſũt littora: ſed aut arenoſa/ aut ſaxis aſpera: aut rupibus alta:& ſi in ſeptẽtrionẽ conuerſa loca/ventis ſeptẽtrionalibus ſint obnoxia. nec dubiũ qn mare mari ſit ad gignendos piſces aliud alio melius: quatenus aut purgatius fuerit: aut fluuios ingentes,& multos excipit. In huiuſmodi igitur degentes piſces mari: quatenus abundant ſtagnis,& paludibus: eatenus ſuperantur ab eis: qui in puro degũt mari. maxime autem redundans ac flacceſcens caro eſt in lutoſa & ſordida aqua degentiũ. Eſt autẽ adhuc deterior in ſtagnis,& paludibus: niſi exigua ſint ſtagna ingentia excipientia flumina: fonteſq; habeãt:& largũ effluxum: longe deteriores, ſi non effluit aqua: ſed ſtet. q ſi ſtagna ſint: eadẽq; cœnoſa: extremæ iprobitatis erit caro. In fluuijs ſunt meliores: in qbus velox,& multus ẽ fluxus. In ſtagnãtibus autẽ fluuijs degentiũ piſcium caro nõ bona concoctu, perexiguũ bonum nutrimẽtum habẽs. Peſſimi ſunt qui in oſtijs degunt fluminũ: quæcunq; cloacas expurgant:& balnea: aut lauias,& veſtium & telarum ſordes euehunt:& quæcũq; per vrbes labũtur purgãdi cauſa immiſſa. Fiũt autẽ tum meliores, tum deteriores arte coquẽtiũ: herbis,& radicibus bonis ad hanc rem accõmodatis: vtilibus. Fiũtq; paſtu etiã piſces tales: qualia fuerint pabula quibus veſcũtur: quæ tum bona, tum mala inueniũtur. Qui malo veſcuntur pabulo, cum excepti ſunt, ſi paululum modo aſſeruẽtur tabeſcũt:& ſtatim male olent. Inſuaueſ quoq; ſunt tametſi recentes: paruulũq; nutrimentum habent. At non paruam redundantiam:& malum humorem in corpore co

In mari

In ſtagnis & palud.

In fluuijs

gunt eis qui frequenter vescuntur.

¶Problema.

¶Cur saxatiles pisces facile cõcoquũtur? Quoniam cuncta/quae ad saxa est/aqua/etiam pacato mari semper mouetur:micatq;. Durũ nãq;,& molle quicquid est:alterno motu ac reciprocatu perpetuo quiescere non potest. At qđ semp mouetur animal tenuius euadit eo qđ quiescit:quare etiam pisces ab aqua commoti redũdantiam habent nullam. Eadem ratione volucres quae in perpetuo fere sunt motu,facile concoquũtur:sicut contra quae tarde:vt grues/pauones/anseres/anates/querquedulae/& prorsus aqua gaudentes omnes aues.

¶De piscibus collectiones.

¶Dicimus naturã pisciũ vniuersaliter esse frigidam,& humidã:& humoris phlegmatici gñatiuã: cõuenietem calidã habẽtibus cõplexionẽ:& siccã:maxime in aestiuo tẽpore & calida regione.incõuenientẽ vero frigidis & humidis cõplexionib⁹: & carnosis:maxime,quibus molles nerui fuerint & ad hyemale tẽpus venerint:vel frigidã regionem habuerint:naturaliter enim eos infrigidant,& humectãt. Proinde quibus cholera rubea dominatur:& calidam habẽtibus cõplexionem:coitũ confortant:& sperma augmẽtant. Isaac in lib. particularium dietarum.

¶Dico q sanguis ex piscibus generatus/est citę corruptionis.& propter hoc non est mirum si plurimae ex eorum frequentata comestione/proueniant aegritudines. Auerrois vi.colliget.

¶Piscis recẽs vniuersaliter est frigidus,& humid⁹, & phlegma generans.sed qui in mari nascitur,& salsa aqua, minoris est humiditatis,& frigiditatis.Hali.v.Theoricae capitulo.xxv.

¶Pisces marini calidiores:& minus humidi: & minus viscosi sunt:salsitudo enim aquae inhabitatae calefacit eos incidens humiditatem & grossitiem.vnde pinguedo eorum

minoratur. Sanguis enim quem generant: est temperatissimus: non grossus: neq; turbidus: neq; subtilis: neq; aquosus: licet subtili vicinus existat. Isaac in vniuersalib' diætis cap.xxviij.

¶ Pisces fluminũ in actiõe & passione contrarij sunt marinis: qm̃ fluminalis aqua frigidior est: & humidior. vnde pisces fluuiales sunt crassiores: & viscosiores: atq; pinguiores & ideo nutrientes plus: mali tamen: & ad digerendum duri: velociterq; de stomacho descendunt. Isaac in quinta doct. cap.xxviij.

¶ Pisces qui i fluuijs generãtur: meliores sunt si i fluuio rapido, & multi fluxus existãt: sicuti peiores: qui in parua degũt aqua fluuios magnos nõ suscipiẽte, nec effluxũ copiosum habẽte. multo vtiq; & his deteriores lacuũ. si autẽ oino neq; defluat aqua: adhuc deteriores. Galenus. iij. Alimentorum cap.xxiiij.

¶ Sanguis, qui ex piscibus petrosis generatur, est tẽperat° naturaliter: licet subtilitati sit pertinẽs: & velociter a mẽbris dissolubilis: & p cõsequens melior ad regendã sanitatẽ: q̃ in mẽbrorũ confortationẽ. Et pisces de clara aqua laudabiliores: & longe minus corruptibiles sunt: q̃ alij: & maxime petrosa incolentes. Isaac in. v. doctrina.

¶ Pisces littora, & fluuios expurgantes ciuitatem, inhabitãtes pessimi sunt: nõ bene digestibiles: neq; euchimi: neq; delectabiles. Gale. iij. Alimentorum cap.xxvj. Et in lib. de euchimia cap. vij. inquit. Pisces paulominus oẽs euchimi pręter conuersantes in paludibus.

¶ Peior omniũ est piscis q paludosa habitat loca: aquasq; spissas, & putridas, calidasq;. Quoniã piscis, qui in huiusmodi nascitur, quietus est: celeris immutatiõis in fœtorẽ cũ ab aqua educt' fuerit. Qui autem huiusmodi est, minime comedatur. Celeris enim est immutationis in stomacho: & in malum humorem. Hali. v. Theoricæ. cap.xxv.

¶ Ex habentibus mollẽ carnẽ ille qui est maior, ad terminũ

Fluminalis

Fluuialis

sang. ex petrosis

De clara aqua

aliquẽ eligitur. Quemadmodum ex piscibus durã carnem habentibus ille, qui est minor. Studium igitur sit in eligẽdo pro posse omni, pisces duras carnes habẽtes: quoniam saniores sunt: vt sapientes medici dixerunt. Auicẽna in. ij. canonis cap. cccccclx.

¶Durities carnis in piscibus, & fragilitas eiusdẽ significat, q̄ neq; viscosi aliquid sit in ipso: neq; pingue: & nutrit bene alijs piscibus magis: quando bene digeritur. Galenus in alimentorum cap. xxiiij.

¶Meliores pisces sunt, quorũ corpus est medium inter magnum & paruũ: & qui sunt velocis motus, & paucę viscositatis. Auerrois. v. colliget.

¶Cum pisces oua facere incipiunt, si incrassantur, illaudabiles sunt propter multitudinẽ suæ pinguedinis: & si macri fiunt, etiam illaudabiles existunt: nec sunt amãdi ex quantitate suæ maciei. Meliores itaq; erũt: qui mediocres fuerint: quoniã cum nimiũ crassi fuerint, ad digerẽdũ sunt duri: stomachũ emolliũt, grossũ phlegma generãtes, & viscosum. Si vero macri sint: ad digerendũ quoq; duri existũt. In lib. vniuersalium diętarum.

¶Pisces modicę humiditatis, quorũ caro frangitur ex priuatione pinguedinis, & humiditatis: abundantis nutrimẽti sunt: quia caro ipsorũ solida. Et ob hanc causam: lucij/carpiones/& huiusmodi qui carnes duras habẽt & frangibiles in partes: facile diuisibiles: sunt iure merito comedẽdi. Tinchæ vero/regine/anguillę/& huiusmodi nequaq̃: ꝑpter oppositas causas. Ex sententia Rasis in. xxij. continentis. ca. cccexxiij.

¶Pisces squãmas habentes sunt meliores. Squãma enim significat humorũ paruitatem, & aquositatis indigentiam. Quia natura superfluitates humorũ ab interioribus ad exteriora expellit ad nutriẽdas squãmas. sicut animaliũ natura tertiam finiens digestionem exterioribus membris mundat quęcũq; sunt conueniẽtia ad nutrimentũ lanæ pilorũq;

& similiũ. Vnde pisces squãmas habentes duras, & grossas meliores sunt habentibus molles, & subtiles. squãmarũ eñi grossities paruitatẽ innuit humorũ. Ecõtrario aũt habẽtes, copiã habẽt humorũ. Isaac in lib. particulariũ dietarum.

¶ Pisces, qui cũ aqua sola elixãtur, sunt oib⁹ laudabiliores. Q uoniã eorũ viscositatẽ aqua in qua fuerunt decocti: abstulit: præcipue si manducẽtur cũ sale/menta/apio/carui/pipere/zinzibere/& similibus. Isaac vbi supra.

¶ Corporibus temperatis dentur pisces assati: aut cũ oleo frixi: tamẽ meliores sunt assati. Isaac in vniuersalib⁹ dietis. Deterior igitur coquẽdi modus est frixatio. Tũ quia viscositatem piscibus tribuit: tum etiam quia piscis cum oleo frixus/stomachum emollit.

¶ Cancri solidæ carnis sunt: difficilis digestionis: abundãtis nutrimenti. Et caro cancrorũ, & iura ipsorum conferunt ptisicis: & augent in actu venereo. Rasis. xxij. continentis. cap. cccxciiij.

¶ Cancrorum caro omnis salsa est sapore: vnde naturã fluxam facit: & nõ cito digeritur. Et qui minus salsus est: caro eius lacertosior, & durior est: & magis digestioni inobediẽs: vnde huius animalis caro omnis humorem generat grossum/& phlegmaticum. Hali. v. Theoricæ cap. xxv.

¶ Liber Tertius de holeribus & radicibus.

¶ De holeribus in vniuersum. Cap. I.

Ciẽdum itaq; differẽtias singulatim suas affectuũ esse in vnoquoq; medicamine. Certũ qdẽ certe habẽt holera limitem: omnia calidę, vel frigidę, vł aridę, vel humidæ q̃litatis, vel partiũ tenuitatis, vł crassitudinis. Verũ quousq; in quouis ipsorum sit pcedẽdũ: neq; dici: neq; sciri a quoq̃ potest. Tẽ

Indicium ex squamis

Corporib. temperatis assati & sunt

Cancrj. Cui b/c.

No.

tauerũt insignes doctrina medici terminis quibusdã cõcludere certis: qui satis visi sunt in huius artis vsum posse puenire. Vnũ qdẽ genus docuere: qd in simile nr̃is corporibus trãsit tẽperamẽtũ: vt vero nunc fere loqmur: cõplexionẽ: in ipso siqdẽ corpe hũano caliditatis quoddã principiũ est: in mutationẽ, atq; qualitatis abalienationẽ: quã alterationem nũc oẽs noiant. Alterũ aũt genus fecere calidius: qd q̃ maxime vix ferre possim⁹. Hu⁹ nimirũ totius caliditatis quatuor ordines, quos gradus vocam⁹, instituere. vt prim⁹ sensu vix oino percipi queat: vel certe nõ pcipiat: sed cõsyderãtis tantũ rõne ppendat. Alter q secũdus iã sensu pcipiatur. Alius, q tertius iã multũ calefaciẽs: necdũ tñ exurẽs grad⁹. Post quẽ quartus ac vltimus vim habet exurẽdi. Ita porro etiã refrigerãtiũ ordo est: vt primus refrigerãdi indicationẽ nõ admittat. Secũdus iã frigefacere sentiatur. Inde tertius postremo quartus. qui vbi terminetur tibi liceat ignorare. Iuxta hoꝝ pportionẽ noris humecta, & arida se hẽre. Commodi⁹ videmur facturi: vt primo de holeribus dicam⁹, nõ quecunq; in orbe terrarũ (quis enim hoc audeat polliceri?) sed q̃ in experiẽtiã pstantissimorũ venere medicorũ: quæq; vim habent insignem.

Gradus
qualitatis
q.

¶ Problemata.

¶ Cur ocyus excaulescat: qd semine vetustiori vt trimo aut bimo pdierit: q̃ qd nouo? An q sicut in aĩantiũ genere semẽ id celeri⁹ affert qd viget: ita etiã seminũ, q̃ vetusta ad modũ sunt: vim suã oẽm exhalarũt: q̃ recẽtissima ĩbecilliora ppterea sunt: q excrementũ adhuc pcreationi minime cõueniẽs cõtinẽt. Q uę media tempore: hoc humore inutili omni exacto validissima esse probantur. Celerius igitur semen profundunt. Id autem ipsum nõ nisi excaulescere est: quippe cum semen ex caule proueniat.

¶ Cur porrũ prosit ad vocẽ sonorã? Nã & perdici cõmodũ eadẽ rõne nouimus? An q alliũ quoq; elixũ delinit: & qdẽ porrũ lentitiam quãdã obtinet: quę fauces detergere possit.

¶ Cur aliqua germinare non terra contēta: sed abscissa/aut euulsa vł recōdita possint: vt caules lilioꝝ, vt allia, vt cępe. An q̄ oēs alimētū itra se cōtinēt: nec certo definitoq; loco oēs oriunt. Crescere aūt vnūqdq; pōt: nō eo q̄ in se cōtinet alimētū: sed q̄ decoctū iā & digestū illud pabulū ē. Cōtinēt igit vel antehac alimētū: sed augeri tū dūtaxat incipiūt: cū tēpus ad id adest: cuius opa res illa effici pōt: velut etiā oua crocodilorū tēpus tute opari sibi admodū nouimus. Incremētū tn̄ cōtinuari nō licet: qm̄ aliud nō suppetat alimentū.

¶ De holeribus collectiones.

¶ Holera p̄cipue atq; fructus absq; magno replent corp⁹ nutrimēto: & humores crudos generāt: & malos. Rasis. vj. Almāsoris cap. v. & in lib. iiij. suorū Aphorismorū ait. Holera humores humectant: & ideo non sunt cibus cōueniēs. Et hoc proprie de frigidis est intelligendum.

¶ Oēs herbę p suā naturā declināt ad humores melācholicos: & hoc etiā faciūt a tota substātia: excepta lactuca: & buglossa. Et ideo via cibi nō vident cōuenire. Auerrois. v. colliget. Via aūt medicinę seu cibi medicinalis possūt qnq;, vt i ęstate valde calida, cōueniētes eē ad remittēdū ardorē/ sitī & fortē corporis caliditatē. Ex eis pmaxime vti possumus lactuca/endiuia/portulaca/& hmōi: in hyeme vero minime.

¶ Oportet vt sanitatis cōseruator studeat: ne cibi ipi⁹ substātia sit aliqd nutriētiū medicinaliū: sicut holera, & fruct⁹, & reliq̄ ab ipis: qm̄ subtiliātia sanguinē sūt aduretia: & grossa sunt ipm phlegmaticū facietia: & corp⁹ grauātia. Auicēna. iij. j. Galen⁹ quoq; in lib. de Euchimia dicit. Holerū qdē nullū est euchimū. Sed calidis, & siccis eo in tēpore est vtendum secūdū Auicennā. iij. j. dicentē. Holera cholerica multum conferunt in hyeme: sicut insipida in æstate.

¶ Nosse oportet omnib⁹ holeribus paucissimū & cacochimū sanguinem generātibus: ex lactuca nō multum qdem neq; cacochimū: neq; tamē euchimū sanguinem generari. Galenus. ij. Alimentorum cap. xxxviij. Et in cap. xlj. libri

holera
De herbis
melancol
[illegible]
glossa

eiusdem sic quoq; ait. Alimentũ ex bleta est modicũ & ex alijs holeribus. Ex quibus patet: q holerum nutrimẽtũ sit paruissimum: & in via cibi sint illaudabilia. Verũ domestica minus mala. Syluestria vero peiora.

¶ De holeribus: & quæ in victu vitanda sint. Cap.II.

Nunc per literarũ ordinẽ quo magis obuia sint q̃rentibus: quæ sequẽda in victu: queq; vitãda: vt cuiuslibet postulat natura ostendemus: nõ vt in syluis nostris medicinalibus fecimus. Illic siquidẽ medendi causa etiam q̃ nõ mandũtur, ac bibũtur, apposuimus. hic ea dũtaxat: quę deposcit viuendi ratio ex cibis. Ab ipsa igitur nũc acetosa nobis sumemus initiũ. Inde ex ordine literarum cætera quoq; holera prosequemur.

De A Litera.

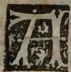
¶ De acetosa. Cap.III.

Acetosa frigida est, & sicca: quę & ventrẽ stringit: & stomachũ exasperat: cholerãq; rubeã, & sitim extinguit. Rasis.iij. Almãsoris cap.xviij. Et idẽ in lib.xxj. cõtinẽtis cap.ccxlviij. sic ait Diascoridis auctoritate. q ipsa valet ad dysenteriã: & fluxũ ventris chromã: & ꝓprie femina maioris: vt ipse inquit Galeni auctoritate: vbi dixit: q comeditur acetosa ab hominib9 appetentibus lutũ & alias huiusmodi res horribiles. facit quoq; ad appetitum incitandum.

¶ Acetosa domestica frigida est in primo & sicca in secundo: & in ipsa est stipticitas: & omnis species ei9 superat choleram: & ipsius humor est laudabilis. Et illa quæ non est vehementis rubedinis, plus nutrit. Auicenna in secũdo canonis cap.liiij.

¶ De Apio. Cap.IIII.

Apium calidum est & siccum in tertio gradu: ventositatẽ dissoluens. Hali.v. Theoricæ. capi.xvj. Auicenna in secũdo canonis cap.lvj. sic scribit.

Apium calidum est in primo: siccum in secũdo. Rufus vero dixit q̃ domesticum est humidum. Verũtamẽ eius radix est sicca cum cõuenientia. cui⁹ operationes medicinales plurimæ sunt. Resoluit enĩ inflatiões: sedat dolores: prouocat vrinã: sudorem: & huiusmodi. Verũtamen via cibi nõ commendat. dicente eodem vbi supra. Apium est malum excitans epilentiam epilenticorum. Et stomacho etiam nocere videtur: cum dicat idem. Apiũ non est velocis digestionis neq; descensionis.

¶ Apium datũ proprietatem habet cõstipationem soluendi: & viam humorib⁹ faciẽdi: eosq; ad stomachum: vuluã: & caput attrahẽdi: vñ fit epilẽticis nocumentũ: & maxime fœtui i vulua existẽti. Vnde assuetę apiũ comedere fiũt causa generãdi in corpe fœtus apostema: & putridas pustulas. Isaac in particularibus diętis. Et Rufus ait. Non debemus secundum cibũ apium laudare: quia humores toti⁹ corporis ad stomachũ coadunat: vnde generat vomitum: & excitat coitum. Concludamus itaq; q̃ via cibi tutius sit ipsum dimittere: nisi ab his qui fœtorem anhelit⁹: aut oppilationẽ vel aliquid aliud tale patiuntur.

¶ De B litera.

¶ De natura Basiliconis maioris, & minoris.

Cap. V.

Basilicon: siue badarũgi, hortulan⁹ latorũ foliorum secũdum Dias coridem. qui comedit multũ de eo: mouet vẽtositatem: prouocat lac: facit visus obscuritatẽ: & est difficilis digestionis. Rasis xxj. continẽtis ca. clxij. Et post pauca subiũxit. Inquit Galenus in vltimo secũdi: Basilicon est calidũ in secũdo: & habet humiditatem superfluam: & ob hoc non est iuuatiuum corpori cũ recipit interius: & nocet stomacho: & generat malos humores: & est difficilis digestiõis: & desiccat pulmonẽ & laxat vẽtrem: prouocat vrinam: & est velocis putrefactionis: & multiplicat choleram.

Minutum

¶ Basilicon minutum, qđ gariophilatum dicitur: calidū est & siccum in secundo gradu teste Auerroi in. v. colliget cap. de rebus marinis. Aperit oppilationem cerebri: & valet contra cardiacam passionem humidam: & cōtra melancholiā: et contra hemorrhoidas: inquit ipse.

¶ Basilicon, seu Albetarosi calidum est: qđ & dolorem efficit capitis: & male nutrit: cuius comestio vtentis visum turbat: quādo eo multū vtitur. sperma quoq;, atq; lac desiccat: ori tamē stomachi cōfert: corroborat enim ipsum: atq; cordi auxiliatur. Rasis. iij. Almansoris ca. xviij. Et q̄ de minuto loquatur, apparet ex eo: q̄ dixit, lac desiccat: & stomacho cōfert: cuius oppositum facit maius basilicon. Galenus. iij. alimentorum cap. liij. ait. Licet basilicone vtantur multi: cū oleo & garo ipsum offerentes: pessimi tamen chimi est.

¶ De Borragine, Blite, & Buglossa. Cap. VI.

Borago. Ca. h.

BOrrago calida est & humida in primo gradu. habet proprietatē lætitiam generādi: si in vino missa potetur. cor etiā cōfortat. proinde antiqui miscebāt eā medicinis cardiacę passioni valētibus. Isaac in diętis particularibus. Virtutem habet generādi bonos hūores: & valet (vt vult Diascorides) cōualescētibus: & syncopizātib⁹: cardiacis: & melācholicis: comesta cū carnib⁹

Bleta. Nigra. Alba.

¶ Bleta, blitis, siue sicla, vt Rasis inquit in. xxij. continētis/ cap. ccccxxvj. Diascoridis auctoritate/duas habet species. quædam enim est nigra: quę ex vehementi viriditate ipsius declinat ad nigredinem: & hæc constipat ventrem. Sed species alia: quæ est alba: laxat ventrē: & species vtraq; est mali succi ex parte nitrea: quæ est in eis. Ideo succus eius mundificat quoties imponit̄ in naribus. In bletis sunt vires baurachiæ: ideo excitant ventrē: & pungunt intestina. ideo nocēt stomacho: & nutrimētū ipsarū est modicū. calida est, & sicca in primo: & humor generatus ex eis non est laudabilis.

¶ Alimētum ex bleta modicum est:sicut ab alijs holerib⁹: magis tamen idonea est,q̄ malua,ad oppilationes hepatis. adhuc autem magis:quādo cum sinapio,aut omnino cum aceto comeditur:& splencticis eodem modo fit bona medicina.Merito quis dicet ipsam medicinam magis q̄ alimētū quādo sic comeditur.Galenus.ij.alimentorum cap.xlj.

¶ Super buglossam vero sis audax:& nō timeas malitiam eius:& vtere ea cū oi qđ in potu tribuis:& in cibo das. etēm iā cucurrit cōsuetudo vt in potu tribuatur:& similiter aqua ei⁹ distillata. Auicēna ī prima.iij.cap.iiij. In tractatu quoq; de virib⁹ cordis dixit:q; cor cōfortat.possumus igit̃ secure borragine,& buglossa in salatitijs vti cum lactuca & alijs.

¶ De C litera.

¶ De speciebus Caulium. Cap.VII.

NAtura caulis frigida est,& sicca in primo gradu: ideo turbidū & melancholicū sanguinē generat, horribilē odorē dātē. Aestiuales eñi vstionē generāt:sanguinē cholerę vstę vicinū:qđ eorū acumē mōstrat,pinde sunt colatiui:& mūdificatiui. Hyemales vero tāti acuminis nō sunt:sed vis eorū vētrē humectat:& vrinā ꝓuocat.Et vt ab eorū nocumēto tēperent̃,elixent̃:& aqua prima proiecta,ī alia aqua coquant̃ cum pinguissima carne pecudis:vel suis:& cōdiant̃ coriandro:pipere:& cimino:& allio,& esui donent̃.Hali.v.Theoricæ cap.xvj.

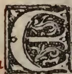
¶ Nutrimentū cauliū est paruū:& humidius nutrimēto lentiū:& sanguis ei⁹ est malus.Cū ergo coquit̃ cū carne pingui & gallinis fit bon⁹ parū.Et est malus stomacho:& est tardæ digestiōis:est grossi nutrimēti ingrossans sanguinem:& inflat vsq; ad partes furculæ:& lateris:& facit dolorosum corpus.Auicēna.ij.canonis.ca.cxliij.

¶ Caules sunt frigidi,& sicci:& ideo necessario generāt humorem melancholicum.Auerrois.v.Colliget.Rasis tamē in.xxiij.continentis capite.cccccclxxxiij.auctoritate Bimasui sic inquit. Caulis calidus est & siccus in primo. Et

nascens in ęstate: malus est stomacho: cum eo qđ est i eo de acuitate. Elixus nō bene, & comestus laxat ventrē: tū bene, & proprie elixus cū duabus aquis retinet ventres.

¶ De E litera.

¶ De Endiuia. Cap. VIII.

Ndiuia duplex est/domestica/& syluestris. Domestica diuersæ est virtutis. Habet enī amaritudinē: pōticitatē: & insipiditatē. Quæ iterū in duas partes diuidit. Est enī hyemalis: & æstiualis. Hyemalis aūt insipida est propter suæ amaritudinis paucitatē: & insipiditas eius propter tēporis frigiditatē, & humiditatē. Vnde frigida est in fine primi gradus. alij dicunt in principio secūdi. & quidam dicunt eam esse humidā: qđ sensui non apparet. Est autē siccitas palam propter amaritudinē suięq; pōticitatē. Aestiuæ autē amaritudo est maior: & minoris frigiditatis. Frigida enī est in prio gradu: & sicca in medio eiusdem. proinde peiorem generat sanguinem q̄ lactuca: & deteriorem. Isaac in particularibus diætis.

¶ Endiuia i via medicinę multū cōmendatur: sed modicū admodū in via nutrimēti. Vñ Auicēna in secundo canonis cap. ccxxxij. sic scribit. Ambę species vincūt lactucā i operādo: & in p̄stando iuuamētū oppilatiōi hepatis: q̄uis minorenŧ ab ea in cōfortādo: & in extinguēdo: & magis iuuatiua ex eis hepati ē illa q̄ est magis amara, scilicet cicorea. Natura enī endiuię frigida ē in prio: & sicca in fine ei⁹. Et hortulana est frigidior: & hūidior. & opatiōes sunt: qa aperit oppilatiões hepatis: & venarū & viscerū oim: sedat nauseā: & excitationē cholerę: & cōfortat stomachum calidū. & syluestris melior ē stomacho: & dicit q̄ ē cōueniēs oppilatiōi hepatis.

¶ De Eruca. Cap. IX.

Ruca calida est. quæ iflatiua existēs capitis creat dolorem: tardeq; digeritur: sed virgam erigere facit. Rasis. iij. Almāsoris cap. xviij. Et in lib. xxj. cōtinentis cap. cxc. dicit auctoritate Diascoridis.

Eruca excitat appetitũ coitus:prouocat vrinã:procurat digestionem:& laxat ventrẽ:& est calida in secũdo:& humida in primo. & quia est eius caliditas maior sua humiditate,est generatiua vẽtositatis:addit ad coitũ:facit erigere virgã:& cũ comeditur sola inducit sodã:& qui vtitur ea,comedat cũ ipsa lactucas:scariolas:& portulacas. Et de ꝓprietate erucæ est,prouocare vrinã:laxare ventrẽ:ꝓcurare digestionẽ:& tenere instrumentum virgę erectum.

¶Eruca calida est i tertio:& humida i primo:subtiliat sperma:generat coitũ:excitat appetitũ:dolorẽ capitis facit. Hali.v. Theoricæ cap.xvj. Aliqui tamen aliter graduãt: nam calida in secundo:& humida in primo existit.

¶De F litera.

¶De fœniculo. Cap.X.

Oeniculus domestic⁹ calidus est i medio secũdi gradus & siccus in medio primi. inobediẽs digestioni:sed tamen secundũ medicinã valet ad diuturnas febres,& ꝓuocationẽ vrinę. Isaac in particularibus dietis. Et Auicenna in.ij.canonis ca. cclxxviij. sic ait de ipso. Natura syluestris est vehementioris caliditatis,& siccitatis:& est digni⁹ tertio. hortulani autem caliditas est in secundo:aperit oppilatiões:acuit visum. Et Democritus quidem existimauit,ꝙ venenosi vermes pascũt fœniculi recentis semen:vt eorum visus cõfortetur:& viperæ & serpentes fricant oculos suos quando egrediũtur de cauernis suis post hyemẽ,super ipsum:vt illuminentur oculi eorũ. Et humidus comestus facit exuberare lac: verũtamẽ ei⁹ digestio est tarda:& ipsius nutrimentũ est malum.

¶Fœniculus secundum Auerroim in.v.colliget, calidus est in tertio gradu:& siccus in secũdo:& propter hoc prouocat lac: vrinam:& menstrua:& confert oculis. Rasis autem in.xxij.cõtinentis ca.ccccxlvj. dicit auctoritate Diascoridis ꝙ fœnicul⁹ auget lac. Et auctoritate Galeni dixit: ꝙ aqua hortensium fœniculorũ calefacit violenter: ita ꝙ potest po

ni in tertio: sed desiccat in primo: ideo generat lac. Et p hoc saluat Auerrois qui in tertio gradu caliditatis posuit ipm.

De H litera.

De Hyssopo. Cap. XI.

Yssop⁹ vim habet calefaciēdi, attenuandiq;. decocta cū ficubus: & melle: & rhuta: & aqua: & pota: pneumaticis succurrit: asthmaticis: tussi veteri: distillationi. lūbricosq; perimit. cū melle mixta idem prestat. Manditur cum viridibus ficubus ad aluū subducēdū. si admisceatur cardamomo, vel iridi, vehemētissime purgat: & colorē efficit pbatū. Si fiat ex ea cataplasma cū ficu & nitro, spleni & aquę itercuti cū vino succurrit: & anginis decoctio ducta in gargarismū. cocta cum aceto, laborantib⁹ succurrit dentib⁹ ex dolore: vel cōcussu. Calidus autem, & siccus in tertio: si Auerroi credamus.

De I litera.

De Intybo. Cap. XII.

Ntybum frigidū, & humidū in primo gradu: cōfert stomacho: & cum aceto coctum vsu vētrem citat: habetq; vim oppilationem magis dimouēdi: q̄ vllum aliud holerū genus. sanguinis feruorem mitigat: distrahit ex iecinore inflāmationes: atquatisq; medetur: & sua quadā proprietate iecur confirmat. Somnū adducit mediocrem. Ferūt quidā post sanguinis detractionem, siue ex venis siue ex cucurbitulis, cū aceto ante cibum māsum iecoris custodire sanitatē. veneris distinet appetitū semenq; minuit frigidam habentibus cōplexionē. prodest aduersum sanguinis exputationem. hui⁹ ius admodū iecori vtile. Semen succurrit ęstibus qui sunt ex flaua bile. at lienem offendit. Virgili⁹. iiij. georgicorū Intybum nominauit dum ait. Strymonięq; grues: & amaris intyba fibris. Recētiores autem Cicoream vocant.

De L litera.

De Lactuca. Cap. XIII.

Actuca, cum sit mediocriter frigida, & humida, melior est cęteris herbis ad generandū bonū sanguinem in quātitate, & qualitate: quę si non lauet aqua, melior est: qm̄ aqua suæ frigiditati, & ēt humiditati prębet augmētū. cito digerit: vrinā prouocat: morsionē stomachi de cholera rubea ortam extinguit. vnde tussim placās: sanguinis ebullitionē refrigerat: somnū vigilias habentib⁹ pręstat laudabilē: capitis dolorē de cholera rubea vel sanguine factū amputat: & cocta plus q̄ cruda esui conueniēs. lac augmētat ꝑpter bonitatē sanguinis quē generat in qualitate: quātitate: & perfectione. sed tamē cum induratur, & lactis copiam habuerit ei⁹ humiditas minuitur: & fit amari saporis, vnde fit apertiua: & sanguinem generat pessimū. Iccirco eam assuescentibus fit nociua: qa tenebrositatem i eorū oculis facit: & spermatis naturam corrūpit. Isaac in particularibus dictis.

¶ Lactucę cōplexio est frigida, & humida in. ij. gradu vltimo: magisq; reliquis nutrit holeribus: & suauioris est saporis: & sanguis qui ab ea generatur laudabilior est aliorū sanguine holerum. Hali. v. Theoricæ cap. xvj. Q̄d etiam cum eo sentit Auicēna. ij. canonis cap. ccccl vj. dicens. ꝙ ille qui dixit: ꝙ lactuca sit frigida i tertio gradu: iudicauit de ip̄a ꝙ sit mali nutrimēti & pauci: & nō est ita: immo videt, ꝙ ipsa sit in secundo. Sanguis vero ex ea generat⁹ est melior sanguine generato ex holeribus: & nutribilior est: & illa præsertim, quæ est elixata. Et illa q̄ nō est abluta est melior. Ablutio enim addit ei inflationem: & similiter omnibus holerib⁹ frigidis.

¶ De M litera.

¶ De Mentha & Melissa. Ca. XIIII.

Entha sępissime in mēsam venit: ꝑpterea ꝙ oībus fere grata, suauisq; cū sua aromaticitate existat. Quę secūdū Auerroin in. v. Colliget, calida est, & sicca in secūdo gradu: & attingit de tertio.

Et habet amaritudinẽ cum stipticitate: cõfortat stomachũ: & mouet coitum. Et vt sentit Isaac in particularibus diætis mentha calida est & sicca in.ij.gradu: habens ponticitatem & aromaticũ odorem: vnde stomachum confortat: appetitum irritat: abominationem de putridis humoribus amputat: & esui assueta coitũ suscitat. mitigat nauseã phlegmaticam. Et ideo dicebat Serapio. Mentha comeditur cum cibis admixta: & est bona stomacho: & prouocat appetitum protractum propter suam odoriferationem: & aufert fastidium: & incitat libidinẽ excitatione pauca. Habet enim vires calefactiuas & desiccatiuas.

¶Maiorana calida est & subtilis: oib⁹ frigidis passionib⁹ q̃ in cerebro sunt pficiẽs. Rasis.iij. Almãsoris ca.xxj. Et ĩ li. xxiij. cõtinẽtis. ca.cccccccxix. dixit: q ipsa calefacit valde. Et Apozema ipsius bibitur ĩ principio hydropisis: & valet difficultati mingẽdi: & tortioni: puocat mẽstrua: cõfert dolorib⁹ frigidis, & humidis: & dolori capitj ex phlegmate. Et Auicẽna in.ij.canonis ca.cccclxxxj. dixit q ipsa est subtilis: resolutiua: aptiua cũ fortitudine: aperiẽs oppilationes cerebri & conferens hemicraneę: & sodę: & humiditati: & ventositatibus grossis: & dolori auris.

¶Melissa calida est: quę subtiliatiua existens cordis patiẽtibus tremorẽ congruit: atq; inflationẽ faciens virgam erigit desyderiũ comedendi tribuit: vomitũq; aufert & singultũ. Rasis.iij. Almãsoris cap.xviij. Et vt graduant ipsam nouitij, calida est & sicca in secundo. Et confert omnibus ęgritudinibus phlegmaticis: & melancholicis. efficit oris odorem bonum: & remouet fœtorẽ eius: lętificatiua est & cõfortatiua cordis: iuuat digestionem: & confert singultui.

¶De N litera.

¶De Nasturtio. Cap.XV.

Asturtium calidũ est & siccũ ad tertiũ perueniẽs gradũ: mundificat pulmonẽ: & cõfert asthmati: calefacit stomachũ, & hepar: & confert grossitiei

splenis:& est malum stomacho propter vehemētiam mordicationis suæ:licet ipsum faciat appetitum.augmentū efficit in coitu. Auicēna in.ij.canonis cap.ccccxvj.

¶Omnes species nasturtij calidę sunt:acutę:& nociuę stomacho:ventrem laxant:expellunt lumbricos:& dissoluūt apostemata splenis. Rasis.xxiij.continentis cap.ccxix. Et postremo dixit auctoritate Prisciani ꝙ nasturtium desiccet putrefactionem corporis:excitet coitum:& inducat appetitum cibi. Verū quia excessiue calidū est:& siccum:a cholericis & pcipue in estatis tēpore fugiendū est. Quare phlegmaticis derelinquatur potius mulieribus hyemalibus,& cōgelatis:quibus eius nocumenta parum nocere valent: vt ratio sumpta a complexione manifestissime declarat. Calidū enim est,& siccum in quarto, vt inquit Auerrois in.v. Colliget.& eius virtus est similis sinapis virtuti.

¶De P litera.

¶De Portulaca:pētaphyllone:& petroselino. Ca.XVI.

Portulaca alterat materias cholericas & illas refrigerat refrigeratione lōginqua a cōplexione ęquali in.iij.gradu:in humiditate vero in.ij.& est lubrificatiua, viscosa, auferens dētium stuporem. Galenus lib.vj.de simplici medicina. Dicunt quidam cū Auerroi in.v.colliget, ꝙ frigida sit in tertio gradu:& humida i secundo.cuius tamē oppositum sonat Hali.v. Theoricę cap. xvj. Auicenna quoqꝫ in.ij.canonis cap.cccccxlviij. similiter dixit de eius cōplexione:& ꝙ ipsius nutrimētū sit paruū & illaudabile:& est resistens choleræ. valde cōfert iflāmationi stomachi:& hepati inflāmato:& prohibet vomitū cholericū:& debilitat appetitū:& abscindit vt plurimū desyderiū coitus. Inquit Rufus de ea: ꝙ infrigidat corpꝰ:debilitat visum:& amputat desyderium coitus.

¶Pentaphyllō/licet a plerisqꝫ in salatitijs assumatur, nullā tamen ad nutrimentum eius inuenio vtilitatem: sed tātum ad medicinā.cum dicat Auicenna.ij.canonis cap.ccccclix.

ꝙ ipsum sit fortis exiccationis sine acuitate:& adustione:& mordicatione.& quia est fortis exiccationis/ad nutrimentũ nequaꝗ conuenire videtur:ideo prætermittamus.

¶Petroselinum calidum est & siccum in fine tertij gradus ideoqꝫ diureticum est:& incidens:vrinā prouocans.

¶De R litera.

¶De Rhuta & Roremarino. Cap.XVII.

Huta calida est & sicca:quę subtiliat:atqꝫ vētositatē & inflationē dissoluit.Rasis.iij.Almansoris ca.xviij.i li.quoqꝫ.xxij.cōtinētis ca. ccccxxxv. dixit auctoritate Galeni inter alia: ꝙ si folia eius sumantur per se tantum:aut cum ficub⁹ siccis: mire irritat malitiam venereorum mortiferorũ : & si comeditur/incidit sperma:& quia est tenuis,dissoluit īflationē. ideo est vtilior alijs ad vētositates:& prohibet appetitũ coit⁹: & dissoluit & desiccat vehemēter:quia est fortis desiccatiōis : & imposita oculis visum acuit:prouocat mēstrua:dolorē infert capitis cōstipat vētrē:corrūpit sperma:& desiccat:& humores adurit:& plurimũ sanguinis in cholerā cōuertit.Et ideo tāꝗ inimica fugiēda est in via nutrimēti.Et dũ humida existit,calida est & sicca in.ij.Sicca vero in.iij.Et syluestris in.iiij.

¶Rosmarinus calidus,& siccus in.iij.gradu:vt Serapio īquit.Et propterea ad plures valet infirmitates:vt Rasis ait ī.xxiij.cōtinētis cap.ccccccxliiij.auctoritate Diascoridis.& inter cętera dixit:ꝙ oēs species eius cum melle in oculis positæ acuunt visum. Ad plura quoqꝫ alia confert. Quę quia ꝓsentis nō sunt ꝓpositi:dimittimus.

¶De S litera.

¶De Spinachijs:Sparagine:Saluia:& Sinapi. Ca.xviij.

Pinachię valde sunt bonę:& tēperatę: valēt gutturi,& pulmoni,& stomacho:& humectāt vētrē & sunt in.ij.gradu frigidę,& humidæ. Auerrois in.v.colliget.Et sibijpsi videtur cōtradicere : aut litera est corrupta.Quomodo sunt tēperatæ si frigidę sunt

& humidæ i secūdo? Et ideo saluādo eū dicere possum⁹ ꝙ delēdū est ly frigidę. vñ Haliabbas.v.theoricę dixit. Spina chia i calore & frigore tēperata est: sed humectat. Et silr dixit Auicēna i.ij.canōis ca.ccccccclxxx. Natura eaꝝ tēpate frigida est: & hūida i fine primi: & sunt lenificatiuæ: & nutrimētū earū meli⁹ est nutrimēto chrysolocānę: & i ipsis ē virt⁹ abstergēdi limatiua: & vincūt choleram. & fortassis refugit stomach⁹ a iure earū: ergo auferātur a iure suo: & comedantur: & cōferūt pectori, & pulmoni calido. Rasis.iij. Almāsoris ca.xviij.dicit. Spinacliię sūt tēperatę, q̄ gutturi, atq; pulmoni, necnō stomacho, & hepati cōgruētes sunt. vētrem leniūt. Quarū nutrimētū bonū existit: & optimū. Isaac i particularib⁹ diętis de ipsis ita scribit. Spinachia: frigida & humida est in prio gradu: vētrē humectat: & gulę de sanguine et cholera rubea dolēti valet. Quare nō debem⁹ eas despicere: cū bonū sit earū nutrimētū: licet paruū: sicut & aliorū holerū. vñ Auicēna.iiij.i.cap.j. Nutriēs qñq; est multę quātitatis: et pauci nutrimēti: sicut holera, & fructus &c.

¶ Via medicinæ sparagos approbam⁹: via autē nutrimēti nequaq̄. Quoniā oīa talia per aquā elixata cū oleo, & garo offerent/ modicū aceti supinfundendo. delectabiliora ei sic et meliora stomacho fiūt. alimētū vero corpi dant paucū: & nō boni chimi. Ex Galeno.ij. Alimētorū ca.lv. Et Isaac ēt in particularib⁹ diætis dixit. Sparagus calidus est & humidus in prio gradu. q domestic⁹: et syluestris existit. Domesticus tēperatior est: & cæteris nobilior: proinde sperma augmentat: stomacho cōuenit: vrinā puocat. Syluestris vero calidior, & siccior: ideoq; plus colatiuus. Et qdā dicunt sparagū coit⁹ esse augmētatiuū: qđ Diascorides negat. Rasis quoq; in.xxj.cōtinētis cap.lxxxvij.auctoritate Galeni dicit de ipsis, ꝙ valent ad oppilationes renū. & in.iij. Almansoris. ꝙ calidi sint, & humidi: spermati augmētū tribuētes. stomacho nō sunt cōgrui, immo nauseam qñq; faciunt.

¶ Saluia habet manifestā caliditatē cū stipticitate pusilla.

vbi aũt hoc dixerit Gale, nullus expressit. Nos aũt dicim⁹: q̃ in. vj. de simplicib⁹ medicinis ca. cxxiiij. Sed si marmacora sit saluia: vt aliquibus placuit: dicẽdũ erit cũ Auicẽna in. ij. canonis capit. ccccclxxiij. q̃ ipsa sit calidior maiorana: & fortior & calida in. iij. & sicca in. ij. & sit subtilis: resolutiua sedatiua vẽtositatũ: aptiua oppilationũ phlegmaticarũ vbi sunt, cui⁹ odoratus vltime facit soda. cõfortat stomachũ: & aperit oppilatiões viscerũ: & desiccat humiditatẽ stomachi & cõfortat intestina. Pauli quoq; auctoritate dicitur: q̃ confert paralyticis. Et potius est dicenda medicina: q̃ cibus.

¶ Sinapis natura videtur esse calida & sicca vsq; ad quartũ gradum: vt voluit Auicẽna in. ij. canonis cap. ccccccxcvj. Et ꝑpterea icidit phlegma: & cõfert dolori iũcturarũ: & sciaticę: & mundificat humiditates quę sunt in capite: & si bibatur cũ aqua mellis, aufert asperitatẽ antiquã quæ est in cãna pulmonis, extenuat splenẽ: facit sitim: & facit desyderiũ coitus. Et (vt placuit Isaac) calida est & sicca in medio q̃rti gradus. humiditatẽ capitis & stomachi desiccat: & semẽ ei⁹ tritum distẽperatũ cũ vino facit bonũ stomachũ: si ieiuno stomacho accipiatur: & excitat coitũ. Ex his ergo apparet q̃ plus medicinę nomẽ: q̃ cibi sibi vendicauerit.

¶ Pars Secũda libri Tertij De natura Radicum.

¶ De Radicibus in diuersum. Cap. I.

Olerũ hærbarũq; vim naturãq; eorũ: quæ maxime vsu peritissimorũ, medicorũq; experientia cognita sunt: in superiore parte dixim⁹ suggerẽte nobis quæ diceremus, oĩa amœnissimo / infinitoq; diuinę bonitatis fonte: vt postulãti nulli vnq̃ defuit mortaliũ: nũc pariter eodẽ pectus nr̃m irrigãte, Radicũ vim medicã: & insalubrẽ aperiem⁹. Queadmodũ supra nõ carnium modo vim: sed etiam partium animalium: & holerum: reliquorũq; naturam duximus recensendam: ita ra-

dicum medicamina dicturi:non solida modo attingemus: sed quęcũq; in ipsis continent:pituitã:biles duas: & id gen⁹ alia. Radices dicunt ꝙ sępenũero effossa parũper terra radunt:vt arbores meli⁹ fruticescant. A radix radico deducitur:qđ est radicem facio:aut radicem capio. Plinius. Cum pali defixi radices cepissent.

¶Problemata.

¶Cur plantarum acrium semina acriora sunt:q̃ radices,& folia? An ꝙ semine omnia oriunt:inq; cæteras omnes partes ex eo veluti fonte quodam, vt quidam aiunt, & sapores & odores deriuari necesse est. Nam etiã odores omniũ vna cum seminibus esse suaues incipiunt. Q̃ si acritudo cęteris ex semine proficisci solita est:semen ipsum maxime esse tale ratio exigit.

¶Cur tenues radiculæ acriores sunt? An ꝙ ampliores illæ spatio temporis longiori plenius concoctæ mitescunt?

¶Cur allia,& cepe solę ex plantis recõditę germinare possunt? An ꝙ humore,alimẽtoq; sunt refertę. Copia igit alimẽti est:ꝙ germẽ efficere queat. Idq; constat:argumentoq; est squillarum:tũ etiã bulborum: qui idem facere possunt. crescere autẽ quidq; solet:cum tempus venerit.

¶De Radicibus in vniuersum.

Collectiones.

¶Radices holerum omnes quidẽ, vt ita dicatur, superfluicæ sunt. vniuersas q dẽ radices vt disdigestibiles suspectas habendũ:gustandum autem solas calidas:& acres:sicut & allii:& ceparum:& raphanides:& has vt pharmacũ magis: q̃ cibum. Galenus in lib. de subtiliãte dięta.capi.ix.

¶Radices indigestibiles sunt,& turbatiuæ. dico autem raphanidas:allia:cepe:napi:& omne tale genus. Quorũcũq; eñi radix & qđ secundũ terram natum,hęsibile est. hęc autẽ omnia in indigestibilem speciem separant. Accidit eñi alimenta ex radicibus emitti omnibus partibus nascentium. colligunt eñi in seipsis humiditatẽ multã radices:& hanc in

digestam habentes plurimam:non enim contingit digestã esse oẽm.Q đ enim digestũ:videtur esse perfectum:qđ autem in radicibus humidum,alibi assumere finẽ digestionis distributũ ad partes nascentis. omnia eñ a radice nutriunt ꝑpter qđ quidẽ necessarium indigestas ibi humiditates eẽ. Collectæ eñ hic expectant finẽ superioris digestiõis.Quare in radicibus rationabile illaboratas esse plurimas humiditates. Verisimile igit̃ & nostris corpibus ab his alimentũ humidũ derelinqui:& turbatiuũ. Hæc fuit Mnesithei sentẽtia q̃ etsi vniuersaliter a Galeno nõ approbet̃,in pluribus tamẽ verificatur:vt ratio per ipsum adducta demonstrat.

De Allio. Cap.II.

Llium habet virtutẽ calefaciẽdi:& dissoluẽdi ventositates,& inflationẽ ventris:desiccat hũiditatẽ stomachi:prouocat sitim:& eiꝰ vsus expellit cucurbitinos:& prouocat vrinã:& eius esus cõfert morsui canis rabiosi:& est bonũ mutationi aquarũ & nocumẽto inducto ex eis. Et comestum crudum,vel coctũ clarificat vocẽ:& mitigat tussim chronicã. Allia incidũt humores grossos & viscosos:& nocent oculorum tunicis:& eorũ humoribus:& reddunt visum turbidum:nocent etiam auribus:capiti:& pulmoni & renibꝰ:& si in aliquo membro est morbus mouet & excitat in eo dolorem. Rasis.xxj.cõtinẽtis capit.clxxx. Et dixit auctoritate filij Mesue. Allium est calidum in.iiij.dissoluit phlegma salsum,generatum in stomacho:& de sui proprietate calefacit stomachum frigidũ & humidum:& valet contra dolorem intestinorũ absq; febre. Et inueni ꝙ est bonũ vlceribus pulmonis valde. valet etiã cõtra obliuionẽ:asthma:tussim.multiplicat sperma:nocet autem hemorrhoidibus:tenasmoni:fluxui ventris:scrophulis & habentibus ethicam:prægnantibus & nutricibus. Ex his omnibus possumus concludere:ꝙ allia via cibi nõ conueniant:& pręcipue calidas habentibus complexiones licet via medicinæ quandoq; in hyeme.

De Scalonia, seu Bulbo, & Cepe. Cap.III.

Bulbus dicitur cepe sine tunicis: in cuius sapore ē amaritudo cū stipticitate: & virt⁹ ei⁹ prima desiccat: & abstergit: & icuruat: & quādo comedit̄ generat humores viscosos: grossos: & malos: quia est difficilis digestionis: & inflatiuus existēs, stimulat comedentē ipsum ad coitū. Rubens autē est bonus stomacho: & amar⁹ est melior dulci: quia facit digeri cibū. & oēs species bulbi sunt calidæ & acutę excitātes libidinē: calefaciētes linguā: & nutriūt multū: & i carne faciūt augmētū: verū generāt inflationē. Oportet vt fugiat̄ nimi⁹ vsus eoꝝ: quia sunt nociui neruis. Serapio. Auicēna. ij. canonis dicit ꝙ bulbus est cepe qđ comeditur paruū simile cepe narcissi: cuius natura ꝑpinqua est naturę cepe. & fortasse est siccus in primo humiditate supflua: & nutrimentum eius non est laudabile.

Cepe calidum est in quarto gradu similiterq; siccum: habet tamen humiditatem quādam, & vētositatem qua coit⁹ appetitū irritat: sperma auget: capitis dolorē prouocat. qui id vult comedere, cū aceto sumat. Hali. v. theoricæ ca. xvij. A quo in graduādo ipsum videtur accepisse Auerrois. v. colliget: cū ait. Cepe calidum est in. iiij. gradu: & habet grossam substantiam. Et ideo quando ponitur in ano aperit orificia venarum: & prouocat sanguinem hęmorrhoidalem.

De natura Enulæ, & Cariotæ. Cap.IIII.

Enula calida ē, & sicca: q̄ stomacho multis humorib⁹ bona existēs, hepati ac splenis aperit oppilationē. Qui aūt ex ea multā comedit quātitatē, sanguinis patiet̄ corruptionē: ac spmatis icurret minorationē. Rasis. iij. Almansoris ca. xviij. Et i. xxij. cōtinētis capi. cccxxxij. sic inquit. Enula est calida & sicca i medio gradus tertij: & in ea est humiditas superflua: & cōfert doloribus antiqs, & frigidis. Sed abūdās absumptio eius infert

dolorē capitis ex abūdātia vaporis ipsi⁹.& qa calida est cōfortat vesicā:& ꝓhibet distillationē vrinæ accidentē ex frigore:& tardat in stomacho ex grossitudine ipsius.& si cōdit cū aceto, est minoris caloris & minoris nocumēti in calidis ꝑsonis:& ꝓcipue si bñ laueť cū aqua dulci. Valet aūt ad tussim:& coarctationē anhelitus:qñ cū melle permiscetur.

¶De radice Cariotę siue dauci nō reperi de ipsa distinctam a Pastinaca determinationem:sed semper simul de eis locuti sunt:quia fere eiusdem sunt virtutis.& est pastinaca agrestis,cuius semē secūdū Theodoricū Priscianum est careos De ipsa dicit Galenus in li.de subtiliante diæta.cap.ix. Ad ꝑsentia radices dauci & carioti nil habent nociuū:sicut neq3 idoneum. Radix ei⁹ aliquid ventositatis habet:& libidinositatis:& calefacit in medio.ij.gradus:& humectat in prio. indigestibilitas ipsis inest:vrinatiuæ autem sunt:& si abundat aliquis ipsarum vsu,mali chimi mediocriter sunt. Melioris aūt chimi q̄ cariotę:q̄ quę pastinacę. Ex qb⁹ eliciam⁹ ꝙ frequentatæ minime sunt laudabiles.

¶De Napis,& Pastinacis. Cap.V.

Limentū naporum melius est q̄ raparū:& magis pectori iuuās. verūtamen grossum est: vt raparū nutrimentū. Gale.ij.de alimētis ca.lix. Et Hali.v.Theoricæ cap.xvij.ait. Selgeniū (& est napum) calidum est:& humidum. In quo est grossities:& inflatio:ideoq3 plurimo nutrit cibo:sperma auget:& in eo est virtus subtilians:qua vrinā prouocat. Ex quibus apparet: ꝙ q̄ simillimi sint rapis:vt q species sint earū. Napi(vt iqt Rasis.iij.Almansoris)calidi sunt,& humidi:qui inflationē & crudū generāt phlegma. Renes etiā & dorsum calefaciūt sperma quoq3 acuunt:atq3 gutturis,& pectoris lenitatē efficiunt:bonumq3 visum faciunt. Dicit Rasis in aphorismis ꝙ sunt cibus cōueniens:qđ videtur falsum.& in dictis eius

videt cõtradictio.si eni generãt phlegma crudũ quõ sũt ci bus cõueniẽs? Sed credo q aphorism⁹ h3 literã corruptã.

¶Pastinaca inflatiua est & digestioni inobediẽs: venerẽ ir ritat & puocat vrinã.Hali.v. Theoricę cap.xvij. Et Isaac in particularibus diętis dicit.Bancia calida est in medio.ij. gradus:& humida in pricipio primi.q duri,grossiq3 nutri mẽti est: & min⁹ q̃ rapa nutrit : & habet quiddã acuminis: vnde est extenuatiua : & diaphoresin faciẽs, vrinã & men strua puocat: habet etiã aliquãtulũ inflatiõis: vnde coitus est iuuatiua. quæ assuefacta illaudabilẽ generat sanguinẽ. & syluestris nõ inflat oĩno:& puocat vtrũq3 magis q̃ hor tulana:& est difficilis digestionis:& minus nutritiua rapis: & nimius esus eius generat malum chimũ.

¶De porris. Cap.VI.

Orrum calidũ est,& siccũ:qđ licet appetitui au xiliũ tribuat:caput tñ dolere facit:somniaq3 ma la demõstrat : atq3 his q cephaleã pati soliti sũt et q a calore lędunt,malũ existit.Rasis.3. Almã soris ca.xviij. Et in.xxij.cõtinẽtis ca.cccccclxxxiiij.dixit auctoritate Diascoridis:porrũ hortẽse inflat:& est mali chi mi:& ex eo accidũt somnia mala:puocat vrinã,lenit ven trẽ,visum attenuat,affert caliginẽ oculis,puocat mẽstrua, & nocet vesicę hulceratę.incitat coitũ:& coctũ cũ melle as sumptũ mũdificat canalẽ pulmonis . & frequẽs comestio ei⁹ obscurat visum:& est malũ stomacho:& est modici nu trimẽti:inferẽs dolorẽ capitis: corrũpit dẽtes,& gingiuas.

¶De rapis. Cap.VII.

Apa calida est i scđo gradu:& humida in prĩo. multũ plus cęteris nutrit: dure tñ digerit:mollẽ et iflatiuã facit carnẽ. pinde sui vẽtositatẽ,& in flatione coitũ incitat:quę si in aqua coquat:& il la eiecta in alia recoquat:duritiæ suę substãtia tẽperatur:& mediocriter iter bonũ & malũ nutrit.Q uę autẽ nõ bene co cta fuerit:digerit difficile:ventositatẽ generat : & in venis

pastinaca ¶ b. · porrum. ¶ c. s. · Rappa ¶ c. h. · ad coitum · ad coitum · ad coitum

& poris oppilationē facit. Isaac in particularib⁹ diętis. Et Auerrois. v. Colliget, dicit. Rapę calidæ sunt/& humidæ: generant vētositatē/mouēt coitū/eo q̃ renes calefaciūt: & habent mirabilē proprietatē ad illuminandū oculos.

Opperatiōes

De Raphano. Cap. VIII.

Aphanus passiōes facit/& turbatiōes: eo q̃ eru ctationē generat fœtidā: ideoq; qui vomiturus est/eo vtitur: cib⁹ em̄ malus est/& grossus: dige stionis tardę: difficile a stomacho descēdit. Qui dam aiūt digestionem adiuuare: sed ecōtra est rem inueni re: neq; em̄ digerit: quāto min⁹ ipse digerit. Hali. v. Theo ricę cap. xvij. Et vt Rasis in. iij. Almansoris cap. xviij. in quit. Raphanus calidus est/& grossus: qui in stomacho lō gam faciens morā phlegma incidit: atq; cibū ad os eleuat stomachi. vomitū quoq; mouet. cuius folia cibū digerūt: & appetitiuā adiuuāt quando ex eis parū sumit. Idē. xxij. continētis. Radix raphani generat ventositatē: & est mala stomacho/multiplicat eructationē/& prouocat vrinā/& ca lefacit: & si comedit ante cibū/ supernatat cū cibo & suble uat illum ad superiora stomachi: & non dimittit quiescere. & si comeditur post cibum lenit ventrem: & subuenit sup penetrationem nutrimenti.

Si vom

Pars Tertia libri Tertij De Seminibus.

De seminibus quæ pro ferculis accipiuntur/in vniuersum. Cap. I.

Væ sint radicū partes/& holera/& iu ra/dictū est hacten⁹. Nūc reliqua me dicamina p̄sequamur: q̃ sunt terrę se mina/& q̃ legumina/q̃ p ferculis acci piunt. Quę vero memoratu tū odio sa/tū scelesta putam⁹/omittemus: in hac pte Xenocratis doctrinā ęmula ti/haudq̃q̃ bonū existimātes: ne nō

tā effugere mala:q̄ docere velle videamur. A nr̄o nāq; instituto:qđ est bona amādi,& fugiēdi mala:vtq; ostēdam⁹ quot bonis optimi maximiq; dei larga manu cumulatum sit humanū,& mortale genus:maxime fuerit alienū.Vt igitur nulli vsui bono esse possunt:ita fugiēda. Excātamēta quęq; oīa,tanq̄ mōtiū prupte,inuiseq; rupes,fugiēda : ne malorū dęmonū reticulis obuoluamur : eorū q; insidiosis, captiosisq; tendiculis obligemur:& postremo in vitę tam corporis,q̄ aię pducamur,planeq; rapiamur interitū : pcipue cū nihil sit tā arduū:nihil tā videatur factu impossibile:qđ facile ab optimo maximo deo cōsequi animi innocētia,pcibusq; nō possimus.qđ affatim verū esse possumus colligere si sanctissimoꝝ virorū admirāda nobiscū facinora reputemus.Malorū itaq; & improbitatis arma relinquētes:præcepta quę vsu,& experientia doctissimorum virorum vtilia cognita sunt,memorabimus/ab leguminib⁹ sumentes initium.

¶Problemata.

¶Cur poti⁹ frumēti ferax est pinguis ac pfunda regio, hordei vero leuior terra? Vel q; semina valida plus egent nutrimēti.Imbecilla vero tenue,& leue postulant alimētū. Est nāq; hordeum imbecillius,& rarius. Vnde neq; multū affert nutrimentum,& graue:qđ ipsa testatur ratio:q; eius granum in arida opertum terra melius exurgit:q; cum sit min⁹ firmū,minore egeat alimēto.Ideo vulgaris illa vox frumentum in lætamine,hordeum in puluere serat. q; frumentum densum & lignosum melius nascatur in humido mollitum.Hordeum ob raritatem a principio ariditatē appetat: vel ob caliditatem temperamentum minime ob lędat mediocre. At hordeum frigidius.

¶Cur omnia odorata semina vrinam ciere possint? An q; calida & tenuia sunt:tale autem quodq; vrinam citat.celeriter enim calor inditus ille extenuat. Nec odor ipse aliqua corpulentia concretus est. Nam & quæ non bene olēt

velut allia, vi sui caloris vrinā mouent. Vel potius vim re soluendi liquefaciēdiq; obtinēt. Calida vero semina q̄ bene olent, ideo q̄ odor omnino calore afficitur: fœtida sane in cōcoctu sunt. Nec solū calida: verūetiam plene esse concocta debent: quę prouocatura vrinam sint: vt vna descēdendo humores possint extenuare.

¶ De seminibus quę pro ferculis accipiuntur: in vniuersum collectiones.

¶ Granorū nouorū ante. vij. mēses nutrimēta grossa sūt: & viscosa: ad dissoluēdū dura: sed tamē cum bene digesta sunt, multū dant nutrimētū: & tarde dissolubile a mēbris. Grana vero inueterata: sed nō corrupta: in nutrimēto sūt meliora & a mēbris ad dissoluēdū facilia. ideoq; in sanitate custodienda meliora sunt q̄ ad mēbra cōfortāda. Inueterata vero magis q̄ oportet, sunt illaudabilia. Isaac in vniuersalibus dietis cap. xj.

¶ Legumina, & fruct⁹ sicci siue semina q̄ comedunt si in aqua infusa nō eleuabunt: & mollia facta nō fuerint: sed retinentia pristinā duritiē: peiora sunt oībus: & ad significationē, & ad digestionē. contraria vero oībus meliora. Galenus in lib. de Euchimia & cacochimia.

¶ Quæcunq; grana in odore pessima: vel in sapore sunt abominabilia: nutrimenta eorum sunt abhorrenda. Isaac in vniuersalibus dietis cap. xj.

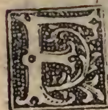
¶ De Cicere. Cap. II.

Icer legumen inflans, nutriens, bonū aluo, vim mingēdi excitās, lac agit, & semē, & mēstruū: cuius coctio calculos in renibus atterit. Alterū genus ciceris: qd̄ cicercula a nostris: horobia a gręcis: potētię cōuellēdi, distrahēdi, secādi, abstergēdi. iō & lienem, & iecur, & renes purgant, & scabies, & ipetigines abstergēt: & parotidas, & testiculos obduratos dissoluunt: nec nō hulcerosa iā vetusta cōsuetudine cū melle curāt. Sed cicer hulceratā vesicā, & ines offēdit. auertit malū mīū ipsi⁹

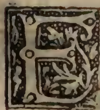
incoctũ ipsi rosmarinũ & mansum: vt etiã alliũ. Auerrois in.v.colliget dicit. Cicera sũt tẽperate calida, & humida: & habẽt inflationẽ: & ꝓpterea tertia earũ opatione habẽt generare sperma, & ꝓuocare vrinã, & mẽstrua: & frãgũt lapidẽ. sed hoc faciũt plus nigra, q̃ alba: & si comedunt recentia, generãt in stomacho & intestinis multas supfluitates: & sunt duriora ad digerẽdũ: nisi primo essent infusa. & habẽt ꝓprietatẽ faciẽdi bonũ colorẽ: & hoc faciũt quia acuũt calorẽ: ita vt generet spiritus vẽtosus: & per hãc viam valent coitui. Sed Hali.v. Theoricę cap.xv. sic de eis inquit. Cicer calidum est & siccũ: & in eo est humiditas quædã, & ventositas, & inflatio: vnde & sperma generat, & coitus appetitum: lac auget &c.

❡De natura fabę. Cap.III.

Aba q̃ recens est, & viridis, frigidã habet complexionẽ, & humidã, phlegma generãs. Q uę vero sicca est: cõplexio illi frigida inuenit, & sicca: vẽtositatẽ generat: & iflationẽ plurimã: etsi minorẽ q̃ recẽs. Est laudabilior fabę comestio si corticib⁹ mũdata coquat donec dissoluat: abit ab ea vẽtositas ei⁹: terat q; mola diligẽtissime. tũc eñ minuit ventositas, & inflatio maximeq; si cymini aliq d addideris & darseni, id est cinamomi piperis. Hali.v. Theoricę ca.xv. Q d etiã sentit Almãsor in.iij.cap.ij. dicẽs. Fabę tẽperamẽto ꝓximę existũt: licet frigiditati parũp attineãt: q̃ multũ inflãtes scothomiã generãt: caput ꝑterea grauãt: corpusq; totũ dissolutũ effici unt. & iõ solitis pati vẽtositatem ex cholica, vel ex ruptura malę sunt. virides aũt, humores generãt crudos: & i stomacho, & intestinis generãt phlegma: & in ipsis vẽtositatẽ excitãt.

❡De natura frumẽti & speltę. Cap.IIII.

Rumẽtũ coctũ in aqua est grossum, viscosum, oppilatiuũ, & durũ digeri plus alia re: & ẽ valde malũ. Auerrois.v.colliget. Rasis aũt.iij. Almãsoris ca.ij. sic ait, Triticũ tẽperamẽto est vicinũ

licet caliditati parū attineat. Q đ autē ponderosius inuenit
& solidius: maioris est nutrimenti. Hominib⁹ quoq; oibus
alijs granis magis cōueniēs, & magis propriū inuenit: san
guis etiam ex eo generatus omni sanguine, qui ex alijs ge
neratur granis/temperatior existit.

¶ Spelta est ꝓpinqua virtuti frumēti: & est media inter ca
lidū & frigidū. Et aliquod est genus habens in casula vnū
granū: & aliud habēs duo: & vocat latine farri. Rasis. xxj.
continentis cap. cxciij. Et postremo dicit Rasis auctorita
te Galeni sic. Spelta non desiccat: sed digeritur sicut fru=
mentum: & generat humorē grossum, & est tardi descēsus
& multi nutrimenti/ & fortis.

¶ De Fasceolis. Cap. V.

FAsceolus alius albus: cuius cōplexio frigida est
& sicca: & alius rubeus: & in eo calor est, & infla=
tio. nisi q̄ ei⁹ inflatio minor est: q̄ fabarum. Ha=
li. v. Theoricę cap. xv. Isaac quoq; in particula=
ribus dietis. Fasceoli calidi sunt in medio secūdi gradus,
& humidi in fine. hoc aūt testatur: q̄ vt plurimū non pfe
ctę vt grana possunt desiccari. & si desiccentur: non multū
tēporis seruari valent: ideoq; humores gignunt grossos:
inflāt nāq;: vētositatem fumūq; plurimū generāt: atq; ca=
put implent: somnia pessima, & terribilia faciunt, & corru=
pta. Et ipsorū albi min⁹ calidi, & humidi: vnde eorum nu
trimētum grossius est/ & ad digerendum durum. humores
phlegmaticos faciunt, & grossos. Attenuare autem volen
tes grossitudinē eorum: eos elixent/ & elixatos a corticib⁹
mundent, mundatos cū sale/ & oleo/ & pipere comedent.
Virides albi ablatis corticibus cū sale sunt assumēdi & sina
pi/ & origano/ & pipere: merum vinum & forte cum eis ac
cipiētes. Impinguāt corpus: vrināq;/ ac mēstrua prouocāt
& ventrem reddunt mollem: & maxime rubei: & capitis ef
ficiunt scothomiam.

¶ De natura Lentis. Cap. VI.

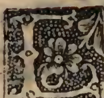
Enticulę frigidę sunt,& siccę:& sanguinē generāt melācholicū,& corp⁹ desiccāt: spma quoq; destruūt,atq; sanguinis extiguūt caliditatē. infrigidāt em̄,atq; oculorū tenebrositatē,& melācholicas efficiūt ęgritudines:cū aliqs in comestione eis frequēter vtitur. Rasis lib.iij. Almāsoris capi.ij. Et vt inquit Auerrois.v.colliget.earū virtutes tres sunt:qa priuāt coitū,& offuscāt visum: & qn̄ coquūtur in aqua pluries,stringūt ventrē. Hali.v.Theoricę cap.xv.sic ait. Lenticula frigida est in secūdo gradu,& in tertio sicca. vnde melancholicū generat sanguinē: & qui ei⁹ assiduus est comestioni:si quidē nigra illi dominat̄ cholera:melācholicos pariet morbos vt elephantiā/maniam/cancrum/& similia.

Lentes. F. S.

Tres virtutes lentium

parit morbos melancolicos

De natura Lupinorum. Cap.VII.

C. S.

Vpinū calidū est i primo gradu,& siccū in secūdo.& est cōpressę figuræ,amari saporis pcussu; in medio:& est faba ęgyptiaca. Ex sentētia Hali.v.Theoricę cap.xv.Et(vt inqt Galenus) Lupin⁹,a quo extracta est amaritudo,est grossus:& nō est lōgū quin sit glutinatiu⁹: & nō remanet i eo abstersio ei⁹. Et tot⁹ quidē est malus, difficilis digestiōis, generās humorē crudū in eis:quando nō digerūt ip̄m bene. Ille vero qui cū bonis cōditus,est plurimi nutrimenti. Et quādo eius decoctio fit bona,& digeritur:est nō mali humoris:licet in ipso sit siccitas,& viscositas. Et ip̄e q̄dē infunditur:vt ei⁹ amaritudo remoueat̄:deinde decoquit̄:& penitus est medicinę propinquior:q̄ alij. Auerrois.v.colliget.cap.de ciceribus, sic ait. Lupini sūt sicci,terrestres,& amari: & qn̄ coquunt̄ i aqua/donec auferat̄ eorū amaritudo / sunt cibus tn̄ durus & qn̄ comedunt̄ amari/occidūt pediculos/& etiā vermes qui sunt i stomacho & intestinis: & ꝓuocant vrinā/& aperiūt orificia hęmorrhoidarū. Et ponim⁹ ip̄os in caliditate & siccitate in principio tertij gradus:vel in fine secundi.

De natura Milij. Cap.VIII.

Iliū frigidū est,& siccū: vētrē cōstipat:& est pauci nutrimenti:& hoc idē facit punicū. Auerrois v. colliget cap. de cicerib⁹. Qđ etiā sentit Isaac in particularibus dietis: dicēs. Miliū frigidū est in primo gradu:& siccū in.ij. Qđ testat leuitas ei⁹,& cōcauitas, viscositatis vnctuositatisq; absentia. Et ideo nutrit minus q̄ cętera grana ex qb⁹ panis fit. Sāguinē minimū nec laudabilē generat: tn̄ siccitatis suę gr̄a cōfortatiuū stomachi est, aliorūq; mēbrorū corpis. pinde & vētrē cōstipat &(vt Diascorides inqt) Miliū diureticū ē:& assutū ad tortionē, dolorēq; vētris calidū suppositū valet. causa aūt nutrimēti minimi est siccitas ei⁹. Nō ab eis igit accipiendū est qui carnes suas augmētari,& pinguescere volunt. Nec ab eis: qui laudabilē sanguinem suo corpori cupiūt generari: sed eis solūmodo: quib⁹ stomachi refrigeratio, ac cōfortatio, humorūq; eius superfluorum exiccatio appetitur.

De hordeo pro quanto in viam nutrimēti & cibi venit. Cap. IX.

Ordeū est frigidū,& siccū in prio:& in ipso est absterſio:& ei⁹ nutrimētū min⁹ est nutrimēto tritici. cui⁹ aqua est īfrigidatiua,& humectatiua febriū. Auicē. ij. canonis ca. ccccxliiij. Scd̄m tn̄ Haliabbatē in. v. Theoricę cap. xv. Hordeū cōplexiōe frigidū in prio gradu,& siccū in scd̄o. Scd̄m tn̄ alios ad tātā nō puenit siccitatē. Vn̄ Isaac ī particularib⁹ dietis sic inqt. Hordeū frigidū & siccū in prio gradu virtutē mūdificatiuā habet:& excolatiuā:& fabę siſr̄iter: pl⁹ tn̄ q̄ faba exiccat. Et ppterea nutrimētū ei⁹ ab iflatiōe est liberū. fabarū vero nō siſr̄iter. plus eñ hordeo nutriūt accidētaliter:& nō naturaliter. Panis q fit ex hordeo (vt Auerroi placet) secundū modū qui fit ex frumēto sequit bonitatē panis tritici: nisi quia parū declinat ad frigus. De ptisana Galen⁹ scd̄o Therapeuticę dixit cap. ij. Optim⁹ qdē est ptisanę succus diligētissime decoctus. Et in lib. de Euchimia capi. iiij. sic etiā

scripsit. Inculpabilissimũ omniũ cibariorũ ad euchimiã,& ad sanitatis custodiã,est ptisana bene pparata. De ipa etiã Hippocrates in primo regiminis acutorũ textu cõmenti. xviij.ait. Ptisana hordeacea merito,me iudice,sup omne de grano factũ cibariũ in passionib⁹ acutis excellẽtissimũ habet:eiq̃ qui eam in primũ ac pcipuũ oĩbus alijs ptulit collaudãdo,assentio primũ:qppe quia vtilis: viscosa est: & lenis: inuictaq̃;,& mollis,necnõ & lubrica,tẽperatãq̃; ha bens humiditatem:sitimq̃ extinguit.

De natura rizi. Cap.X.

Rizum tẽperiei quæ est inter caliditatẽ & frigidi tatẽ,vicinũ existit:& vẽtrẽ stringit. Solitis autẽ cholicã pati,nocet.qđ licet multũ nutriat:de vẽ tre tñ nõ facile descẽdit:nisi coquatur cũ aliquo multũ vnctuositatis habẽte,qđ qñ cũ lacte coquitur:& cũ zaccaro comeditur,plurimũ nutrit. Rasis.iij. Almansoris cap.ij. Et in.xxj.cõtinẽtis cap.cxxiij.sic ait auctoritate Di ascoridis. Rizũ est pauci nutrimẽti:& cõstrigit egestionẽ. Et est difficilioris digestionis:q̃ far speltę:& minoris nutri mẽti:sed melioris saporis. Et auctoritate filij Mesue dicit: q̧ calidũ sit in primo:& siccũ in scđo:& cognoscit eius ca liditas a dulcedine sui saporis:& nutrit nutrimẽto bono:& inflãmat corp⁹ calidę cõplexionis:& est maioris nutrimẽti melica,panico,& hordeo: & trahit morã ĩ stomacho.& qñ decoquit ĩ lacte,& zaccaro,& oleo amygdalarũ dulciũ de sup aspsis minorẽ trahit morã:& erit bonũ ei⁹ nutrimẽtũ. Et dico q̧ pluries fui exptus exhibere rizũ macilẽtis cali dę cõplexiõis:& vidi q̧ fecit eis magnã inflationẽ. Quare cõcludẽdũ est rizũ magis cõuenire habẽtib⁹ frigidiorẽ cõ plexionẽ:& eis tutius ppinãdũ est:q̃ cęteris. Haliabbas.v. Theoricę graduauit ipm ĩ prio frigidũ,& in.ij. siccũ.cõtra quẽ est Rasis:vt paulo ãte dictũ est. Isaac ĩ pticularib⁹ dię tis dicit. Natura rizi calida est ĩ prio gradu,& sicca ĩ scđo:& valet illis:qui morsionẽ patiunt in stomacho,& intestinis.

¶ Pars quarta Libri tertij De fructibus.

¶ De fructuũ natura in vniuersum. Cap. I.

Actenus de natura seminũ p̄fati, iã fructuũ naturã intueamur a p̄stãtissimis proditã medicis: quã eorũ mẽtibus diffudit, q cũcta cõdidit suo nutu. Colligẽdã ergo ducim⁹: si pri⁹ tamẽ pauca ad eorũ vniuersam cognitionẽ cõmonefecerim⁹: quo sub manũ cũcta etiã q̃ nõ memorabũtur (q possent referri cũcta?) veniãt, p̄cliuiusq; nobis inotescãt.

¶ Problemata.

¶ Quã ob causam fructuũ alij partẽ radici proximã habent amariorem, vt cucumeres: alij postremã superiorẽ vt glandes? An q̃ alijs pars ista radici proxima crudo vescitur alimẽto: quoniã esc̨ confluuiũ per radicem frequẽtat. Alijs: quia sicci e natura sũt: postrema pars succo dulci cõcoctoq; inde assumpto iã plen⁹ siccatur, amarescitq; modo solis. Redditur eñ vnũquodq; amarũ cũ ampli⁹ exiccatur: vt olių, vt glandes inueteratæ efficiũtur amar̨.

¶ Cur poma semp insalubria? q̃ sint frigida, & humida. Neq; eiusdem tẽperamenti aqua est. quoniam cũ aqua sit suis partib⁹ magis tenuis pomis: & celeriter distribuatur: non æque offendit: alioqui corporis quoq; mẽbra mediocriter confirmat.

¶ De natura fructuum in vniuersum Collectiones.

¶ Omnes fructus parũ nutriũt, & illaudabiles sunt in nutrimẽto. Parum quidẽ nutriũt propter teneritatem, & mollitiem a mẽbris citam. Non laudabilis vero nutrimẽti propter velocẽ cõuersionẽ in corruptionẽ putredinis. Omnis enim fructus paruissimũ, & malum dat nutrimentũ. Isaac in lib. dietarum vniuersalium cap. xj.

¶ Vniuersaliter itaq; oportet de esibilib⁹ hoiem fructibus

ſcire rationem cõmunẽ:humidis q̃dẽ humidum,& ſubtile efficere id qđ ex ipſis datur corpori alimentum:cũ ſemper ſequitur:& fluxibile/& pertrãſiens totũ corpus/ citoq; euacuabile,eſſe per vrinam/& ſecundum cutem tale. Galenus ij. Alimentorum cap.ij.

¶ Holera atq; fructus vẽtrẽ abſq; magno replẽt nutrimẽto: & ĩ corpe humores crudos generãt/& malos. Raſis.vj. Almãſoris cap.xj. Et in lib.xxv.cõtinẽtis dicit auctoritate Galeni in.iiij.cap.de q̃ſtionibus libri ſexti epidimię. Breuis erit vita illius ꝓpriẽ:q nutritur cũ cibarijs modici nutrimenti ad modum holerum & fructuum ſolidorũ corticũ. & poſtea cõcludit. Fructus non ſunt ſumendi penitus.

¶ Multa aquoſitas ſanguinis ex cõmeſtiõe fructuũ aquoſorũ facit in corpore putredinẽ : & ſimiliter multitudo humoris crudi p̃parat ad putredinẽ: ſicut q generatur ex cucumere,& citrullo,& pyris,& ſimilibus. Auicẽna in prima quarti tractatu ſecundo cap.xliiij.

¶ Horarij fructus ſunt:qui naſcũtur in tẽpore quarto dierũ caniculę:& qui eo tẽpore maturãtur,& habentur.& p̃ſertim horarij dicũtur:q de facili corrumpũtur,& velociter:ſicut cucurbita/ & melones/ pepones/mora/ perſica/ & ſimilia. Galenus ſecũdo de alimẽtis ca.j. Et in lib.de euchimia & cacochimia cap.v. Horarij vero vocati fructus cacochimi omnes ſunt. Si vero corrumpantur in vẽtre,peſſimi.a quibus permaxime eſt cauendum.

¶ Fructus recentes nõ ſunt boni:niſi laborioſis & exercitatis cholera rubea abũdãtibus:& in æſtate:& eos ante cõeſtionem comedant. Et ipſi quidẽ ſunt chryſomela,& mora,et melones,& perſica,& pruna. Q2 ſi alijs regãtur rebus: & nõ iſtis:erit melius : quoniam omnis res quæ ſanguinẽ aquoſitate implet:quæ in corpore ebullit ſicut ſuccus fructuum extra:licet ea hora iuuamentum preſtet:tamen ipſum ad putrefactionem parat.& ſimiliter illud quod ſanguinem humore implet crudo : licet quandoq; conferat

Omnes fructus ... carentes ... sunt

ſicut cucumeres,& huiuſmodi. Et propter hoc q his nutrientibus multum vtunť, febribus ſunt apti, licet prius infrigident. Auicenna.iij.j.doctri.ij.cap.vij.

Fructus leniunt ventrem

¶ De fructib⁹ minus triſtabũt qui leniũt ventrẽ: ſicut pruna, ceraſa, & ficus. Quę vero tardi ſunt trãſit⁹, peiora ſunt omnia: & maxime ſi dura corporibus ſint. de eis enim nõ eſt guſtãdũ: ſed guſtãdum de ijs quæ ad repoſitionẽ ſunt idonea: qualia ſunt pyra/citonia/& vuarum nõ pauca genera. Molliora magis ſunt comedẽda duriorib⁹. Galenus in lib. de ſubtiliante dięta cap.x.

Domestici meliores silvestribus

¶ Cõſtat q̧ fructus laudabiliores ſunt domeſtici: quorũ cortices ſunt ſubtiles & molles. Humiditatẽ.n. ſubſtãtialẽ monſtrãt ſubtiliorẽ & leuiorẽ & cito penetrãtẽ venas: & actioni naturę obediẽtẽ. Et ideo ficus laudabiliores ſunt cęteris fructibus cortices habẽtibus: & vuę ſunt ficub⁹ ſecũdæ: & pręcipue ſi bene matureſcũt. Fruct⁹ vero ſylueſtres aut domeſtici nõ maturi nequaq̃ ab eis ſumẽdi ſunt. Fructuũ peiores ad nutriendũ, & illaudabiliores fiũt qui in arbore ſua non matureſcũt. Iaac in quarta doctrina cap.xj.

Immaturi pessimi

¶ Non igitur vere maturi dicẽdi ſunt fructus hi q in paleis vel alio modo artificialiter, & ęquoce maturanť. Sic ita q̧ immaturi & ſylueſtres exercitãtibus etiam nõ comedãtur: quoniam mali, & peſſimi ſunt nutrimenti. Hali Aben ragel in quarto cap. partis primæ.

¶ Fructus oẽs, pręter vuas, & ficus bene maturas, cacochimi ſunt: & maxime quicũq; ſunt ſylueſtrium arborum illi quoq; fructus ſunt reprobandi. Galenus in lib. de Euchimia & cacochimia.

Arbores ...

¶ Quãdo arbores maturãť, & venenanť: & vermes in eis naſcunť: nõ debẽt fruct⁹ earũ comedi: q̃a ſũt venena mortalia: & minus q̃d ex eo accidit eſt q̧ putrefit ſanguis: & febris mortalis fit. Raſis lib. primo ſuorũ aphoriſmorum.

¶ Cõſiliator dubitationẽ mouet in differentia.cxxij. An ſuper fructus bibendũ ſit: an non. Et ſi bibendũ, an aqua

vel vinũ? Ad quã respõdẽs ait. Q; si sitis valida fuerit: & fortis: erit exhibẽdus qualitercũq; pot⁹: iuxta sẽtẽtiã Galeni & Almãsoris. Si vero sitis non fuerit tanta: & fructus assumpti frigidi fuerint, & humidi: tunc gratia medicinæ vinum est exhibendũ vetus, odoriferũ, potens: qđ est calidum & siccum. & hęc fuit intẽtio Isaac prima doctrina dicentis. Persica ieiuno stomacho sunt edẽda: & postea vinũ vetus odoriferum est bibendum.

¶ De natura Capparum. Cap. II.

Apparis cortex radicis amaram plurimã habet qualitatem: secundã vero acutã: dein acrem: & perinde manifestũ differẽtibus, & pugnãtibus inter se cõstare potẽtijs. Abstergere qđẽ potest & purgare, & secare amaritudine. Calefacere autẽ, & distrahere, & tenuare acumine. Cogere aũt, & coagulare, cõpescereq; acrore, & ob hoc splenes obduratos, siqđ aliud remediũ, & medicamen, iuuat extrinsecus idoneis mixtum emplastris: & intra corpus absumptũ, aut concoctũ in aceto, & oxymelle, & huiusmodi, leui abrasura cũ his ammixta. exinanit eñ manifesto tenaces & crassos humores, iliũq; dolores: mẽstrua quoq; mouet, & pituitã agit. Dentes quoq; a dolore leuat cũ vino coctus, aut aceto. Isaac in particularib⁹ diętis de eo dixit. Cappares calidi sunt, & sicci in secũdo: qđ eorum testatur amaritudo, ponticitas, & acumen Idcirco incidũt, dissoluũt, & mũdificant stomachum a superfluis: & menstrua prouocãt: qui vtiliores sunt ad medicinã q̃ secundũ cibũ: quia illaudabilis sunt nutrimenti: vt pote cholerici: nigriq; sanguinis generatiui. neruos stomachi percutiunt. vnde elixos oportet eos mãducare ablata ab eis aqua cõditos cũ aceto & oleo. Rasis quoq; in. iij. Almãsoris cap. xix. sic inqt. Omnia q̃ aceto cõdiũtur multã ex ipso acqrũt subtilitatẽ. hepar quoq; infrigidãt. Capparis ideo q̃ cũ aceto cõdiť minus calida est ea q̃ in salmuria ponitur. oppilationi quoq; hepatis ac splenis congruit.

F. ly.

De natura Citrullorum & Cucumerum. Cap. III.

Itrullus frigidior ē cucumere/ & generat chimū viscosum & humores crudos in venis: & accidūt ex esu ei⁹ febres ātiquę malę: neq; ꝓuocat vrinā sicut melon/ & nocet stomacho. Quare oportet q vult vti eis vt vtaṫ ameos: nisi stomachus eius sit valde calidus. Et aquę citrulli & cucumeris cōferūt inflāmatiōi febriū: & sedāt sitim & laxāt vētrē laxatione bona sine nocumēto aliquo. & debet bulliri aqua cū zaccaro albo. Serapio auctoritate Galeni. Rasis vero in. xxiij. continētis cap. vcxj. dixit auctoritate Rufi. ꝙ substantia melonū est tenuior: sed substātia imatura melonis est grossior: & habet in se vires abstersiuas & incisiuas, & ideo ꝓuocat vrinā. Et infra auctoritate Bimasui sic ait. Cucumeres & citrulli sunt frigidi & humidi in fine. ij. gradus. sed peior ipsorū est citrullus: qa generat in stomacho phlegma viscosum: & ꝓcedit de eo ad venas humor crudus: ex quo quoties abūdat fiūt febres chronicę: & nō ꝓuocāt vrinā ad modū melonis: & velociter corrūpiṫ in stomacho. & comedēs ipsos affluēter debet vti ameos: ita tñ ꝙ ipsius stomach⁹ nō sit inflāmat⁹. & q patiṫ syncopin ex caliditate, olfactio citrullorū est conueniens cum proprietate ipsorum.

Syrina Citrulli.

Id Simo: ...

De natura Cucurbitę. Cap. IIII.

F. ly.

Vcurbita est frigida & humida in scdo/ & illa q ē elixata nutrit aliquātulū: & est velocis descēsionis si nō corrūpiṫ añ digestionē ꝓpter causam aliquā: & nō generaṫ ex ea humor malus. Sed si corrūpiṫ in stomacho/ & misceṫ ei humor malus/ est tardę cōsistētię sicut reliq fruct⁹: & humor qui ex ea generaṫ est insipidus nisi domineṫ ei aliquid qđ sibi sit cōmixtum nā si cū citonijs cōmisceṫ humor ei⁹, ē illaudabilis: & ex ea generatur nutrimētum homogeneū ei qđ ipsi associatur. Nam si comedaṫ cū sinapi generatur ex ea humor malus

Cucurbita ardorem [illegible] e epatis extinguit.

stipticus:acris: & si cũ sale/generatur ex ea humor salsus. Et si cũ stipticis/generat̃ ex ea humor stipticus.& est oĩno nociua quibus dominat̃ melancholia & phlegma:& bona cholericis. Verũtamẽ nocumẽtũ qđ affert colori maximũ est.Ipsa enim vehementer nocet intestinis/& colori ꝑprie. Auicẽna in.ij.canonis cap.clxxix.Et ꝑpter hanc causam qui cholicã pati cõsueuerũt/ei nõ approximẽt.Et Rasis.3. Almãsoris ca.xviij.inquit. Cucurbita frigida est & humida:q̃ stomacho mala existẽs appetitũ destruit/sitim quoq̃ sedat/& hepatis ac stomachi ardorẽ extinguit: quãdo i eis abũdat calor.& in lib.iiij.suorum aphorismorũ inquit. Et si ex cucurbitis nimis comedatur tenasmũ generat.sed si aceto & alijs præparetur/melioratur.

Bona coleris.

De natura Fungorum. Cap.V.

Mniũ radicũ esibilium pessimi sunt fungi: quãobrẽ cũ fructib⁹ holerũ minime eẽnt reponẽdi. Quia tñ potius terrę fruct⁹ q̃ radices esse videtur:ex sentẽtia Galeni in lib. de subtiliãte dięta cap.ix. et eodẽ teste in lib.de euchimia cap.prio:sic dicẽte: Vidi deniq; quosdã qdẽ ꝑpter fungoꝝ esum mori:quosdã vero ꝑpter conij vel ferularũ: paucos vero ex eis vix saluari:ideo dimittẽdi sunt poti⁹ q̃ assumẽdi/vt eoꝝ nocumẽtum nequaq̃ percipiamus.Oĩm autẽ eduliorum fungi habẽt frigidissimũ & viscosũ simul & grossum chimũ:iter quos a boletis solũ nullus notat⁹ mori.cholicã tamẽ & hiquibusdã attulerunt non digesti. Ab aliorũ vero fungoꝝ esu qdã qdẽ mortui sunt: qdã vero venerunt ꝑpe mortẽ diariis aut cholericis obligati aut suffocari periclitãtes. A quo sũpsit Auicẽna in.ij.canonis ca.cclxxij.dicẽs.Fungi frigidi sũt i fine tertij grad⁹/& humidi i pricipio ei⁹.& ideo generant humorẽ grossum malũ/& eoꝝ rectificatio est vt elixẽtur & ponant̃ cum eis pyta humida & sicca/& ozimũ montanũ/& bibatur sup ipsos vinũ purum. scilicet gr̃a rectificationis & nõ alimẽti. quoniã vt in.iij.j.dixerat. super

Fungi [illegible]

Rectificatio[illegible]

cibum mali chimi vinũ non eſt bibẽdum: quia facit malũ chimũ in extrema corporis penetrare. Fungi eñ generãt ſtuporem & apoplexiam.

ℭ De natura Tuberum. Cap. VI.

Vbera frigida ſũt, & groſſa: phlegma quoq; generãt crudũ: quę autẽ ex eis ruborem habẽt: mala exiſtunt: quorũ multa comeſtio cholicã generat. nec etiã abſq; calidis ſunt edenda cõdimentis. Fungi tamẽ tuberibus valde ſunt deteriores. Raſis. iij. Almãſoris cap. xviij. Timetur ex eis (vt Auicẽnę placet) paralyſis, & apoplexia. ſunt tardæ digeſtiõis: impedientia & grauãtia ſtomachũ: & ſunt groſſi chimi. Ego autẽ Galenũ in lib. de Euchimia inueni de ipſis ſic ſcribentem. Moderate autem eſt pachichimũ & vocatũ iduũ, id eſt trifula non tamen eſt cacochimũ.

ℭ De natura Melonum. Cap. VII.

Elon frigidus eſt & humidus ĩ. ij. gradu: cito a ſtomacho deſcẽdit: vrinã ꝓuocat: celeris eſt corruptiõis in ſtomacho, celeriſq; alterationis ĩ ea quę ĩ ſtomacho inuenit. Hali. v. Theoricę capi. xviij. Et ait Galen⁹. Qꝫ ſi in ſtomacho corrupt⁹ fuerit veneno ꝓximus eſt. Raſis. iij. Almãſoris cap. xx. ait. Melones dulces velociter in cholerã cõuertũtur rubeã: alij vero ſitim ſedãt & humectãt, atq; vrinã prouocãt. quib⁹ ſi qs ĩ comeſtione multũ vſus fuerit cholicã patietur paſſionẽ. Auicẽna in. xiiij. tertij cap. xx. ait. Nõ eſt malũ pro hepate calido ſumere melones duros paruæ dulcedinis. Veruntamẽ qui cholicã pati cõſueuerũt ab eo abſtineãt. Et melon dulcis ꝓpter vehemẽtiã ſuę ꝓuocationis ꝑducit ad ingroſſationẽ ſanguinis. Et Galenus in lib. de Euchimia cap. v. dixit ita. Citrulli, melones, & melopepones ſunt fructus quorũ nullus eſt euchimus, & ſi nõ cito ſubeũt corrũpunt ſecundũ ventrẽ in eum qui fit ex eorũ corruptione humorem: & propinquũ mortiferis pharmacis operatur.

❡De Amygdalis. Cap.VIII.

Migdalę dulces sunt calidę & humidæ in medio primi gradus. Habent enim amaritudinē sensui occultam propter sui saporitatem. veruntamen amygdalarum amaritudo vetustati accedētium palam ostendit: fitq; earum acutio velut nuces. corporum nutritiuæ sunt: durę tamen ac grossæ substantiæ: digestioni difficiles ꝑ suę vnctuositatis egestate. proinde tarde cholericis assimilātur humorib⁹: neq; stomacho sicut nuces sunt nociuę. Et si superficie tenus excorticētur, esuiq; dentur: digeri faciles fiunt: maxime si cū melle aut zaccaro exhibeantur. Amygdalę autē virides sunt tenuiores & laudabiliores propter earum aquositatē. Idcirco si in aqua calida vna nocte iaceāt excorticatę, fiunt in actione viridib⁹ vicinę. porro si virides priusq̄ cortices habeāt elixenť, & edanť: gingiuas cōfortabūt: stomachiq; calorē refrigerabunt. hęc Isaac. Rasis quoq; in li. xxv. cōtinētis ca. cccccclxlij. inquit. Amygdalæ sunt calidæ & humidæ: & humor ipsarum est laudabilis. & dixit Rufus in li. regiminis. Amygdalæ prouocāt vrinā & cū difficultate digerunť, & impinguāt: & augēt actum venereum: & si comedūtur cum corticibus conferunt in dolore oris: & abstergūt qđ i pectore fuerit & pulmone de humiditate. expurgāt viscera: & ex pulmone & thorace expuitiones operantur humorum.

❡De Auellanis. Cap.IX.

Vellana calida est & sicca: terrea: parū habēs vnctuositatis: grossāq; habet substantiā: digestionis tardę. Hali. v. theoricæ cap. xix. Aiūt autem medicorū quidam: quoniam si auellana cū aneto ante cibum sumatur non plurimum fiet comedēdi nocumentum. deinde a letali potu vel morsu reptiliū proderit si cū ficubus comedatur. Et Hippocrates inquit. Auellana in cerebro facit augmentum si comeditur cū aqua mellis: confert tussi antiquę: & adiuuat ad expuendū. est tardę digestio

nis & excitat vomitum:& est tardioris digestiōis q̄ nux:cōfert venenis & morsib⁹:& pręcipue cum ficub⁹ & rhuta. Rasis.iij. Almansoris cap.xx. Auellanæ nucibus minus sunt calidę, grauioresq; ipsis existunt. quę a Scorpione punctis beneficiū præbent. Et in.iiij.lib.suorum aphorismorum dixit. Nuces & auellanæ malæ stomacho & hepati, humores malos efficiunt in ieiuno. Oppositum tamen velle videtur Auicēna in.ix.tertij cap.xx.cum ait. Passę ficus & auellanę sunt amicæ hepati & vltimi iuuamenti. & sunt auellanę apertiuæ:& chimus earum est bonus, & sunt apertiuę oppilationum:& sunt boni nutrimenti licet parui.

De Castaneis. Cap.X.

Astaneę calidæ sunt ī medio primi gradus:& siccę in secūdo. Et significatio earum caloris ē dulcedo:earumq; saporositas & ponticitas siccitatē innuit:sed tamen ad glandium comparationem sunt ad digerēdū faciles & nutribiles:tussiētib⁹ ex phlegmate non multum nociuę nec multum stipticæ nec multū diureticæ. Quæ tñ plærunq; non accipiantur:quia cerebro esuldatę inflationem & capitis faciūt dolorem propter digestionis duritiem & fumū ī stomacho clausum. Sed vt ab eis nocumentum auferatur & stipticiores fiant, assari eas oportet: vt earum corpus rarificetur:quæ siccitatem temperāt pectoris & vrinę difficultatem dissoluunt. Q; si in aqua tepida infundantur:quia earū complexio temperatur ex aquæ mollitie & humiditate:proinde sunt boni chimi in corpore generatiuę. Cholerici tamē cū zaccaro eas comedāt: & phlegmatici cum melle. Secundum medicinam virtutem habēt laudabilem.quia abominationis & & vomitus sunt constrictiuæ:ieiuni quoq; stomachi confortatiuæ. Isaac in particularibus diætis. Quæ fuit sententia Galeni in lib. de euchimia & cacochimia cap.iij.dicentis. Castaneę stipticum saporem habent:& omnino non sunt cacochimæ. & infra dixit. Fructus qui ab arboribus accipiuntur fere oēs cacochimi sunt

præter castaneas. Hæ enim bene digestę in ventre nutritiuę sunt: & nequaq̃ cacochimæ. Auicenna in.ij. canonis capit. de glãde dixit. Castanea facit soda propterea quia coarctat vaporem cõstringendo naturam: & confert humiditati stomachi: & dysenterię & fluxui intestinorum. Dico pro cõclusione q̃ cauere debemus ne in multa assumantur quantitate, propter stipticitatem ventositatem & grossitiem: non solum quia pachichimæ id est grossæ: sed quoniam cõstipatiuæ sunt ventris & difficiles & inflatiuę. Et non coquantur in frixorio super flammam: quoniam inde malã acquirũt qualitatem suffocantem a fumo. Quare inter prunas potius coqui debent: & cum zaccaro in fine mensæ in pauca quantitate poterunt manducari.

❡De Cerasio siue Ceraso. Cap.XI.

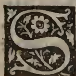
Vando cerasa administrantur humida, molliunt ventrem: & sicca retinent. Rasis in lib.xxiij. cõtinentis capi. vcvij. Galeni auctoritate sic scripsit. In fructu huius arboris est stipticitas: & hoc non est cũ ęqualitate: immo dispositio in eo est: vt est dispositio in malis pomis & granatis: sed fructus hui⁹ habẽs in se dulcedinem de stomacho descendit de leui: & confert ei: modice tamen: stipticus econuerso facit: & acidus confert stomacho phlegmatico pleno superfluitatibus. quia acidus desiccat magis q̃ ponticus: & cum hoc habet in se partem incisiuam. Et dixit in li. nutrimẽti. Fructus cerasi assimilatur moris cum stipticitate modica quæ est in eo valde. Quę autem sit ipsorũ complexio a veteribus non inuenitur expressa: tamen credo q̃ sint frigida & humida in primo. Humida tamen aliquantulum plus ex eo q̃ valde cito putrescant. propterea duriora meliora. & magis gratia medicinæ manducẽtur ante cibum q̃ gratia nutrimenti: & hoc hora æstatis.

❡De Citonijs siue Cotanis Cap.XII.

Itonia & mala granata añ cibũ accepta si sint põtica fiunt stiptica:& similiter si sint acetosa: & stomachi confortant substantiam & intestinorum & egestionem cholericam auferunt. post cibum autẽ ex superioribus stomachi ad inferiora deponũt escas & fumũ salientem ad caput: vomitũq; cholericũ reprimunt. & dulcium natura substantiæ:& complexio aquosa: temperati caloris aliqd obtinet. & ideo parũ refrigerant:& stomachum confortãt exigue parũ. Quare stomacho calido aut molli cõueniunt: nocua eis qui cholericã egestionẽ habẽt & vomitũ. Nõ sapora vero pessima sunt in omnibus qualitatibus: quia naturæ frigidæ sunt & humidæ. magis aũt frigidæ q̃ humidæ. Propterea nec secundũ cibũ valẽt: nec secũdum medicinã: qm̃ põtica nõ sunt vt stomachũ confortẽt: nec acida vt acumẽ caloris extinguãt: nec dulcedinẽ habẽt vt nutriãt: sed humores phlegmaticos crudos gignũt. Hęc Isaac in particularibus diętis. Et Rasis in lib. suorum aphorismoꝝ sic inquit. Cotanũ stomachum cõfortat & hepar: & vsus eius putredinẽ in intestinis generat. Citoniũ frigidum est in vltimitate primi gradus: siccũ in medio. ij. ideo corroborat stomachũ: ꝓuocat vrinã & constipat vẽtrẽ. Et in. xx. ca. iij. Almansoris dixit. Citonia si post cibũ comedanẽ stercus cito descendere faciunt atq; a ventre expellunt: ante cibũ aũt si comedantur totũ istud ꝓhibent. illa autẽ quæ acetosiora sentiuntur, in ventris constrictione sunt fortiora: stomachum efficiunt robustum: licet acetosa ad hoc sint fortiora:& appetitũ incitant:& ꝓprietas eoꝝ est ventrẽ stringere.

¶ De natura Citri. F. S. Cap. XIII.

Vbstãtia Citri est dura & solida. ideo si ꝓ cibo accipiaẽ difficulter digeriẽ. tarde a stomacho descẽdit. Acetosa vero eius substãtia est frigida & sicca in secũdo. virtutẽ habet incidentem extenuantem & refrigerantem. Idcirco fit hepatis caloris mitigati-

Ante cib.
post cib.
sto: cofor.
Ca.
Mitigat calo: hepatis

ua:ſtomachiq; confortatiua.excitat enim appetitũ:cholerę rubeę acumẽ obtũdit:ſitientib⁹ perfecte ſubuenit: triſtitiãq; & cardiacam remouet. Iſaac in particularibus diætis. Q đ ẽt voluit Raſis in li.ſuorum aphoriſmorum cũ dixit. Foliũ & cortex citri virtutẽ habent remouendi venenum & confortandi cor. Et in.xxj.continentis cap.xxj.dixit. Semen citri bibitũ cũ vino prohibet nocumentũ cuiuſlibet veneni mortiferi:& laxat ventrẽ:& aqua decoctiõis eius facit bonũ oris odorẽ. Et inquit Galenus. Acredo citri eſt frigida & ſicca ĩ tertio:& cortex ei⁹ deſiccat non cũ parua acuitate:& ob hoc eſt ſicca in tertio:& eſt ęqualis inter caliditatem & frigiditatẽ aut declinat parum ad caliditatem:& ei⁹caro generat humores groſſos frigidos. Galenus in lib.de diſſolutiõe cõtinua dixit. Cortex citri ſcilicet conditi quãdo accipitur de eo parum, confortat ſtomachũ:& quãdo accipitur de eo multum grauat:quia eius ſubſtantia eſt duræ digeſtionis.

De natura Chryſomelorũ. Cap.XIIII.

Hryſomela frigida ſunt & humida in ſcđo gradu:facile ĩ putredinẽ cõuertibilia.groſſum phlegma generãt & viſcoſum ĩ cõcauitate hepatis & ſplenis: idcirco diuturnę febris cã ſunt:& ipſa omnib⁹ modis ſunt peſſima:ideo ante cibũ ſemp accipi debẽt ſtomacho inanito.poſt cibum enim ſtomacho pleno in ſuperioribus natant:& in acedinem cito putredinẽq; cõuertuntur. Si enim noxietates eorum cauere cupim⁹ ieiuni accipiam⁹:& poſt illa aniſum maſtichen & vetus vinũ ac odoriferum. Iſaac in particularibus diętis. Q uæ fuit etiã ſentẽtia Galeni in lib.de diſſolutione continua ſic dicentis. De his quæ velociter corrumpũtur ĩ ſtomacho ſunt chryſomela & mora:quæ ſi cito nõ deſcendant de ſtomacho & obuiẽt humoribus malis:cito corrumpuntur:& ideo comedi debent ante cibum propter velocitatem deſcenſionis eorum,& lubricitatem viarum.nam quando comeduntur poſt cibum corrumpuntur propter remanentiam eorum in ſtomacho:

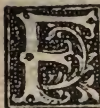
& relinquunt corruptum cibum corruptione eorum. & quādo totaliter corrumpunt: quod frequēter euenit: sunt sicut venenum perniciosum.

De Dactylis. Cap.XV.

Actyli calidi sunt, & grossi: multūq; dāt nutrimētum. qui si in comestione multo accipiantur vsu sanguinem in interioribus generant grossum: dētesq; corrūpūt: sanguinē quoq; ac phlegma acrescere faciunt. Rasis.iij. Almansoris ca. xx. Rabi Moyses inquit. Dactyli generant dolorem capitis: oppilant hepar: & hæmorrhoidas creant.

De natura ficuum. Cap.XVI.

Icus complexio calida est in primo gradu: & q̄ recens est humida in secundo. Et sanguis ab ea generatus laudabilior est omniū fructuum sanguine æstiuorum: velocisq; digestionis, & descēsus a stomacho. Si quis vero ficuum frequentet comestionem pediculi in corpore eius generantur: magisq; si superfluitates sint in eius corpore malę. Hali. v. Theoricæ cap. xix. Et Isaac i vniuersalib⁹ diętis dixit. Ficus cęteris fructibus laudabilior est ac nutribilior: humiditatis tamē suæ causa grossos creat humores: & illa quę non est perfecte matura est minus calida & magis grossa ꝓpter dominationem terrestris partis in ea. Rasis. iij. Almansoris ca. xx. de siccis dixit. Ficus siccæ multum nutriunt, & calefaciunt. quarum multus vsus pruritum & pediculos creat. ventrē quoq; leniunt quādo ante cibum comeduntur. Galenus in lib. de euchimia dixit: ꝙ cum nucibus siccæ ficus comestæ optimus est cibus & similiter cum amygdalis: quare hęc duo in ipsarū comestione obseruentur: & tertium ꝙ ante cibum manducentur: & non in multa quantitate.

De natura granatorum. Cap.XVII.

Ala granata dulcia nō infrigidāt: sed inflāmationē & sitim faciūt: atq; guttur leniūt. Acetosa vero pectoris asperitatē faciūt: stomachū & hepar

infrigidãt:hepar tamen ꝓprie.q̃ cholerae ac sanguinis calorē extinguentia febrem reprimunt & vomitū.Rasis.iij.Almansoris cap.xx.Et in libr.iiij.suorum aphorismorum sic idē ait.Mala granata dulcia leuia bonos humores generant & expellūt humores putridos ab orificio stomachi:mouēt appetitū comedēdi:& eorū acetosa stomacho nociua sunt ex ꝓprietate.Et Haliabbas.v.Theoricae dixit.Granatū cōplexionis est frigidę:& qđ acerbū est fortis frigoris:humiditatis tēperatae & siccitatis:cholerā hoc reprimit:stomachū cōfortat & hepar calidum:vomitū sedat:& materias prohibet ne ad ventrē fluant cholericas.Dulce autem inter calidū & frigidum tēperatū est:& humidā habet cōplexionem:tussimq; quae est ex calore mitigat:& generat in stomacho frigido ventositatem.Ex quibus satis liquet q̄ plus ĩ via medicinae q̃ in via cibi reponuntur.Et q̄ ita sit patet per Galenum.ij.de alimentis cap.xxij.sic dicentē.Alimentū autem corpori exhibēt quidē granata oĩno modicū:quare nūq̃ ipsis vt alimento vtimur:sed in pharmaci parte solum.

¶De Iniubis. Cap.XVIII.

INiubę calidę sunt & humidę in primo gradu:parum nutriunt & sunt difficiles ad digerendū:stomachoq; nociuę:& sanguinis phlegmatici gñatiuae.Quae tamen cum sint ponticę & immaturę:sanguinis acumē extinguūt:& si ad maturationis tēpus ꝑuenerint pectoris ac pulmonis asperitatē humectāt.Isaac ĩ particularibus dietis.Gale.aūt dixit q̄ iniubę nec sanos custodiunt:nec sanitatem ęgris restaurant.

¶De natura Limonum & Arantiorum. Cap.XIX.

LImō fruct⁹ pulcher:odorat⁹:plen⁹ succo acetoso valde apto salsamētī:& ipse ēt comedit̃ sale cōditus.Limōcellū vero oĩb⁹ est notū:cui⁹ odor confortat cor:& ei⁹ acetositas est frigida & sicca:& valet sinapis ex eo facta ad febres pestilentiales.haec Matthę⁹ syluaticus

Nusq̃ de limone memini legisse apud auctorẽ famosum nisi apud Auicennã in quarto canone in cura febriũ acutarũ in generali: vbi iubet dari aquã acetositatis limonis nõ saliti. Apud recẽtiores auctores limon frigidum & humidũ ponitur vsq; ad secũdum gradum. Alij aũt ponũt succũ limonum frigidum supra scdm: qualitercũq; volueris denominare, scilicet acetosum: aut stipticum: aut ponticum: vel ex his commixtum.

¶ Arantia debent eligi põderosa & minus acetosa: quia minus stomachũ lędunt. Caro vero eorũ cõfert stomacho calido cholerico: & reprimit acuitatem cholerę: nocet tamẽ plurimũ stomacho frigido: sicut cortex eius maxime cõfectus cũ zaccaro confortat eum. Melius tamẽ est vt ipa nõ comedant. quę tamẽ si omnino desyderant, rubicũdiora saltẽ & leuia corticẽ grossum habẽtia sibi emãt: quoniã hæc maturiora & dulciora minusq; nociua existũt. Et de eis in modica sumãt quãtitate. De arantijs Matthęus Syluaticus sic inquit. De citrangulo nunq̃ mentionẽ reperi nisi in quito canonis & in antidotario Damasceni.

¶ De Mespilis. Cap. XX.

Fructus Mespili est stiptic⁹ stipticitate forti: & in folijs & in summitatibus est stipticitas. virt⁹ eius est frigida palam: qm̃ talium omniũ parũ comedere cõuenit non vt ficuũ aut vuarũ copiose. neq; enim vt alimento, sed vt medicinis ipsis indigemus magis Galenus. ij. Alimẽtorũ capi. xxiij. Rasis quoq;. iij. Almansoris cap. xx. dixit q; frigida sunt & sicca: quæ ventrẽ stringunt & cholerã reprimũt rubeam: & vomitum abstinent. & quæ ex eis sunt dulcia adhuc sunt debiliora.

¶ De Moris. Cap. XXI.

Mora quæ sunt dulcia in caliditate sunt tẽperata: & in stomacho fastidiũ faciũt. Acetosa vero frigida sunt: q̃ & vẽtrẽ cõtinẽt: & sanguinẽ fortiter reprimũt. Hæc Rasis. Et in lib. xxj. cõtinẽtis ca.

clxxj.auctoritate Diascoridis ait:q laxant ventrem & cito corrũpunt in stomacho.Et auctoritate Galeni in.vj.subiũ xit.Fructus celsi maturus laxat ventrẽ:& cũ est acerb⁹ & desiccatus stringit fortiter vẽtrem:& valet contra dysenteriam & omnes species fluxus.Et ait in lib.dietarum.Cũ comedũtur celsi ante comestionem:& inueniãt stomachũ mundificatum:velociter descẽdunt a stomacho:& reddunt facilem descensum aliorum ciborũ:& cũ comeduntur post cibum: & in stomacho sunt mali humores:velociter corrũpũtur: & nocent malo nocumẽto:& eorũ nutrimentũ est paucũ sicut melonũ:sed non sunt mali stomacho:& nõ vomitũ mouẽt sicut melones.Et vt vult Hali.v.Theoricæ,Mora frigidæ sunt cõplexiõis in primo gradu:in secũdo vero humida.q̃ bene matura sunt ventrẽ molliũt:imatura aũt stringũt: eorũq3 cõplexio frigida est & sicca:& añ cibũ comedẽda sunt.

De natura nucũ vsualiũ. Cap.XXII.

Nuces calidę sunt:quę in ore vesicas faciunt:& calefaciũt:ac capitis generãt dolorẽ.Rasis.iij.Almansoris cap.xx.Et in.xxj.continentis ca.ccij. auctoritate Galeni dixit.Nuces quæ nõ sunt cõpletę,neq3 desiccatę,sunt repletę humiditate idigesta.Et auctoritate Diascoridis.Nuces quando sunt maturæ sunt tardæ digestionis:& nocent stomacho:& generãt cholerã citrinam: & faciunt sodam:& nocẽt tussi:& si comedantur ante cibum de facili faciunt vomere:& comedẽtes eas cum ficu sicca & rhuta añ & post assumptionẽ medicinę mortiferę,ipsa nõ nocebit eis:quia talis mixtura est theriaca ipsi⁹.& multus vsus nucum purgat vermes.Et recentes sunt minus calidę q̃ siccę:& sunt pl⁹ humidę aquosę insipidę.& siccę amotis primis exteriorib⁹ grossis corticibus si ponũtur in aqua calida redeũt ad naturã nucum recentium:& debent comedi cum almuri & aceto.Et nuces conditæ cum melle stomacho conferunt:& desiccant eius humiditates:& sunt calidæ & siccæ propter species eis admixtas. Ex qbus patet q ha

bentes calidam cõplexionẽ minime debent eas manducare frigidi senes & phlegmatici securi⁹; & præcipue in hyeme.

¶ De Oliuis. Cap. XXIII.

Oliuę paucum dant corpori alimẽtum: & maxie quę summe maturæ sunt: & quę vnctuosum chimum habent. Et idoneissimę oliuæ sunt quæ in aceto repositę sunt: stipticũ enim habent chimũ: & roborant stomachũ: & excitant appetitum. Galen⁹ secũdo Alimentorum cap. xxv. Et in lib. de dissolutione continua dixit. Et oliuę aquę quando comedũtur ante cibum cũ muria id est sale leniũt ventrẽ: & quãdo etiã comedunt post cibum sine muria, & maxime quæ sunt ponticæ cum aceto confortant stomachum & deprimũt cibum: & hac de causa comedunt. Oliuarũ duo sunt genera vt dixit Hali. i. v. theoricę cap. xix. Alterum olei & alterum aquæ: quæ magis nutriunt, oleę sunt: ponticę vero stomacho cõferunt: & ipsum excitant proprie si cũ aceto sumãtur. Sunt aũt mediæ inter subtile & grossum. quę aũt perfectę sunt maturitatis, calidæ sunt temperati caloris. Immaturæ autẽ frigidæ.

¶ De natura Persicorum. Cap. XXIIII.

Persica frigida sunt & humida in secundo gradu: plurimũ similia chrysomelis: sed saporosiora: stomacho cõueniẽtia, nõ enĩ cõuertunt vt chrysomela, licet chrysomelis sint similia: qa eodem modo phlegma generant. Persica ieiuno stomacho sunt edẽda: & post vetus vinum odoriferum est bibendũ. Persica enim in duo diuiduntur. Est enim quoddã albũ grande pilosum rubóris quiddã habens. Et aliud paruum lęue rufum vel citrinum. Grãde saporis dulcis actiorisq; cuiusdam humiditatis, humidi⁹ ac viscosius est: quare conuertibile in phlegma grossum atq; putredinẽ. Manifestatur autem hoc: qm̃ si psicum fixũ ferro post paululũ naribus apponas: odorẽ quasi putredinis senties. Paruũ aũt odoratiuũ a conuersione longinquius existit. hæc Isaac in particularibus dietis. Et Ra-

sis.iij.Almansoris ca.xx.dixit.Persica frigida sunt & grossa:quæ licet ardenti conferant stomacho, dure tamen descẽdunt atq; in sanguinẽ dure conuertuntur. Dicit Galen⁹.ij. alimentorum cap.xviij.Caro persici valde facile corruptibilis est.Quare non oportet post aliud alimentum offerre: corrũpitur enim supernatans.

non post sed ante cibum.

f. S.

¶De natura Pyrorũ. Cap.XXV.

N pyris sunt terreitas & aqueitas:& in nr̃a q̃dem terra est species q̃ dicit̃ senabruth:& habet magnã capacitatẽ:& est vehementis rotunditatis & subtilis corticis:boni coloris valde quasi peruiũ:& quasi ipsum sit aqua zaccari coagulata congelata plurimũ: sed non propter spissitudinem substantiæ/boni odoris valde. Q đ cũ ab arbore sua cadit super terrã,destruit̃. Et ista sunt in quibus non est nocumentũ de speciebus pyroꝝ quarum cõplexio tẽperate est humida. Alia vero sunt frigida in primo:& sicca in secundo:& oẽs species eius sunt stipticæ. Et eorũ humor est plurim⁹ & laudabilior humore pomorum. Et in pyris quidẽ est proprietas faciendi euenire cholicam: quare oportet vt bibatur post ipsa hydromel cũ speciebus: vt piper cinamomũ & similia:& quando coquuntur cũ fungis minoratur nocumentũ ipsorũ.hæc Auicenna in.ij.canonis cap.cccccl v.Rasis autẽ.iij.Almãsoris ca.xx.de pyris dixit.Pyra quæ multũ sunt dulcia non infrigidant. Oĩa tamen ventrẽ stringunt. Si autẽ post cibũ comedantur stercus cito expellunt:post cuius expulsionẽ eorũ finis est ventrẽ stringere.Et in.iiij.lib.suorum aphorismorum sic quoq; scripsit.Pyra appetitum non verũ remouẽt:& intestinis nocent & maxime longaoni:& tenasmon efficiũt.Pyra autem cruda vt inquit Auerrois in.v.colliget, sunt frigida & sicca sed matura temperata sunt aut declinant ad paucam frigiditatem.quia cõposita sunt ex acetositate:dulcedine:& ponticitate:propterea est eorũ virtus ventrẽ constipare.& eorũ proprietas est remouere sitim.

faciendi colicam

dulcia non infrigidant

intestinis nocent

¶ De natura pinearũ. Cap. XXVI.

Ineę sunt calidę in medio secũdi grad⁹: & siccę in eius initio. quarũ duę sunt species: scilicet mascu linę quę paruę sunt: & fœmininę: quarum forma est magna. & masculinę sunt calidiores, & siccio res. Quę si in aqua calida fundãtur, laudabile dant nutrimẽ tum: & collectionem habentibus in pulmõe & pectore sub ueniũt: atq; tussientib⁹ ex putrido mitigationẽ. Fœmininę vero sũt masculinis nutribiliores: grossum ac laudabile fa ciunt ad dissoluẽdũ nutrimẽtũ. sunt lenitiuę mẽbrorũ aspe ritatis. Hęc Isaac in particularibus diętis. Hoc etiã Rasis in tertio Almãsoris cap. xx. sensit dicens. Pini fructus multũ calefacit corpus: q in aliquibus mẽbris tremorẽ patiẽtibus atq; Asthmaticis cõfert: sperma quoq; auget: oppilationes venarum aperit in pectore: vesica: & renibus.

¶ De natura & ꝓprietate pomorũ. Cap. XXVII.

Oma frigidiora sunt acetosiora, & magis strigẽ tia: quæ licet ori cõgruãt stomachi: ipsum tamẽ viscositatib⁹ replent. Hęc Rasis. iij. Almansoris ca. xx. Pomũ dulce inquit Auerrois. v. colliget est temperatę humiditatis. Et acetosum est frigidũ, & siccũ & habet proprietatẽ cõfortãdi mẽbra pricipalia si sint distẽ perata in calore: & maxime cor. Et cõfortat cerebrũ odorã do ꝓpter suã aromaticitatẽ: & generat grossam vẽtositatẽ ĩ secunda digestione & tertia. Ita ꝙ dictum est a sapientibus ꝙ possit generare phthisim & ethicã: eo ꝙ venti qui generã tur ex eo habent malam proprietatem ad exercendas arte rias pulmonis. & sic testificatus est mirabilis Auẽzoar. hæc Auerrois. Quæ autem poma sanis & infirmis conueniãt: docuit Gale. ij. de alimẽtis ca. xx. dicẽs. Cauere oportet pul cherrima genere poma: anteq̃ sup arborẽ sint matura. indi gestibilia enĩ sunt: & frigida: & tardi secessus: & mali chimi: cũ hoc ꝙ frigidũ & grossum infallibiliter chimum habent

Quęcūq; autem bene maturata seruātur ad hyemem & ad ver:& post ipsum proficuissima fiunt. Talia aūt sunt Apiola:calamanica. De qbus etiam in lib.de euchimia dixit. Pomis & pyris & mespilis non vt cibis vtamur:& nō in multa quātitate:quoniā vt dixit Hali.v. Theoricę ca.xix. Poma omnia neruis sunt nocētia:acerbūq; amplius malū. & siqs pomorū comederit plurimū grauiter lędet stomachum. Et ipsa potius cocta q̄ cruda manducabimus.

De natura prunorum. Cap.XXVIII.

Ex prunis alimētū paucissimum habemus:corruptionē vero nō modicā. vtiles autē sunt fructus hi infrigidare & corpus humectare volentib⁹. Et post pruna mox prādere nō oportet.& hoc fit cōmune omnium quęcūq; laxant ventrem. Ex prunis autem exiccatis accidit vtiles esse:sicut ficubus:& operationē habent multam bonam.& inter alia damascena optima sunt: q̄ apud Scythiam in Damasco nascunt̄. Hæc Galenus.ij. alimentorum cap.xx. Prunorum duæ sunt species: videlicet album & nigrū:& ambo quando sunt maturata sunt frigida & humida.& ideo mitigant calorem & laxant ventrē. sed debilitant parum os stomachi:vt inqt Auerrois.v. colliget. Et Isaac in particularibus diætis dixit. Pruna parum nutriūt. Alba dura sunt digeri: nociua stomacho: solutiua parū:quę quia grossa sunt comedi non debēt nisi bene maturata fuerint. Nigra perfecte maturata & dulcia min⁹ sunt frigida:stomachum humectant:& molliūt ventrem:& choleram rubeam eijciunt. si tamen sępe eis vtamur stomacho nocēt. Rufa vero frigidiora sunt & magis humida nigris. Et ignoro quare Diascorides iudicauerit q̄ damascena stringunt ventrem cum nos videamus manifeste q̄ laxant.

De Sorbis,& Siliquis. Cap.XXIX.

Sorbe

SOrbæ frigidæ sunt: q̄ ventrē stringūt & cholerā reprimūt rubeā. Hęc Rasis. iij. Almāsoris capi. xx. De ipsis nō inueni capitulum ab aliquo nisi a Rasi. De Siliquis ait Galen. teste Isaac. Vtinā xilocarata nō venissent ad partes nostras. De ipsis ēt Almā for inqt. Siliquę q̄ in terra nascunt̄ hierosolymitana, tēperatum habēt calorē: ventrēq; cōstringūt. Quę vero in alijs nascuntur terris in vētris constrictiōe fortiores existūt: neq; est in eis caliditas. Gale. vero inter oēs eas maxime vituperauit. Dixit eñ. ij. de alimētis. De Siliqs pessime sentio: q̄uis digerant̄ & ventrē stringant & humores noxios nutriāt. Et in lib. de Euchimia ait. Est cacochimū edulium: pauci nutrimenti: & ligneū ex necessitate: & indigestibile est. Est eñ cibus mulierum & puerorum effrænatorum.

De natura vuarum, & vuę passæ. Cap. XXX.

VVa ficui proxima est in suis virtutib⁹ magis q̄ reliqui fructus: & in cibi temperātia: ac in sanguinis bonitate a se generati: cū a stomacho citius fuerit digesta. Si enim non digeratur, inflationem generat & ventositatem. Laudabilior vero est vua quæ multam habet aquam subtilemq; pelliculam. Et vua quādo cū corticibus suis & granis comeditur, digestionē tardat & descensum. Quare expuendi sunt. Hæc Hali. v. Theoricæ capit. xix. Galenus quoq; vuas plurimum commēdauit cum inquit in secūdo de alimētis cap. vij. Ficus & vuæ opere quasi capitales sunt. Etenim nutriunt magis omnibus horarijs: & minime sunt cacochima & maxime quādo fuerint bñ maturata. & dat signū de custodientibus vineas qui impinguātur. Illæ autem magis nutriunt quæ succum paruū habent. Et in libr. de euchimia capit. v. sic scripsit. Prope innocuos fructus sunt maturæ ficus & pręter has matura vua suspensa: ex hoc q̄ iā inflatiuum deposuit & sit perfecte inculpata.

Vua cum pelle subtili.

Grani ex-puendi cortices.

Innocui fructus.

Suspensa bona.

Vsquequo autẽ suspẽsa sit laudabilis: expressit ipse in secũdo alimentorum cap. viij. cum dixit. Vuę suspensæ quãdo desiccatę fuerint inutiles fiunt mox secundum ver: in æstate vero omnino. Et sic patet q̄ per totã hyemẽ comedi possint. Eligantur meliores: & cortices expuanť. Et vt vult Rasis. iij. Almansoris cap. xx. vuę inflatiuę sunt: & ventrẽ mouent: atq; corpus velociter impinguant. virgæ quoq; inflationem augmentant. Acerbę vero sunt frigidæ: & ventrem stringunt: & choleram rubeam reprimunt: & sanguinis acuitatem: & alba laudabilior est nigra: quando ęqualis sit dulcedo ipsorum: & vitare debes cortices: & nucleos.

¶ Vua passa est amica hepati, & stomacho, & est bona doloribus intestinorum: & confert renibus, & vesicæ. Hec Auicẽna in secũdo canonis capi. vccxlj. Et Rasis in lib. diuisionũ ca. lxiij. dixit. Si passulę bene masticentur ipsæ confortant hepar & impinguãt ipsum & prosunt ęgritudinibus intestinorum. Et vt vult Hali. v. Theoricæ: plurimũ nutrit: ꝓdest pectori & pulmoni si humiditas sit in eis grossa. Quæ autẽ põtica est & minus carnosa, paruum habet calorem: stomachum confortat: & stringit naturam. Et propterea si voluerit homo naturã suam emollire: vuã comedat passam, carnosam, & dulcem: acri⁹ purgatum. Ipsis ergo secure vti poterimus in tempore ieiunij: & vt aliqui volunt cũ amygdalis meliores erunt.

¶ Pars Quinta Libri Tertij. De Condimentis Ciborum.

¶De Condimentis. Cap. I. & procemiale.

N proximis tribus particulis, Alimēta holerū, Radicū, seminū ac fructuū quæ bona, quęq̃ mala sint pro hoim salute: vt a prǣstātissimis prodita sunt authoribus, nos quoq̃ prodidim⁹: vt admittēda: vtq̃ fugiēda esse videanť. Reliquū nunc est naturales quasdā ne omittam⁹ cōdimentorum ambiguitates: quas cognitu esse putamus necessarias: tum q̄ bene institutæ familiæ cōueniant, tum q̄ vel earū non ignari vitæ opem ferre suæ possint. Sunt enim eiusmodi: vt neminem scisse possit pœnitere. Quas vt rerū cōditor optimus maximus/clarissimorum virorum mentibus infudit: ita nos ab eis mutuati, lingua nostra putauim⁹ effundēdas diuino mēti nostræ aspirante nutu. Cuius lenitate hæc omnia quantacunq̃ sunt, scriptis concredere potuimus.

¶Problemata.

¶Cur piper, & sinapi, & cūcta acria cuti iposita ipsam exulcerāt: pota vero aluum neutiq̄ sauciāt? Quoniā prius transmutantur, & digeruntur: q̄ quicq̄ efficiant: ac q̄ exoluatur acritas alui plurima humiditate. Alioqui etiā in appositione sup cutē & dēsatione occasio ad effectum acribus rebus præbetur: & cutis imbecilla. qđ porro introrsum: id patulorum spiramentorum, & magis validū est.

¶Cur mel cunctorum dulcissimū, ipsum autem gustātib⁹ arquatis amarū videatur? Quoniam bilem amarā habent vt in toto corpore redundantē ita in lingua. Mel igitur māsum amarum cōmouet humorē: proinde gustus bilis amaritudini occurrens visione mel amarum videri facit.

¶Cur si salem eadem magnitudine qua modico igni ingestus crepet, nimio inieceris igni vel nihil vel min⁹ crepabit? An q̄ prius ab igne corripitur q̄ rumpi possit. Cōburitur

enim humor ꝙ conſumptus eſt: crepat ꝙ diſciſſus dirũptuſq; eſt.

De natura Adipis & pinguedinis. Cap.II.

PInguedinis ꝓprietas ſtomacho & digeſtioni eſt nociua: primo qa innatat cibis, & facit eos inflãtes: & cito ſaturantes: & cũ alteri cibo admiſcet, ſua viſcoſitate ille alter ingroſſatur: & digeri incipiens villos ſtomachi emollit: & viſcoſitatem & lubricitatem eis tribuit: vnde virtus cõtentiua deficit & expulſiua vigoratur. vnde plurimũ lienteria generatur. & hoc ꝓprie in ſtomacho frigido operatur. In calido vero in fumoſitatem & in choleram conuertitur. Iſaac in diętis vniuerſalibus. Galenus.iiij. de ſimplici medicina diſtinctiõe.ij.capi. v.dixit. Adeps gallorũ & anatis ſunt ſubtilioris ſubſtantiæ, Adipes vero caprarum & vaccarum ſunt groſſioris & propinquioris naturæ terræ. Et adipes omnium animaliũ ſylueſtrium ſunt acutioris & vehemẽtioris exiccationis q̃ adipes domeſticorũ. Sic ergo concludamus: ꝙ quale animal fuerit talis & pinguedo ſeu adeps eius erit. vnde maſculina calidior eſt & ſiccior: fœminina ſui generis. Caſtratorum vero mediocris.

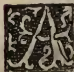
De natura Olei, oliuarum, & butyri. Cap.III.

REs quæ coquitur cum oleo, eſt multum nutritiua, dummodo oleum nouũ ſit, & dulce: & oleũ oliuæ: quia natura illius eſt temperata, declinãs parum ad calorẽ. & impinguat hepar: & auget ipſius ſubſtantiam. & generaliter dico: ꝙ eſt cõueniens homini multum ſecũdum totam ſui ſubſtantiã: & propterea in terris noſtris nõ coquimus carnes niſi cũ eo. Hæc Auerrois in.v.colliget capi. de ouis. Iſaac in vniuerſalibus diętis ita inquit. Oleum nõ ſolum diſſoluit: verũetiam viſcoſitate ſua & vnctuoſitate virtutem diſſoluẽdi debilitat. Et Raſis.xxij.continentis dixit. Omnes ſpecies olei ſunt calidæ: lenientes & debilitantes vim neruorum. & propterea

in competenti quãtitate eo pro condimento vtamur:& nõ quocunq;:sed optimo.

¶Butyrum calidũ est,& humidũ. Mollificat,& lenificat, & calefacit,& in stomacho calido facile in choleram cõuertitur,cũ vnctuosum sit,& subtile aereum,& facile inflãmabile. Ex sentẽtia Auicẽnę in.ij.canonis cap.cxviij. Et ideo via cibi nõ est cõueniens:sed tantũ via medicinæ cũ amygdalis,& zaccaro ad leniẽdum pectus,& ad maturãdũ superfluitates in ipso. Via autem condimẽti loco olei,& pinguedinis potes vti:& patiẽtib⁹ in pectore vtilius erit oleo: sicut sensit Rasis in.xxiij.cõtinentis cap.vccxx.Nocet tamen humidam habentibus naturam. Quare non omnib⁹ est vtile:vt quidam ad pauca respiciẽtium,sanissimũ vnicuiq; butyrum prædicant.

¶De natura Aceti. Cap.IIII.

Acetum proculdubio est frigidũ. verũtamen in eo est caliditas parua:& nõ calefacit corpus nisi per accidẽs. Galenus primo de simplici medicina distin.iij.cap.ij. Et in quarto eiusdẽ ait. Acetum est subtile infrigidãs,& deficcãs. Et in.vj.eiusdẽ cap. dicit. Acetum infrigidat vehemẽter,& penetrat ad mẽbra omnia velociter:& peruenit facile:& propterea calidũ habentibus acetum familiare habeatur. Quoniã:vt etiã Rasis inquit in.iij. Almãsoris cap.xvij. Acetũ frigidum est, & siccũ,& maciem efficit,& virtutẽ destruit:sperma quoq; minuit,cholerãq; corroborat nigram,rubeam vero cholerãm,ac sanguinem debilitat,cibosq;(quibus admiscetur) subtiliat. Et dicit Rufus. Acetum infrigidat,& subtiliat humores grossos,& siccat corpus,& amputat sitim,& extinguit choleram:vt etiam ait filius Mesue. Cum ita sit igitur q̃ acetum infrigidat in primo,& desiccat in tertio:vt similiter dicit Isaac in particularibus diætis: idcirco dissolutiuum est:& extenuatiuum.& propterea est de rebus magis nocẽtibus habẽtibus naturas melancholicas teste Ga

leno cum dixit. Est quoq; de rebus nocētibus hepati cum vsus eius abundās fuerit.& plus fœminis q̄ masculis inimicatur:quia lædit matricem.

¶ De Agresta. Cap.V.

Ifferētia inter succū agrestę,& acetū est: q̄ in aceto cū acetositate sunt acuitas,& acredo: q̄ generant a caliditate generata a putredine. Sic igit̄ caliditate accidētali ē calidū. A quę vero agrestę nō est accidentalis caliditas:neq; est subtilis:sicut acetū. Galenus.iiij.de simplici medicina distin.iij.cap.ij. Et ideo concludit ipse in eo loco:q̄ oēs species agrestę sunt cōuenientes ad extinguendū inflāmationē. & ꝓpterea cholerici ac sanguinei:qui calidā habēt cōplexionē:debent ea super cibos calidos vti,& præcipue in æstatis constitutione. Q đ non solum de columbis sed de reliquis valde calidis est intelligendum:& non super pisces reponenda est: vt cōmuniter fit a plærisq;.

¶ De natura mellis apum. Cap.VI.

Issarius inqt. Mel qđ optimū est reliquo pōderosius est. In vasis igit̄ mellis pars q̄ in imo est vtiq; ꝓstat pōdere:& ideo supernatāte ꝓtiosior est. Et vt Auerrois quinto colliget dicit,mel est calidū & siccū in secūdo gradu,& est multę abstersionis:& est cibus medicinalis:& ꝓprie in senibus: qa cibus est in ipsis multū iuuatiuus:cū in eis conuertat̄ in sanguinē bonum. Sed mel cānæ,qđ etiā est mel,minoris est caloris alio melle,& minoris abstersionis:nec habet illā mordicationē quā habet mel. Idcirco maioris est iuuamēti alio melle,mēbris quæ nocentur nimia abstersione:sicut stomachus,pulmo & vesica. Rasis.iij. Almāsoris ca.xx.sic dixit. Mel calidū est,citoq; in cholerā vertitur rubeā:atq; phlegma quasi lābendo destruit. Q đ senibus frigidā habentibus naturam & complexionem cōfert. In æstate autē & his qui calidam habent complexionem malum existit.

¶ De Zaccaro siue zuccaro aut zachara. Cap.VII.

Achara est calida in fine primi gradus: humida in medio: cholerã dissoluit, & extenuat, & vẽtrẽ absq̧ vlla morsura sui humectat, & stomachũ mũdificat: q̃a passibilis substãtia est: nonnunq̃ tñ in cholerã rubeã mutat. Isaac in particularib⁹ diętis. Rasis similiter in. iij. Almãsoris ca. xx. in fine dicit. Zaccarũ guttur, & ventrẽ lenit, neq̧ calefacit: nisi parũ: scilicet zaccarũ Tabarzet. Zaccarũ nigrũ id est rubeũ calidum est & humidũ. Vetustum calidũ est & siccũ: & valet ad vẽtositates vẽtris: & dissoluit naturã: & si bibit cũ oleo amygdalarum dulcium, confert cholicę: etiã phlegmati qđ est in stomacho. sed tamen sitim infert.

De Sapa siue vino cocto. Cap.VIII.

Apa grossior est, & durior, iflatiua: quę si digeratur multũ dat nutrimẽtũ: & est cõgrua patientibus in pectore, & pulmone: & vulneratis in renibus, & vesica. est enim mũdificatiua, & solidatiua. Et ideo ꝓ cõdimẽto, & in dulcorãdis saporibus q̃busdã possumus ea in modica vti quãtitate, ꝑmiscẽtes ipsam cũ agresta, vel aceto, & huiusmodi frigidis ad remittendã eorũ frigiditatẽ, & acredinẽ: & ideo senib⁹, & phlegmaticis magis cõuenit: & ꝓcipue in hyeme iuuenibus, & calidis, & in ęstate nõ cõuenit. Ex sentẽtia Isaac in diętis ꝑticularib⁹. Et q̃a grossa est (vt Isaac inquit vbi supra) ideo timentes oppilationes in hepate aut splene ipsi nõ assuescãt: q̃a oppilatiua est, & ratione dulcedinis, & ratione grossitiei.

¶ De natura salis. Cap.IX.

Al calidus est, & siccus: q̃ cibis auferẽs fastidiẽ di nocumẽtum, subtiliat, atq̧ appetitum excitat, & acuit. Eorũ ꝑterea sanguinẽ: qui multam ex eo sumũt quantitatẽ, adurit: visum quoq̧ debilitat: atq̧ sperma minuit: & pruritũ generat & scabiẽ.

Rasis.iij. Almãsoris cap.xvij. Et Oribasius sic ait de ipso. Vires salis cõpositę sũt abstersiuę:& stipticę.sed hę duæ qualitates cõstringũt:ideo sal desiccat humiditatẽ quæ est in corpore:& etiã cõsumit:& colligit mebra solida cũ stipticitate ipsius;ideo desiccat corpora:& cõseruat ea a putrefactione:ꝙ non putrefiãt. Et est sal calidus in secũdo: & siccus in fine tertij:dissoluit valde:habẽs in se ponticitatẽ modicã cõprimentẽ.humiditates q̃ fiũt in corporibus, desiccat,liquefacit humores cõgelatos in corpore : & conseruat corpora cum siccitate ipsius:lenit naturã:& confert in corpore phlegmatico. Hęc Oribasius. Cholerici vero,& macri ab eius vsu superfluo tanq̃ ab inimico caueãt : pariterq; a rebus salitis:& maxime in ęstate.

De natura Anisi in via condimenti. Cap.X.

ANisum habet virtutẽ calefaciendi, & desiccãdi: mitigat dolorẽ:& dissoluit inflationẽ:cõstringit ventrem:& prouocat vrinã & sudorem: dissoluit supfluitates:& extinguit sitim: & cõfert omnibus venenosis morsibus reptiliũ:& ꝓhibet fluxũ humiditatũ albarũ ad matricẽ :& excitat coitũ. Ex Rasi in.xxj. cõtinẽtis cap.cxxx. Et secũdum Auicẽnam in.ij.canonis cap.j.secũdi tractatus, Anisum est semen fœniculi romani:& est minoris acuitatis q̃ nabathi.calidũ est in.ij.& siccũ in.iij.est apertiuũ cũ stipticitate pauca:& sedatiuum doloris: & resolutiuũ vẽtositatum:prouocat lac:& cõfert oppilationi hepatis & splenis generatę ex humiditatibus:ꝓuocat vtrũq;:& mũdat matricem a fluxu humiditatum albarum. De aneto vero dicimus ꝙ magis est medicinale: q̃ cibale : & ipso pro condimentis non vtimur. Auerrois tamen.v.colliget,de ipso dicit:ꝙ calidum est in primo gradu:& attingit parũ ex.ij.& est siccum in principio secundi & in fine primi:& idcirco est dissolutiuum:& mitigat dolorem:& inducit somnum.

¶De natura Coriandri. Cap. XI.

Oriãdrum frigidum est in primo gradu: & aridum in tertio. Galen⁹ tamẽ calidum ponit. Vnde Isaac in particularibus dictis cap. ꝓprio sic dicit. Coriãdrũ diuersę virtutis est. Q đ testatur varietas sui saporis. habet eñ amaritudinẽ: & ponticitatẽ: ideoq; Hippocrates dicit ipsum habere calorẽ ꝓ sua amaritudine: & põticitate: & dicit ipsum esse stipticũ: & ꝙ post cibum acceptũ somnũ præstet. Sed Diascorides itẽdit ipsum frigidũ eẽ: dixitq; illud scrophulas frigiditate dissoluere. qđ Gal. dixit esse impossibile, scrophulas frigiditate curare: quę grossi sunt & duri humoris. Secũdũ vero cibũ durũ est coriandrum digestioniq; inobediens. hæc Isaac. Auicenna autem tenet de coriãdro cum Diascoride. Et dicit: ꝙ possibile quidem est: vt dicatur Galeno ꝙ in Coriãdro est substãtia subtilis ꝓfundans & penetrans. Non autem profundatur substãtia frigida. Et videtur etiam fuisse sententia Rasis in. iij. Almãsoris cap. xix. dicẽtis. Coriãdrum recens frigidum est: de quo non multa est sumẽda quãtitas: forsitan enim mors sequeretur. cuius parua quãtitas eadem quæ & lactuca operatur. Verũtamẽ ipsum nõ humectat. Hęc Rasis. Ad id vero quod Galenus videtur concludere contra Diascoridem: scilicet ꝙ si Coriandrum est amarum quomodo est frigidum? dicere possumus: ꝙ & cicorea est amara: & similiter rosa: & opium: & tamen sunt amara & tamen sunt frigida: ratione tamen quarũdã partium calidarum cum frigidis, cum tali modo substantiæ permixtarum, qđ totum inde resultãs redditur amarũ. Et sic possunt saluari Diascorides, & Auicẽna Coriãdrũ frigidum esse asserentes. Quicquid tamen sit: conueniũt ipsi omnes: vt parua quantitas ex eo manducetur: propter nocumenta quæ ab ipso possunt induci. Auerrois tamen in. v. colliget sic dixit. Coriandrum calidum est in primo gradu: & est compositum ex substãtijs contrarijs: hoc

est ex substātia amara:& substantia aquea: & stiptica:& secūdum hoc facit diuersas operationes. & sic Auerrois tenet cū Galeno. & Isaac. Proprietas Coriandri est phibere vaporem a capite: & propter hoc ponitur in cibo patiētis epilentiam ex vapore stomachi.& confert etiam vertigini factæ a vapore cholerico & phlegmatico. Multa tamē ei⁹ comestio gñat tenebrositatē visus:confert tremori cordis calido:est tardę digestionis: & cōfortat stomachum calefactum: & sedat eructationē acidam post cibum. Aliqui ex nouitijs auctorib⁹ dosant Coriandrum a.vj.granis ad decem:in auctore tamen famoso non legi.

¶De Cinnamomo. Cap.XII.

Innamomū est calidum,& siccum:ideo beneficium pręstat stomacho/cōferēs frigiditati quæ est in eo,& in hepate.prouocat vrinā:aperit oppilationes: abstergit caliginē visus: & desiccat humiditatē quæ erit in capite,& in stomacho.& proprietatem habet:si comeditur: q̄ prodest caligini visus accidēti ex parte humiditatis.Ex Galeno in libro cibariorū.Dixit Paulus in septimo tractatu:q̄ cinnamomū est ī vltimitate subtilitatis partium:& nō est ī vltimitate caliditatis: sed in tertio gradu eius: & nulla medicina cōparatur ei in calefactione,& desiccatione ex tenuitate partiū eius. Hęc Paulus.Et propterea pro condimētis eo vti poterimus:& præcipue puluere eius super cibos superflue humidos & frigidos/stomacho nocentes/& capiti.

¶De natura Croci. Cap.XIII.

Rocus habet vires digerētes:lenientes: & restringētes:pūocat vrinā:præstat bñficiū colori:tollit ebrietatē.bibitur cū vino cocto: incitat appetitū ad coitū:pūocat somnū.Rasis.xxij.continētis cap.cccliiij.Et dicit Paulus. Crocus est calidus ī secūdo:& siccus in primo: & restrigit,& digerit:corroborat hepar:tollit difficultatem anhelitus: & appetitū cibi pūocat,

& vrinã,& bonum colorem facit:tamen malus est cerebro & superabũdantia eius tollit appetitum cibi. excitat actus venereos/inferens dolorẽ capiti. Cor lętificat. Et dicit Rasis vbi supra sic. Dico q̃ erat quædã parturiẽs:& sumẽdo de eo drachmas duas peperit statim ip̃a hora: & expt⁹ sũ hoc pluries:& ita semp inueni.& qa delet appetitũ:& capiti nocet;& visui:nõ vtamur eo in cõdimẽtis nostris in multa quãtitate:& pręcipue in ęstatis tẽpore:& si cõplexio fuerit cholerica & regio calida. Tradũt quidã nimiũ ei⁹ vsum & immoderatũ risu ꝑpetuo cõcutere quoad tandẽ moriatur. Idẽq; facere alij ꝓdidere si tres vncię cũ aqua potẽtur.

¶ De natura Galangę & gariophilorũ. Cap. XIIII.

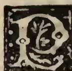
GAlanga stomachũ cõfortat:& frigiditati,& retẽtioni vrinæ cõfert. Ex sentẽtia Rasis in. iiij. lib. suorum aphorismorũ. Dicimus cum Auicẽna in. ij. canone cap. cccxviij. dicẽte. Galãga calida est,& sicca in secũdo: cuius operationes & proprietates hę sunt. quia est subtilis:resolutiua vẽtositatũ: odorẽ oris efficit bonũ:cõfert cholicę:& dolori renũ:& adiuuat ad coitũ: est bona stomacho:& est digestiua cibi. Et cõfert substãtię stomachi:& est medicina antiqua:q̃ auget i spermate multũ. De gariophilo Auerrois in. v. colliget cap. de reb⁹ maritimis sic dixit. Gariophili calidi sunt,& sicci i scđo gradu: & attingũt ad tertiũ. Et ipsi cõfortant oĩa mẽbra principalia:valẽt etiã cõtra passiones frigidas:& cõstipant vẽtrem. Et dicit Galenus:q̃ eorum proprietas est cõfortare virtutẽ digestiuã;cõfert vomitui:& nauseę:cõfortat stomachũ: & hepar. De eis vtantur:sicut dictũ est de cinnamomo.

¶ De Nuce muscata. Cap. XV.

NVx muscata est calida & sicca i fine secũdi:i qua est stipticitas:& odorẽ oris bonũ efficit:cõfortat visum:hepar:splenẽ:& stomachũ:& proprie os ei⁹ cõstringit:& ꝓuocat,& cõfert difficultati vrinæ: & ꝓhibet vomitũ. Auicẽna in. ij. canonis cap. cccccx.

Serapio auctoritate Isaac abenamrā dixit. Meliores ex eis sunt rubeę: pingues: graues: & deteriores sunt nigrę: leues: & siccę: & stringūt ventrem: & aromatizāt stomachū: & hepar: & extenuant splenem: & molliūt apostemata dura hepatis: & odorem oris efficiūt bonum: auferūt fumositates a stomacho: & digerūt cibum: & expellunt ventositates: & corroborant stomachum & hepar.

¶ De pipere. Cap. XVI.

Piper calidū est & siccū in medio quarti gradus: & prouocat vrinam: & cōfert tortioni & vētositatibus grossis accidētib⁹ in stomacho: & in intestinis: incidit phlegma viscosum i pectore: & pulmone: & stomacho: & itestinis: & digerit cibū. Et piper longū est calidū, & humidū digerēs cibum: disperdēs ventositates de stomacho: sed nociuum est psonis calidis. hęc Rasis. xxij. cōtinentis cap. ccccclxxvij. Et dixit Galen⁹ in regimine sanorū, q̄ piper albū meli⁹ ē ad stomachū: & melius cōferēs stomacho calido. Et in lib. quęstionū dixit. Si abūdans sumptio fiat de pipere: prouocat vrinā: si minus soluit vētrē sicut scamonea: & ecōtra facit. Et de libro Mahal dixit q̄ piper extenuat corpus & desiccat sperma. Cōcludamus q̄ in hyeme p̄cipue & in humidis cibarijs & frigidis psonis in cōdimētis cōueniēs est piper: & etiā pinguibus & quietis q grossos viscosos & frigidos humores habent.

¶ De Zinzibere. Cap. XVII.

Zinziber calidū est & siccū i tertio gradu: humiditatē habet licet sensui nō appareat. qđ testificat quia putredini apparatū. est vtile frigidis: vētrē soluit: humiditatē desiccat: digestiuā virtutē adiuuat: & ventrē humectat. hęc Isaac in diętis particularib⁹. Hęc quoq; fuit Rasis sentētia in. xxij. cōtinētis cap. 358. dicētis auctoritate Diascoridis. Zinziber habet vires calefactiuas subuenientes ad digerendū cibum: sed lenit naturā leuiter & valet ad stomachū: & ad obscuritatē oculorū:

& vires ei⁹ sunt vt vires piperis. Et dixit Bimmasui. Zinziber calidum est in vltima parte gradus tertij: & humidū in vltima parte primi. Et significat superhumiditatē eius corrosio ipsius: & putrefactio eius. cōfert oppilationib⁹ accidētibus in hepate ex frigore & humiditate. subuenit sup coitum: & digerit cibum: dissoluit vētositates grossas accidentes in intestinis & stomacho: & lenit naturā: & cōfert caligini oculorū generatę ex humiditate. Zinziber cōditum est calidū & siccū: quia mel tollit humiditatē ei⁹: excitat coitū: auget caliditatē stomachi & corpis. cōsumit phlegma: & confert senio: & phlegmati corpori condominanti.

LIBER QVARTVS DE POTV.

¶ Quę potiones aut valētis, aut medię, aut imbecillę materię sint. Cap. I.

Vm de his dictū sit: q̄ comedēdo iuuāt: ad ea veniendū est: q̄ bibēdo nos alūt: id est potionē. hæc autē nō oim tantū morborum: sed etiā secūdę valitudinis cōmune p̄sidiū est: ptinetq; ad rē oim proprietates nosse. primū: vt sani sciant quō his vtant: deinde vt exequētibus nobis morborū curationē, liceat species rerū, q̄ assidue necessarię erūt, subijcere. Neq; necesse ē subide singulas eas noiare. Scire igit̄ oportet q̄ ex potiōib⁹ q̄cūq; ex frumēto facta ē: itēq; lac: mulsum: passum: vinū aut dulce: aut vehemēs: aut mustū aut magnæ vetustatis, valētissimi gn̄is est. At acetū: & id vinū: qd paucorū annorū: vel austerū: vel lene est: in media

materia est:ideoq3 infirmis nũq̃ generis alterius dari debet Aqua oĩm ĩbecillima est. Firmiorq3 ex frumẽto potio est: quo firmi⁹ fuit ipsum frumẽtũ. firmior ex eo vino qđ bono solo q̃ qđ tenui:qđq3 temperato cælo: q̃ qđ aut nimis hũido:aut nimis sicco:nunũq3 aut frigido,aut calido natũ est. Mulsum quo plus mellis habet. Passum quo ex sicciore vua est,eo valetius est. Aqua leuissima pluuialis est: deinde fontana:tũ ex flumine:tũ ex puteo:post hęc ex niue,aut glacie:grauior his ex lacu:grauissima ex palude.

¶Problemata.

¶Cur pot⁹ multus,aliquãdo & paucus alui ꝓfluuiũ inhibet? nũquid q illud qdẽ vtpote paucũ merito exiccat:hoc vero ꝓpter affluẽtiã in mictũrã secedit:ipsũq3 ex aluo humidũ cõsequit? pariter eñ vtrũq3 deijci nõ cõsueuit.sed cũ aluus deijcitur mictura magis exarescit.exinanitionẽ nãq3 fecit ex aluo in multam micturam multus potus.

¶Cur vinũ magis q̃ alia calida ebriũ facit? calidũ est: & tenue:& p̃terea humidũ:celeriterq3 modificationẽ, digestionẽq3 inuenit p mẽbra incoctã vaporũ: & cerebri cauitates implẽdo ebriũ reddit. Alia vero q̃ semp calida sũt cõcurrẽtẽ neutiq̃ habẽt humiditatẽ ac tenuitatẽ:sed crassa & grauãtia tarde referunt. Cõcocta ideo serã modificationẽ icõcoctã vaporum habent:ac non ebrietatem pariunt.

¶Cur inueteratũ vinũ calidum,& aridũ est? Qz diu in vase cõsidẽs:& atterat:& digeratur:in sese redeat: vaporãdo despumescat:& attenuetur:totũq3 cõcalescat:sicut in alijs est speciebus in sese atterentibus:quę in caliditatem ariditatemq3 ex motu conuertuntur.

¶Cur post fructuũ esitationẽ:vt ficuũ,cęterorumq3 gñis eiusdẽ:vel vinũ merum:vel aquã superbibere debeamus quæ quidẽ aduersa inter se sunt. An quia genus pomorũ & calidũ,& humidũ causa suæ generationis est? Habet eñ tũ ignis copiã tum humoris.itaq3 succus pomi veluti feruorẽ intus piguẽ excitat: quomodo mustũ foris efferuet

Digestio est perfectio a naturali calido

vini tamē hebetiore, humor autē minus cruditatē cōmittit. Aqua igit̄ suo frigore feruorē illū frāgit: atq; extinguit. & vinū suo calore idē plærūq; efficere potest: qppe qđ perinde atq; ignis igni mult⁹ pauco vires subtrahat. Ampli⁹ tamen humoris copiā suo calore emollit: & cōcoquit: sucq; pōdere innatātē illum feruorem vincit ac reprimit.

¶De potu in vniuersum Collectiones.

¶Dico q̄ potus duarum causa vtilitatū necessarius fuit. Altera est vt corpus humectaret: repleretq; locū earū quę dissoluūtur humidarum substātiarū. Altera vero vt cibū trāsmittat: & ad omnia perferat mēbra corporis: & illi præstet tenuitatem: qua eius facilitet̄ transmissio per meat⁹ & vias. hęc Hali. v. theoricæ cap. xxix.

¶Permixtio & vnitio ad digestionē ordinat̄: & hęc ad nutritionem: & tādē ea i salutis cōseruationē. Permixtio autem elegātior fit cū simul comedit̄ & bibitur: eo q̄ cibum grossioris substātiæ oportet ad bonā cōmixtionē substantiæ liquidę admisceri: vt mixtio indicat elemētorū diuersarum naturarū existentiū. Et etiam quia digestio est perfectio a proprio, & naturali calido: ecōtra iacētib⁹ passionib⁹ vt dixit Aristoteles i quarto Meteororū. Vbi ergo magis saluabitur digestionis ratio: pfectior nutritio subsequetur hoc autē est in simultanea pmixtiōe cibi cū potu: cū āpli⁹ cōtraiacētes adueniāt passiones qualitatū primarū se adinuicem cōtēperātes. Qđ etiā firmat̄: quoniā oportet qđ digerit̄ reddi simile in substantia massę ptisanarię. Vnde primo canonis fen prima. Nutriens cū digeritur fit suā essētia in multis animaliū/auxilio eius quod ei admiscet̄ de eo qđ bibitur/plęrūq; chilus: & est substātia liquida ptisanę in spissitudine similis. Cū autē cibus sit grossus vt plurimū: & penetrationis tardę: admisceri ei opus est qđ eum liquidum reddat: & penetrare faciat: hoc aūt est potus. ideo bibere fuit necessariū semp cū comedit̄: nisi cibus ita liqdus esset: vt substātiā fere potus habeat: cū quo, aut non pota

re:aut non ita necesse est:cũ sua substãtia iã permixta sit &
subtiliata, vt sufficiens sit penetrare. hoc tñ raro cõtingit.

¶ Scias q̄ bibere aquã cum aliquis est ieiunus:& post ex
ercitiũ,& balneationem,& proprie ventre vacuo, vehemẽ
ter est impediens. Et multã quoq; aquam frigidam bibere
est malum. q̄ si vehemẽter necessarium fuerit/ sit post suf
ficiẽtẽ comestionẽ. Hęc Auicẽna.iij.primi doc.ij.ca.viij.

¶ In potationis regimine obseruãda est regula:ne aquã ie
iuni, vel sup mẽsam nisi postq̄ comederint, & ventris su=
periora alleuiata fuerint, sumere p̄sumãt. Rasis.iiij. Almã=
soris cap.v. Et infra subiũxit. Nullus etiã ieiunus aquam
bibere debet:nisi q magnũ habet ardorem. Et postea sub
dit. Homo autẽ famelicus,& vacuus vinum bibere nõ de
bet:neq; post cibum acutum: neq; post balneũ:neq; post
motum fortẽ. Et ideo dicebat Galenus in secundo apho=
rismorũ cõmẽto.xxj. Si quis famelicus vinum ante cibũ
acceperit, cito in spasmũ,& mẽtis alienationẽ incidit. Quę
omnia vera sunt in nõ assuetis. quoniã in assuetis nõ vide
mus p̄dicta accidẽtia cõtingere. Ideo dicebat Cõsiliator in
differẽtia.cxviij.cũ Auicẽna in tertia primi. Vsus sunt res
extra rationẽ existẽtes.& illud ostendunt bibuli Germani,
Britones,& Normãni:qui cõsuetudine deprauata fere illæ
si tabernas ante luciferum expostulãt. Multoties tamen &
ipsi cum sua consuetudine repente moriuntur.

¶ Homo nõ debet bibere vinum post ciborum saturitatẽ
nisi postq̄ descẽderit cibi:neq; post crapulam. Hęc Rasis.
iiij. Almãsoris cap.v. Et in lib.xxv.cõtinẽtis ca.j.causam
dictorũ expressit cũ inquit. Quoties sequitur cibũ potus
abũdãs: p̄hibebit q̄ nõ circũferat super ipsum stomachũ
& nõ digeratur. Vnde sup cibum sumatur i potu aqua in
quãtitate mitigãti aliquã partem sitis nõ in toto. abstinẽtia
fiat sitis dum digeretur cibus:& deinde bibat ad suũ velle
quoniã tũc subtiliabit,& illũ supportabit. Quę fuit senten
tia Galeni in lib. de dissolutione cõtinua sic scribẽtis. Non

oportet vnq̄ q̄ qs accipiat ex vino multū in principio ac ceptionis cibi: ne descēdat cib⁹ cum vino, & prohibeat di= gestionē: ꝓpterea q̄ separet inter substātiā stomachi, & in= ter cibū. Et qn̄ nō tāgit stomachus cibū, nō mutat in silitu dinē corporis cōueniētē: sed remanet in ipso indigest⁹. Et debent isti qui accipiūt cibū, cum ipso sumere de vino qđ solū sedet sitim: & abstineāt se cū quātitate in qua possīt, & quiescant donec digestio fiat: postea sumāt de vino ꝓut optauerint: nā ipsum adiuuat ad descēsum cibi & subtiliat vt penetret & vt ingrediaī venas subtiles. Hęc Galenus.

¶ Duplex est potus. Quidā diciī permixtiuus: vt ille qui vna sumiī cū alimētis. Alter vero delatiuus: sicut ille qui exhibeī facta digestiōe in vētre, & dimidiata in hepate: vt cibū faciat penetrare. Qđ in cōsuetis, & in his qui volunt impinguari cōuenientissimū est. Qui aūt non sunt assueti & sufficiēter in mēsa biberunt, id in eis necessarium nō opi namur. Et hęc fuit sentētia Cōsiliatoris ī differētia. cxviij.

¶ Debet preterea quisq; ieiunus vel post balneum vel post coitum vel post fortem motū qui hominis anhelitum fre= quentē facit, cauere ne multum aquę frigidę subito bibat. Hęc Rasis. iiij. Almāsoris cap. v. Et infra subiūxit. Homo aūt famelicus & vacu⁹ vinū bibere nō debet: neq; post ci= bū acutū nec post balneū nec post fortē motū. Et ita sen= tit Auicena in. iij. j. ca. viij. sic dicēs. Bibere aquā post exer= citiū, & balneationē, & ꝓprie vētre vacuo, ē multū ipediēs

¶ Vinū qdē post quodlibet cibariorū bibere est malū: qm̄ supra cibū mali chimi bibere vinū, dum comediī: aut ante aut postq̄ digeriī: est malū: quoniā facit malū chimū in ex trema corporis penetrare. silr̄ sup fructus, & ꝓprie melo= nes. Ex sentētia Auicenę in. iiij. j. doc. ij. cap. viij. Et in par te. ij. cāticorū textu cōmēti. xxxiiij. sic etiam dixit. Non est continuādus omni die potus vini: nec est bibendus a ieiu= no: nec etiā post assumptionem cibi subtilis: vel acuti. Et proptereą iussit Aristoteles in. xxij. problematū problēma

te.viij.q̄ super fructus calidos aqua biberetur:super frigidos vinum bonum,& parum rectificationis.

¶Ebrietas,si frequenter,plurimas affert corpori lęsiones quarũ aliquę hę sũt:mẽtis corruptio:animi attenuatio:virtutũ animaliũ eneruatio:repletio scilicet venarũ,& ventriculorũ: naturalẽ submergit calorẽ: eũq; refrigerat:qua ex re apoplexia fit:paralysis:eneruatio: obstupefactio: epilepsia:tremor:& spasmus.Hæc Hali.v.Theoricę cap.xxx.

¶Causa frigidi morbi plenitudo pot⁹erit.Nã plurimũ fit causa epilętię,& passiõis sensus,& mot⁹,& aliorũ morborũ frigidorũ.Hęc Galen⁹ in.ij.de accidẽti & morbo cap.iij.

¶Neq; vini tãta sumẽda est quãtitas:vt ex ea grauet stomach⁹:nisi aliqs post ei⁹ potũ sibi medicari velit. Hęc Rasis.iiij. Almãsoris cap.v. Quę qdẽ fuit sentẽtia Galeni in prio Therapeuticę cap.vj.dicẽtis.Intẽsio quãtitatis i potu quidẽ est:vt nũq̃ nauigẽt i vẽtre cibi,& vt fluctuatiões nõ operent aliquẽ sensum:sicut i cibarijs: maxie q dẽ si possibile est vt neq; grauẽt vnq̃ i vẽtre.Et hoc est qd̃ pceperat Auicẽ.i.iij.j.ca.8.cũ inqt.Si ex cibo aut vino repletio acciderit,ip̃s euomat,& hydromel bibat,& postea etiã ip̃s euomat.deiñ os suũ aceto & melle abluat,& faciẽ aq̃ frigida.

¶Cũ vinũ in corp⁹ penetrauerit,& fuerit calidũ:nõ elõgabit multũ a natura,& accidit velox resolutio. Q̃z si cũ est frigidũ penetrauerit,fiet nocumẽtũ: qd̃ nõ fit ex alijs frigidis rebus:qm̃ illę tardãtur donec calefiant:neq; earũ penetratio est ita velox:sicut istius: & p̄cipue in corporib⁹ quæ horipilationi sunt apta. Hæc Auicẽna.ij.primi summa de pulsib⁹ cap.xj. Vnde Hippocrates in.xvij.particulæ.v.dixit. Frigidum spasmos/& tetanos facit/ & nigrores/& febrium rigores.Et in alio aphorismo. Frigidum est inimicum neruis,ossibus,dentibus,cerebro,spinali medullę.Et in.xxiiij.eiusdẽ dixit.Frigida velut nix aut crystallus pectori sunt inimica,tusses commouentia.

¶De vino. Cap.II.

Inum secundi est calefacientiū ordinis: satis vetus tertij: vt mustum primi. & quoniā plures vini differētię sunt: paucis distinguēdū. Cūcta igitur vina rufa, & crassa, gignēdo sanguini aptissima: quia breui modo exiguaq; egēt mutatione. Inde nigra, & dulcia: inde rufa, & nigra. Substantia vero crassa, & astrigētia, q̄dā vi acerbida. Alba & tenuis substātię, aquae similia, in aluo cōcoquūtur & reddūtur. Magis dulcia autē q̄ austera, vtpote magis calida, ītestinis cōgruūt: & magis citant ventrē. quę crassa, tardius cōcoquūtur. quae vētrem nacta validiorē: vt bene cōcoquātur: multū alimentū praebent: corripiunt & obstringunt aluum, & micturam cohibēt, crassumq; humorē generāt. sunt quorū venę obstruātur, & iecur, & lien offendūtur, & renes: generāturq; calculi. aqua intercuti vitianť qui eo frequēter vsi sint: praesertim senes. Probatissimū vero vinū, & valentibus accōmodatius, & aegris, q̄d colore rufum, substātia tenue: aliquaten⁹ acerbescēs. Sūt fere vino colores quatuor. Albus, fuluus, sanguineus, niger. pręcellit sanguineus. Inquit eñi de complexionib⁹ Galen⁹. Vino sua & eximia existit in mutatione celeritas. Est nāq; vt facula & filum oleo perfusum: stupaq; & pix. Vitādus est vini vsus pueris & iuuenibus. Nā vt Plato lib. ij. de legibus scribit. Ab ebrietate & vini repletione iuuenes omnino abstineant. Nulli penitus interdiu vinum concederem nisi exercitationis corporeae morborumq; causa hoc potu opus fuerit. Neq; etiam noctu viro vel mulieri quando liberis operam dare volunt. Gubernatores etiam atq; iudices munus suum subituros a vino penitus prohiberē. Deliberaturos quoq; de rebus nō omnino negligendis. Ac vini vsus ferme omnium moderatissimus, & parcissimus esse debet.

¶Problemata.

¶Cur ebrijs vox magis infringitur: q̄ sobrijs? Nēpe quoniam satur atq; expletus cito vocem infringit. Cōiectura

huius est: q; neq; chori a prãdio exurgẽtes se exercẽt: neq; histriones: sed cũ ieiuni sunt. At cũ saturi, ebriiq; sunt, nõ iniuria voces magis infringunt.

Cur in Aegypto: quæ æstuosissima est: vinũ frigidum nascitur? Eadẽ sane de causa. ad vitium siquidẽ radices refugit frigus: ipsasq; frigefacit: vtpote quę præ cæteris stirpibus passioni sunt obnoxiæ.

De vino, Ex traditionibus auctorum Collectiones.

Vinũ est substãtia liqda ex vuis expressa: ex cui⁹ susceptione corpus nutritur, & nutrimentũ p partes corpis illo portat. Ex cõsiliatore in.iij. problematũ cõmento primo. Et i sui Cõsiliatoris differẽtia.lxx. Vinũ est succus ex vuis maturis expssus: & liquor cęteris naturę humanę amplius accõmodatus. gaudet em̃ ipso q̃ maxime cũ pportionẽ eidẽ: cuius cõplexio calida est, & humida: nisi antiquũ sit & quatuor annorũ & supra. Tunc enim calidũ est, & siccum.

Pueris quidẽ vinũ ad bibẽdũ dare est sicut ignẽ igni addere in lignis debilib⁹. hęc Auicẽna.iij.i.cap.viij.ij.doctrinę. Q đ accepisse videt a Rasi in lib.xxv.cõtinẽtis capi.i. dicẽte. Infantes, & pueri q nõ sunt ętatis.xviij.annorũ nõ debẽt gustare vinũ: quia nõ debẽt addere ignẽ sup alium ignem: sed iuuenes possunt ipso vti cum temperie.

Scias: q; vinũ, & ceruisia mala sũt pueris: eo q; eorũ capita replet malo calore: calefaciũt enim eos, & mentẽ eorũ perturbãt. Hæc Auerrois.vj.colliget. Quæ fuit sententia Galeni i primo de regimine sanitatis dicẽtis. Eucrat⁹ puer vsq; ad plurimũ non debet gustare vinũ: quia bibitũ sufficiẽter humectat, & calefacit corp⁹, & implet caput vaporibus. & cũ omnis immoderãtia obsit eis: hęc quę circa calidum & humidum, maxime est eis nociua.

Potus aptus est vinũ ætate qdẽ mediũ: forma vero puru, lucidũ, in colore albũ aut subrubeũ: odore vero suaue in gustu vero neq; aquosum oĩno: neq; aliquã vehementę

qualitatem ostẽdens:nec stipticã,nec amaram,neq; dulcẽ.
Hæc Galenus.iij.Techni textu cõmenti.ccv.

¶ Vinum amplius morans in ventre nihil familiare,neq; vtile senibus affert:siue fuerit album,siue nigrũ. Nigrum eñ vinũ senibus nõ est vtile:neq; ante cibum,neq; multo magis alio tempore:quia nullũ grossum vtile est senibus: qm̃ oppilãtur ex eis renes,& hepar,& splen &c. Rationem quoq; aliã adducit in.vij. Aphorismorũ cõmento.vij.cũ dicit. Calor naturalis senũ congelatus,& extinctus a vino nimio superatᷓ: sicut flãma aquis multis solet extingui:& lucerna mlto oleo sibi apposito. Caueãt itaq; senes a multa vini etiã laudatissimi quãtitate: licet ipsorũ nonnulli lac eorũ esse huiusmodi vinũ prędicẽt. Quibus hac in re non est fides adhibẽda. Vinũ sit eis magis pro medicina:q̃ pro cibo propinãdum.& propterea cõtenti sint de tẽperatã vini,& reliquorum omnium quantitate.

¶ A tristitia omni,& angustia alleuiat euidẽter vinũ bibitũ.quotidie eñ hoc experimur.& Zeno (vt aiũt)dicebat: quoniã sicut amari lupini infusi in aqua fiũt dulces:ita & ipse a vino disponebatᷓ. Theognis etiã dicebat. Vinum cũ bibitur multũ,malũ est. Si vero id aliquis bibat sapienter: nõ malum est,sed bonũ. Vere enim si moderate bibatur,digestioni,& distributioni,& sanguificationi,& nutritiõi,multũ cõfert: & cũ hoc animã nostrã mãsuetiorẽ,& audaciorẽ efficit,p mediã videlicet cõplexionẽ corporis, qua rursus ipsam operatur per mediũ humorũ.Hæc Galen⁹ in lib.de sequela potentiarum animæ ad complexionẽ corporis.

¶ Vinũ est cibo bonũ: penetrator in toto corpore:incidit phlegma,& resoluit ipsum: & choleram rubeam i vrina,& alijs extrahit:& choleram nigram labi facit,& facile exire, & eius flectit nocumẽtum propter contrarietatẽ.hæc Auicenna in.iij.j.doctr.ij.cap.viij. Et in.iiij.j.capi.ij.inquit. Vinum temperate bibitum in humectando est forte:& rectificat colorem plumbeum. Similiter & Isaac in vniuersalib⁹

digtis sic ait. Vinū augmētat calorem naturalē: cibus vero fatigat. Et in particularibus inqt. Vinū bonū dat nutrimē tum, corpori sanitatē reddit, & custodit: si sic accipiatur secundū q oportet: & quantum natura valebit sufferre. confortat em virtutē, nō solum in stomacho: verū etiā secundā: quæ est in hepate. Vnde Rufus. Vinū nō solū cōfortat calorem naturalem: verū & turbidum clarificat sanguinē: & aditus totius corporis, & maxime venarum aperit: tenebrosam fumositatē tristitię generatiuā a corde expellit: totiusq; corporis membra corroborat.

¶ Vinū tēperatū totū corpus calefacit mēbra perforans, humores tēperans, & calorē naturalem excitās. Hęc Galenus in. vij. Aphorismorū cōmēto. lvj. Et in. iiij. de regimine sanitatis cap. j. dixit. Vinū sup omne aliud digerit semicrudos humores: & sudores, & vrinā puocat, & somno cōfert. Vnde Auerrois in. vj. colliget cap. de regimine corporis tēperati dicit. Vinū & ceruisia duabus resistunt choleris & eas a corpore expellūt: melancholię vero a tota specie resistunt: sed choleram rubeam per vrinā educunt, & mēbra humectant: in quibus siccitas superuenit.

¶ Si bibatur aqua cū vino: sedabit sitim plus q̄ si bibatᵗ sola: qm̄ vinū adiuuat aquam ad penetrandū: & facit ipsam puenire ad loca ad q̄ sola non puenit. hęc Galenus in primo de simplici medicina distin. iij. cap. vj. Et in secūdo regiminis acutorum cōmēto. xxviij. dixit. Vinū aquatum cōmixtū debilitat stomachū: verum bibere quātitatē paruam ex eo est conueniēs stomacho qui exiccatus est. Et in cōmento. xxxiiij. eiusdē inquit. Vinum aquatum cōmixtū mollificat stomachum, humectat eum, debilitat ipsum, & generat in intestinis ventositatem. Sicut vinū purum facit saltum in tēporibus, & grauitatē in capite, & sitim, propter sui caliditatē: sic aquatum facit contrariū eorū, ppter humiditatē suā, & frigiditatē. Et ppterea cōcludēdū est: q qui debilē stomachum, aut frigidum habuerit, omnino si

cut & debilia habentes viscera debent vinū cōmixtū non accipere:sed illud fortioribus medicinæ gratia derelinq̄re: qui secure quandoq; possunt vti:& p̄cipue in ęstate,& calida regione,& potui commixto consueti.

Vinū aquosum,& subtile,atq; albū naturaliter est aquæ vicinū:& illius virtuti vicinat̄ ad nutrimētū:vnde vrinā p̄uocat:nec corpus inde nutritur:nisi parum.hęc Galen⁹.ij. Aphorismorū cōmēto.xj.Et in.v.Therapeuticę ca.ix.dixit. Vinū aquosum bibitū vniuersas mouet excreatiōes. Et in lib.de Euchimia cap.viij.similiter tetigit iuuamentū ei⁹ de vrinę p̄uocatiōe:cū ait.Quęcūq; vinorū sunt aquosa & subtilia secūdū cōsistētiā vrinā mouentia paucissimū nutrimētū dāt corpori.Et infra subiūxit.Meliora vina ad vrinationē sunt q̄ subtilia existūt,& caput minime tangūt & p̄pter has causas febricitantibus sunt cōuenientia.

Vinū albū,subtile,cōmixtū,est melius febricitantib⁹ q̄ aqua:p̄pter illud q̄d est in eo de sudatione,& p̄uocatione. Hęc Auicēna.xiij.iij.tract.j.ca.xxix.Et infra ait.Vinū fractū p cōmixtionē cōfert febricitātib⁹:cholericę in declinatione pręsertim:quoniam infrigidat,& humectat vehemēter.Hoc quoq; sentit Isaac in particularibus diætis dicens Vinū albū,& aquosum securius datur febricitātibus:cū facile fumo,& sudore egrediatur.

Palā intelligimus vinū albū & nigrū esse minus cęteris calidū : sed albū magis.q̄ nigrum humiditati p̄tinet p̄ sui subtilitate,& aquositate sibi dominante:& grossitate, atq; terrestreitate nigro dominātib⁹.Hęc Isaac in particularib⁹ diętis.Et post aliqua subiūgit.Nō inuenimus vinū subtile,& aquosum:nisi albū,& albedini vicinū:p̄pter hoc albū est subtilius,minusq; cōmixtionē suscipit.ēst & sensu facile:cito digestiuū:& velociter venarū perforatiuū, & vrinæ p̄uocatiuū.parū tn̄ nutrit propter suam leuitatē:vnde cito in caput ascendit:& facit ebrietatem cito dissoluēdam. nigrum vero contrarium facit.

¶ Vinũ aquosum & subtile atq̧ albũ naturaliter est aq̃ vicinũ:& illius virtuti vicinaẽ ad nutrimẽtũ: vnde vrina prouocaẽ:nec corpus inde nutritur:nisi paruissimũ. Hęc Galenus in.ij. Aphorismorũ cõmẽto.xj. Et in.iij.regimis acutoꝝ cõmẽto.viij.dixit. Vinũ albũ est minoris calefactiõis oĩbus vinis. Et Hali.in.v. Theoricæ cap.xxx.ait. Vinum albũ est aquę sĩle:qđ min⁹ reliq̃s oĩbus calidũ est. Et ꝑpter ea dicebat Auicẽna.iij.j.doc.ij.ca.viij. Vinũ albũ,& subtile,calefactis est meli⁹;nõ eñ capitis efficit dolorẽ: sed forsitã ĩs humectabit:& dolorẽ capitis alleuiabit: q ex stomachi ardore ꝓuenit. Et in doc.iij.eiusdẽ cap.iij.sic etiã inquit Vinũ albũ & subtile est pauci nutrimẽti,& datur loco aquę Et ideo dicere possum⁹ q̧ vinũ albũ vt est vinũ nostrum Lugdunẽse:aut vinũ Lotharingũ:vt Tullense, & Parisiẽse ꝓprie magis via medicinę,q̃ via nutrimẽti vel roboris sit ꝓpinãdũ:licet oppositum sentiant aliqui delirantes.

¶ Vinũ qđ est croceũ/fortioris ẽ caloris,& robustioris acuminis:citiusq̧ ad mẽbra trãsmittiẽ, & rubeã parit cholerã & cephaleã.qđ in sanis etiã est verũ:& nõ in febricitãtibus solũ. Hęc ex sentẽtia Hali.v. Theoricę ca.xxx. De qb⁹ locutus est Galen⁹ in prĩo regiminis acutoꝝ dicẽs. Vinũ citrinũ est malũ in eo quo indiget ille q habet febrẽ: qm̃ est calidũ vehemẽtis caliditatis. Et Galen⁹ etiã in.iij. eiusdem cõmẽto.ix.dicit. Vinũ citrinũ vehemẽti⁹ lędit caput:& mẽtẽ:qm̃ est calidius nigro:& ꝑpter hac causam fit addens in febribus.qđ est quoniã conuenientiora in febribus sunt vina aquosa tantum.

¶ Vinũ qđ est rubeũ/& clarũ:fortis est caloris/& siccitatis: cito trãsiẽs ex stomacho:& in corpore sanguinem generat qui ad acumẽ declinat:naturalẽ confortat calorem:si conueniẽs de eo mẽsura porrigatur. Est quoq̧ vinum subrubeum:qđ etiã fortis est caloris & plurimi nutrimẽti: bonũ generãs sanguinẽ si in moderata sumatur quãtitate. Hæc Hali.v. Theoricę ca.xxx. Et post pauca subiũgit. Est etiã

aliud vinū cuius color est niger: qđ amplius nutrit:eiusq; color est sub croceo,& in corpus transmissio tardior.

¶Vinū terrestre, & grossum oppositū est subtili & aquoso. vñ quia grossum est:plus cęteris grauat stomachū:durū est ad digestionē faciendā: & difficile ad perforādas venas:vrinā nō prouocat,tardeq; ad caput ascendit,propter sui fumi grauitatē,atq; grossitiē.Idcirco nō facit ebrietatē qđ tamen si fecerit:nō cito dissoluetur.Hęc Isaac in particularibus diętis.Quę ergo delectabilia fuerint grossa,& nigra,& non turbida:non ita fugienda sunt nisi a senibus & a timentibus oppilationes.

¶Vinū dulce calidum est in secūdo gradu,& siccū in prio aliquātulum tamen humiditati pertinet:propterea est grossum,& illaudabile in sua actione:nisi quia vētrē soluit. qa in omi re dulci vis laxatiua, & colatiua inuenit.Qđ vinū si aliquid inuenerit in corpore:qđ ipsius contrariū sit actioni:& cohibetur ad exeūdū:calefacit,& bullit,ascenditq; ad superiorē partē stomachi: & conuertitur in cholericos humores,sitimq; generat,& ventositatem in superiori parte & lateri nociuam:oppilationem in hepate, & splene generat/lapidem in renibus creat:maxime si inuenerit hæc mēbra talibus passionibus pręparata, aut digestiuam virtutē debilem.propter hoc caueant illud quibus grossa,& humida donatur dięta:quia si assueuerint eo, pfecto in hydropicam incident passionem.Hęc Isaac in particularibus dięttis.Et postea dixit auctoritate Galeni q; oppilat hepar:qa peruenit ad ipsum per largas vias.Pulmonem autem minime:quia per angustas. Illud tamen caueāt:quia generatur sitis:eorum enim calorem augmētat:& humiditatē saliuę desiccat,& ingrossat:fitq; quasi creta:& annectitur canalibus pulmonis. Et quia etiam cōuertitur ad choleram, cauendum est:dicēte Galeno in.iij. regiminis acutorū cōmento.iij.Post mel vinū dulce inter cæteras res dulces est facilius in choleram conuertibile.Auicenna in.x.iij.trac.j.

cap.vj.dicit.Vinum dulce vehementer aperit oppilationē pulmonis: sicut ipsum vehemēter generat oppilationem hepatis. Et est melius vinū habētibus in pectore ægritudinē, verum nō oportet vt bibatur in pleuresi,& periplemonia:nisi post maturationē:neq; sumatur in potu ab illo cuius hepar aut splen est infirmum.

¶ Vinū stipticū est paucę caliditatis quando cōparaī alijs vinis: & ꝑpter hoc fit:q̄ potus ei⁹ cōfert diarię. verūtamē nō ꝓuocat vrinā:& tale est cōueniēs calidas habētibus cōplexiones,& hepar inflāmatū. Hęc Galen⁹ in.iij.regiminis acutoꝝ cōmēto.v. Et Auicēna in.iij.j.doc.ij.ca.viij.dicit. Quibus vinū calefacit & inflāmat hepar,vtātur tali quale est succus vuæ acerbę:huiusmodi autē est vinū acrestiuū.

¶ Pōticum vinū & acerbū dur⁹ est,& grauius, tardiusq; digeritur:venasq; difficilius dulci perforat:quia dulce calidius est,& acceptabiliorē saporem habet. Pōticum autem videtur esse terrestre:aut paruū habēs saporem: vnde difficile est ad perforandum venas:neq; vrinam,neq; egestionem,aut sudorem prouocat. nō ergo bonum sanguinem generat: vētrem tamen,& intestina cōfortat. Stringit ergo egestionē de stomacho defectione:maxime si solutio causa caloris fiat,cuius signa sunt rasura intestinoꝝ &c.Vnde Diascorides.Vinū(inquit) acerbum diureticum est.sed nescimus qua intētione hoc dixerit. Hæc ex sententia Isaac in particularibus dietis.

¶ Fugere autē oportet a grossis simul,& fœtidis vinis,& ab indelectabilib⁹,& austeris. Vinū austerū nō siīiter euchimū:sed robur imprimit debili stomacho,& vētri,& maxime scd̄m discrasiā calidā patientibus.Hęc Galenus in lib. de euchimia & cacochimia capi.viij. Et in libr.de vinis sic quoq; de eo scripsit. Austerū vinū neq; ipsum est diureticum:sed sicut grossum tardat circa hypocondrium.

¶ Vinū odoriferū suū liquorē significat esse subtilē/tēperatū / & ex omni sorditie mūdificatū,penitusq; digestiuū.

n iiij

vnde clarũ sanguinẽ generat,& laudabilẽ,& mũdum. Cordis ergo est cõfortatiuũ: animãq; lętificat:& angustiam expellit: quoniã mũdificat sanguinẽ a sorditie ĩ corpore existente: qua expulsa sanguinis fumus grossus, turbidus,& obscurus, solit⁹ naturalis caloris lumen offuscare, expellitur. vñ fit causa lętitię. Propter hoc ergo huiusmodi vinũ oĩbus ætatibus & cõplexionibus cõueniens est: si accipiat̃ vt oportet:& qđ a natura sustinet̃. vnde Hippocrates. Vinum inquit odoriferum subtilius/leuius/digestibilius cęteris est, ac nutribilius: quia significat naturã suã cõpleuisse actionẽ:& omne cõtrariũ ab eo eẽ ablatũ: ꝓinde vrinã ꝓuocat: citoq; ad caput ascẽdit:& facillime ab eo inebriat̃: sed tamẽ cito ab ea liberat̃. Vinũ vero qđ nullius est odoris, innuit suę fumositatis grossitiẽ: grauitatẽ:& ĩdigestibilitatẽ. Idcirco illaudabilis ẽ nutrimẽti: ꝑpter hoc nec mũdificat: nec sanguinẽ clarificat: neq; cõfortat cor: nec creat lætitiã: grossos etiã augmẽtat humores,& fumũ turbidũ generat & obscurũ. quare fit causa tristitię. Sed tñ ꝑpter suã grauitatẽ,& grossitatẽ nõ cito in caput ascẽdit:& ebrietatẽ generat: ꝙ si fecerit, dure tardeq; dissoluit̃. Hæc Isaac ĩ particularibus dietis. Et subdit. Vinũ inter subtile,& grossum, est mediocre: cui⁹ odoris mediocris fit actio & passio eius, secũdũ ꝙ est ꝓpinquũ vel remotũ ab eorũ extremitatibus.

¶Vinũ fęculentũ,& antiquũ,& nouũ etiã, qđ nõ est clarificatũ, generat sanguinẽ vaporosum, fęculentũ,& tenebrosum. Si tñ clarificatũ eẽt, secus cõtigeret. hęc Auicẽna prima. iij. trac. v. cap. x. Et in. xj. iij. trac. ij. ca. viij. dixit. In vino qđ recẽs est fortis existit virt⁹ ad aggregãdũ spiritũ,& cõfortandũ ipsum. & ꝓpterea vinũ nouũ cõmouet coitũ.

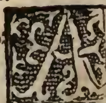
¶Cũ vinũ purificatũ nõ fuerit: quale est vinũ germanicũ a Lotharingis furetum appellatũ: ad plura perducit nocumenta. cũ dicat Auicenna in. xiiij. iij. tract. iiij. cap. j. Scias ꝙ potus plurimi vini passi recentis facit cadere in solutionem ventris hepaticã. Cuius quidẽ ratio est: quia (vt Isaac

refert in particularib⁹ diętis) vino recenti ineſt calor in primo gradu. vnde pertinet frigiditati,& humiditati. Idcirco ceteris eſt nutribilius: malos generat humores,& inordinata ſomnia:& vẽtoſitatem ſtomachi,& inteſtinorum. Vinũ ſimiliter qđ vicine a torculari exierit: quia adhuc eſt idigeſtum,& a bullitione nõ quieuit: neq; terreſtria ad ſuum locum deſcẽderunt naturalem: neq; etiam aereum ad ſuum locũ ſaliuit, ſcilicet ad ſuperiora: neq; liquor ei⁹ clariſſim⁹: mediocriter autẽ ſtans mũdificatur: & lucidiſſimus apparet. Ex quib⁹ apparet q̧ niſi muſtũ bene purgatũ ſit:& clariſſimũ: ſufficienterq; bullitum: multorũ nocumẽtorũ poteſt eſſe ꝓductiuũ. Et propterea delirãt Germani qui Gallitricum in vino qđ furetũ nuncupant imponẽtes vina eorum turbida/obſcura/lutoſa/ſpiſſa reddũt: qui poſtq̃ illis ſe ad libitum repleuerint, paucos poſt admodũ dies ęgrotant, multiq; moriũtur. & bene profecto iacent extincti: ne ſuis cũ voluptatibus malum proximis præbentes exemplum illos corrumpant.

¶ Decet autẽ vini diuerſitates itelligere: quia recẽs qđ vicinũ eſt torculari, calidũ eſt in primo gradu: vet⁹ vero. vij. annos trãſiens in. iij. calidum exiſtit. Mediocre autem qđ eſt a duob⁹ annis vſq; ad quatuor: calidum eſt in ſecũdo. Q uãto em̃ vinũ habet caloris paucitatẽ: tanto humidius approbatur. Et quãto calidius, tanto ſiccius. hæc Iſaac in particularibus diętis auctoritate Galeni.

¶ Vetus vinũ qđ trãſit vſq; ad. vij. annos: vel pl⁹: calidũ eſt & ſiccũ in. iij. gradu:& habet qddã amaritudinis:& huiuſmodi vinũ parũ nutrit: citoq; caput aſcendit: & mentẽ percutit propter ſuę punctiõis acumen: maxime ſi multũ ex eo bibat:& parũ ibi aquæ miſceatur. ꝓpter hoc caueãt illud neruos debiles habentes:& qui ſenſus acutos habuerint: magnũ nãq; eis pręſtat nocumentũ: niſi tantã in ſuis corporibus habeãt humiditatẽ: quę bene reſiſtat vini acumini. hæc Iſaac in particularibus diętis.

¶ De natura aquarum. Cap. III.

Qua leuissima pluuialis est: deinde fontana: tũ ex flumine, tum ex puteo, post hęc ex niue, aut glacie: grauior his ex lacu, grauissima ex palude. Facilis etiã & necessaria cognitio est naturã eius requirẽtibus. Nã leuis pondere apparet: & ex his quæ põdere pares sunt: eo melior queq; est: quo celerius & calefit, & frigescit: quoq; celerius ex ea legumina pcoquũtur. Fere vero sequitur: vt quo valentior queq; materia est: eo minus facile cõcoquatur: sed si cõcocta est, plus alat. Itaq; vtẽdum est materię genere pro viribus: modusq; oĩbus p genere sumẽdus. Ergo imbecillis hoĩbus: rebus infirmissimis opus est. Mediocriter firmos, media materia optime sustinet. & robustis apta, validissima est. Plus deinde aliqs assumere ex leuioribus potest. magis in his quę valentissima sunt, temperare sibi debet.

¶ Problemata.

¶ Cur aqua, & oleum frigore densescit: sed neutiq̃ vinũ: aut acetũ, aut garus? Q2 aqua quidẽ vtpote frigida se frigidior effecta facile coit: oleũ vero q̃litatis fere sit expers: & potius temperatũ statim frigescit: atq; adeo vt inter euaporãdum frigefiat. At garus vtpote suis partib9 tenuis, & calidus non cõtinuo frigefit. eodem modo etiam vinũ. Acetum autem: vt tenuissimarũ partium omnem respuit concretionem.

¶ Cur putealis aqua in hyeme calida est: in æstate autẽ frigida? Respõdendum q2 contrarium semper fugit, vtpote sibi infestum, cõtrarium. cum ergo calidum, & frigidũ inter se cõtraria, atq; corruptoria sint: non dubium, quin per ęstatem calor aerẽ ambiat: calidum itaq; in sinus atq; penetralia fuget frigus: & ob hoc aquã frigefaciat. per hyemẽ vero frigore dominãte in aere calor porro in terrę penitissima diffugiẽs aquã caldat. Nã ita natura sanxit: vt cõtraria in eodem loco per idem tempus simul non manerent.

❡Cur aqua calefacta,& i puteū demiſſa gelidiſſima aqua euadit? Qꝫ quę in puteo frigida eſt,calidā oppugnet aquā & frigiditatis multitudine ſuperans ipſum calidum multo cum algore ipſum adoriatur:perq; calefactam aquam penetret:& perinde ita frigefaciat.

❡Cur aquæ potores viſu ſunt acutiores? Quoniā multū vinum ſpiritalibus fumis vidēdi ſpiritum perturbet.Idem in cæteris euenit ſenſibus.

❡Cur ſi frigida aqua neruis infeſta eſt:calida amica nō eſt ſed & ipſa quoq; infeſta? nam ſi altera infeſta eſt,eius cōtrariā ſalubrē eſſe oportuit.Contraria enim circa idem ſimiliter agere non poſſunt prima ratione:& per idem. Hic ego inquam:qꝫ calor abſolute non eſt infeſtus:ſed calidum,& humidū:qui autem neruos ſaucios habent, eorum nerui ob multum ſenſum,firmitudinem,& obſtipationem deſyderant.Nā cū natura ſicci ſint,humiditas vtpote eis inimica,molles ipſos reddit, & laxat, atq; putrefacit. qꝫ autem calor proprie non ſit infeſtus:vel ex eo manifeſtum:qꝫ oleum quidem cum calidum ſit confotum,vtile ad continendum,& obſtipandum.

❡De natura aquarum,ex traditionibus auctorū Collectiones.

❡Aqua eſt corpus ſimplex:cui⁹ naturalis locus vt ſit circūdās terram:& circundata ab aere: cuius natura eſt frigida,& humida.Hęc Auicenna in prima primi. Ariſtoteles aūt in libello de ſenſu & ſenſato,voluit qꝫ aqua ſit ſubtiliſſimū omniū humorū.quibus in locis auctores aquā purā qđ eſt vnū de quatuor elemētis deſcripſerūt.de qua Auerrois in cōmēto.cxv.ſecūdi libri de anima dicit. Aqua pura nō calefit:ſicuti neq; aer purus infrigidatur. Et nos hic aquā purā nō habemus:ſed aliā nō ita ſimplicē:q̄ alteratur & corrumpitur.vnūquodq; aūt ſimpliciū nudorū non putreſit:ſed ad aliud conuertitur ſimplex.

❡Aqua quę vere eſt aqua ꝓpria,cui nō admiſcet̄ alia ſub

stãtia, est in virtute sua frigida necessario. hæc Galenus in lib. de simplici medicina. Et in distin. ij. eiusdẽ primi libri cap. j. dixit. Aqua ĩ natura sua est frigida, & humida: tamẽ si proieceris in eã sulphur, aut alumen, facit eam calidam. & in distin. iij. cap. vj. ait. Aqua cũ hoc ꝙ infrigidat est magis humida q̃ omnis res: cum nõ sit aliquid humidius ea preter aerem.

vtilitas aq.

¶ Aqua est substãtia quę adiuuat ad liquefaciẽdũ nutriẽs & subtiliãdũ: & vt cito currat: & penetret in venas: & in foramina. nec esse potest absq; hoc auxilio ei⁹ complemẽtũ rei nutrimenti. Nam aqua nutrimẽtũ penetrare facit. Hæc ex Auicenna in. ij. j. doc. ij. cap. xvj.

Bona.

¶ Bona aqua omnib⁹ ętatibus cõgruit: qđ nõ de vino cõtingit, vel cibarijs. & licet ipsa nõ sit cibus: sicuti nõ tãtũ dixit Hippocrates: sed etiã reliqui medici: est tamen compositor cibi. Hec Galenus in primo de regimine sanitatis, & in. iij. regiminis acutorum cõmento. xix.

¶ Dico ꝙ cum aquę vsus sit necessari⁹ ad sanitatis custodiã: & ad mẽbrorũ medelã maior oĩbus reliquis vtilitatib⁹: necessarium omnino est medico aquarũ cognoscere naturas: & earũ melioribus vti & vtiliorib⁹ potui: reliquasq; cauere. Hæc Hali. v. Theoricę.

pura in dicatur visu gustu odoratu

¶ Aqua pura experitur & iudicat̃ de ea per tres sensus: q sunt: visus, gustus, odoratus. Per gustũ qdẽ vt nõ sit ei sapor oĩno: ĩmo sit insipidi saporis ĩ summo. Et p visum quidẽ: vt sit in summo clara, & mũda, & luminosa. Et simi ter in odoratu. oportet eñ vt non sit ei odor oĩno. Aqua enim: quæ denudata est ab his omnibus ꝓprietatibus: est apud naturã, id est prope purã: nõ tñ munda in fine mũdificationis. sicut nullũ sensatorũ quatuor elemẽtorũ est purum: cui nõ ꝑmixtũ sit aliquid cũ eo. Hęc Galenus in lib. j. de simplici medicina distin. ij. cap. j.

Cursus aquę

¶ Origo cursus laudabilis aq̃ necesse est vt sit cõtra oriẽtẽ aliquãtulũ septẽtrionalem ꝑtingẽs plagã; vt septẽtriona-

lis,& orientalis ventus eam perflet. Hęc Isaac in particularibus diętis. Auerrois etiam in commento.cxxxj. cãticorum sic inquit. Aquę fontiũ secũdũ opinionẽ Hippocratis,& Gale.sunt meliores.& ex eis maxie orientales:& sup arenã incedẽtes. Et in.v.colliget similiter ait. Melior aquarum secũdũ Hippocratẽ est aqua fontium orientaliũ:quæ scaturit ex terra q̃ nõ habet nimis grossam substãtiã, nec nimis mollem, vel luteam:sed sit mediocris inter has.& propterea hęc aqua est suauior,& leuior,& citiũs permutatur a calido,& frigido.

¶Quicũq; fontes versus septẽtrionẽ quidem fluũt ex petris expressi, duras habet aquas:& tarde icedẽtes. Qui vero versus orientẽ bonas, si per terrã colanẽ puram:& calefiunt,& infrigidãtur velociter. Et fontis aqua recẽs est bibẽda:quę nullã adiectã habeat perniciosam qualitatem. Hęc Galenus in primo de regimine sanitatis. Et fuit Hippocratis sentẽtia in lib.de aere,& aqua,cap.j.dicẽtis. Aquę vero fontiũ secũdũ ortũ solis existẽtiũ omniũ sunt meliores.secũdo vero illę:quæ inter ęstiualẽ,& hyemalẽ,ortũ habẽt. Sed harũ omniũ peiores meridionales.quæ aũt sunt inter hyemalẽ ortũ,& hyemalẽ occasum,existunt mediæ.

¶Post aquã pluuialem commẽdamus aquam fluminis magni a ciuitate remoti:cuius liquor est clarissimus.super arenas nitidas vel lapides currẽs. Tamẽ melius est si fluat super lapides q̃ sup arenas: lapides enim illidunt aquam: eiusq; grossitiem attenuãt.quæ vero super arenas fluit nitidas,melior est q̃ pluuialis in cisterna longo morãs tempore. Hæc Isaac in particularibus diætis. Auerrois autem in.v.colliget:sic de eis inquit. Rasis sensit q; melior aqua sit fluminũ magnorũ ductuũ. Et Hippocrates dicit:q; istę aquę sunt diuersarum substantiarum:eo q; transeunt per diuersas terras:& propterea quia ingrediuntur eas multi riui. Et mihi videtur q; Rasis non laudauit flumina magis grossa:nisi propterea quia sol operatur in eis vnã opera-

tionem propter quam separantur partes grossę a subtilib⁹ & propterea coquũt medici aquam illis, qui habent debilẽ stomachum, & hepar.

¶ Aqua grossa, & turbulẽta clarificanda est multoties de vno vase in aliud mutãdo. Q đ si fieri non poterit: per colatorium qđ ex farina tortellarum madefacta sit coopertũ coletur. De his etiã quæ aquam colant est vt in ĩpam parũ aluminis iameni triti proijciatur. hoc enim eam cito clarificat atq; colat. Hęc Rasis. vj. Almãsoris cap. xij. Et ꝓpterea dicebat Galenus in primo de regimine sanitatis. Fugiẽdæ sunt aquæ stagnorum, & turbidę, & salsæ, & foetidæ, & vniuersaliter quęcunq; aliquam qualitatem in gustu ostendunt. Ea enim est optima aqua: quæ nullam apparentẽ habet qualitatẽ: neq; gustu, neq; odoratu. & erit hęc aqua bibenti delectabilis: & certissime pura. Talis autem est aqua fluminũ: cum dicat Auerrois in. v. colliget. Impossibile est vt aquæ magnorum fluminum non sint turbidę. Et propterea seruãtes Galeni præceptum: turbidas aquas fugiamus: ne in nocumẽta ex eis prouenientia incidamus. Nam turbida aqua (vt Haliabbati placet. v. Theoricę) oppilationẽ generat in hepate, lapidẽ in renibus, magisq; in stomacho, q̃ suauis & pura, moratur.

¶ Puteorum vero aquæ, & aquæductuum sunt malę cõparatione aquarum fontiũ. sunt enim aquæ constrictę terrestreitates longo tẽpore recipiẽtes. Ideoq; esse nõ potest quin in eis aliqua sit putrefactio: quoniã extractæ fuerũt, & cõmotæ virtute cogẽte: & non virtute quę sit in eis declinante ad hoc vt manifestẽtur, & expellãtur: nisi ingenio, & arte: quia via ꝓpinqua eis fuit adhibita, per quã incesserũt. Et ex eis tamen illæ sunt deteriores: quibus ex plumbo vię factæ fuerunt: quoniã ex eius virtute aliquid assumunt: vnde frequenter ad dysenteriã ducunt. Hęc Auicẽna in. ij. primi doctri. ij. cap. xvi. Similiter aqua cisternę nõ approbatur: & pręcipuę si in ea per lõgum tempus fuerit:

dicente Isaac in particularibus dietis. Aqua pluuialis in cisterna longo morans tempore malam suscipit qualitatem a fumositate terræ. Et quia etiam nõ mouetur, illaudabilis esse existimat: cũ dicat Auicẽna in loco superius allegato. Aquę nõ currentes, quocũq; modo fuerint, stomacho nõ cõferunt. Et q̃uis huiuscemodi aqua pluuialis fuerit, & ex nubibus veniens: quę cõmẽdatur a sapientib⁹: tamẽ supra scriptis rationibus illaudanda pronũciatur.

¶ Aqua paludalis est putrefacta: ideo gñat humores corruptos: sicut generatur de venenis putrefaciẽtib⁹: & generat cholerã rubeã, & siliã de humoribus putrefactis. & hoc totũ fit ex priuatiõe cursus, & vstione ei⁹ de sole: vnde corrũpitur: & lucrat naturã malã: & ideo mala erit bibẽti eam. Hęc Rasis. xxiij. cõtinẽtis cap. vccxlvj. Et post pauca subiũgit. Et dicit Hippocrates: q bibẽtiũ talẽ aquã splen magnificabit. Hæc eñ aqua infert oppilatiões in meseraicis. Q uę fuit sentẽtia Galeni in lib. de bonitate aquę dicentis. Paludosę aquę oẽs sunt pessimę: odorẽ eñ habẽt incõuenientẽ: sicut putrescentẽ. & æstate quidẽ fiũt calidę: hyeme vero frigidæ: qđ est maximũ signum malitiæ aquarum.

¶ Melior ex aquis est pluuialis mũda: quoniam nihil admiscetur ei qđ inferat nocumẽtũ. Auicẽna in cãticis textu cõmẽti. cxxxiij. Et in hoc conueniũt oẽs, inquit Auerrois in cõmento. Q đ etiam sensit Isaac in particularibus dietis cum scripsit. Omnibus autem aquis pluuialis est electior: quæ vicina ab aeris summitate cecidit: mũda tamen si fuerit ab omni putredine, & ponatur i cisterna optime lota. talis enim aqua minus cęteris est humida: & quiddam stiptici tatis habet: vnde nõ nocet stomacho: sed potius eũ confortat. Q uæ fuit sentẽtia Rasis. iij. Almansoris cap. iiij. dicentis. Pluuialis autem aqua his qui cito incurrunt febres est mala: & maxime si longi est temporis: quæ tamen in suis alijs dispositionibus est bona. Et in. xxiij. continentis ca. vccxlvj. dicit auctoritate Galeni. Aqua pluuialis le-

uis est, dulcis, & luminosa valde: quia sol cōcipit tenuiorē partē aquę. ideo cito calefit, & cito infrigidatur, & decoquitur. Id qđ in ea coquit̃ cito: sed mutatur, & corrūpitur etiā cito. Et hoc tamē noli æstimare: ꝙ aqua quę corrūpitur cito, sit mala: quia velox corruptio ipsius est ex eo ꝙ colligitur ex diuersis locis: & res collectę ex diuersis locis sunt velocioris putrefactionis. causa tamē pricipalis putrefactionis velocis ipsius est ex tenuitate eius. quia pars tenuis ipsius dissoluitur cito: & putrefit pars residua. Et dicit etiā. Aqua pluuialis est melior omnibus aquis dū nō cōcipiat malū odorem: quoniā si concipit: infert raucedinē vocis/ tussim/ & grauem vocem.

¶ Aqua frigida mordicat oculos, & nares, & qđ est ī hoīe de mēbris. & mordicat iterum mordicatiōe nō minore illa partes intrinsecas stomachi, & intestinorum. quæ fuit Hippocratis sententia in. v. Aphorismorū, aphorismo. xviij. dicentis. Frigidum est inimicum neruis, ossibus, dētibus, cerebro, spinali medullę. Et. xxiiij. eiusdem. Frigida velut nix vel crystallus, pectori inimica: tusses cōmouentia: sanguinem fluere facientia, & catarrhos.

¶ Aqua calida digestionē corrūpit: & facit natare cibū: neq; illico extinguit sitim: & qñq; ad hydropisim adducit, & ad ethicam: & cōsumit corpus. Aqua autē calefacta cum fuerit tepida facit nauseam: & cū fuerit calidior q̃ hæc, & a ieiuno bibita fuerit multoties, stomachū lauabit, & ventrē soluet. eam tamē frequēter bibere est malū: quia stomachi debilitat virtutē. Illa vero quæ multū est calida, quandoq; cholicā resoluit, & splenis vētositatē frangit. Hęc Auicēna ij. j. doctri. ij. cap. xvj. Et eodē teste in. xvj. tertij trac. primo cap. iiij. tepidū resoluit: sicut frigidū constringit. Et in prima. iiij. ca. xxvj. Omne tepidū est mollificatiuū: & resoluit virtutē. Quę fuit Galeni sentētia in secūdo Therapeuticę cap. v. dicētis. Tepida omnia soluūt robur vētris. Et lib. j. ad Glauconē cap. vj. Robur ventris facile soluūt tepida,

Et propterea concludendum est q aqua tepida nec calida multum bibenda sit: sed moderate frigida.

¶ Aqua salsa mala est, & corrumpens, & est inflatiua, & tar dę digestionis, & ea nō possunt vti sani, & fortes homines: & si vtantur ipsa: non poterit eis non nocere. pariq; ratione sulphureę: aluminosę: æneę: & ferreę, & huiusmodi. neq; eis vtendum est nisi gratia medicinę: cum fortiter volumus ca lefacere: exiccare, abstergere, & inflāmare. Hęc Rasis. xxiij. continentis ca. vccxlvj. auctoritate Galeni & Rufi. Et pro pterea errant sani ad balnea naturalia accedentes: vt per ea purgentur: nescientes q post quādam ventris solutionem quā ipsa aqua facit, constipet: & membra inflāmet. vnde fa cile postmodum in febres incidunt & in ethicam: & est me dicina mollificatorum neruorum.

¶ Aqua præterea cocta quousq; minor reddatur eius sub stantia, minus est inflatiua, citiusq; descēdit. Et propter hāc causam infirmis, & sanis omnibus conuenientior existit: q̄ cruda. Ex sententia Rasis. iij. Almansoris ca. iiij. Et ꝑpter hoc medici iubent aquam decoqui debere: & nō vt aliq pu tant, vt frigiditatem amittat: sed vt inflationem, & grossiti em, & impuritatem deperdat. Neq; omnis aqua ꝑ infirmis coqui debet: sed tantum illa: quę fontis fuerit: aut pluuialis aut cisternæ mundæ, & non diu in ea retenta. Et in hoc ani maduertant iuuenes medici: quoniā aliquādo astātes aquā putei vt plurimū accipiunt: quæ grossa est, & terrestris, & re probata: quæ nunq̄ ad eam subtilitatem, & puritatem per uenit: ad quam vna dictarum perueniret. Inde prouenit ma gna ex parte q infirmorum stomachi ventositate replētur ipsos sæpius eructare cogente.

¶ Liber Quintus. De somno, & Vigilia.

Salsa

Nota

Cocta

[illegible] coquat

¶ Quis finis: qđ agēs: q̄ forma: q̄ materia Somni sit. Cap. I.

E Somno, & Vigilia q̄ren da cā est ꝑpter quā dormi re aīalia sit necesse, & qua lis itē affectio somnus sit. At quatuor q̄dem causa rū gn̄a in naturalibꝰ libris enumerauimꝰ. Finalē cu ius grā omnia cōsistant: & fiant. A gētē: vnde ortaꝫ & instituaꝫ motus. Rationariam: quæ rebꝰ naturā suā & speciem largiatur. Mate rialē: ex qua insita cōstitui, & generari oīa soleant. Somni igitur causæ hæ sunt. Finis salus, & conseruatio aīalis. Agens: spūs vitalis qui in corde est. Materia: vapor qui caput subierit: deinde in locū īferio rē defluxerit. Forma: situs, & dispositio illa mēbrorū, & par tium corporis, quę in dormientibus extra, intusq; cernitur. Sed nūc differendū videtur: quāobrem dormiat, & vigilet aīal, & s̄cdm quos sensus: si s̄cdm plures est: aut si secūdum vnū: quisnā ille vnus sit de quo somnus aut vigilia pēdeat. Sane quū aīalium quibusdā oēs sensus, quibusdā non oēs sed gustus, & tactus sint. Est eīm latissime fusus, & maxime cōmunis omnibus tactus: vt in libris de anima ab Aristote le, & Themistio dictū est. fieri autē nō possit: vt dormiēs ani mal vllo sensu vigilet: manifestū est animātes oēs in som no affici oportere eodē modo: id est summa illa immobili tate, & insensibilitate offundi. Nam si dormienti auditus in ministerio, & officio sit: visus nō sit: erunt simul in eodē duę res pugnātissimę: quia scilicet dormiens aliquis sentiet: qđ impossibile est. Igitur dicēdum est: Soporem tactus, & im

mobilitatem sensus cõmunis causam esse somni. Est enim somnus quædam sentiendi impotentia: ob alimenti vaporem in cerebro refrigeratum, & internum calorem ad cor reuocatum prouenieus. Dormiturus eñi multos habet intra neos vaporum motus: qui ob cerebri frigiditatẽ frigescũt. Et cum calor cum vapore relabente ad inferiora repellitur: oculorum palpebrę frigidæ fiunt: & frigefactę, grauioresq reddittę clauduntur: superioresq corporis partes ob caloris reuocationem frigent. Interiores autem ob vnionem caloris: & inferiores: vt pedes: ob refractionem incalescũt. hinc dormientes pluribus indigent quibus integãtur vestibus: q̃ vigilantes: quo extrinseco adiumento, fomentoq contecti a frigore tuti sint.

¶ Problemata.

¶ Cur & quomodo fit somn⁹: & cur dormientes vires amittunt: & vires amittentes procliuius consopiuntur? Fit sane somnus humecto cerebro, & humidiorib⁹ vaporib⁹, & sensus de sensu implent humorem. Ex somno vires amittim⁹ q̄ cerebrum humectum neruos dissoluit: nam illinc dimittuntur. Ex debilitate vero dormimus: q̄ humiditas in corpore gignatur, & vires amittamus: ea cerebro ĩsurgit, & dormimus.

¶ Cur saturitas, & inedia vigiliam pariũt: & quomodo Solomon aiebat: dulcis somn⁹ seruo: siue parũ: siue multũ comedat? Inedia quidẽ ariditatẽ generare cõsueuit, & ob hoc vigiliã parit. Ariditas eñi vigilare oĩno cõpellit. At saturitas grauedinem, & põdus parit. Itẽ adeptus incõcoquibilia & ob põderis copiã p̄turbat aĩal, & ex perturbatiõe vigiliam parit. atq id verũ esse potest intueri: q̄ post concoctionem dormiũt. Q̄ aũt inquit Solomon, seruo esse dulcem somnum: est quia labor somnum adducit.

¶ De Somno ex traditionibus auctorũ Collectiones.

¶ Somnus vniuersaliter est reditus spiritus animalis ab in

ſtrumētis ſenſuum,& motuum ad principium.cū quo pri-uantur ipſorū inſtrumēta ab exitu operationis in ipſis:niſi quę neceſſaria ſunt ad hoc vt vita permaneat:& illa ſunt ſicut inſtrumēta ſpiritus. Et ſomnus quidē naturalis abſolute eſt:cuius redditus eſt cū profundatiōe ſpiritus vitalis ad interiora:vt digeratur cibus. Hæc Auicēna in prima.iij. tractatu.iiij.cap.j. Et in cāticis textu cōmēti.xxxvij.dixit. Sōnus eſt quies virtutum animaliū motiuarū,& ſenſitiuarū.

¶ Somnus eſt paſſio primi ſenſus:qui cōmunis eſt cęteris ſenſibus. Hæc Galenus in.iij.lib.de accidēti & morbo cap.iiij. Et in quarto lib.eiuſdē cap.viij.ſic etiā inquit. Dicamus virtutē animatā in ſomno qeſcere,& naturalē cōfortari. qđ ſic poſſumus cognoſcere. Virtus em̄ aīata ſi fuerit fatigata aīali dormiente confortatᷣ:maxime ſi ante ſomnū cibū moderate accipiat. Ab his Auerrois in ſecundo colliget videtᷣ accepiſſe cū ait. Dormire eſt ligamētū,& quies ſenſuū,& reuerſio ipſorū ab inſtrumētis eorū ad partē intrinſecā corporis.& iſtę res ꝑ ſe notę ſunt.& ꝓpterea trāſeunt res ſenſatę ſuper dormiētes,& nō ſentiūt eas:& etiā videmus dormientē oculos habentem apertos,& nō videbit:& ſi eſſet virtus viſibilis in ſuo inſtrumento tunc, videret.

¶ Et ſomnus non aduenit multus aīalibus poſt laborē: niſi ꝓpterea quia aīalia quādo mouētur,& laborāt:ſpargitᷣ calor ſuus naturalis,& diminuitᷣ quātitas ſua,& refrigeratᷣ. ꝓpter qđ reuertitᷣ de neceſſitate ad locū ſui pricipij. Hęc Auerrois ī ſecūdo colliget. Et poſt aliqua ſubdit. Sōnus eſt vna operatio naturæ:q̄ regit corp⁹ aīalis:& ꝓpterea fuit ſomnus neceſſarius in aīalibus pfectis:quia niſi eſſet ſomn⁹ periret ſenſus propter nimium exercitium:& pereūtibus ſenſibus periret vita.& inde eſt,ꝙ citrinatur facies dormire nō potētibus,& lęduntur eorum operationes.

¶ In ſomno digeſtiōis fit bonitas,& humorū decoctio. calor nāq; naturalis ſomni tēpore ad profunda ſecedit corpis quo cibū digerat:humores bonos diſponat. vñ & digeſtio

ciborum melior fit hyeme ex noctiũ longitudine:& somni copia. Et moderata somni quantitas cibos digerit: corpus spissat:laborem soluit:animã confortat naturalem:calorq; augetur naturalis:humores boni fiunt:membra recreat extensa:mẽtẽ clarificat:cogitationes emẽdat,ac visum. Hæc Hali.v.Theoricæ cap.xxxv.

¶ In somno cibus digeritur melius:& non solum in stomacho verum etiã in toto corpore. ꝑpter hoc mõstratur nobis ꝙ mẽbrum,in quo rationalis est anima,quiescit in somno. Hęc Galenus lib.iiij.de accidẽti,& morbo,ca.viij.Et in lib. de dissolutiõe cõtinua dicit. Et quãdo somnus sequit̃ cibũ: reuocatur calor naturalis in ipso:& aggregat̃ in interiorib⁹ corpis:& digerit cibũ.Et in.vj.Therapeuticę ca.ij.dicit. Digerit quidem somnus:resoluunt autẽ vigilię.Et in.iiij.de regimine sanitatis cap.j.ait.Bene sciẽtes sumus ꝙ nihil ita digerit eorũ q̃ digeri possunt:neq; malos resoluit humores:sicuti balneum:& somnus.

¶ Somnus excedens in tẽporis quãtitate multũ nocet:qm̃ virtutes plurimus eneruat aiales somnus:ac debilitat: corpus refrigerat,& humectat:atq; i eo phlegma augmẽtat: & naturalẽ debilitat calorẽ:ipsumq; resoluit:& præcipue si super inanitionẽ fiat. Et si sit omnino corpus vacuũ:nec in eo aliquid sit ciborũ:naturalis cõuertitur ad corporis humiditatem calor:exuritq;,& cõsumit illam:dehinc ipse debilitat̃ deficiente materia:& refrigerat̃ corp⁹.Hęc Hali.in.v.Theoricæ cap.xxxv.Et Auicẽna in prima.iij.tracta.iiij.ca.xiiij. sic ait.Dormitio multa in meridie,& vniuersaliter somnus multus nocet multũ memoriæ.Et in cãticis textu cõmenti cxxxix.inquit. Si somnus multũ prolõgabitur,replebitur caput humoribus.Et in sequenti textu subdit. Somn⁹ humectat corpora:& relaxat:& extinguit calorem viuificantẽ ipsa.In cuius cõmẽto dicit Auerrois:ꝙ hoc intelligitur de multo somno:quoniã multus somnus extinguit calorem: quo virtutes viuũt,& exiſtũt,& hoc:quia de natura quietis,

& coopertionis est extinguere calorē. Ignis enim extinguitur: & suffocatur: cum multū, & perfecte tegit. Et in. vj. colliget ait. Quādo supfluit somnus calorē extinguit naturalē: & corpus inducit ad tumidam dispositionem.

¶ Non illico post comestionē est dormiendum cibo natāte vt voluit Auicēna in. iij. primi doc. ij. cap. vij. Et in cap. ix. eiusdē ait. Melior somnus est ille: qui prouenit postq̄ cibus a superiori ventre descenderit: & post quietē eius: q̄ forsitā sequitur ipsum ex inflationib⁹, & rugitibus: quoniā dormire sup hoc multis īpedit modis. Quapropter si descēsus tardauerit, parūper incedere debet: & postea dormiat. Et sup repletionē dormire est malū: anteq̄ a supiori vētre fiat descensio. Et in. iij. tertij tract. j. cap. v. dixit. Somnus super repletionem, & cœnā est res nocibilior oculo: immo oportet illū qui ī visu habet debilitatē expectare donec digestio fiat: id est fieri incipiat: deinde dormire.

¶ Aliquādo est mēbrū debile: vt stomach⁹: & natat in ipso cibus: & nō iniungas somnū donec descēderit cibus de stomacho aliquo descēsu: nec donec deueniat in fundū stomachi: & ante percipias eū moueri parū: sicut memorauim⁹ iā. Hæc Galenus in lib. de dissolutione continua.

¶ Ex figuris somni: melior est, vt sup dextrū incipiat lat⁹: & deinde ad sinistrū reuoluat. q̄ si eius incœptio sup ventrē fiat, auxiliū fert sanis magnū in digerēdo: ꝓpterea q̄ calorem retinet naturalē: & ipm cōprehēdit: quare augeт. Auicēna in. iij. primi doctri. ij. cap. ix. Est etiā obseruādū dicit Rasis. iiij. Almāsoris cap. iij. ne de vno latere ad aliud sępe voluatur: tardatur eīn inde digestio: atq; inflatio, & rugitus sentitur. Oportet itidē vt puluinar sit altū: & ꝑcipue si cib⁹ nondum ab ore stomachi descēderit. sufficit eīn: vt ter fiat reuolutio: & nō pluries. Q d etiā in. xxv. cōtinētis replicauit cum in cap. eius primo dixit. Post comestionē quilibet dormiat super latus dextrū modice: deinde cōplendo somnū sup latus sinistrū. Et nulla fiat reuolutio abundans in lecto: eo q̄

excitat vētositates:& occursum prębet super digestionē. & postea subiūxit. Pars inferior corporis in somno debet esse decliuior:& nulla supabundans fiat reuolutio in lecto:ne reuoluat cibū in ventre de vno loco ad alium corrūpendo digestionē. quę fuit sentētia Aristotelis ad Alexandrū sic scribentis. Dormi tēperate prio sup dextrū latus vna hora: deinde super sinistrū:& illic perfice digestionem.

¶ Resupine autem dormire est malū:& ad malas pręparās ęgritudines: sicut apoplexiam: phrenesim: & incubū: quoniam superfluitates ad posteriora declinare facit:& retinent & per suos non incedunt canales naturales qui sunt ab anterioribus: sicut nares:& palatū,& talem somnū incurrere solēt infirmi,& debiles: ppter illud qđ musculis eorꝫ accidit ex debilitate. Hæc Auicēna in.iij.primi doctr.ij.cap.ix. Et dicit Rasis in.xxv.cōtinētis cap.iij.ꝙ dormitio facta supine sup dorsum, cōseruat supfluitates cerebri in ventriculis eius. ideo facit apoplexiam:& epilepsiam. Et non debet dormire sup dorsum laborās catarrho descēdēte a capite: quia tūc leuem ingressum eius facit induci ad canalē pulmonis.

¶ De insomnijs:& quę insomnia videantur cū nō sint: cum definitione insomnij. Cap.II.

Ost somnū, de insomnijs est agēdū. Sed neqꝫ intelligētię, aut opiniones, aut affectio potest isomniū putari. Quando enim in somno nō equi modo,& hoies, demūqꝫ substātię fere oēs occurrant: sed etiam albedo: dulcedo:& hmōi: q̄ citra sensum opiniōe cōprehēdi nō possunt: sensus aūt feriant,& otiant i somno: efficit vt isomnia ad opinionē, aut itelligētiā referri nō possint. Deinde pter visa, q̄ obijciunt i somno, solem⁹ sæpenumero itelligere aliud qddā. Nā quēadmodū vigilātib⁹, sentiētibusqꝫ cōsiderare interim cōtingit aliud qddā pter id qđ sensu pcipiūt: ita dormiētib⁹ non ea mō accidūt: q̄ vocātur somnia: sed ēt pter somnia plæraqꝫ. Potest enī accidere: vt qs videre i somnis Platonē videat:& extra hoc aiaduertat

Platonem se videre per somnium. Equidem sæpe visus sum mihi cōperisse virum: quē diu optauerim videre: sed somniare me sciebā. Iam illud frequentarium est: vt te inuenisse thesauros somnies: et anteq̄ expergitus sis: deprehēdisse somniū videaris: & adhuc dormiēs illusum te somnio amicis qui tibi somniāti assistere viderentur, enarrares. Cæterum in somno nō semper hoc euenit: vt intelligam⁹ somnium esse qđ videm⁹. At in opinione semper id qđ opinamur, opinari nos scimus. Itaq3 efficitur etiam ratiōe hac: vt somnia in opinionē cōferri non possint. Simul quoq3 illud arbitror liquere: non quicquid apparet in somno dici isomnium posse. Nam tunc proprie insomnium est: quum is q somniat, existimat vera esse quæ somniat. Q2 siquis somniat: vt intelligere possit se dormire: somniareq3: hoc proprie somniū non est: sed visum quoddam atq3 phātasma. Ac videntur q dem hæc eē insomnia: sed non sunt: immo vt dixi visa potius, & phātasmata. Visum adeo ꝓprie illud est: quum in ipso vigiliæ & quietis adultę interliminio positi ista quę vere sensu hausimus: & quę initio somni impressa, atq3 illata nostro animo sunt, reddunt & offerūt sese: ita vt videamur aspicere: & adhuc discernere possim⁹ formas eas esse: quas in prima illa somni nebula sensu acceperim⁹. Est enim quędam quasi vigilia somnus is: in quo intelligere, & deprehendere somnium possum⁹. Q2 vero sæpenūero eueniat: vt aliud quiddā pręter somnia cognoscatur: experiri facile ijs est: quibus repetere somnia quoties exurgūt curę sit. Nam vt ij, quibus studium est ijsdem verbis reddere: & repręsentare memoriter quæ audierint, firmius & facilius recordantur: q̄ illi ipsi/a quibus acceperint: propterea ꝙ alteri pręcepta memorię colendę sequētes, audita & pronuntiata quibusdam locis cōstituunt: alteri simul atq3 effati ea sunt nihil vltra se ad memoriam eius exercent: ita hos melius q̄ alios somnia meminisse contingit: qui recēsendis & recurrendis insomnijs operam dant. Ex iis omnibus ra-

tiocinatione certa colligitur somnium esse visum quod secundum quietem occurrit: quoties vis quæ iudicat obligata desertaq; lãguore corporis est. Ac de somno,& eis quę p somnium, hactenus dictum sit: si paucis ostendero: quæ a recentioribus de somnio dicta sint.

¶De Somnio ex traditionibus auctorum. Collectiones.

¶Somnium est phãtasma factũ a motu simulacrorũ dormientis in eo quod dormit. vel Somniũ est passio causata ex motu in phãtasia facto. hæc Cõsiliator in.xxx. pblematum cõmẽto vltimo. Et in suo Cõsiliatore differentia. clvij. plures de somno adducit distinctiões: scilicet q aliud est naturale: aliud animale: & nonnullum cęleste: seu diuinum. Et vocat illud naturale: qđ ex dominio complexionis contingit,& humorum. sicut dicit Auicenna in sexto naturalium q naturalia somnia sunt quæ veniunt ex temperantia virtutũ humorum cum spiritu gerente virtutem formalem & imaginatiuã. Animale vero: qđ causatur a multa sollicitudine animę circa aliquid in vigilia. Diuinum vero somniũ, quod a diuinis, siue cælorum causatur animalibus. de quo, ipse post multa sic ait. Somniũ verius/est cæleste: seu diuinum: & maxime cum anima fuerit libera superioribus substantijs applicata: eorum repręsentationes suscipiens. Animale vero nulli⁹ aut paucæ veritatis existit. est enim magis illusio quędam eorum circa quę anima fuit sollicita & occupata in vigilia: ceu famescenti repręsentantur cibi: appetentiq; mingere cloaca: & strepit⁹ agonizãti. De somnio similiter naturali dicit vt supra: & tandem de eo sic cõcludit. Qđ si accidit: & maxime contra repletionẽ proprieq; vaporabilium ventosorũq;: verificatur q̃ minime.

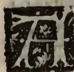
¶Cum enim aliquis in somno pluuias multoties videt: & mare,& fluuios: multa in eius corpore humiditas adesse significatur. Ignes vero & fulgura,& lites, cũ aliquis in somnijs frequenter aspicit: cholera rubea in ipso abundare mõę

ſtratur. Colores autem rubeos & tinctos, ac nuptias, & ciba ria dulcia, & ventoſas, atq; fluxum ſanguinis, ac phleboto miã ſi aliquis ſomniauerit: ſanguinis multitudo ſic declara tur. Cũq; multa fuſco colore tincta, atq; nigredinẽ, & timo res, ac pauores in ſomno aliquis aſpicit: cholerę nigrę opera tio ſignificatur. Hæc Raſis. ij. Almanſoris cap. xxiiij.

¶ Somniũ nobis indicat diſpoſitiões corporis. Ignẽ accẽ ſum quis vidẽs in ſomno a xantha moleſtat cholera. Si ve ro fumũ: vł caliginẽ: vel profundas tenebras: a nigra chole ra. Pluuia vero humiditatem abundare indicat. Nix autem & glacies parũ phlegma frigidum. Somniam⁹ plærũq; ea: quibus egemus: vt bibere: coire: & ſimilia. Hæc Galenus in quinto de interioribus cap. vj.

¶ Plurimum enim viſiõis rerum citrinarum calidarum ſi gnificat dominium choleræ. Et ſimiliter plurimum viſiõis rerum cuiq; complexioni proportionalium: quas numera re non eſt neceſſe. Et ſomnia quidem permutata ſignificant caliditatẽ: & ſiccitates: & illa quorum non recordatur ſignifi cant frigiditatem & humiditatem ſecũdum plurimũ. Aui cenna prima tertij cap. vj.

¶ De Vigilia. Cap. III.

Plærisq; vigilia dicitur ſpirituum ab intimis ad exteriora relaxatio: ſicut ſomnus ad interiora re ceptio. at q; tenuiſſimus ſit ſpirit⁹: apertis corpo ris meatibus facile euaporat: atq; euaneſcit: inde fit: vt ſudorẽ, id eſt ſpiritus, & caloris euaporationẽ frigidi tas, ſimulq; debilitas per membra cõſequatur. Frigidis iam factis membris meatus occluduntur. Quibus clauſis: qui reſtat calor imminutus reuocatur: petitq; itima. ita ſequitur vigiliam ſomnus.

¶ De Vigilia Collectiones.

¶ Vigilia eſt diſpoſitio cum effunditur ſpirit⁹ animalis ad inſtrumenta ſenſus, & motus: vt eis vtatur. Satra autem ſu perfluitas in vigilia: & egreſſus a re naturali. Hæc Auicenna

prima tertij tract.quarto cap.iiij. Et in cāticis textu cōmenti cli. Temperata vigilia excitat valde sensus: & disponit vires ad exercendū operationes suas:& cū hoc mūdificat corpus a fęcibus,& superfluitatibus. Et in secūda primi doctri. ij.cap.xiij.dicit. Cum vigilię sunt multę, complexionē corrumpunt cerebri aliquo siccitatis modo:& debilitant ipsum & commiscent rationem:& adurunt humores: & ægritudines faciunt acutas. Et sic temperata, & non superflua commendatur.

¶ Vigiliæ vero multę calorem intendunt:ac formam corrumpunt:corpusq; desiccant:atq; choleram rubeam in ipso augmentant. Qđ pręcipue operantur:cū corpora sunt macra. Oportet itaq; vt anima vigilare nō cogatur cum dissoluta & stupida fuerit:neq; ad dormiendum incitetur cū excitata,atq; subtilis,& acuta fuerit:motusq; leues:& sēsus fortes. Hæc Rasis in.iiij. Almansoris cap.iij.

¶ Quando vigiliæ exuberāt:corpus desiccant:& calorem dissoluunt naturalem:& calorem accidentalem intendunt. Hæc Auerrois i.v.colliget. Quę fuit Galeni sentētia in primo Therapeuticæ cap.vj.dicentis. Siccant enim toti⁹ corporis habitum vigiliæ:& propter hoc sunt nociuissimę his: qui secundum siccitatem ægrotant.

¶ Multæ vigiliæ faciunt contra cibi potusq; digestionem. de aptitudine enim vigiliarum est: vt resoluant corpus: & exiccent ipsum. Hæc Galenus in cōmento.lvj.secundi regiminis acutorum. Et in tertio techni textu commēti.xlvj. dicit. Vigilia exiccat corpus:eius vero oppositū humectat. Et propterea cū Hippocrate cōcludamus in.ij. aphorismorum aphorismo.iij.dicente. Somnus,& vigilia vtraq; modo magis facta malum.

LIBER SEXTVS De Animæ accidentibus.

¶De accidentibus Animæ in vniuersum. Cap.I.

T quoniã hoiem natura fragilẽ/tot morbis expositũ, tot malis obiectũ, difficile ẽ non frangi vel nõ inflecti: necessariũ arbitror te admonere: vt ab animę passiõib⁹ pręcipue te custodias: quarũ abstinẽtia vim omnẽ flagellorũ facili⁹ feras. hæ sũt Gaudiũ: ira: iracũdia: odiũ: furor: timor: tristitia: sollicitudo: ĩuidia: & imaginatio. Et q̃q̃ cataphractũ eẽ oportet: qui velit cũ istis pugnare: tamẽ & plærisq; sufficit ad victoriam leuis armatura. Fuere tamen nonnulli gloriæ diuinæ quodãmodo ĩuidi: naturæ aũt nimis addicti: inter quos est Auicenna: qui conati sunt omnium miraculorũ, etiã eorum, q̃ in nostrũ beneficiũ deus ostendit, in natura rerũ causas inuenire. Aiunt enim nostræ imaginationi, cum fortis est, obedire primum vires animæ: vt ea est quæ digerendo nutrimento præfecta est. quo sæpe factũ dicunt: vt nõnulli ex leprę imaginatiõe leprosi euaserint. Obedire etiam imaginationi nõ corpus solum animę imaginãti coniugatum: qđ & christiani cõsentiunt: sed & materiam quoq; exteriorẽ qđ negamus. Nec tamen id aiunt oĩb⁹ animab⁹ esse cõmune: sed quarũdam eẽ priuilegiũ singulare. quas alijs excellẽtiores ac diuiniores putant: quales esse volunt ꝓphetarũ: & heroum: seu semideorum. Sed de ijs hactẽn⁹. Ampliora videbis in libro nostro de vita sana: si per ocium licet.

¶Problemata.

¶Cur subita magnaq; lętitia ꝑuẽti flent vt mœrẽtes? Q ꝛ

eorum mens tota in lætitiam deuoluta: & diffusio multa ex lætitia fieri solet. Ex diffusione vero rarescũt meatus: & redduntur cerebro humida, & rursus per oculos deferuntur: in lachrymasq defluunt.

¶ Cur irati quidẽ facie rubescũt: metuẽtes vero pallescũt? Qz ira quidẽ festinus est decursus spiritus. Metus vero substitutio ac subsessio: quare vbi redundat, succẽdit: vbi vero subsidet? refrigerat.

¶ Cur subitaria, & insigni lętitia pręuẽti, aliquãdo etiam exanimati collabunt? Qz vis vitalis, ac agnata caliditas imoderate i oblectationẽ effusa differatur: atq exanimetur. hic est qꝑ & sudãt, & rubẽt sanguinis accensu. Nã calidũ agnatũ, & ipse intestinus feruor materiæ copulatus extrarię: caliditate, & se a suo loco transferẽdi appetitu, in superna & extrorsus mouetur. & idẽ nutrimenti porro appetitu deorsum fertur. Vtrouis igitur horũ motuum absumpto vitæ sequitur exitus.

¶ De Animę accidentibus in vniuersum. Collectiones.

¶ Accidẽtia animę horribilia, & motus corporei fortes, digestionem fieri ꝓhibent. Hęc Auicẽna. iij. primi doct. ij. ca. vij. Et in secũda primi doc. ij. cap. xiiij. dicit. Omnia animę accidẽtia sequuntur, aut eis associantur motiones spiritꝰ interius: aut exteriꝰ. & istud aut erit subito: aut paulatim: & eiꝰ motionem ad exteriora sequitur frigiditas eius qđ interiꝰ existit. Et fortasse supfluit illud qđ resoluitur subito, ergo infrigidatur exterius, & interiꝰ, & seqtur eam syncopis: aut mors. & motum quidẽ eius ad interiora sequitur frigiditas eius qđ est exterius, & caliditas iterior: & cũ multa coangustatione cõstringitur, & ĩfrigidatur iterius & exterius: & syncopis magna, aut mors sequitur ipsum.

¶ Oportet medicum: qui debet custodire sanitatem: studere ne mores animi corrumpãtur: nõ vt philosophus: vt cõseruet ipsius animæ sanitatẽ, & faciat hominẽ virtuosum:

ſed vt non facile in ægritudinem deueniat corpus. Etenim furor,& flet⁹,& ira,& triſtitia,& ſollicitudo amplior q̃ oportet,& vigiliæ,quæ ſuper his fiunt/febrium,& aliarum ægritudinũ ſunt principia. Sicut ecõtrario pigritia mẽtis,& amẽtia decolorationem,& denutritionem operantur.Hęc Galenus in primo de regimine ſanitatis.

❡Abſtinere manifeſtum quoniam ab intẽperantia oportet aiæ paſſionũ:ſcilicet iræ:triſtitiæ:gaudij:furoris: timoris:inuidiæ:& ſollicitudinis.Exterminant eñ hæc:& pmutant corpora ab ea,quę eſt ſecundũ naturã,conſiſtẽtia.Hęc Galenus in tertio techni textu cõmenti.xxxv.In cuius cõmento dicit.Hali.Ira,& furor faciunt accidere caliditatẽ ſupfluã.Gaudiũ vero,& lætitia caliditatem æqualẽ.Timor autẽ & pauor faciunt accidere frigus.& totum qđ faciunt iſta accidentia:non faciunt niſi meditatiõe motus ſpiritus:vnde corpus exiccatur.teſte Galeno vbi ſupra.& textu cõmẽti.xlvj.dicente.Oẽs aiæ paſſiones exiccant corpus. Et etiam fiunt ex diuerſo ſpirituũ motu animę accidentia: vt dicit Haliabas.

❡Illa præcipue fugienda ſunt accidentia:quæ triſtari faciunt:ſicut inquit Almãſor in libro.iiij.ca.ix.cũ inquit. Quoniã oibus ſanis nocumẽtũ inferunt exceptis his qui carnis indigent minoratione. Abſtinendũ eſt ergo ab inuidia: triſtitia:ira:ſollicitudine:& maxime poſt cibi,& potus aſſumptionẽ:quoniam digeſtionem fieri prohibent:& quandoq̃ corrumpunt diuertendo ſpiritum & naturalem calorẽ a ſtomacho ad cor:vel ad membra exteriora ſecundum ipſorũ accidentium diuerſitatem.

❡De Ira,iracundia,odio,& furore. Cap.II.

Ra est repentinus, ac subitari⁹ impetus, & auiditas vlciscẽdi. Alij sic. Ira est libido puniendi eius qui læsisse videatur iniuria. Aristoteles autẽ Ira (inquit) est vlciscẽdi appetitus. Et rursus. Ira est feruor sanguinis: aut sanguis circa cor incensus. Altera definitio materiam: altera speciem: vel rationẽ spectat.

¶ Iracundia est ira: quæ cum nata est: desinere videtur: & placari. at tanq̃ sub cinere ignis exæstuans: quoad perfecerit. Quamobrem cum incensa est: nõ cessat. Aristoteles autem iracundia (inquit) vitium est partis irascibils: ob quã commobiles fiunt ad irã animi. Iracũdiæ species sunt tres bilis succensa: acerbitas: socordia. Est plane iracundi: neq̃ posse omnino ferre exigua conuitia: neq̃ summissiões: esse vero trucem, & vltorem, in iram mobilẽ: vbi sermo, aut opera inciderit. Comitatur iracundiam: moribus irritabilẽ esse: & mutabilem: sermonis paucitas: & exiguis de reb⁹ irritari: & ijsdem cito affici: nec tamen perpetuo ægrescere.

¶ Odium est ira inueterata. Simultas vero est occulta, ac simulata vlciscẽdi cupiditas, verbis aliud ostẽtans, & in animo aliud recondens.

¶ Feritas est atrocissimæ cupiditatis rabies: vis in animã adeo succensa, tam animo, q̃ corpori imperitans, vt omnẽ prorsus rationis motum extinguat, feris bestijs simillima.

¶ De ira, iracundia, odio, & furore.
Collectiões.

¶ Ira est ebullitio quædam, & motus vehemens irascibilis virtutis quæ in ipso corpore cordis insidet: cum calefit ipsa substantia. Hæc Galenus in primo de differentijs febriũ cap. iij. Et in secũdo de regimine sanitatis inquit. Ira nõ est audacia: sed velut feruor quidam eius qui secundũ cor sanguinis. Et in. ij. de accidẽti, & morbo cap. ij. Ira est feruor caloris in corde existẽtis ꝑpter motũ aiẽ. Et in quito de accidẽti ca. vj. Ira est magn⁹, ac fortissim⁹ mot⁹ i loca diuersus. &

propterea valde corpus perturbat,& ꝑmutat a naturali cõ sistentia.

¶ Sicut ira est motus ad vindictã nõ valde fortis: sic odiũ est pseuerantia formæ nociui in imaginatiõe,seu phãtasia, & pseuerãtia simul imaginationis affectus ad vindictã su mẽdã ex eo. Hæc Auicẽna in lib. de viribus cordis,ca.viij. Furor autem est maniaca cõfidentia: vt colligitur ex Gale no in secundo techni. Quæ oĩa diuersimode nocent sanita ti. Dicit nãq; Auicẽna in.ij.j.ca.xiiij. Ex motu quidem ad exteriora subito facto fit ira: quæ si cõtinuata fuerit facit ca dere in melãcholiã. Qđ similiter asserit Galenus in cõmẽto illius aphorismi. Timor,& pusillanimitas,&c. vbi sic inqt. Multos in has passiones cecidisse vidi ꝑpter iram: odium: & tristitiam: quoniam ira,& furor faciũt accidere caliditatẽ superfluam. Nam secũdum omnem dispositionem ira cale facit. Ex ira tamẽ nullus mortuus est vnq̃,inquit Galenus in quinto de accidẽti,& morbo cap.vj. Sollicitudines irę in quolibet,& vigilię nocẽt,dissoluentes virtutem: vt vult idẽ vj. Therapeuticæ.

¶ Qui eñ omnibus irascũtur ex causis,solliciti fiunt,& tri stes: & ad q̃uis modicam timent,& exterrẽtur occasionẽ: & opinationes opinantur falsas. his sępe de causis in morbos incidũt pessimos,& passiones: intãtum vt huiusmodi nõ nulli moriantur si in eis horũ aliqua accidentium roborent. Ita eñ calefacit corpus & desiccat: cholerã confortat rubeã intantũ: vt febrem quandoq; diei pariat. Et si quidẽ in cor pore humor est ad putrescẽdũ paratus: febrem generat pu tridam. Si autem immoderata fuerit ira, virtutem dissoluit naturalẽ: eo ꝙ illã plurimũ emittat: & in partes dissipet. vn de & virtus debilitatur: tremor quãdoq; accidit: & si adhuc augeatur,defectus sequitur: maxime si homo debilis sit vir tutis: nisi ꝙ ira minime mortem asciscit. Hęc Hali. v. Theo ricæ cap.xxxviij.

¶ De Timore & tristitia. Cap.III.

Imor est metus hominē aliqua de causa reddens meliorē: ꝙ ab honestate fere nō absit: vnde & nomē a qbusdā credit habuisse. Alij sic. Timor est metus mali appropinquātis. Pauor vero metus est mentē e loco mouēs. ex quo illud est. Tum pauor sapientiam omnē mihi ex animo expulerat. Terror autē est met⁹ cōcutiēs. ex quo fit: vt pudorē rubor: terrorem pallor, & tremor, & dentium stridor consequatur.

¶ Exanimatio est metus subsequens, & quasi comes pauoris. Plautus. Quid huc exanimatus currit Saurea.

¶ Conturbatio est metus excutiens cogitata.

¶ De Timore, & Tristitia, Collectiones.

¶ Timor est naturalis ingressus caloris ad interiora corporis propter animę ab aliquo nocēti fugam: & exasperāti. cū sit naturę animā a nocētibus, & subterrētibus, q̄ nō cōsueuit timere, & fugere. Hęc Hali. Qđ sentit Aristoteles in. x. problematū ꝓblemate. lxj. dicens. Timor est infrigidatio exteriorū & caloris cōtractio ad partes interiores sub corde. Et ī xxx. particula eorūdem inquit. Timor infrigidat. manifestant aūt terrefacti: tremunt enim, ait ipse.

¶ Timor sanguinē, calorem, atq; spiritū reportat ad iteriora, scilicet ad suā originē, & ad cor: atq; exteriora corporis refrigerat. Et in timore virtus aię nō cōfortat: neq; ad exterioria reuertit, & idcirco calor extinguit: intantū vt totū refrigeret corpus. Et illa accidētia q̄ subito fiūt in timore & ī tristitia paulatim constringunt: & non differunt nisi in magnitudine, & fortitudine: nō autem genere. Hęc Galenus in. v. de accidenti & morbo cap. vj.

¶ Terror, & timor turbant virtutē, & debilitāt ipsam nō minus alijs causis. Hęc Galenus in lib. de typo, ca. iij. Qđ etiā sensit in tertio techni: cū dixit. Timoris, inuidiæ, & sollicitudinis. extermināt enim, & permutant corpora ab ea quę secundum naturā consistētia. In cuius cōmento scripsit Hali.

Timor autem,& pauor faciũt accidere frigus superfluum. Et ideo dicebat Hippocrates in. vj. aphorismorum aphorismo. xxiij. Si timor,& pusillanimitas multum habeãt tps habitum melancholicum perficiunt.

¶ Tristitia naturalis est caloris ingressus ad corporis interiora paulatim: intãtũ quãdoq́z, q corpori febrem vni⁹ diei afferat. cui⁹ si diuturnius tempus fiat, corpus fortiter calefacit, omniaq́z calefiunt mẽbra, solidaturq́z calor naturalis in principalibus membris, fitq́z abinde ethica febris. Hęc Hali. v. Theoricæ cap. vltimo.

¶ Tristitia multũ exiccat,& pigritia virtutes laxat animales & cõplexionẽ ad phlegmatis ꝓprietatẽ iclinat. Hęc Auicẽna in tertia primi cap. iiij. Et in. xiij. tertij tractatu. iij. ca. iij. ait. Tristitia est causa corruptionis,& destructionis digestionis. Et in lib. de viribus cordis cap. v. In melãcholicis habẽtibus spiritus tenebrosos ꝑdurat tristitia.

¶ Agonia,& tristitiæ,& iræ,& sollicitudines i quolibet modo nocẽt dissoluẽtes virtutẽ. Hęc Galen⁹. vj. Therapeuticę ca. iiij. Et i. v. de accidẽti & morbo. ca. vj. sic scripsit de ipsa. Quib⁹ accidit tristitia frequẽter, mortui sunt: & hęc pusillanimibus solet euenire: nã eorũ aia debilis, atq́z defecta, extinguit: atq́z suffocat. Extiguit aũt ꝑpter frigoris dominationẽ Suffocatur autẽ quia sanguis ad suã reuertit originẽ: ac coadunatur,& propter has causas deficcat corpora.

¶ Spirit⁹ tristis deficcat ossa. Salomon i ꝓuerbijs ca. xvij. & in cap. xxv. eorũdem. Sicut tinea vestimẽto,& vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi. Concludamus igit cũ eodẽ in cap. xxx. Ecclesiastici dicẽte. Tristitiã non des aiæ tuæ,& nõ affligas temetipsum in cõsilio tuo. tristitiã longe expelle a te. multos em̃ occidit tristitia,& nõ est vtilitas in ea.

¶ De inuidẽtia. Cap. IIII.

INuidẽtia est ęgritudo suspecta ꝓpter alterius res secũdas: q̃ nihil noceãt inuidẽti. Nã si quis doleat ei⁹ reb⁹ secũdis: a quo ipse lędat: nõ recte dicit inui-

dere.vt si Hectori Agamēnon. Qui autē:cui alteri⁹ cōmoda nihil noceant:tñ eum doleat his frui:is profecto inuidet.

¶ De Inuidia & imaginatione. Collectiones.

¶ De inuidia dixit Hali.in cōmēto.xxxv.tertij libr.techni. Inuidia vero,& tristitia faciūt accidere frigus. In cuius commenti textu Gale.inter causas corp⁹ exterminātes,inuidiā,& sollicitudinem enumerauit.

¶ Immoderati motus:q sunt in cōcupiscētia,ira,& cogitatiōe, magis cholericū reddūt hominē. vnde febres & oēs calidę ęgritudines cōsequunt̄. Defectiui vero mot⁹ magis phlegmaticū,& frigidiorē. vñ oppilatiōes hepatis,& splenis,& epilepsię,& apoplexię,& oēs rheumaticę ęgritudines fiunt. Hæc Galenus in primo de regimine sanitatis.

¶ De fortis imaginationis potētia pręueniente vsq; ad exteriora,& illa permutante,Cōsiliator in cōmēto.xxxij. septimę ꝓblematū particulę multa scripsit. Et nos plura scripsimus in lib.nostro de vita sana. Auicēna in secūda primi doctrina secunda cap.xiiij.voluit q possibile sit vt puer similetur ei cuius forma coitus tēpore fuit imaginata. Et i.xxj. tertij cap.ij.idem similiter voluit.

¶ De gaudio. Cap.V.

Gaudium,& tristitia opatiōes nō sunt:sed ab opeatiōe necessario ꝓfluunt. Sicut palati delectatio nō est ipa cibi cōtritio:sed ex cōtritione: sicut lux ex sole:calor ex igne,& pulchritudo ex iuuēta cōsurgit. Propterea etsi operatio ipa in nostra est potestate vt amare,& odisse:positis tñ operationib⁹:delectatio aut tristitia,velim⁹ nolim⁹ splendet,& calet. Dolor igit̄ corpis,& animi tristitia:sīl'iter gaudiū,& delectatio operationes nō sunt verū ex operatiōib⁹ surgūt. Amare,& odisse:qđ est volūtatis:sensisse & ꝑcipere:qđ spectat ad sensum:opatiōes sunt. Ex his oriunt̄ ista:moeror:lętitia:dolor,& voluptas:quas latini ꝑturbatiōes:noui theologi passiones:gręci pathe dicūt.

¶De gaudio. Collectiones.

¶Gaudium naturalis est exit⁹ caloris ad corporis exteriora, eiusq; diffusio. quæ si paulatim facta fuerit animã habet confortare, caloremq; naturalem in omni corpore & humores temperare, & sanguinem caloris tẽperantia naturalis augere: corpulẽtiãq; corpori facere. Itaq; omnib⁹ cõuenit corporib⁹ temperatis: nisi q; quando semel, subitumq; fit, aliquando interficit: naturalis dissolutione caloris, & dispersione. Fertur enĩ Hamiessus nimietate gaudij, qđ illi subitũ superuenit, interijsse. Hæc Hali. v. Theoricæ cap. vltimo.

¶Ex ira nullus vnq̃ mortu⁹ est: ex gaudio autem q̃plures pusillanimes. & propterea temperate gaudendũ est: quoniã vt moderata omnia conseruãt: sic cũcta superflua solẽt extinguere. Hæc Galenus in. v. de accidenti, & morbo.

¶Magnum gaudium est ex rebus corpus impinguãtibus qđ si magnificetur valde, & cõtingat subito, necat, & interficit, & maxime valde pinguem: & hoc quia in corporib⁹ magnam pinguedinem habẽtibus est paruus calor ratiõe paruitatis, & angustiæ venarum ipsorum. Auerrois in cãticis commento. clviij.

¶Quando spiritus, qui est in corde, est multus: & est temperatus in complexione: & in substãtia luminosus: & splendidus: tunc est ad gaudium dispositio fortis. Hęc Auicẽna in libello de viribus cordis. cap. iiij.

¶Cognoui, quia nõ esset melius nisi lætari, & facere bona in vita sua. Ecclesiastici cap. iij. Et in ca. v. eiusdẽ. Hoc itaq; mihi visum est bonum: vt comedat quis, & bibat, & fruatur letitia ex labore suo quo laborauit. Cum Seneca igitur concludamus in tragœdijs. Dum fata sinunt viuite læti.

LIBER SEPTIMVS De repletione,& inanitione.

¶Quæ corpora euacuanda sunt:& de quatuor humoribus corporis. Cap.I.

Vm de humano corpe ars vna sit:duę sunt pręcipuę, ac maxięeius partes. Vna quidē sanitatē:Altera vero curā pretendēs. At quoniam tum dignitate,tū tēpore prior ē ęgritudine sanitas: nos quoq; pri⁹ quo pacto custodiēda sanitas videat, dicēdum arbitramur. Deinde in nr̄o aggregatore quo pacto quispiā optie morbis medeat. Sanitas itaq; duob⁹ dicit modis. Vno quidem modo exacta: & optima:pfectaq; & extrema. Altera vero qua distinguitur:qua magis:& qua minus corpora valeant. Prius igitur dicendū est quænā sint corporis humani elementa. Vt itaq; mundus:ita & homo ex quatuor istis cōstat elementis:nēpe sanguine,& pituita:& vtraq; bile:tam atra q̄ flaua. Nā sanguis aeri assimilatur:Pituita aquæ:flaua bilis igni:atra bilis terrę. Horū enim singula suorū habent elementorū qualitates. Gustu porro sāguis dulcis,pituita salsa.flaua bilis amara.atra bilis acuta. Fons sanguinis est cor:& in ipsum spiritus:per cordis partē dextrā sanguis:p sinistrā spūs.flaua bilis ex iecore. Atra ex splene. Pituita ex cerebro. Est nāq; sāguis calid⁹,& humid⁹. Pituita frigida,& humida. Flaua bilis calida,& arida. Atra bilis arida,& frigida. Arterię ex corde purum sanguinē,ac pituitam admittunt. Venę quoq; ex corde,quē iecori cor suggerit,sanguine affluentes. neq; eñ ignis sine fomēto constiterit. Hæc autem elementa añ pri

mi hominis culpã tantã harmonia cõtinuata erant: vt ex ipsis: neq; mors/neq; morbus/neq; molestię quicq̃ emergeret. At soluta hominis in deũ obediẽtia: soluta est humorũ huiusmodi pax: dissipata cõcordia. Pituita p̃dominãs synanchias: Melãcholia quattanas: Cholera tertianas: Sãguis cõtinuas febres facit. Hoc autẽ exẽpli gratia dictũ sit. Nã multis: & innũerabilibus pene modis humores isti a medio discedẽtes gña infinita morborum inducũt. Cholera itẽ fulua: quia acuta est, & ignea: repẽtinas iras tollit: & quasi nimbus æstiuis cito desistit. Atra si irã cõcipiat, eius est ptinax: & sero se cohibet. Qui illã patiũtur: iracundi vocantur: q vero hãc amari & acerbi. Sũt etiã qui atrã cũ fulua miscuerint: & i his sicut humorũ, sic & morũ mixtura consurgit: & mediũ locũ tenẽt inter prędictos. Hippocrates vocatus ab Abderitis: vt curaret Democritũ semp ridẽtẽ: inuenit eũ in agro auiculas exenterãtẽ: & receptacula humorũ istorũ vestigantẽ. Multũ enim confert ad salutẽ corpis: & ad mores humanos ista cognitio: & beneficio medicinę fieri potest, vt qs i nouã cõplexionẽ, & per sequelã in morũ trãseat nouitatẽ: sicut in his patet qui bilem atrã polyponio, & helleboro: fuluã vero curãt põtico: qđ nostri pharmacopolę rha barbarũ vocant.

¶ Problemata.

¶ Cur sanguis in reliqua cõuertitur intima corporis elemẽta: at ea in altera nõ ita? Nẽpe q sanguis tenuis existat: ac vtpote tenuis aliorũ possit crassitudinẽ subire elementorũ: vt aerem est videre. Alia vero: quæ crassa sunt: nequaq̃ cõmutantur.

¶ Cur plenitudine facta sanguinis detractio preter leuitatẽ aliud adiumentum affert? Q: præter leuitatem, corporisq; apertionem succurrat alijs: q natura quasi in egestatẽ redactã inanitatẽ sanguinis alio corpori opituletur modo: quasi q egeat repletiõe, cũcta cõsumit superflua humorũ: vtilitatem in sese venando: alliciendoq;.

¶ Cur purgatoria medicamina pituitam quidem agunt, &

bilem ex venis in aluum: sanguinē vero nō: vtcūq; tenuis sit? Aut q agit extrarium: qđ mollescere nō potest. Atqui supfluitas aliena est. Aut q crassior est sanguis, crassior certe: quando frigefactus fuerit: & se coagulauerit.

¶ Cur sanis, & senibus infernæ purgationes nō cōferūt: celerrime siquidem deijciunt: & graciles euadunt? Quippe q ęgrotis quidē supfluitates abeūt. sanis autē eorū quę ipsos sustinēt, & extruūt, fit ablatio: & pinde colliqfactio nō est in morbo amota supfluitas. Cū ergo iua ferit: fundit⁹ cōcutit.

¶ Cur in medicatis potionibus, & in exercitijs nō statim cibum proferimus? Nempe q adhuc corpus purgatur: & nō vna circa ipsa laborat natura: sed egerit adhuc superflua: & permutatio magna cum fuerit, est inutile. fit autē post multam exinanitionem conferta expletio.

¶ Cur per ęstum potius gignitur bilis cū minores sint supfluitates? Nempe q calidum idoneum ad putrescendū est. bilis autem ex putredine.

¶ Cur noctu ex minori purgāt medicamina: q̄ interdiu? nā scamonia ab octaua parte purgat: electeriū aūt a parte q̄rta cū exhibita fuerint catapotia. Nēpe ob hæc tria: ob humiditatem: ob caliditatē: ob longū tēpus. quaten⁹ enī humidiores eatenus magis purgātur: humida siquidē est purgatio. atqui superfluitas in lōgiore tēpore magis purgat. id autem noctu magis accidit ppterea q somn⁹ concoquit. itaq; velocius: & impēsius sentire corpus medicamen constat.

¶ De repletione & inanitione Collectiones.

¶ Tertia cōmotionis species tūc demū cū summa cogit necessitas, vtilis: aliter vero nullo mō sanę mētis homini suscipienda. Medicorū illa purgatio est: quæ pharmacis id est solutiuis medelis fieri solet. Morbi enim, nisi periculosissimi sint, pharmacis irritādi nō sunt. Quapropter diligētia vict⁹ corrigēdi & gubernādi sūt morbi: put cuiq; dat ociū: neq; difficile: infestūq; malū pharmacis instigādū. Hæc Plato in libro de vniuerso: quē Timęū appellant: circa finem.

¶ Id sanguinē nominamus carniū & vniuersi corporis pabulum. Vnde irrigatio distributa passim exhausta cūcta replet. Modus autē impletionis euacuationisve talis est/qualis in vniuerso cuiuslibet latio: per quā cognatū qdlibet ad seipsum se confert. Hæc Plato in eodem Timęo.

¶ In exercitātibus ad summū bonę habitudines sunt fallaces: si in vltimo fuerint. nō cū possunt manere i eodē: neq3 quiescere. qui vero non quiescunt, nequaq̄ in melius addere relinquit igitur ad peius. Horū igitur causa bonā habitudinem soluere cōfert: & nō tarde: vt rursus pricipiū nutrimēti accipiat corpus &c. Hęc Hippocrates in primo aphorismorū. In cuius cōmēto Galen⁹ inquit. Vnde multi morte subitanea sunt extincti corporibus ptingentibus in vltimitatē plenitudinis. Q d senserat Hippocrates vbi supra: & i secūdo aphorismorum aphorismo. iiij. cum ait. Non plenitudo neq3 indigentia sunt bona: quęcūq3 plenitudo fuerit illa.

¶ Cum ęqualiter sibi inuicem aucti fuerint humores, multitudo hęc plectoria nominatur. Cum aūt iam xātha cholera vel nigra: vel phlegmate: vel serosis humiditatibus plenū factum fuerit corpus: cacochimiā, & nō plectoriā vocāt talem dispositionem. Hęc Galenus in secūdo Therapeuticæ distinctione. ij. ca. vlt. Et in lib. de euchimia ca. j. dicit. Qui non sunt insensati bene perpendunt q̄ magnā habeat cacochimia virtutem ad ægritudinum generationem.

¶ Ille, in quo multitudo exhuberat humorū in hyeme propter eius gulositatē: & exercitij eius paruitatē, fit in vere ęgritudinibus aptus. Hæc Auicenna in. ij. primi doct. ij. ca. vj. Et in tertia primi doct. ij. ca. vij. inquit. Vehemens repletio i qualibet dispositione est peruetabilis. quot nāq3 hoīes sup̄flue se repleuerunt: & suffocati interiere? Quæ etiam sententia colligi potest ex verbo illo Aristotelis in prima problematum. problemate. xlvj. dicētis. Nutrimēti superabundātia causa fit ægritudinis.

¶ Dum perseuerat pinguędo: ita q̄ nō facit accidere nocu

mentum:non abhorreas eam. vita nanq; in humiditate exi stit. verum oportet, vt caueas,& abhorreas eam in via sup fluitatis, licet non appareat eius nocumentum:repēte aduenit:& subito. secundum q̃ dicitur in cap.v. vbi ait. Pinguedo superflua est compos corporis a motu,& deambulatione,& cōuersione:coarctans venas coarctatione constringēte eas. quare oppilat spiritui vias suas. quāobrē extinguitur multoties:& similiter non peruenit ad eos spiraculum aeris: quare corrūpitur propter illud cōplexio spiritus eorum:& sunt in timore q̃ expellatur sanguis eorum iterum ad locū constrictum:quare fortasse scindetur vena subito scissione perniciosa. Et ad summū mors super vltimatos in pinguedine festinat:& proprie illos, qui impinguant̄ in prima ætate. ipsi enim minutas habēt venas & cōstrictas:& sunt expositi apoplexię & paralysi:& pulsui cordis:& diarię:& malitię anhelitus:& syncopi:& febrib⁹ malis.

¶ Ex negligentia autem extractionis sanguinis cū aliquis phlebotomia indiget, accidunt apostemata:& exiturę:& febres cōclusę:ac phrenesis:& pleuresis:& variolę:& morbil⁹: & passio emoptoica:& mors subitānea:& pestilētia:atq; apoplexia sanguinea:de q̃ facies viridis apparet:vel nigra:vel synanchia,& lepra. Hęc Rasis in.iiij. Almansoris cap.xiiij. Et propterea ita cōcludit. Phlebotomia magna existit medicina in sanitate conseruanda:valde proficiens:& ad ęgritudinum curationē congruens:si vt oportet fiat. Et i libro vij. eiusdem cap.xxj. dicit iterum. Phlebotomia quoq; i sanitatis cōseruatione, ac ęgritudinū curatione maxima operationis medicinæ pars existit:si qualis oportet fieri:fiat.

¶ Cum sanguis, aut cū humore qui vincit sanguis dominatur a phlebotomia incipitur:quoniam ipsa est potissimū remedium ad euacuandum sanguinem & reliquos humores:cum superflue fuerint augmentati. Hæc Auicenna in prima.iij. cap.xxix.

¶ Phlebotomia vniuersalis est medicina oī passiōi de ple-

nitudine. hęc Galenus in cōmēto. xlvij. vj. aphorismorum. Et in libro de prognosticatiōe p pulsum ca. vltimo. Si quatuor similiter augeantur humores: p phlebotomiā est prīcipalissima, & maxima euacuatio. Quę autem debeat esse ipsius quantitas, innuit nobis in. v. Therapeuticę cap. xiij. cū ait. In omni crasi corporis & in omni regione & hora & constitutione tantum humorum auferre est congruum: quantum super id / qđ secundum naturam / auctum est.

¶ Tempus autē conueniens phlebotomię est ver: & tēpus ęstatis p̄hibet phlebotomiā ppter debilitatē virtutis in illo tpe: & ppter resolutionē spirituū. verū si reqrat natura ęgritudinis facias euacuationē: sed in parua quantitate. Tēpus vero hyemis phlebotomiā prohibet ppter coagulationem sanguinis: & ppter grossitiem quā habet isto tēpore. Tēp⁹ autē autumni: quia est ppinquū ęstati in sua tēperātia siccitatis & caliditatis: nō est cōueniēs ad phlebotomiā ppter siccitatē ipsius: & ppter turbationē tēpus calidū qđ praecessit. Haec Auerrois in. vij. colliget. Et ideo cōcludamus cū Hippocrate in. vj. aphorismorū aphorismo. xlviij. sic dicente. Quibuscunq; cōuenit sanguinē auferre ex venis: hos vere phlebotomare, aut pharmaciam dare cōuenit. Et in. vij. eorūdem, aphorismo. liiij. Quibuscūq; conuenit sanguinem auferre ex venis: hos oportet phlebotomare in vere.

¶ Solutione vētris vti prout oportet summa est medicina ad sanitatis conseruationem magnū p̄bēs adiutorium. est enim possibile, vt huius operationis causa corp⁹ ab humore: qui ppter ciborum errorē, vel ex diętę negligentia, vł ex corporis intēperātia solet generari: mundificet. Ob hoc igitur esse potest, vt corpus semper mundum existat: & neq; in eo superfluitates ad ęgritudinum gn̄ationē aptę remaneāt. Quapropter medicina vētris solutiua quisq; vti debet: quę humorē, qui ei nocere solet / vel qui in eo ex sui corporis dispositione generari consueuit, vt causa erroris sui regiminis expellere cōsueuit. Qui autem ventris solutiōe plus idiget

est,q corpus habet magnũ:& pingue:& q est gulosus atq̃ permultos est comedẽs cibos,& fructus:& qui parũ mouetur:& exercitatur. Hæc Rasis lib.iiij.cap.xv.

¶ Nobis necesse ẽ ꝓculdubio superfluitates euacuare. Quarum euacuatio secundũ plurimũ nõ cõpletur neq̃ est conueniens:nisi cũ medicinis fiat venenosis:quę ꝓculdubio naturã frangunt.quę etiã si venenosę non essent:non posset esse quin eas bibere naturę laboriosum esset.quẽadmodũ dicit Hippocrates q̃ medicina purgat & inueterat.Hęc Auicẽna in tertia primi doct.ij.cap.j.Et post aliqua,causam hui⁹ adduxit:cũ ait.Medicinę solutiuę cũ humore superfluo euacuãt ex humiditatibus,& spiritu,qui est substãtia vitę,partẽ magnã:& cũ hoc virtutẽ membrorũ principaliũ debilitant.

¶ Natura medicinarũ solutiuarũ,est cõtraria naturę corporum:q̃ ipę soluũt:& sunt vniuersaliter ꝑnecãtes,& iterimentes ea.Hęc Gale.in.ij.regiminis acutorũ cõmento.xij.Et in quarto aphorismorũ cõmẽto.xlj.Purgatio augmẽtat defectionem virtutis.Et in primo de regimine sanitatis inquit. Pharmaciæ calidæ sunt:& siccæ:& ex quibus exiccãtur carnes:& attenuantur corpora.

¶ Cõmunis medicinarũ secũdũ plurimũ malitia,est facere senescere corp⁹ & frequẽtãtib⁹ illas læsionẽ afferre pricipalibus mẽbris:& q̃ sunt mineræ virtutũ:& earũ motores debilitare:q sunt spũs,& calor naturalis.Indicit ergo nobis necessitas admiscere medicinis solutionẽ faciẽtibus,res quarũ ꝓprietas est cõfortare cor:& mẽbra principalia:& afferre eis dispositiões laudabiles.Et cũ hoc auxilio acq̃ritur corpi reiuuenescẽtia & icolumitas.Res aũt quarũ auxilio facim⁹ hoc:sunt medicinæ cordiales:& stomachicæ & cerebrales. Hæc ex sententia Ioannis Mesue.in cap.j.& canone.

¶ Omnes medicinę solutiuę sunt nociuę stomacho:& proprie ori eius:cum sit pluris sensus ꝓpter neruos qui oriũtur in eo:& ideo oportet vt permisceantur cũ medicina quædã medicinæ odoriferæ:vt non occurrat virtus medicinarum

ſolutiuarũ ori ſtomachi nuda,& ſimplex. Hæc Galen⁹ in ſecundo regiminis acutoꝶ. cõmẽto. xj. Et in lib. de experimẽtis ca. vlti. inquit. Medici ingeniati ſunt in medicinis laxatiuis ponere aliqua: quæ ſtomachum confortant.

¶ Putrefit omne qđ putrefit, ab extranea caliditate: ſicut a propria digeritur. in ęſtate quidem extraneũ dominaꝛ: propter qđ putreſcũt magis omnia in ĩpa. Hęc Ariſtoteles. iiij. meteororum: & in ſecunda problematũ. ꝓblemate. xxxiij. Et Auicẽna in lib. de viribus cordis cap. j. ſecundi tractatus inquit. Diſpoſitio humiditatis in quã agit calor, innaturalis putrefactio noiatur. hęc autem diſpoſitio in corporibus immũdis, & repletis inuenitur: quia ibi extraneæ exiſtũt humiditates: ab extrinſeco æſtatis calore alteratę: non parũ ẽt a naturali cõmotę & inflammatę: eo ꝙ vias obturent: & repleant plerũq;: per quas naturalis ipſa caliditas flabellari ſolet, & refrigerari. & propterea fit ꝙ inde putrefactio in naturalibus, & vtilibus contingat humorib⁹: ex qua diuerſę ęgritudinum ſpecies generantur.

¶ Mõſtratum eſt in libro cauſarum ęgritudinum: ꝙ illa ſola putrent corpora quęcũq; materiam habẽt calidam, & humidã intranſpirabilia, & inflãmabilia manentia in calido & humido loco. Si vero in motu fuerint: & flabellenꝛ: & trãſpirent: poſſent vtiq; imputribilia cuſtodiri. Hæc Galenus in v. Therapeuticæ.

¶ De vomitibus. Cap. II.

Omit⁹ pituitam mouet: & caput exonerat: eũq; qui multũ comederit: vel vinum ſumpſerit multum: offendi non ſinit. opitulaturq; per vomitus deiectio corpore nimiũ intumente: necnõ ſupra modum attenuatis: fluxibileſq; omnes affectiões vomitus medicari cõſueuit. Velut hulcera renum: veſicæ: & anus: reliquarũq; partium: elephãtiaſi correptos: & cãcros leuat: maloſq; corpis habitus: necnõ affectiões articulares: hydropicis quoq; pſertim intra carnẽ aquoſum habẽtes languorẽ.

Opitulatur arquatis & comitialibus a stomacho affectiõis principium capientibus. Nam eis q in capite affectiões habent comitiales, nõ respondet vomit⁹. Iuuat tremores: apoplexias: orthopneas: melãcholias: impetiginosa. At vomitus aduersantur sanguinis eductionibus: suffocationibus: nauseantibus naturis: anima consternatis: ac deficientibus perpetuo a suffocatione perturbatis: necnon qui exigua de causa capite oblanguescunt: quisq; suffusiõis habeat suspitionem: cunctisq; omnino oculorũ languoribus. Sunt aũt idonea ad vomitus ciendos nõ acria, & arida: sed dulcia, & acutiora. Videtur in his conuenire raphan⁹: seu vt quidam loquuntur radicula, & æruca, & salsamentum vetus, et origanus viridis, & cepa pauca, & porrũ. cõuenit quoq; vomitib⁹ ptisana aliquid mellis assumens: pinguesq; carnes.

¶ Problemata.

¶ Cur in nauigijs qdẽ nausea biliosa: q̃ vero secus, pituitosa? nẽpe qm̃ in alijs fatigatio: hic autem cũ metu, & tumultu. metus aũt cognatorũ cõmotor intestinorũ. pituita vero redundans quiddã est, & extrariũ: bilis porro cognatum ex cognatoq; procreatum quiddam est.

¶ Cur ex potibus, & vomitib⁹, & in frigoribus loquuntur homines grauius: vel cũ pituita guttur obstipatur? Cõuellit siquidẽ distillationẽ alijs qdem vomitus, aut potus: alijs vero temporis status. Proinde grauior spiritus gignitur eductio: q̃ aũt valde grauis, eadem & tarda est.

¶ Cur potum oleum vomitum cit: & præsertim flauam bilem? Quoniam cũ sit leue, & superna petens, cibos elicit, ipsos ad stomachum eleuans. stomachus aũt grauatus vim egestiuam ad vomitum exuscitat: præcipue flauam bilem: vtpote leuem ac tenuissimã: & facile sursum versus euadẽtem. Q2 autem oleum sursum petat, experientia ipsa manifestum. humido siquidem alicui admixtum i superiores se e uestigio recipit partes.

¶ De Vomitibus. Collectiones.

¶Vomitus est motus per quē res in concauitate stomachi manens expellitur. Hęc Galenus in.vj.de accidenti & morbo ca.j. Et Auicēna in.xiij.tertij tract.v.cap.viij.dicit. Vomitus,& subuersio sunt motus stomachi ad expellendū ex eo aliquid:qd est in ipo:per viam oris. Qui autē humor per ipsum sit aptus euacuari:expressit Auicēna i quarta primi cap.iiij.cū ait. Ex humoribus qui velocioris sunt obedientiæ vomitui,secundum plurimum est cholera:rebellis vero melancholia:medium autem phlegma.

¶Vomitus in hyeme est abhorrendus. In ęstate vero bon⁹ quoniam humores in æstate sunt natantes. In hyeme vero, ad sustinendum declinantes. Hæc Auicenna in tertia.j.do.v. Et in quarta primi cap.xj. inquit. Aestas est tēpus:i quo magis est dignū vt in ipso fiat vomitus. Quæ fuit Hippocratis sententia in.iiij.aphorismorū aphorismo.iiij.dicētis. Purgare qdē ęstate supiora:Hyeme vero iferiora oportet.

¶Hoies q remotiores sunt ab hoc:vt medic⁹ eos vomere faciat:sunt q pect⁹ habēt strictū,& qui phthisi sunt parati. Hæc Auicenna quarta primi.capitulis quarto &.xj.

¶Hippocrates pcepit vomitū fieri debere i vnoquoq; mēse duob⁹ dieb⁹ cōtinuis:ppterea q cū eo cōseruāt sanitas. Hoc autē plus est malū. Hæc Auicēna i quarta.j.ca.xiij. Et huius causam assignās inquit. Vomitus mundificat stomachū,& remouet grauitatē q accidit capiti:& clarificat visum & aufert fastidiū,& cōfert ei ad cui⁹ stomachū descēdit cholera:q ipsi⁹ corrumpit cibū:& remouet abominationē quæ fit pter vnctuositatē,& casum desyderij:& cōfert plurib⁹ infirmitatib⁹. Et ille cui quidē maius iuuamētum affert vomitus,est cuius cōplexio prima est cholerica.

¶Non oportet vt in mense plusq bis sani euomant:quoniam consuescit natura eijcere superfluitates ad stomachū. Et scias q vomitus facilis,leuis sine labore,& nō frequēs,i hora necessitatis,est maximi iuuamēti. Hæc Auicēna.xiij. tertij tract.j.cap.xxxv.

¶ Vomitus si (vt debet) tēperate fiat: stomachū purgat, & digestiuā efficit meliorē: corpusq; renouat, & mūdat caput, & sensum alleuiat: visumq; acuit. Q̃ si mult⁹ fuerit, corp⁹ desiccabit: & hepati, ac pectori: necnō oculis, & pulmoni no cebit. Et propterea vomitus nō frequēter fieri debet: corrū pitur enim stomachus: & ipsius virtus destruit. quare nō ni si cū oportuerit: fiat. Hæc Rasis in. iiij. Almāsoris cap. xvj. Et Auicenna in. xiij. tertij tract. v. ca. viij. dicit. In administra tione quidem vomitus cum æqualitate est iuuamentū ma ximum. verum assiduatio eius maxime debilitat virtutem stomachi, & facit ipsum lacunam superfluitatum.

¶ De Deiectione seu purgatione humorum. Cap. III.

Operosum est quorū sana sunt corpora, purgari: torquētur enī & subuertūtur: proceditq; difficilis deiectio: cōfestimq; dissoluunt: q eo modo pur gātur. Expedit igitur eis: quos purgare velimus: prius tenuare, secareq; crassos, & glutinosos humores: spi ramētaq;, quos voce græca poros noiam⁹, interpellare: qb⁹ succi trāsumunt, & trahunt a purgatorijs medicaminib⁹: ac serosos, tenuesq; succos i pricipio ęgritudinū deijcere expe dit. At i crassis, & glutiosis expectāda cōcoctio. In acutis au tē: cū moueant materię, & a pricipio medicamē adhibet: id multa fieri cōuenit cautione. In motu nāq;, & delatiōe, & flu xu cū fuerit hūores: verēdū ēne quoquo modo ibecillū ali qd suapte natura itestinū cōmotā excipiat materiā: pcipue thorax. Cū aūt pti alicui hūores isederit: queadmodū in vi scerū fieri solet iflāmatiōib⁹: medicamē priusq̃ cōcoctio fa cta fuerit, nō erit admouēdū. qcūq; enī iflāmata (inqt Hip pocrates) a pricipio medicamie dissoluere tētauerit: ex cō sti cto, & iflāmato nihil aufert. neq; enī cruda ęgritudo se dedit ac remittit: verū q̃ sana sunt, & lāguorē oppugnāt, eisq; ob sistunt: tū contabescūt. Cū enim debilitatū fuerit corp⁹, tū regnat ęgritudo: atqui qñcunq; regnarit ęgritudo, imminet

pernicies. In materierum quidem deductione vtimur purgationibus: in cephalea capitis morbo: hebescẽtibus oculis atq; in cæteris materialib⁹ morbis. In sanguinis autẽ detractione per venas mẽsura detractionis cõsyderãda ẽ. Aegritudinis etiam magnitudo: viriumq; robur in sanguinis detractione cõsyderãtur. quę magna quidẽ plus fieri posse indicãt detractionis: minora vero qualitate detractiõis purgãdũ deijciẽdũq; quoad vis magnitudoq; morbi diminuat. Cõsyderãda porro est: qualisnã sit hoĩs natura. Nam si mediocriter graciles corpore fuerint: ingẽtesq; habeant venas, & sanguine refertas: atq; copiosas: detractioni parcẽdũ nõ est. At si venas habeãt ãgustas: albiq; corpore: molliq; carne: parce sanguis est detrahẽdus. paucũ nãq; hi habent sanguinẽ: ac facile distrahuntur. Eadem ratione, ne quidẽ adolescẽtibus annorũ quatuordecim detrahẽd⁹ est sanguis, & ne quidem senibus præcipue debilibus. at quib⁹ vires sunt integrę: & necessitas efflagitat: vel septuaginta annos natis sanguinem dempseris.

¶ Problemata.

¶ Cur inferna purgatione, magis q̃ superna, graciles fiũt? Nempe q; ex inferna ad aluũ ex toto corpore quę subsidũt cõtrahi possint. hoc autem manifestũ ex fœtuũ nutrimento. In illo enim loco, qui sunt fœtus, nutriuntur. Postrema siquidẽ eum tenẽt locum. Sursum autem versus a vicinis exeũt locis. Proinde a minori vi multo mobiliora sunt cuncta q̃ deorsum: q; præcellãt ad sese deferendũ. Superna igitur purgatio emergens extrarium solum rapit. ideo etiã helleborum prębẽtes eue stigio cõfirmãt. Quæ autem inferna purgatio, ea ex multiplici cogit loco, & aliquando multa secũ p̃cipua cõuellit: nec supfluitatibus moderatur. Quapropter cõfert plerũq; nõ omnia exinanire: fiunt siquidem reliquiæ nutrimentũ, & robur suppetunt. Cum autem nihil relictũ fuerit: est vbi exinanitionem vehementẽ faciat: est vbi admodũ exhausti interficiantur: est cum tardiuscula oblata

compoſitio opportuniſſimo aduenıat loco.

❡Cur ecõtrario albus,& niger helleborus purgat?Nẽpe ꝙ calida purgatoria ſunt.Calido ſiqdẽ cũcta ſoluunť.frigido aũt potius coagulãtur.Si igiť quędã inferne:q̃dã vero ſupne purgantur:aſſimulatur ipſorũ vtrũq; medicaminũ purgationi.Grauis qdẽ,& denſus eſt:qui niger.Albus vero rarus,& leuis.quę igiť ſub vtroq; cẽtro humida cũ ipſis tulerit ſimilitudinẽ:quæ ſub nigro grauia,& dẽſa, ferẽdi deorſum naturã habẽt.quę aũt ab albo rara effecta,& leuia, facile ab excellente caliditate eleuantur in ſublime.

❡Cur medicamenta,& res amarę,aut fœdi odoris magna ex parte purgare poſſunt?An q̃m amara quæcũq; maleq; olẽtia cõcoqui nequeũt.Q ua de cauſa medicamẽta quoq; amara ſunt:atq; fœtida.Q ꝫ em̃ concoctionẽ nullã ſibi admittãt,mouereq; cũ amaritudine poſſunt:hinc medicamẽti ſortiũtur naturã.Et ſi iuſto plus data ſint pimẽt.Q uę aũt necãt:etiã ſi exigua dent:hęc nõ medicamẽta,ſed toxica eẽ dicimus.Ne illa qdẽ medicamẽta vocamus:q̃ nõ ſui generis qualitate purgare q̃ant.Sũt em̃ plæraq; in genere cibi:q̃ ſi large ſumanť,facere idẽ poterũt:ceu lac/oleũ/muſtũ.Sed hęc oĩa ꝙ minus facile cõcoquũtur,iccirco purgãt:nec oẽs ſed aliquos.Sunt em̃ alijs alia cõcoctu facilia:difficilia ve. Q uãobrẽ non eadẽ medicamẽto omnibus ſunt:ſed ꝓpria pleriſq; comperiuntur.Deniq; medicamẽtũ nõ ſolũ concoctione immune:ſed etiã motus efficiẽs eſſe debet:ſicut & exercitandi ratio extrinſecus,aut intrinſecus accedens nõ niſi per motum alienam excernit materiam.

❡De deiectione,ſeu purgatiõe humoꝝ Collectiões.

❡Nõ intendimus im̃pſentiarũ velle de purgatiuis medicinis lõgũ:vt earũ materia expeteret:ſermonẽ facere.ſed tãtũ hoc in loco decreuimus purgari volẽtes admonere:ꝙ ꝑeorũ poſſe laborioſa pharmaca nõ aſſumãt:ſed cũ leuibus,& benedictis medicinis ſupfluitates ſui corpis,cũ opportunũ fuerit,euacuẽt:quę nõ habeãt virtutẽ,& mẽbra principalia

Aloes

debilitare: sed potius eis conferre: qualis est Aloes: qui secũdũ q̃ inq̃t Mesue, est de melioribus & sublimioribus medicinis habẽs ꝓrogatiuã supra alias medicinas. Et q̃q̃ intẽtio solutiui secũdũ plurimũ sit debilitare virtutes, & membra: q̃ sunt mineræ virtutũ: & afferre eis nocumentũ: cadit tñ hæc intentio ab Aloe: nõ solũ enim nõ nocet: sed inuenit̃ ad confortationẽ mẽbrorũ debiliũ addere: & ad reditionẽ eorũ i ꝓprias virtutes cõferre: neq; ad aliud, nisi ad vnũ videtur esse nociuum: quia aperit orificia venarũ apertione sanguinem manare faciẽte: nisi cũ dragaganto, aut mastiche, vl̃ aliquo simili rectificetur. Solutione eñ educit cholerã, & phlegma & mundificat caput ab eis, & stomachũ: & cõfert iuuamẽtũ magnũ doloribus eorũ. Et qui assiduat acceptionẽ eius diebus cõtinuis, non videbit in corpore suo, neq; in instrumentis sensuũ suorũ ægritudinẽ: q̃ nõ sit habilis sanari: & pręseruat a putrefactione: ita q̃ etiam cadauera. Hæc Mesue cap. proprio. Ipso itaq; vtendũ est: cum in stomacho, vel capite aliqua repletio a sanis percepta fuerit.

¶ Species omnes Mirobalanorũ valent ad mũdificandũ repletiões humorũ: & valde cõueniũt. vt colligitur ex dictis Galeni/Diascoridis/Rasis/& Auicennæ. Non enim debilitant cum solutione sua, immo cõfortãt stomachum: & proprie viscera: & præparant, & coadunant partes eorum, & cõfortant cor, & hepar, & corpus totũ. Neq; enim, nisi ad vnũ, vident̃ nociui: q̃m faciunt cadere ꝓparatos in oppilatiões: nisi rectificẽtur cum diureticis absynthio/spica/ & similib⁹. sunt enim vt dixit Mesue ex rebus quæ faciunt vtentes se iuuenescere: & acquirunt eis colorem bonũ, & bonitatẽ odoris oris, & sudoris: & generant gaudium, & hilaritatem: & cõfortant stomachũ/cor/& hepar, & cõferunt tremori cordis; & confortant/& mundificant stomachũ: conferunt hęmorrhoidibus, & extinguũt cholere rubeæ iflãmatiõẽ. Et citrinorũ precipue opatio in hoc est pręexcellens: cum ipsi solutione educant eã: & cõferũt cõplexiones habẽtibus calidas:

Chebuli autē: q ſunt ſpecies eorū ſecūda: educūt phlegma, & adducunt in ratione: & clarificant viſum, & mūdificāt ſtomachū, & cōfortāt ipm. Nigri aūt: q ſunt tertia ſpecies ipſorū, diſſolutione educūt melancholiā, & cholerā aduſtā, & clarificāt colorē, & remouēt triſtitiā conferēdo quartanarijs, leproſis, & huiuſmodi. Emblici quoqꝫ ſpecies quarta ipſorū nō minus alijs vtiles exiſtūt: eo ꝙ teſte eodē Meſue ſunt ex medicinis cōfortantibus ſtomachū/cor/& hepar/& viſcera ſolutiōe educētes phlegma: & ſunt ex rebus valde cōfortātibus cerebrū, & neruos: & augent intellectū, & confortāt cor, mūdificāt ſtomachū a phlegmate, & putrefactiōe, & cōfortāt ipm, & pparāt, & ſedāt feruorē in eo, & auferunt ſitim, & addūt i appetitū, & ſedāt vomitū. Belirici quoqꝫ, poſtrema Mirobalanorū ſpecies: ſunt ex medicinis benedictis: & eaſdem cum emblicis habent proprietates: ideo ſani ſicut infirmi non debent alias his medicinas fortiores eligere: cū poterūt huiuſcemodi iā dictis ſua corpora a ſuperfluitatibus ſufficienter mundificare.

¶Rha barbarū ē ex medicinis bñdictis, & ſolēnibꝰ: in quo aggregant̄ multę ex itētionibꝰ q̄ q̄runt̄ in re faciēte mūdificationē. Et nō eſt i eo nocumētū apparēs: & dat̄ in oī tpe, & in oī ętate: ita ꝙ ēt pueris, & pgnantibꝰ. Et de elegātioribus, & meliorībꝰ, q̄ iūcta cū eo magnificāt opationē eiꝰ, ē aqua lactis ſumpta ex capris. Solutiōe educit cholerā, & phlegma & maior eius pprietas eſt mūdificare, & confortare hepar & ſtomachū, & cōferre doloribus pūgitiuis eorū, & viſcerū, & clarificare ſanguinē, & auferre oppilatiōes: & morbos: quorū mr̄ eſt oppilatio: ſicut hydropiſin/ictenā/& groſſitiā ſplenis, & febres oppilationū. hæc Meſue. cap. proprio.

¶Caſia quoqꝫ fiſtula mūdificat ſanguinē, & cōpeſcit oēm acuitatē, ſedat ſitim, & proprie cū ſucco endiuię, aut ſolatri depurati: & clarificati ſecundum artem. Et ipſa quidē mūdificat ſtomachum, & educit choleram, & phlegma, & operat̄ illud ſine nocumento, & exceſſu. caret enim mordicatione.

Et ipsa quidē lenit pectus,& guttur:& resoluit apostemata acuta in eis:& cōfert calefactioni renū sumpta cū diureticis & infusione liquiritiæ: & prohibet generationē lapidis i eis: & confert febribus calidis. Hæc Mesue.

¶Manna,& Tamarindi medicinę sunt faciles:nō minusq; delectabiles existūt: pro tali purgatione humorū,& pcipue cholericorū valde vtiles esse approbāt: cū easdē ferme virtutes habeant & operatiōes cū casia, & reliquis ante scriptis Et ideo sanis nō min⁹ q̄ ęgris qbusdā videtur cōuenire. Et si Tamarindi lędāt stomachū frigidū,& debilitēt(vt inquit Mesue)tñ & illud facile potest remoueri permiscēdo eos cū spica,succo fœniculi,& huiusmōi stomachū cōfortātibus.

¶Prestantissimo viro, dño Andreæ Briello Apollineę artis pfessori benemerito :cōsiliario,atq; Physico Regio Simphorianus Champerius. S.P.D.

Itasti me prior beniuolētia Andrea me dicorū doctissime: q antea q̄ vllā tecū habuerim cōsuetudinē:vir, & doctrīa, & virtutib⁹ insignis,me in amicitię tuę aleā inuitasti. Ego aūt:q; in amore nō respōdere lōge ab homīe alienū, plane q; nefas eē existimaueri:duxi hāc margaritā sanitatis haud ab re dictā opusculū ni fallor clarū tibi destinare. Tū ab vxore mea nobili Margarita:fœmia qdē ex clarissia Terralliorū familia orta. Tū q; queādmodū Margaritę p se solę quoquo in statu sint plurimū valēt:& si i cęlato auro repositę fuerint:magis lucere:magisq; hominū intuitū ad suā cōtēplationē allicere vidētur: Sic & nostri opis Margaritæ:in quocūq; curādi genere psistāt:p seipsas graues/scitę/frugales/& pstātes sunt, ac maxie cōducibiles. Interi ergo hæc paucula pientaculo fuerint : quoadusq; opiparæ cœnæ fercula comparentur. Vale. Nanceij. Anno dñi.M.cccccxij.ix.Calēd.Ianuarij.

¶Margarita pretiosa domini Simphoriani Champerij in Rosam Gallicam De Medici,atq; ęgri officio:in se cõtinẽs medicorũ p̃cepta/auctoritates/atq; sentẽtias memoratu dignas:ex diuersorũ philosophorum/medicorum,multorũq; aliorum clarorũ virorũ libris in vnũ collectas:quæ ad rectã viuendi formam medicum conducunt.

¶De Medici officio circa infirmũ. Cap.I.

Vm quatuor fere sint ęgritudinũ tpa/pricipiũ/incremẽtũ/status/& declinatio: in pricipijs qdẽ tenui op⁹ ẽ alimẽto:non eq dẽ multo ad cõseruationẽ disponendã,quoad ęgritudinis fuerit solutio. Inter incremẽta tenuiores cibi q̃ pri⁹. In statib⁹ ne vires subuertant,& lãguori cedãt, ac succũbãt etiã admodũ tenuis cibus exhibendus. In declinationib⁹ plus alimẽti quatenus subsidat morbus. At cũ sint in ęgritudinibus status tres:eorũ alij acutissimi:alij tardissimi: alij intermedij: mediocritate quadã differẽtes. Verũtamẽ iuxta ętatẽ,iuxta tẽperationẽ:quã crasin vocãt gręci: tẽpusq; habitationẽq;,ac cõsuetudinẽ perite,ac minime imprudenter victus est ęgro,vel debili accõmodãdus. Cõsyderãdũ i primis exhibito ne vires sauciẽtur cibo. At victus tenuissimus p̃sertim in multorũ dierũ ęgritudinibus,ętate iuuenili, tẽperatiõe calida,corporib⁹ robustis,calidiore aere,locis calidis,& multi cibatus cõsuetudinibus, prorsus itolerabilis: quippe q; robur corporis subuellẽs:vt in cõtrarijs adiuueris. Insitus eñ calor cũ extrĩsecus alimẽtũ nõ admiserit: qđ

Intus est sup fluū venatur:ad humoresq; absumēdos deuol uitur: quos depascitur sanitatē pessum mittētes. Proide fu giēdi minime opportuni victus, pariterq; lōgiores mediæ/ quę inuicem opponūtur:e regioneq; inter se distant:naturę infestę. In ipsius aūt morbi pricipio/concocta/& cruda. Vn de morbus qualiscūq; fuerit, ex egestionib⁹ licebit dinoscere. Quæ superne:cū tussi per nasum & os, in cerebro, & pulmone, & thorace esse significātur ex concretione, & colore. Quę inferne: vētris inferioris, & venarū aperiūt affectionē. Loca quoq; in quibus accumulantur, & per quæ deducuntur:& vnde ferri incipiunt. qd profecto e memoria labi non debet.

¶ De fine ægritudinis, & qualiter medicus habere se debet in crisi. Cap. II.

Finis in ęgritudinibus repētina solutio, & dilatio, & validissima crisis est. Est nanq; vt in nostro aggregatore diximus, crisis cōfestim oborta cum certamine mutatio:& primo vehemēs quædam ægritudinis obluctatio, & naturę, vtraq; alterā oppugnāte: vt pugnantes sese inuicem inuadētes impetu ingruunt: vt altero alter euadat superior. Crisis ideo solet appellari: q̄ cū talis pugna pugnatur: inde iudicium spectātis possit exhibere morbus ne ān natura in languente potenti⁹ insurgat, impugnet ve. Proinde: siqui humores incocti morbum faciāt, mouendi nō sunt. Vet⁹ enim oratio est cruda mouēda non esse. Quare si crises ægrotanti sup concoctis aduenīāt ad sanitatē conferunt. Contra vero si huiusmodi humores extrarij incocti sint, inutilis ē omnis crisis. Ideo cruda mollia reddenda sunt: atq; mitiganda (vt Galenus tradit) contrarijs cōtraria adhibendo: non aceruatim, fusimq;: sed sensim: ne casus quispiā improuisus ad aliquam perducat disperantiā. Et sic contraria contrarijs plerūq; medendo, necessariū est qualitatū excessus, siue singuli, siue bini sint, infringere, opposita adhibendo.

¶Quatuor naturę status cōsyderādi a medico. Cap.III.

INsignes cōsyderādi sunt quatuor naturæ status: vbi cōiectādi,& quātū,& quādo,& quomodo nō erit difficile. Omniū siqdē quatuor sunt cognitiones. vna valetudinis primę,ac potioris: secūda vnde morbus inhorrescit,& lōgius serpit, & residēs concutiat primū ꝑturbando. Tertia: quę opprimit, & sensim laxat,& mollit,& discerpit,& oīfariā manifesto dissoluit. Quarta cū ad sanitatē rediēs cōfirmatus est. qui status cōualescēdi nominatur: cū corpus impletur:& robur, viresq; resumit.

¶Tēpora anni quatuor a Medico,consyderāda. Cap.IIII.

ANni tempora quatuor cū elementis affinitatē habēt. Aer cū vere. ē siqdē mediocriter humid⁹: & mediocriter calidus:& in temperie saluberrimus respicitq; pueritiā. Aestas ętatē iuuenilē. Ignis faciem refert: qui pariter calidus & aridus. Autumn⁹ confinis terrę est quę arida,& frigida: sicut aquæ hyemis: quę frigida & humida grandiorē ætatē respiciens. Hæc ipsa tēpora humores suos singula augent: sanguinē ver: bilem flauā ęstas auget,& amaram: Autumn⁹ acrem & atrā: pituitā hyems. Verūtamē tempora tam mixta sunt: q̄ elementa: ita propemodū in corpore mixti sunt humores. Nā nisi hæc foret ꝑmixtio: cūcta perirent. Ita altero alterum coalescere voluit deus: ne superante vno quouis cętera dissoluerentur. nec in tēporibus id modo: sed etiā in ætatibus custodiuit. q̄uis singulis sint humores ętatibus accōmodati singuli. In partib⁹ quoq;, mēbrisq; corporis differētia est:& ob institutiōes, ac mores,& ꝓpter habitationes: qm̄ magnas corporibus hæc oīa inuehūt mutationes: alia quidē cito, alia aūt seriuscule: alia vero multo post. Latet eīm aliquādiu causa: quæ postea erūpit,& tarde ad nutriēdi se ingerit tēperationē : ad idq; se infert: qd in corpore potestatem obtinuerit. ꝑinde recte admonent: qui aiunt ex omnibus nihil esse paruifaciendum.

Q̄ si contraria contrarijs (vt dictum est) plerūq; medentur: necessarium est qualitatem excessus, siue singuli, siue bini sint, infringere, opposita adhibēdo: nō aceruatim, fusimq;, sed sensim: ne casus quispiam improuisus ad aliquā perducat distemperantiam.

¶ De Lunæ cū nr̄is corpib⁹ affinitate. Cap. V.

Luna certe varijs suis qualitatib⁹ vario tempore corporib⁹ nostris potest qualitates quoq; varias inuehere: tā sua quadā ꝓprietate: q̄ ꝓpinquitate. In ægritudinib⁹ aūt plurimū potest: & eo magis quo acutiores extiterint. Qui ppe quę procliuius cōmouentur: faciliusq; agitātur: vtpote multiformib⁹ obnoxię motibus: & perinde æger frequentissime lunę sequitur mutationes: quæ ab ipsius a sole fiunt distātijs, numerosisq; cū oīb⁹ errantibus stellis figuris, sexangula/quadrangula/triangula/diametro, cum e regione distant, & coitu. De quibus in libro nostro de vita cęlitus comparanda abunde, vt reor, dictum est. At nulla fere dies est: quæ nō suscipiat crisim. siquidē quotidie ex sole ipsi lunę sunt mutationes: nō tamē eodē modo habēt homines: neq; item crises similes. Aliubi nāq; manifestę luminarium ad se inuicem sunt figurę: ex quib⁹ nō paruę fiunt mutatiōes. Aliubi incertę. Ita & quæ crisium sunt. Aliubi qdē euidētes. Aliubi obscurę. Per nonā, & sextā multū insignē, qntāq;, & tertiā neutiq̄ crises delitescūt. quādoquidē non irrationales. nonam fert figura triangula sextam pentagona: hoc est quinquangula: quintā sexāgula, & tertiam nonangula. Triangulam nonā vtpote diebus nouem: atq; super nona particula: quæ lateris accipit terminum. quoniā hæc ter sumpta dies lunaris ambitus enumerat: qui sunt septem supra viginti cum tertij particula. ita p̄cipue aliæ sunt attendendæ figuræ.

¶ Quo anni tpe medicamē adhibendū sit. Cap. VI.

Ernum tēp⁹ calidū,& humidū est:nisi astra alior sum trahant.ob hoc sanguinis est in corpore au gmētū. Aestas calida,& arida:ideo flaua bilis tū auget. Autumnus aridus,& frigidus,ob hoc au get atram bilem:& suppuratiōes sunt vtiq; cruētę,& aquosæ.Hyems pituitā auget in corpore:quia quatuor in homine elemēta quatuor anni tpa respiciūt.Ideo solis conuersio attēdēda,& ęgrotātis tēperatio: ac his inspectis medicamē exhibēdū. Ac si verno tpe iuuenis ęgrotet,ex sanguinis est multitudine:iō sanguis forte detrahēd⁹:& q lateris morbo vexatur:vno,altero ve,aut tertio detrahendus die sanguis: anteq̄ morbus imperet,& succūbāt vires. Sāguinis aūt detractio a quintodecimo februarij die sumat principiū. Rursus incipiat a decimo septēbris ad decimūseptimū vsq; decēbris. Si p ęstatem lāguor inuaserit:pricipiū morbi purgamen desyderat:cōiectādūq; in primis:quis victus esse ęgri debeat:quo & ali,& pariter opē ferre aduersum vim morbi possit:spectādaq; p̄ter oīa astra sūt.In primis luna:quas,& cū quib⁹ habeat figuras:vt admonet Hippocrates plurib⁹ de qb⁹ hęc sunt. A vergiliarū occasu dies.xlv. Nēpe a mēse decembri per ianuariū vsq;.hi dies augent pituitā.tū ieiunus vtere lauacris.labore,& re vti venerea licebit. A conuersione hyberna ad vernā vsq; dies.xcij.Nempe a vigesimo septio ianuarij ad aprilis vigesimū octauū.Hi dies hūiditatē augent,& sanguinē. vtere deābulationibus,& lauacris,& aridis cibis,re venerea,atq; laboribus. Ab æquinoctio aūt verno ad ortū vsq; vergiliarū dies.xlix. Nēpe a vigesimo nono aprilis ad.xvj.iunij.hi augēt dies sanguinem:ob hoc vino vtere bene olente,& re venerea,& laboribus. Ab ortu aūt vergiliarū ad ęstiuū vsq; solstitiū dies.xlj.Nēpe a decio septimo maij ad vigesimū octauū vsq; iulij. Hi dies flauā augent bilem:ideo vtere dulcibus quidē:sed aquosis. Alui curam habeto. Abstineto a re venerea,ac laboribus. A solstitio æstiuo ad ęquinoctiū vsq; autumni dies.xcij.Nempe

a vigesimo nono iulij ad.xxiiij.vsq; octobris. Hi dies atrã augent bilem: ideo vtere calidis, & aquosis: vino bene olẽti. A sallore & re venerea abstineto. Ab æquinoctio autumni ad vergiliarũ occasum dies.xlv. Nẽpe a.xxix.octobris ad xij.decẽbris. hi dies augẽt suppurationes: ideo vtere acutis & acribus, & re venerea, & laboribus. Epistolã ad Ptolemęũ cõcludẽs Hippocrates, Hæc custodi rex inquit, & vitæ cursum sine molestia perages. atq; hæc ita.

De caloris, & humoris corruptione. Cap. VII.

T quoniã humore, & calore hoĩs/ atq; adeo fere aĩalis vita in corde & iecore fouetur: de humoris & caloris corruptione pauca mihi referẽda sunt. Duobus igitur modis corrũpit̃ i corpore calor. Vno cũ materia: altero citra materiã. Cũ materia: quũ ipsa i corpore succẽsa cor incendit, & in oia mẽbra ęstus imodera tos euomit: qui humorẽ exiccant, absumũtq;. cuiusmodi i febribus est videre putridis, vbi solertib[9] studẽdũ medicis vt vel ea e corpore educatur materia: vel ab ipsa natura con sumat̃: vt in aggregatore nr̃o diximus. Absq; materia: cũ ad intẽperiem aliquam pductũ est: vt ęquabilẽ caloris, & hu moris neutiq̃ habeat pportionẽ. ibi dãda medico opera: vt ad tẽperiẽ talẽ perducat: quę cõgrua videatur. Corrũpitur & in humore huiusmodi vitã suggerẽs pportio: sed quãtitate & qualitate, & vtraq;, tam cum materia, q̃ sine ea. Quãtitate igit̃ sine materia: quę extraria: cum humor calorem excedit: qui nisi exiccetur sua redundantia calorẽ sugillat, & extinguit naturalem: nõ multo secus, q̃ cum in lampade succensa oleũ nimium ignem suffocat. vbi exiccandus, exhau riẽdus ve humor est superflu[9]. Q d nisi fiat: extinguatur calor necesse sit. cuiusmodi eis solet accidere: qui cũ ad extremum vsq; sanguinẽ euecti sunt, repẽtino ac subitario exitio corripiuntur. Quantitate cum materia: quũ ipsa humoris natura: quæ nutrire quidem potuit, sed caloris imbecilli

tate obtorpuit,malaq; effecta est:qua superfluēte calor opprimitur:cum obsistere nequeat,humor frigefit,& in pituitosum pingue cōuertitur. Sin calor excesserit:humorē consumet,corpusq; in maciem exterminabit,exundāteq; ęstu aliquādo morti destinabit. Ideo tales frequentissime acuto & incitato calore pereunt. Qualitas sine materia est cū ex caloris imbecillitate humor in aliqd verti nō potest: vnde animans nutriatur. Tum medico elaborādum vt ad temperiē cuiusmodi calor fuerit deducat humorē:aut ꝙ aquosus humor:aut ꝙ minus aptus sit:vt succēdi posset,velut pinguedo. Amouendum igitur quicquid humoris obsistet. Qualitas cū materia est:cum humor ad alendum idoneus extrariam habet materiā:quę purgationibus educēda sit. Causæ horum corporis per calorē,& humorē sunt incōmodoꝝ variæ,aut ex locis,aut tpib⁹,aut exercitijs,aut cibis, aut potibus aut ex eis quæ affligūt animū perturbationibus,aut ꝙ præter viuētis naturam sit humor exiguus,aut nimius,aut crassus,aut tenuis. exiguus facile extinguitur:crassus naturales impedit virtutes,pręcipuę capitis,animales. exilis nimio labori succūbit,ac demoritur:perinde atq; inflatu nimio lumen tenue. Causę sunt pręterea pręcipue attrita iam membra,aut exanclata,exhaustaq; laboribus,aut senio cōfecta. Corrumpit siquidem stomach⁹ senilis humorē: quo ali corpus oportuit:ꝙ glutinosus ex minima efficiatur concoctione,exustisq; inhęreat membris:vt calorem ipsum exinde extingui necesse sit. Id est ꝙ senes sępissime spuunt & excreant,liquidoq; stercore exundant:& sumpto auidius cibo,ac largius epulati plęrūq; intereunt. qđ ideo euenit ꝙ attrita iam membra,calorem non admittant:quem a corde ꝑ corpus diffundi diximus:sed alieno,atq; extrario humore pro eo qui alat succedit putrida materia: vt propemodum sensus amittantur.

❡Deprehensiones perfectę,& fideliter solutę ęgritudinis. Cap.VIII.

Olutã esse perfecte, & fideliter, accipere oportet ægritudinem cum ad idem simul conuenerint solubilia cũcta. Siue igitur ĩ pubertate cõfestim firmo modo iudicata fuerit ęgritudo, siue breuiter extra vigorẽ soluta fuerit fideliter: hęc erit dephẽsio. Primũ qdẽ, & maximũ signũ boni & fidelis crisis. ingẽti prius appareãt in diebus insignibus validis potẽtijs. deĩde die impari crisis facta: & p̃terea, si febris soluta fuerit, iudicato laborãte. & ab alijs cõfluẽtib⁹ casibus si fuerit liberatus, colorisq; melioris fuerit: tum facie, tũ reliquo corpore iuxta euacuationis rationẽ, confirmatiorq;, & validior inter exurgendũ, facilisq; corpore in omnibus: inde cõcoctiones ciborũ, & eductiões, omnesq; naturales actiones sine menda perficiãtur, confirmaturq; corpus iuxta rationẽ resumptionis: & color cõmutatus ex eo qui contra naturã in eũ qui naturalis est. hæc optima crisis: & perinde de reliquo cõfidendum, & victu commodo vesci debet, & lauacris vti suis. si vero deficiẽs sit crisis: subteruerti solet ægritudo.

¶ Deprehensio non perfecte solutæ ægritudinis. Cap. IX.

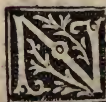

Ognoscimus aũtquos suspicamur, nec certum qcq̃ habem⁹ redituros ex dissoluta ægritudine in statum bonũ sperando: cũ pmanere videmus vrinas, & pulsus pallescere: & difficulter dimoueri in melius: cæteraq;, quæ iam memoratis sunt cõtraria: & vt paucis absoluam, cum proportionaliter soluuntur, conuertendæ qualitatis spes non datur.

¶ Præsagium diei in quo moriturus est homo. Ca. X.

N pniciosis ægritudinibus cõsyderare conuenit paroxysmos in singulis iniectionibus, siue quotidie, siue in diẽ tertiũ, siue aliter fiãt paroxysmi. Si aũt est febris nũq̃ deficiẽs: cõsydera vnde in diebus imparibus an parib⁹ difficilius habeat ægrotãs, scire nãq; manifesto cõuenit diẽ aut noctem, in qua fuit mole

stior expectatio facta, ægrot⁹ morietur. Et si aliquãto plus excedit ægritudo potestatem, cõfestim morief. Sin aũt vis aliquãtũ obsistit: poterit ꝑducere vnũ, vel alterũ diẽ moritu rus. Ad tp̃s declinationis vigoris ꝑuenire nullo mõ põt: raro nãq; morif quispiã in vigoris declinatione rõne ęgritudi nis: nisi alta egritudo prius occuparit. Præterea neq; neces se est: vt ad pubertatis tẽpus moritur⁹ ꝑueniat. vt plurimũ autẽ languentes in principio aut ascensu moriuntur.

¶ In acutis ægritudinibus quãdo inspicere finem conueniat. Cap.XI.

On tentandum est ab acutis detentos ægritudinibus coniectura assequi: interitũ vt pronuncies ipsorum vel elapsum: in quib⁹ ꝑcipue subitariũ imminet periculũ: facile nãq; transfluit horũ humor, & flagrantior, & vehementior est vis febris. in talibus nanq; febribus Hippocrates nihil tutum esse ait. In acutis enim (inquit) lãguoribus neutiq̃ tutæ sunt definitiões, seu sanitatis seu mortis.

¶ Q; perit⁹ nosse potest: qua hora ęger sit moriturus. Cap.XII.

Vm sint particularis paroxysmi tpa q̃tuor: obseruãdũ est qua hora diei vel noctis sese imittere grauior cõsueuerit paroxysmus. Præterea ẽt in qua parte paroxysmi graui⁹ habuerit ęger im missiõe, an in additamẽto, an in pubertate paroxysmi: qua enĩ hora solito magis oblanguerit oĩno morief. Si igif inie ctione paroxysmorũ: moriũtur i magnis inflãmationibus: quę in principalibus sunt partib⁹: aut ob crassorũ humorũ multitudinẽ, glutinosorũq; cõglobatim ęqualiter fluitãtiũ: & perfecte obstipanf spiritus meatus: tanq̃ strangulata, & extincta natura: veluti cũ multitudo lignoꝝ viridiũ flãmę iniecta, aceruataq; flãmã extinguit. In pubertate autem paroxysmorũ moriũtur vi & vehementia ægritudinis supata natura: vbi ægroti potestas, visq; fuit. Hoc autẽ modo con

In acut[e]

In pubt[ate]

tingit etiam in additamento paroxysmi ipsos mori. In deficiētibus autē vigoribus paroxysmorū moriuntur soluta ipsis vitali firmitudine. Obscurior nāq; pcidens semper in perniciosis deficientibus vigoribus paroxysmi fit pulsus. Defluit nāq; cum alijs in corpore, tum etiam febrilis calor. Hinc videtur vulgaribus, & imperitis, tum meli⁹ habere cū exurgit, & venter ducitur: vel alio modo mouetur: aīa deficientes. Aliqui aliquantulum tū sudorem glutinosum educentes vita decesserunt.

¶ De abstinentia. Cap. XIII.

Vo sunt abstinentiæ genera: alterū vbi nihil assumit æger. Alterum vbi nō nisi qđ oportet. Initia morborū, primū famē sitimq; desyderant: ipsi deinde morbi moderationem: vt neq; aliud q̄ expedit: neq; eius ipsius nimiū sumatur: neq; etiā conuenit iuxta mediā protinus satietatē esse. Qz si sanis quoq; corporibus inutile est: vbi aliqua necessitas famē fecit: quanto inutilius est in corpore etiam ægro: neq; vlla res magis adiuuat laborantem: q̄ tempestiua abstinentia.

¶ De detractione ex Galeno. Cap. XIIII.

Quibus autē volum⁹ diuertere: binis diebus cōtinuis melius eduxeris: ac vbi multa fuerit opus detractione: vires tamen fuerint exhaustę: ibi detractionem expedit dispensare: ac primam detractionē esse oportet minorē: vt rursus auferas: ac si volueris ēt tertio. Verū cū sanguinis copia multa efferuescit: vt acutissimā succidat febrim: velut in eis: quæ synochi nominantur: tum expedita, & vna opus est detractione quæ attēdenda est vt eo vsq; fiat: quoad spirit⁹ oblāguescat: deficiatq; anima: vi cōsyderata potētiæ per pulsus. Ablatū nāq; innōnullis sanguinē se peruidisse ferunt p̄stantissimi medici statim ad libras vsq; sex. Exiliente autē sanguine oportet perpetuo pulsus attrectare: ne te lateat: sit ne animæ defectus, an mors adueniens.

¶Quo tpe sit detrahendus sanguis.ex Galeno.
Cap.XV.

N omni diei noctisq; hora, vrgente opportunitate, sanguinem exige. In febricitãtib⁹ paroxysmi augmẽtũ custodiẽdũ est: aut p lippitudinẽ: aut p aliud eiusmodi: sine febri. Cũ op⁹ fuerit sanguinis detractione: magnitudinẽ doloris cõsydera, inflãmationis ve. qua enĩ hora dolorẽ mitigatũ intuebere: sanguinem educito. Qz si horũ nihil vrgeat: prestabit matutino tẽpore sanguinem detrahere: non vtiq; statim cũ experrectus surrexerit e lecto: sed vigilẽ ad horã modo vnã pstolari expedit. aliquibus etiam melius est prius lauare: alijs pri⁹ deambulare: vel vtrũq; facere. quos autem obseruatiõis causa leuandos sanguine putamus: cõceditur: vt cũ aliqua sua consueta obierint negotia, sanguinis detractione leuentur.

¶De arteriæ sectione. Ex Galeno.
Cap.XVI.

Oncidũt arterias medici in temporibus quidem propter oculorum distillatiões: cum calidę sunt: ac spiritosæ. In occipite autem eisdem hebescentibus acie: presertim in antiquis capitis ægritudinibus calidis, ac spiritosis laborãtibus. Atq; iterum ob multos antiquos circa caput languores vtunt̃ aliqui ea eductione sanguinis secando pone aures arterias. Aliqui autem arteriam secare verentur: quo sanguinis cõpescant eruptionẽ in cicatricem abeunte sectione. in nonnullis dilatatur. Eruptione igitur sanguinis ex arteria facta, expedit ipsam hamis reuellẽdo totam oblique discindere: inde Aloen, & thuris manna dissoluẽdo, ac oui albumine madefaciẽdo, molliculos leporis pilos adhibendo, qui plurimum medicaminis habẽt, imponere: & solidescet vuln⁹, cõsistetq; sanguis.

¶De cucurbitula. Ex eis quæ scripsit Antylus.
Cap.XVII.

On i lāguorū primordijs,neq; in corpulētis,obe sisq; corpib⁹ vtimur cucurbitulis: sed cū leuatū totū corp⁹ est:& ab eo subtracta supflua: nec amplius effluit e mēbro cucurbitula leuato:neq; op⁹ fuerit mouere,& quatere,& trahere destitutū in ea parte inutilē fluxū. Cauēdū aūt est ne māmę cucurbitulas admoueamus:quas si admouerim⁹ vehemēter molestā faciūt sublatione.tū spōgijs ex calido auferēdę sūt cucurbitulę:ita nāq; cōsueuerūt remitti. Q: si nō ita:pforādę sunt cucurbitulæ. Sciēdū aūt est nō mō i loco sanguinis detractionē ex vena detrimentū inferre:anteq̄ totū corpus subleuetur:cū ex languētibus partibus sanguis auferī:sed etiā si cucurbitula adhibeatur. Et sanguinis qdē p venā detractio vna min⁹ periculosa est:habita nāq; ratione illationis ad materiā sanguis educiī:at cucurbitula facta impssione in materiā auellendo multū amplectitur locū:nō sensibilis vasis faciēdo diuisionē,euellit:iuxta rationē materiā euacuat:nō ratione incedētis:ac ad hypochondria inopportune adiecta:pręsertim in synochis febribus:vel hemitritaicis:pcipue cōcussa lāguētis mēte.& si succūbāt sensus,suffocationes,& interitus eo die cōsequūtur.importune aūt capiti admissa lethargū efficit,proceduntq; oculi.hæc vitanda: vbi bene accidit: oīno hinc longus capiti aliquis languor inuehitur.

¶ De Scarificatiōe. Ex Galeno. Cap. XVIII.

Ituitam Galenus non censet sæpius per annū cōmodū esse distrahere sanguine:q: cum sanguine multus vitalis educatur spiritus:quo quidem foras scatente densius moles vniuersa refrigeraī: cunctaq; naturalia opera deteriora reddūtur.quare a remotiorib⁹ membris aufertur. Iuuat autem tum scarificatio:& oculos pridem stillantes:& circa caput affectiones alias:& circa thoracem:& anginas. Densitates autem:quę post sanguinis detractionem factę fuerint e toto corpore: soluere loci scarificatione oportet.

ℭ De Sanguisugis, seu Hyrudinibus. Ex eis quæ scripsit Antylus. Cap.XIX.

Yrudines, quas Sãguisugas vocam⁹: cape tibi custoditoq; ad diẽ vnã: obijce eis paucũ modo quo nutriant sanguinẽ. Cum autẽ mẽbro alicui eas op⁹ fuerit admouere: nitro, & dulcissima bene abluant aqua: inde sanguine calefacto illiniat locus. postea i purgatã mitte aquã hyrudines: spõgia ipar ũ fumidũ abstergẽdo: ita admoueto: q̃ tumẽtes educere nõ cessabũt quoad salẽ ori immiscuerim⁹: aut nitrũ: aut cinerẽ. posteaq̃ exciderint spongijs locus est calefaciẽdo abstergẽdus. & si sanguis eruperit: cicidem vstam, aut linteum vstũ admoueas: aut spõgias humecta pice intingẽdo, & vrẽdo inspar ge: superneq; imponito chartam aceto aspersam.

ℭ De Humido radicali conseruando. Cap.XX.

Ntẽtio nãq; in cõseruãda sanitate est ipsas corporis partes humidas custodire. Id cõmune est omni tẽperamẽto. Si autẽ fuerit cõtrariũ: hoc est aridũ: cito in senectutẽ omniũ animaliũ corpora pducit. Vt potuit tẽperamentũ corporis sẽp humidũ custodiri, Philippi sophistæ ostẽdit oratio: qua pnũtiat se facturũ immortalẽ. Nõ dubiũ certe quin lõgissimi sit futurus tẽporis: qui nunq̃ exarescat. Verũ humido victu superfluitates, & multitudinẽ humorum generãte, difficile est ęqualem mẽsuram obtinere: vt non ęgritudinibus capiare: vt ne cito cõsenescas. quãto eñ tẽperamento sunt optimi omniũ: ita sunt ęui lõgissimi: qui humidissimi, tãto etiã magis alijs valẽt cũ corpus fuerit in tẽperamẽto retentũ. queadmodũ etiã validissimi ad extremã vsq; senectutẽ sunt omniũ qui i eadẽ sint ętate cõstituti. Ob hoc laudat ab omnib⁹ propemodũ medicis, ac philosophis: quicũq; corporis itegre cognouerũt elemẽta: hoc est tẽperamẽtũ. Nẽpe etiã solũ quibusdã visum est naturale esse melius. siquidem alijs succedẽte tẽ

pore est:cum a principio sit deterius.& perinde qui i eo corpus suũ constituerit,p̄nosse cõuenit:vt ante cibũ sese exerceat,vtaturq; lauacris,cibisq; idoneis:necnõ plurib⁹ excretionibus per vrinã & ventrem.nec quicq̃ prohibet:quo minus vtatur quandoq; pituitæ purgatione:purgationibusq; tẽpestiuis,bonumq; succum gignentibus succis præ cunctis,vinoq; qd̄ potu vrinam moueat deijciatq;.

¶Medicamina nutrientia:quæ mollificant,ventrẽq; subducũt.
Cap.XXI.

NVtrientia nãq; medicamina optima(inquit Hippocrates)fuerint:vt valẽtibus qdẽ:sed naturaliter astrictis aluo vtilis fiat inspectio ,verũ ẽt ex morbo recidiuis,necnõ antiquo morbo languẽtibus,opem ferẽt huiusmodi medicamina:vbicũq; delicate cõdita ammixtaq; fuerint.Nam vnũ modo simplex medicamẽ ad mollẽ reddendum ventrẽ:vel ad redũdantẽ humorem parũ modo soluẽdũ,satis erit deijcere volẽtib⁹. Ordiamur ab eis igit̃:quę p̄potantur.¶Ex Theone vini purgatorij pręparatio. Sume tibi casiæ,scamoneæ,ana vnciã. Vini xestes.vj.Hęc dissolutissima immitte linteo,& plurimũ astringe:torque linteum rhacosq; ipsum suspẽde i vino, & sine dies quinq; asp̄gi.Inde ex eo vino dato ante cibũ dilutum aqua calida . & bilẽ purgare creditur.¶Vinum pituitã deijciens.Lathyridum purgatorum vncia vna . Nardi spicę grãmata.iij.vini xestes.v.constitue,vt dictũ est,& vtere. creditur leuare pituitosos.¶Vinũ melãcholicis idoneum. Sume polypodis vnciam vnã:minutatim secãdo,& cribellando immitte in linteum:appẽde in vino xestium .v.& p̄mittito dies septẽ aspergi, datoq; vt iam dictũ est. ¶Coditũ flaua bili languẽtib⁹. Piperis drachmę.iij.scamoneæ vncia.j.apij vncia.j.vini xestes.v.mellis xestis. j . pri⁹ dissolui

to species per sese: deide etiam cum melle: mox vinũ inijce: finito ad dies.v.& vtere. ¶Cõditũ phlegmaticis. Lathyridũ vncia.j.piperis vncia.j.anisi apij seminis ana vncia.j.vini xestes.v.mellis xestis.j.construe: vt dictum est: & vtere. ¶Conditũ melancholicis. Polypodij vncia.j.apij seminis drachma.j.vini xestes.v.mellis xestis vna.

¶De Condimentis.

Cap.XXII.

Vnc pauca de condimentis loquemur: non agriculturę modo secuti authores: sed aliquaten⁹ Pesani, Apicijq; vestigia.& primũ. ¶Vt carnẽ salsam dulcẽ facias. Carnem dulcẽ facies si pri⁹ i lacte coquas: postea in aqua. ¶Vt caro sine sale diu sit recẽs. Carnes recẽtes, quas: quãtasq; volueris, melle tegantur: vt vas pẽdeat: & quãdo volueris vtere, hoc per hyemẽ meli⁹; ęstate nõ ita. Idem de cocta carne facies. Collũ aũt porcinũ vel bubulũ, & vncella cocta vt diu durẽt. In sinapi ex aceto sale melle facta mittis vt tegatur.& quãdo volueris vtere, ac miraberis. ¶Vt pisces fricti durẽt. Eodẽ momento quo frigunt, & leuant, calido pfundant aceto. ¶Vuę vt diu seruent. Accipias vuas de vite illęsas, & aquã fluuialem ad tertias decoxeris, & mitte in vas in qđ vuas mittis: vas picatũ habeas, planeq; gypsatũ, & i loco frigido collocato in quẽ sol nõ habeat accessum, & cũ vuas virides volueris, iuenies ¶Vt mala granata durẽt diu. In aquam calidam feruẽtem merge, & statim leua: ac suspende. ¶Vt mala cydonia diu durent. Elige mala sine vitio cum ramulis, & folijs, & conde in vase: suffunde mel: defrutum: ac diu seruabis.

¶Ficum recẽtem: mala: pruna: pyra: cerasia: vt diu serues omnia cum peciolis diligenter legito, & in melle ponito ne se contingant. ¶Vt ficus aridę durent. Fici aridæ si voles vt integrę sint: in vas fictile condito: id amurca decocta vngito. ¶Vinum si voles experiri duraturũ sit: nec ne. Polentam grandem dimidium acetabuli in aliculum nouum

indito:& vini sestariũ de eo vino qđ voles experiri eodẽ infundito,& iponito i carbones:facito vt bis,aut ter iferueat tũ id pcolato:polentã adijcito:vinũ ponito sub dio: postridie mane gustato:si id vinũ sapiat:qđ i dolio est scito duraturũ.si subacidũ erit:nõ durabit.¶ Si voles scire in vinum aqua addita sit:necne:Vasculũ facito de materia hederacea vinũ id qđ putabis aquã habere eodem mittito: si habebit aquã:vinũ effluet:aqua manebit.Nã nõ continet vinũ vas hederaceum.¶ Odorẽ deteriorẽ vino demere:Testã de tegula crassã purã calefacito in igni bene:vbi calebit eã picato:resticula alligato testam:demittito in doliũ infimũ leniter:sinito biduo oblitũ doliũ.si dẽptus erit odor deterior:id optime.si nõ:sępius facito:dum odorẽ malum dempseris.

¶ Liber secundus pretiosę Margaritæ: in se cõtinẽs auctoritates atq; sentẽtias memoratu dignas:ex Galeni:Auicẽnę:Rasis:Haliabatis:multorũq; aliorũ clarorũ virorũ libris in vnum collectas:quæ ad Rosam nostram Gallicã plurimum conducunt.

·§·I·

Portet vt i primis cognoscam⁹ ęgritudinẽ quę sit:deinde intẽdam⁹ post illud ad medicãdũ ipsam.Hæc Galen⁹ i primo regiminis acutorum cõmẽto tertio. Et in libro quarto de igenio sanitatis capitulo tertio iqt.Vniuersaliter verũ ẽ:q; nullam curãdi significationẽ possum⁹ habere ab eis quæ ignota sũt.Et i li.v.eiusdem capitulo quĩto.Sẽper ãte mẽtis aciem passionis cognitionẽ habeas:nec tibi facile leueq;

hoc videatur. Cognita itaq; ęgritudine, debet deide sapiēs & canonic⁹ medicus causam eius venari: quoniam nō sufficit scire naturam ęgritudinis: sed etiā causam cognoscere oportet. Cū dicat Galenus in.ij. de febribus ad Glauconem cap.j. Istud moneo ante omnia: vt noueris discere causas ægritudinum. & in libro de typo, & tremore, & rectigatione cap.v. Manifestum est: q̄ volenti curare laudabiliter: necessarium est cognoscere causam vnde procedit eius ægritudo. Et iterum in primo de febribus ad Glauconem dixit. Attēde istud: vt cōsyderes semper in omnib⁹ ægritudinibus regionū qualitatem: locorū positionem: aeris tēperātiam: tēporum rationem: ętatem: cōsuetudinem ægrotantis: naturā corpis: & an vitio corporis ægritudo nata sit: an extrinsecus venerit ex cibo: an ex corruptela aeris. Cū ergo hęc oia bene p̄cogitaueris: & cognoueris: optime scies q̄d ad ipsam ægritudinem facere cōueniat: nā si causam ignoras: quomodo curas? si em̄ nescis an periculosa sit: an sine periculo ęgritudo: quid nisi temere facis quicquid feceris: si sanes: an potius occidas ignoraueris? Hæc ipse. .§.II.

¶ Cum inuenis virtutem resistētem tolerātes: abscinde causam, & expelle humorē, & abscinde cibū. Q̄ si inuenis virtutē deficientē: sis occupatus in ęquādo cōplexionem contrariam ei: quare infrigidā eam & viuifica cū cibo: cūq; fortis fuerit per viuificationem eius: & vincit cōtrarium suum redi ad causam. Hæc Auicēna in prima quarti tract.ij. cap. vij. Q uę fuit Galeni sententia in tertio Therapeuticę ca.x. dicentis. Si dispositio quā curare eligimus indiget euacuatione: imbecillis autem virt⁹: vtile fuerit eorum quę dispositionem sanant: nihil laborāti offerre in illo tempore omni secundum q̄d renutriemus virtutem. Cum autem in tantum fortitudinis venisse eam extimauerimus: vt aut nihil: aut parum ab euacuatione lędatur: tunc ad dispositiōis sanationem incedamus. .§.III.

¶ Necesse est: vt respicias ad ęgri virtutem: & ad impetum

causę:& ad quãtitatẽ viriũ eius q ęgrotat: & ad qualitatem morbi: vt ne forte nõ reficiẽdo ciborũ refectiõe vires ęgroti cõsumas:& fortiter abstinẽdo ad periculũ ducas. Hęc Galenus prio ad Glauconẽ. Sicut idẽ scripsit in scđo Therapeuticę ca.ij.cũ dixit. Et ppterea medic⁹ sapiẽs id minime facere præsumat: nisi pacutissima foret ægritudo:& virtus valde robusta. .§.IIII.

¶ Vbi secundum acumẽ ægritudo cõtinuos & vltimos labores habet: vltima & tenuissima dięta necessarium est vti: vbi autem non:nõ. Sed cõuenit grossius reficere:& tantum subcondescẽdere quãtum ægritudo mollior fuerit vltimis Hęc Hippocrates in primo aphorismorũ aphorismo.vij. Et in aphorismo.ix.eiusdem inquit. Contemplari oportet ægrotantem:si sufficiat dięta ad statum ęgritudinis:& vtrũ ille deficiat prius:& non sufficiat dięta: aut ęgritudo deficiat &c. Et in.x.eiusdem. Quibus cõtinuus status: continuo,& tenuiter reficere oportet. Quib⁹ vero posterior status: ad id,& ante id parum auferendum: prius vero vberius reficiendum: vt sufficiat ægrotans. .§.V.

¶ Nutricatio non mensuratur nisi secundum status propinquitatem & longitudinem. vt vult Rasis in.x. Almãsoris cap.xxiij. Similiter etiam Auicenna in.iiij.prim: ca.j. cum ait. Quando ægritudo plus principio propinqua fuerit:& accidentia magis quieta: nutriemus virtutem cõfortantes: & quãtum ęgritudo secundum augmentum processerit: & accidentia etiam ibi augmẽtata fuerint: minuemus diętam propter fiduciam ꝙ virtus nõ resoluetur: immo vt alleuietur in hora luctaminis. Et in prima quarti tractatu.ij.ca.viij. de cibatione febricitantiũ. Dignior horarum ad ingrossandum est principium: in quo virtus non est multũ occupata. Et dignior horarum ad subtiliandũ est status in quo est vehementia occupationis naturæ in pugna materiei.&c.

.§.VI.

¶ Vnum commune oportet habere præceptum. Efficien-

tem vnamquãq; causarum abscindere prius: deinde sic venire ad eam, quæ facta est, discrasiam. Hęc Galenus in tertio techni. Et in primo Therapeuticę ca. xj. similiter inquit. Ad causam semper ibimus cognoscentes q̄ non est possibile finaliter vllam dispositionē sanare adhuc manēte causa faciente eam. & in quarto eiusdem cap. j. Causam sanare oportet primum: non negligentes extinguere febrem: quæ ex ea accendi anticipauit. & in quinto eiusdem cap. iij. dixit Febrem sanari impossibile est: nisi cesset putredo. Cessare eam impossibile est manēte causa. Abscindere igitur oportet causam eius: si debet prior quidem putredo, postea vero febris sanari &c. Et propterea inquit Rasis in. x. Almansoris ca. ij. Febris enim illico sedabitur cum causa eius remota fuerit. Et Auerrois in. vij. colliget. Cũ accidens non timetur tũc studeas causam totaliter remouere: quoniã taliter ipsum infirmum curabis complete. §. VII.

¶ Scias q̄ esse contentus i frigidatiōe: & dimittere phlebotomiam: & ventris solutionem: addit in oppilatione, & coartatione. Quare additur putredo, & caliditas in febribus. Et Rasis in libro de ægritudinibus iuncturarum ca. xviij. sic scribit. Vnguēta, & emplastra, quando corpus fuerit plenum multis humoribus, attrahũt humores ad loca magis; q̄ dissoluant. Quod sensit Galenus in. v. libro Therapeuticę cap. xv. dicens. Neq; balnearem vtiq; aliquem eorum: qui in putredine febrium: neq; frigidis vterer cataplasmatibus anteq̄ euacuarem superfluitates. Euacuatis vero iã cōfidenter & cataplasmarem: & balnearem. §. VIII.

¶ Ex plenitudine quæcũq; ęgritudines fiunt, euacuatio sanat: & quæcunq; ab euacuatione plenitudo: & aliorum contrarietas. Hęc Hippocrates secundo aphorismorum aphorismo. xxij. In cui⁹ commento Galen⁹ inquit. Neq; diuti⁹ in his immorandum est: cum omne contrariũ suo cōtrario sit medicãdum. qd ostendit ipsa natura morborũ: & accidētia morbos comitãtia. Et in cōmēto. xviij. primi regiminis

acutorum. Medici intentio non est nisi opponere contrarium contrario: vnde curatio febrium est per infrigidationē. Et in tertio techni textu cōmenti. lxxxij. sic ait. Curatio quidem vnum habet modum: & maxime cōmunē intentionē. scilicet ei quod soluendum est, contrarium. .§.IX.

¶ Sunt autem ęgritudines: hæ quidem ab igne, hę vero ab humiditate. Curantur autem ægritudines, quæ quidem ab igne, humiditate, quæ vero ab humiditate ab igne: humiditatem enim ignis exiccat. Hęc Aristoteles in prima problematum problemate vltimo. Et Hippocrates in qnto aphorismorum aphorismo. xviij. dixit. Quæcunq; infrigidata sunt: calefacere oportet. & supple quęcūq; supercalefacta infrigidare necesse est: cum curatio quælibet per contraria fieri debeat. .§.X.

¶ Non sunt pauciores ægritudines: quę cum defectu accidunt, q̄ quę ex superfluitate procedunt, & in hoc magistrorum error existit: qui statim ad purgandū sunt prōpti. Hæc Rasis lib. vj. suorum aphorismorum. Similiter Damascenus ait. Morbi ex pœnuria quātitatis nō minus, q̄ de plenitudine nimia nascūtur: vnde medici multi in temeraria purgatione delinquunt plærunq;. .§.XI.

¶ Secundum multū & repente euacuare: aut replere: aut calefacere: aut infrigidare: aut aliter quomodo libet corpus mouere: fallax est: & omnino naturę inimicum. paulatim vero certum: & ex alio ad aliud transire non aliter decet. Hęc Hippocrates secūdo aphorismorum aphorismo. li. Et Galen⁹ in tertio techni textu commenti. lij. Medici quidem dispositiones corrigere debent ex multo studio paulatim transferentes in melius: quoniam non sustinet natura repentinas immutationes. .§.XII.

¶ Oportet nos incipere a paruis & minimis medicinis: quibus non pręualentibus fiant fortiores: & magnę. Quod cōgruit passionibus: in qbus patientes securi sunt de vita: sed his, in quibus infirmus moritur: minime. immo fortiorib⁹

indigemus. Hęc Galenus in.v.de ingenio sanitatis cap. vltimo. Et in sexto Therapeuticę cap.vj. Alteratio: quę paulatim fit, nunq̃ petit dolorem facere: sed necessariũ est repentinam simul & violentam fieri transmutationẽ: si debet aliquis dolor fieri. Quod etiã sentit Auicenna in quarta .j. ca. j. cum dixit. A debilioribus ad fortiora est procedẽdũ: quãdo debiliora non sufficiunt. .§.XIII.

¶Mutatio vehemens corpora corrumpit: & propterea nõ est subito alterandum: neq; repente euacuandum: cum euacuationis superfluitas innati caloris naturam destruat. Hęc Aristoteles in prima problematum ꝓblemate. viij. Et Auicenna quarta primi cap.iij. Omnis euacuatio, quæ est superflua, secundum plurimũ febres generat. & ideo concludit ĩ quarta tertij cap.v. circa finem. In euacuatione cõueniẽtius est vt multiplicetur nũerus eius: & minoretur quantitas eiꝰ in omni vice: quatenus conseruetur virtus. Cuius simile voluit in.xiiij.iij.tract.iiij.cap.xiiij. cum ait. Rectius quidẽ est vt euacuatio non fiat in vice vna subito: & cadat virtus: immo paulatim: ne ipsa perueniat ad multam debilitatem. Et ideo concludamus cum Galeno ĩ.vj. Therapeuticæ ca.iiij. sic scribẽte. Si euacuatio & alteratio fiat paulatim, opꝰ erit sanatiuę artis. Si vero repẽte: & scd̃m mltũ: mĩme .§.XIIII.

¶Quod magis dilectum est apud me: ẽ administratio clysteriorum secundum vltimitatem: qua indigetur in virtute id est secundum vltimam vtilitatem. Ex Auicẽna in.xiiij. primi cap.xvij. Et in cap. eiusdem tractatus. Clysteria sunt magis dilecta in principio ęgritudinis q̃ solutiua alia. quod sensit Hippocrates in lib. de pharmacijs circa finẽ cum ait. Si quem oportet clysterizare, cõgruit quotiescunq; volueris: minꝰ enim periculosum est, q̃ pharmacias purgatiuas tradere. .§.XV.

¶Corpora vbi quis vult purgare, oportet fluxa facere. Ex Hippocrate in secũdo aphorismorũ aphorismo.ix. In cuius commento Galenus inquit. Subtiliandi sunt humores

grossi,& viscosi:& etiam sunt aperiendi pori:id est canales: quibus valeant currere:& medicaminibus extrahi:& expelli facile temperata medicina/qua non conturbetur natura. Quod qui neglexerit:& ad medicinam tantum intenderit: humores grossos,& angustiosos reddit: & cum nimijs torturis:defectionibus quoq; & vertiginibus multis: & pulsibus inordinatis:& his similibus. Quod etiam dicit in tertio Techni cum ait: Digestio facit cessare putredinem manēte substātia. Et in libro primo de crisi cap.ix.cum inquit. Nō expedit tibi vt administres medicinam solutiuā: nisi post q̄ digesta est ęgritudo:& non in principio, vbi cruda est materia,oportet. .§.XVI.

¶ In chronicis ęgritudinib⁹ maturatio tātum, & nihil plus expectandum est:& in acutis etiam ægritudinibus maturationem expectare melius est: & præcipue cum quietæ fuerint. Q: si mobiles extiterint:tunc ad euacuandum materiam festinare erit melius:quoniam impedimentum motus eius est maius q̄ sue euacuationis nocumentum: anteq̄ ipsa sit matura:& proprie cum humores fuerint subtiles: & in concauitatibus venarum. Hæc Auicenna quarta.j.cap.iij. Et infra subiunxit. Cum humor fuerit in vno membro cōprehensus,nullo modo moueatur donec maturet:& essentiam habeat temperatam. Et illud quod magis custodire debemus in euacuatione,est canalium habitudo ne ipi sint clausi.quod tibi possibile erit:si ante maturationem ventrē soluas:id est materiam cum lenibus minuas. Et in quarto eiusdem ait. Ex causa timorosa est:vt medicina ventris solutiua sumatur fere in intestinis existēte sicca:immo expellenda est:saltem cū clysteri:aut iure mollificatiuo. Et in prima quarti tracta.ij.ca.vij.scripsit. Non euacues materiam indigestam in calido:neq; in frigido:nisi propter necessitatem. Et infra. Si non est digestus humor non moueas: nisi in principio:apud statum vero non moueas aliquid donec vincat natura & digerat. Quæ fuit Hippocratis sniā in pri

mo aphorismorum aphorismo.xxij.dicentis.Digesta me dicari,& mouere nō cruda nisi in pricipio fuerit furiosa &c.

.§.XVII.

¶Et caue in purgādo melācholiā:& quēlibet aliū humorē: & pcipue grossum:quia nō debes semel purgare: sed sæpe. Isti em̄ humores non ducenť in multa quātitate in vna pur gatione.Hæc Rasis in lib.de ægritudinibus iuncturarum. cap.vij.Quæ fuit Galeni snia in primo Therapeuticæ ca. vltimo dicentis.Oportet quidem non repente, neq; semel fortibus tētare sanare pharmacijs:sed tpe magis caute,id ē paulatiue. & similiter Hippocrates in primo aphorismorū apho.iij.cum inquit.Cōpressiones:id est euacuatiōes ad vl timum ducere fallax est: sed qualis natura fuerit sustinen tis ad hoc ducere. Similiter & inanitiōes ad vltimū ducētes fallaces.Et Auicēna in quarta.j.ca.xx.ait. Ad summū me lius est vt phlebotomiæ vices sint multę q̄ vt ipsi⁹ quātitas sit multa.& infra.Ex iuuamentis secūdatiōis est:q̄ phlebo tomati virtutē cū perfectione suæ euacuationis quæ est ne cessaria conseruat.

.§.XVIII.

¶Alienatio a medicinis vehemēter frigidis factis ex eis quę sunt sicut papauer,& apium,& reliqua huiusmodi: nō est tibi necessaria:nisi apud vehementē necessitatem,& for tem dolorē.Hæc Auicenna in prima.iij.ca.xxix.Et si nar cotica,& somnifera tibi necessaria sunt propter doloris ve hemētiam:vtere eis cum cautela & timore. Hæc idem in eo dem.Et in cap.xiij.eiusdem ait.In ęgritudinibus, & dolori bus ventosis non est narcoticis vtēdum: sicut quidam prę sumptuosi quandoq; audent administrare apud doloris ve hementiā,vt inde sedetur dolor in hora. Sed ipse post ho ram vehemētius excitatur q̄ prius fuit:propterea q̄ prohi bet resolui ventositatē.Et in quarta.j.cap.xxx.dixit.In do lore cholico,& exhibitiōe narcoticorū magnificatur malus finis:quoniam materiā augmentat:& frigus: & congelatio nem:& clausuram.

.§.XIX.

¶ Stupefacientis cōplexionē cōsiderare debes:& ipsius qualitatem:& vt qđ ex eo est facilı⁹ dones: & vt tribuas id qđ ē cū suis theriacis cōpositū:nisi res fuerit maxima,quę forti i digeat stupefactione.& prius exterius erunt applicanda: & sic etiā nō conferentibus interius.postremo in pauca quātitate & cū maximo timore:& præmissa ꝓgnosticatiōe propinetur:vt fortis dolor sedet:& ne virtus totaliter resoluatur. Hęc Auicenna in quarta.j.cap.xxx. .§.XX.

¶ Debet medicus omni suo īgenio sedare dolorē prio cū rebus vere curātib⁹:si est possibile.Nā dixit Galenus i.vj. aphorismorum cōmento.xxxj.Sūt medicinę mediocriter calidę:calefactiōis cōsuetudo dolorē mitigare aliquandiu. Et in.vj.de īgenio.cap.ij.dixit.A qua calida mitigat dolorē oīs apostematis.Et in.ij.de febrib⁹ ad Glauconē ait.Mediocrē dolorē sępe adhibita extrīsec⁹ calefactio,vel euaporatio sola per seipsam totū curauit:vł minuit cām.§.XXI.

¶ In primis oportet maiorē habere sollicitudinē de re:quę maiorem incurrit terrorē:regendo illud etiam qđ est sub ea. Hæc Auicenna in.iij.primi doctr.ij.cap.xij.Et in.iiij.primi cap.vltimo.Cū multę cōiungūtur ęgritudines,ab ea incipere debemus:in qua vna harū trium ꝓprietas existit.Vna earum est ꝙ alia sanari nō potest anteꝗ ipa sanetur:sicut apostema,& hulcus cum cōiungitur.medicamur em̄ apostema donec cōplexiōis malitia,quę cū eo venit,remoueał: absq; cui⁹ sanatiōe hulc⁹ sanari non pōt:postea vero medicamur hulcus.Et secūda est:cū vna ęgritudo causa fuerit alterius sicut cū accidit oppilatio,& febris.medicamur em̄ oppilationem pri⁹:deinde febrē.& si nobis necessariū fuerit oppilationem aperire cū eo in quo aliqua existit caliditas:nō curabim⁹ de febre:quoniā impossibile est vt febris remoueatur causa ipsius remanēte.Tertia vero cum fuerit vna earū de qua maior sollicitudo sit habēda:sicut si cōiungał synochus,& paralysis.medicamur em̄ synochū extinguēdo: & phlebotomādo:& paralysim nō curabimus.Cū aūt ęgritu-

do & accidẽs cõiungũtur: a sanatione ęgritudinis īcipiem⁹. Et si accidens superauerit: tunc accidentis curã habebim⁹ & ęgritudinẽ non consyderabimus: sicut in cholica damus stupefacientia propterea: vt doloris fortitudo remoueatur: licet ipsi cholicę impedimentũ faciat: &c. In tertia quoq; tertij canonis tracta. iij. cap. xxiij. Cum duæ cõiungũtur ęgritudines: oportet vt vehementiorẽ earum diligẽter attẽdas.

.§.XXII.

Dicamus igitur, & concludamus cũ Haliabate in primo Theoricę cap. ij. cũ dixit. Oportet medicum lectione occupari: studioq; cõsyderationis librorum: nec negligat aut fastidiat eos. Die quoq;, ac nocte cogat seipsum ad eorũ custodiã, & memoriã in eundo: quo omnia conseruet necessaria, & de scientia, & de operatione: reuoluat & exerceat in eis suam mentem: vt non omni tempore egeat librorum cõsyderatione. Hæc ipse.

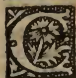
Peroratio de assidua dei deprecatione.

.§.XXIII.

Supest vt deo & dei amicis assiduis supplicatiõibus nos cõmẽdemus, & vt amici Iob ęgrotanti consulebant ad deũ conuertere: sic futurum est vt saluis mercibus, & naui, velis passis, ventisq; secundis cum magno meritorum prouẽtu ac fœnore portum sempiternę quietis introeamus. Quam nobis cõcedat pater misericordiarũ, & deus totius consolationis: q consoletur nos in omni tribulatione nostra. Amẽ.

Finis huius pretiosæ Margaritæ diligentissime cũ annotationibus suis. Apud Nanceium Lotharingię primarium oppidum: ad octauũ Calendas Ianuarij. Anno salutis nostræ. MDXII.

Preclarissimum artium, & medicinę doctorē: dominū Albertum de Podio: Christianissimi nostri regis cōsiliariū ac simul physicum dignissimum: Symphorianus Chāperius Lugdunēsis: illustrissimi Ducis Lotharīgorū, Calabrū / & Barrensiū &c. medicus primarius, Salutē plurima impartit.

Vm multi libelli q̄ plurimaq; opera vir doctissime, hac potissimū de causa sępi⁹ legantur: q> viris optimis sapientissimis ve dicata sunt: ego hosce meorū studiorū labores: seu magis lubet, hęc nugamenta gerris siculis va riora sub tuo noīe edere cōstitui. quę cum legētes viderint tibi ī quo artes illas liberales de excellen tia inter se certare iā norūt oēs, eē dicata: auidius legant, reuerētiusq; obseruent. Sunt enim medici nę rudimēta: additis, quę conuenire videbātur, ex probatissimis: quātū potui: scriptoribus: & in primis. G. luce doctrinarū splendidissima: quorū verba sæpiuscule īter legēdū notabis. Nec de omnib⁹ sed quę crebra lectione occurrerūt, memoria, ingeniumq; suggessit: his eqdem multa: illa vero q̄plurima: apes ex floribus hęrbantibusq; pratis mellile gulas secut⁹ ī schedulas calamo digessi, magis dictionū studēs interp̄tamētis q̄ locorum singulorū idoneis. Et breuiuscule fortassis q̄ decebat elaborauí. Sed nemo omnia scire & rimari pōt: homines sumus. Mihi autē satis est huius materię: quā publicę vtilitatis causa suscepi: maximā partē tra

didisse hoc breui aggregatore. Quãobrem si has meas nugulas non improbaueris: sublimi feriam sydera vertice. Vale medicorum doctissime, & me tibi deditissimum esse persuadeas. Ex Valētia Allobrogum. V. idus Augusti. M.DXI.

Emissum hoc opus iterum ex officina Ascēsiana. Anno Domini. M.DXVIII. ad Calendas Nouembres.

BIBLIOTECA